

ΟΙ ΔΙΑΔΡΑΣΕΙΣ ΤΗΣ Κ.Α.Π. ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΕΩΡΓΙΑ

ΕΚΠΟΝΗΤΗΣ: ΚΙΣΣΑΣ ΤΑΞΙΑΡΧΗΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ: ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗΣ ΔΟΝΑΤΟΣ

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΕΘΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΟΤΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

Διπλωματική Εργασία με τίτλο:

ΟΙ ΔΙΑΔΡΑΣΕΙΣ ΤΗΣ Κ.Α.Π. ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΕΩΡΓΙΑ

Εκπονητής Διπλωματικής: Κίσσας Ταξιάρχης

Επιβλέπων Καθηγητής: Παπαγιάννης Δονάτος

Επιτροπή Παρουσίασης: Παπαγιάννης Δονάτος

Παπακωνσταντής Μάρκος

Χρηστάκης Μιχάλης

Αριθμός Μητρώου: 710914048

Αθήνα, 2011

Περιεχόμενα	
Περίληψη	4
Abstract	5
Πρόλογος.....	6
Εισαγωγή.....	7
ΕΝΟΤΗΤΑ Ι :ΒΑΣΙΚΑ ΜΕΓΕΘΗ- ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ	11
1. Θέση και συμβολή του Αγροτικού Τομέα στην Ελληνική Οικονομία	11
1.1. Το Ακαθάριστο Γεωργικό Προϊόν.....	11
1.2. Αγροτικό Εισόδημα.....	12
1.3. Η Απασχόληση στον Γεωργικό Τομέα.....	14
1.4. Η Πολυαπασχόληση του Εργατικού Δυναμικού	15
1.5. Η Γεωργική Έκταση	16
1.6. Η διάρθρωση της Παραγωγής	17
1.7. Το Υλικό Κεφάλαιο.....	18
1.8. Το Ανθρώπινο Κεφάλαιο	19
1.9. Συμβολή στη Διατήρηση της Κοινωνικής και Οικονομικής Συνοχής.....	19
1.10. Ιδιομορφία Αγροτικών Εκμεταλλεύσεων	20
1.11. Εμπόριο Αγροτικών Προϊόντων	22
2. Διαρθρωτικά Προβλήματα του Ελληνικού Αγροτικού Τομέα	23
2.1. Σύγχυση της έννοιας «γεωργός» με την έννοια «επάγγελμα γεωργός»	23
2.2. Γραφειοκρατία – Υποαξιοποίηση Επιστημονικού Προσωπικού	24
2.3. Οργάνωση της Εμπορίας των Προϊόντων- Συνεταιρισμοί	25
2.4. Υψηλό Κόστος Παραγωγής	27
2.5. Επιδείνωση Διεθνούς Ανταγωνιστικότητας.....	27
2.6. Υψηλή Εξάρτηση από Επιδότησεις για μια Σειρά Αγροτικών Προϊόντων.....	29
2.7. Δυσμενείς Γεωμορφολογικές Συνθήκες	30
2.8. Χαμηλό Ποσοστό Αρδευόμενων Εκτάσεων και Ανομοιογενής Γεωγραφική Χωροταξική Διασπορά των Υδατικών Πόρων.....	31
2.9. Το Μικρό Μέγεθος και ο Πολυτεμαχισμός των Εκμεταλλεύσεων	32
2.10. Το χαμηλό Μορφωτικό Επίπεδο – Ηλικιακή Διάρθρωση	33
2.11. Χαμηλός Βαθμός Αξιοποίησης της Εκμηχάνισης	34
ΕΝΟΤΗΤΑ ΙΙ: ΚΟΙΝΗ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ- ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ-ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ.....	35

1. Κοινή Αγροτική Πολιτική (Κ.Α.Π.)	35
1.1. Στόχοι και Κατευθυντήριες Γραμμές της Κ.Α.Π.....	35
1.2. Η Εφαρμογή της Κ.Α.Π.: Μέθοδοι, Διαδικασίες, Χρηματοδότηση	38
1.3. Κοινές Οργανώσεις Αγοράς για τα Σημαντικότερα Ελληνικά Προϊόντα	41
1.4. Συμπεράσματα από την Εφαρμογή των Κ.Ο.Α.	48
1.5. Μεταρρύθμιση 2003 – Έλεγχος Υγείας 2007 (Health Check 2007).....	52
γ . Εθνικό Απόθεμα Δικαιωμάτων	57
1.6. Συνέπειες στον Ελληνικό Αγροτικό Τομέα.....	63
1.7. Οι Συνέπειες στις Ελληνικές Καλλιέργειες.....	67
2. Κοινή Διαρθρωτική Πολιτική και Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο Ανάπτυξης	73
2.1. Διαρθρωτικά Μέτρα Αγροτικής Ανάπτυξης 2007-2013.....	74
2.2. Χρηματοδοτική Στήριξη της Αγροτικής Ανάπτυξης από την Ε.Ε. (2007-2013)	77
2.3. Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης (Π.Α.Α.) της Ελλάδας 2007 – 2013 Αλέξανδρος Μπαλτατζής.....	79
2.4. Περιφερειακή Διάσταση του Εθνικού Στρατηγικού σχεδίου 2007-2013.....	85
3. Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (Π.Ο.Ε.)- Γύρος Ντόχα	92
3.1. Το θεσμικό οικοδόμημα του Π.Ο.Ε. - Ιδρυτική Συνθήκη του Π.Ο.Ε.	92
3.2. Π.Ο.Ε. και Αγροτικά Προϊόντα	93
3.3. Γύρος Ντόχα- Διαπραγματεύσεις	94
3.4. Ελλάδα και Γύρος της Ντόχα	99
ΕΝΟΤΗΤΑ III: ΟΙ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	104
1. Κοινή Αγροτική Πολιτική της Ε.Ε. μετά το 2013	104
1.1. Ανακατανομή και Αναδιανομή των Κοινοτικών Πόρων, Εδαφική Εισοδηματική Σύγκλιση, Ανταγωνιστικότητα	105
1.2. Κλιματικές Αλλαγές και Βιοποικιλότητα	109
1.3. Διατροφική Ασφάλεια και Διατροφική Αλυσίδα	110
1.4. Βασικά Σημεία των Προτάσεων της Επιτροπής για την Κ.Α.Π. με Ορίζοντα το 2020	111
2. Προοπτικές Αγροτικής Ανάπτυξης στην Ελλάδα	113
2.1. Η Μετάβαση από την Ποσότητα στην Ποιότητα	113
2.2. Προώθηση Προγράμματος Πιστοποίησης και Ελέγχου Παραγωγής, Διακίνησης Ποιοτικών Προϊόντων και Διαχείριση Αγροτικής Γης	121
3. (SWOT Analysis) του Αγροτικού Τομέα.....	130
Επίλογος.....	132

Συνοτομογραφίες.....	136
Βιβλιογραφία- Λοιπές Πηγές.....	138

Περίληψη

Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε στη διπλωματική εργασία έχει ως εξής:

Στην πρώτη ενότητα παρουσιάζονται τα βασικά μεγέθη του αγροτικού τομέα, η θέση και η συμβολή του στην ελληνική οικονομία(κεφ. 1), με παράθεση στοιχείων για τη διάρθρωση της παραγωγής, την απασχόληση, τις ιδιομορφίες των εκμεταλλεύσεων, το εμπόριο και τη συμβολή της γεωργίας στην οικονομική και κοινωνική συνοχή. Παράλληλα επισημαίνονται και αξιολογούνται τα διαρθρωτικά προβλήματα του τομέα(κεφ. 2), τόσο αυτά που είναι πολιτικής φύσεως, όσο και αυτά που οφείλονται σε γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά.

Στη δεύτερη ενότητα παρουσιάζονται οι πολιτικές που έχουν συμβάλλει στη διαμόρφωση των χαρακτηριστικών του αγροτικού τομέα. Αρχικά παρουσιάζεται αναλυτικά και ιστορικά η Κοινή Αγροτική Πολιτική (Κεφ. 1), οι στόχοι και οι κατευθυντήριες γραμμές της, τα πεδία δράσης της, οι Κοινές Οργανώσεις Αγορών(Κ.Ο.Α.), η τελευταία μεταρρύθμισή της και οι επιπτώσεις στην ελληνική γεωργία και προϊόντα. Ακολούθως επισημαίνεται η διαρθρωτική πολιτική της Κ.Α.Π. και το Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης 2007-2013(Κεφ. 2) με τη προσαρμογή του στο Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο Αγροτικής Ανάπτυξης 2007-2013 και τη περιφερειακή του διάσταση. Η ενότητα κλείνει με τις διαπραγματεύσεις της Κ.Α.Π σε παγκόσμιο επίπεδο στα πλαίσια του Π.Ο.Ε.(Κεφ. 3), τις διαπραγματεύσεις στο Γύρο της Ντόχα και τις συνέπειες που έχουν στην ελληνική γεωργία.

Στην τελευταία ενότητα αναδεικνύονται οι μελλοντικές προκλήσεις της Κ.Α.Π.(Κεφ.1), το αγροτικό εισόδημα, η ανακατανομή και αναδιανομή των ενωσιακών πόρων, η σύγκλιση και η ανταγωνιστικότητα. Αυξανόμενο είναι το ενδιαφέρον και για τις κλιματικές αλλαγές, τη βιοποικιλότητα και τη διατροφική ασφάλεια. Στα πλαίσια αυτά καταγράφονται και τα σημαντικότερα σημεία από τις προτάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Κ.Α.Π. με ορίζοντα το 2020. Η ελληνική γεωργία μπορεί να διαμορφώσει ένα νέο αναπτυξιακό μοντέλο, με μετάβαση από την ποσότητα στην ποιότητα(Κεφ. 2), με πιστοποιημένα παραδοσιακά προϊόντα, δυναμικές καλλιέργειες και ολοκληρωμένα συστήματα προώθησης των προϊόντων.

Abstract

The methodology of the thesis is the follow:

The first section presents the fundamentals of the agricultural sector, the position and the contribution of Greek economy (Chapter 1), quotes data on the structure of production, the employment, the characteristics of farms, the commerce and the agriculture's contribution to the economic and social cohesion. Alongside, are identified and evaluated the structural problems of the sector (Chapter 2), both those that are political in nature, and those that are based on geomorphological features.

The second section presents the policies which have contributed to shaping the characteristics of the agricultural sector. Firstly, is presented analytically and historically the Common Agricultural Policy (Chapter 1), the goals and the guidelines, the fields of her action, the Common Market Organisations (CMA), the latest reform of CAP and the impact on Greek agriculture and products. Then, is indicated the structural policy of CAP and the Rural Development Programme 2007-2013 (Chapter 2) with its adaptation on the National Strategic Rural Development Plan 2007-2013 and the regional dimension. The section concludes with: the negotiations of C.A.P globally, under the W.T.O. (Chapter 3), the negotiations in Doha and the effects of the Greek agriculture.

In the last section is highlighted the future challenges for the CAP (Chapter 1), the rural income redistribution and the reallocation of EU funds, the convergence and the competitiveness. The thesis emphasizes to the climate change, the biodiversity and the food security. In this context, are recorded the main points of the European Commission's proposals for CAP by 2020. The Greek agriculture can develops a new growth model: transition from quantity to quality (Chapter 2) with certified local products, dynamic and integrated farming systems for promotion.

Πρόλογος

Η παρούσα διπλωματική οφείλεται στην έντονη πεποίθησή μου, ότι η γεωργία μπορεί να συνδράμει καθοριστικά στο χτίσιμο της νέας Ελλάδας, που θα παράγει, θα καινοτομεί, θα είναι ανεξάρτητη και ανταγωνιστική.

Εθνικές, ευρωπαϊκές και παγκόσμιες εξελίξεις διαμορφώνουν τα δεδομένα μιας νέας εποχής. Η παγκοσμιοποίηση, η σταδιακή κατεδάφιση των εμπορικών συνόρων και των δασμολογικών τειχών, οι νέοι συσχετισμοί στον Π.Ο.Ε., αλλά και το νέο κοινωνικοοικονομικό τοπίο που διαμορφώνεται στην Ε.Ε. καθιστούν αναγκαία τη μεταρρύθμιση της Κ.Α.Π.. Μια νέα αγροτική πολιτική που θα στοχεύει στη διατροφική ασφάλεια, την προστασία του περιβάλλοντος και την οικονομική σύγκλιση.

Ο ελληνικός αγροτικός τομέας οφείλει να προσαρμοστεί στα νέα δεδομένα, να σπάσει το φαύλο κύκλο του ωχαδερφισμού και του 'μάννα εξ ουρανού', να αναδείξει τα συγκριτικά του πλεονεκτήματα, τα ποιοτικά του προϊόντα, την παράδοση, τους νέους αγρότες, να καινοτομήσει και να γίνει ανταγωνιστικός. Αυτό θα επιτευχθεί αφού πρώτα μελετήσουμε σε βάθος τη δομή της γεωργίας μας, τη συμβολή της στην οικονομία και την κοινωνική συνοχή, να αξιολογήσουμε τα διαρθρωτικά της προβλήματα, τις πετυχημένες και αποτυχημένες πολιτικές που ακολουθήθηκαν. Αυτός είναι και ο στόχος της διπλωματικής, παρουσιάζοντας τα προαναφερθέντα, να συμβάλλει στη δημιουργία ενός νέου μοντέλου γεωργίας.

Η διπλωματική μου εργασία είναι αφιερωμένη στους ανθρώπους που μου έμαθαν την αξία και την ομορφιά, να είσαι αγρότης, τους γονείς και τους παππούδες μου. Στον αδερφό μου Γιώργο, για τη συστηματική του υποστήριξη και τους φίλους μου για τις κοινές ανησυχίες και όνειρα. Στο Δάσκαλό μου, Δονάτο Παπαγιάννη.

Εισαγωγή

Εδώ και 30 χρόνια περίπου, μετά την ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.), η ελληνική γεωργία αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της ευρωπαϊκής γεωργίας και διέπεται πλήρως από τους κανόνες της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (Κ.Α.Π.). Στο πλαίσιο αυτό, έχουν επέλθει ριζικές ή ακόμα και δραματικές αλλαγές στη συνολική δομή της ελληνικής γεωργίας με αποτέλεσμα την προοδευτική μετατροπή της, από κυρίαρχο τομέα στην ελληνική οικονομία σε τομέα με χαμηλή συμβολή στο Α.Ε.Π.

Η Ελλάδα ήταν η πρώτη από τις χώρες της Μεσογείου¹ που εντάχθηκε στην Κοινότητα. Η οικονομική της κατάσταση την εποχή της ένταξης βρισκόταν σε πολύ χαμηλότερο επίπεδο σε σύγκριση με τις οικονομίες των τότε εννέα κρατών μελών. Ο γεωργικός τομέας, με καθαρά μεσογειακά χαρακτηριστικά και με αδύναμες δομές, είχε μια ιδιαίτερα υψηλή συμμετοχή στο σύνολο της ελληνικής οικονομίας. Οι διαφορές μεταξύ Ελλάδας και Κοινότητας αμβλύνθηκαν σταδιακά, μετά την προσχώρηση της Ισπανίας και Πορτογαλίας, αλλά πολλές «ιδιαιτερότητες» εξακολουθούν να υφίστανται, σε σημείο που να διαφοροποιούν σημαντικά την ελληνική γεωργία από αυτήν της υπόλοιπης Κοινότητας, ιδιαιτερότητες που εξακολουθούν να επηρεάζουν την ελληνική προσέγγιση ως προς την συνεχή διαδικασία διαμόρφωσης της Κ.Α.Π.

Η συμμετοχή της γεωργίας στο σύνολο της οικονομίας της χώρας, μολονότι μειώθηκε σημαντικά την προηγούμενη δεκαετία, εξακολουθεί να κινείται σε πολύ υψηλότερα επίπεδα συγκριτικά με τα άλλα κράτη μέλη. Η γεωργική απασχόληση μειώθηκε δραματικά. Στην πραγματικότητα όμως εκείνο που επιδεινώνεται συνεχώς είναι η ηλικιακή διάρθρωση των αγροτών, λαμβανομένου υπόψη ότι σχεδόν το 40% των απασχολούμενων στη γεωργία εμφανίζεται να είναι πάνω από 55 ετών σήμερα, ποσοστό δηλαδή που είναι πολύ δύσκολο να αναπληρωθεί από νέους αγρότες στο άμεσο μέλλον. Κατά συνέπεια κι εφόσον η γεωργική απασχόληση δεν είναι πια ελκυστική στους νέους, θα πρέπει κανείς να αναμένει

¹ "Οι Ευρωμεσογειακές Συμφωνίες, η Μετατροπή της Μεσογειακής Περιοχής σε Ζώνες Ελεύθερου Εμπορίου και οι Επιπτώσεις στον Ελληνικό Αγροτικό Τομέα" Επιμέλεια έκδοσης Κ. Μάττας, ΑΠΘ Τμήμα Γεωπονίας, σελ. 38

ότι, για φυσικούς και μόνο λόγους, η συμμετοχή της γεωργίας στο σύνολο της απασχόλησης θα μειωθεί περαιτέρω στο άμεσο μέλλον. Ωστόσο, ο τομέας συνεχίζει να παρέχει θέσεις απασχόλησης σε σημαντικό αριθμό ατόμων, σε μία χώρα όπου η ανεργία συνεχίζει να είναι ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα.

Μεγάλο μέρος επίσης των Ακαθάριστων Επενδύσεων Παγίου Κεφαλαίου της χώρας απορροφάται από την γεωργία, ποσοστό διπλάσιο αυτού της ΕΕ. Επιπλέον, τα προϊόντα γεωργίας & τροφίμων εξακολουθούν να καλύπτουν ένα μεγάλο ποσοστό των συνολικών εξαγωγών της χώρας. Η Χρησιμοποιούμενη Γεωργική Γη (Χ.Γ.Γ.) ανέρχεται σε 35 εκατομμύρια στρέμματα περίπου, και αντιπροσωπεύει μόνο το 27% της συνολικής επιφάνειας της χώρας, σε σύγκριση με το 55-60% της ΕΕ. Το 40% της συνολικής επιφάνειας είναι χαρακτηρισμένο ως «βοσκότοπος» ή «μόνιμα βοσκοτόπια»², τα δάση είναι 20%. Στην πραγματικότητα, αυτοί οι αριθμοί αντικατοπτρίζουν την ορεινή φύση του ελληνικού τοπίου.

Η υφιστάμενη αναλογία, μεταξύ φυτικής και ζωικής παραγωγής (70:30), συνεχίζει να είναι σχεδόν αντίστροφη, σε σχέση με το μέσο όρο (50:50) της ΕΕ. Πριν από την ένταξη της Ελλάδος και μέχρι το 1980, η Κ.Α.Π. είχε εδραιώσει μία αναλογία στη βάση 35:65.

Η αριθμητική εμφάνιση των εκμεταλλεύσεων οικογενειακής μορφής που είναι ακόμη ενεργές στην Ελλάδα φθάνει τις 650.000 περίπου, ένας αριθμός δυσανάλογα μεγάλος σε σχέση με την συνολική χρησιμοποιούμενη γεωργική γη. Πράγματι, από τον αριθμό αυτό προκύπτει ένα πολύ μικρό μέσο μέγεθος 50-60 στρεμμάτων ανά εκμετάλλευση, σε σύγκριση για παράδειγμα των 100 στρεμμάτων στην Ιταλία και Πορτογαλία, των 150-200 στρεμμάτων στην Ισπανία, Ολλανδία και Αυστρία, των 400 στρεμμάτων στη Δανία και των 70 στρεμμάτων στο Ηνωμένο Βασίλειο.

Τα παραπάνω στοιχεία αντικατοπτρίζουν ότι οι γεωργικές δομές στην Ελλάδα, παρά τις ραγδαίες αλλαγές που έχουν μεσολαβήσει κατά την τελευταία εικοσαετία, εξακολουθούν να παραμένουν ιδιαίτερος αδύναμος³.

Από την άλλη μεριά, κατά τη διάρκεια των δύο τελευταίων δεκαετιών, σημειώθηκε

² Σύμφωνα με στοιχεία του Υ.Α.Α.Τ. το 60% των μόνιμων βοσκότοπων είναι κρατικής ιδιοκτησίας

³ Σέμος, Α. (2002) Τα προβλήματα της ελληνικής γεωργίας και τα δίκαια των αγροτών, σελ. 142

σημαντική αύξηση των αρδευόμενων εκτάσεων, πράγμα που δείχνει τη σημασία της άρδευσης στην σημαντική βελτίωση της συνολικής παραγωγικότητας του τομέα. Το 1961, οι αρδευόμενες εκτάσεις κάλυπταν το 13% της Χ.Γ.Γ. Στα μέσα της δεκαετίας του 2000, οι αρδευόμενες εκτάσεις ανήλθαν στο 41% της Χ.Γ.Γ., και αυτό ήταν αποτέλεσμα παροχής άρδευσης όχι μόνο στην καλλιέργεια οπωροκηπευτικών αλλά και εκτατικών καλλιεργειών (αραβοσίτου, σακχαρότευτλων, βάμβακος).

Ο αγροτικός τομέας της Ελλάδας μπήκε σε μια νέα περίοδο μετά τη πρόσφατη αναθεώρηση της Κ.Α.Π.⁴ αλλά και την τελευταία μεγάλη διεύρυνση με την είσοδο δώδεκα νέων μελών στην Ε.Ε. και χαρακτηρίζεται νέα περίοδος γιατί επίκεντρο του ενδιαφέροντος άλλαξε ριζικά και προωθείται ένα πρόγραμμα για το γεωργικό τομέα που στοχεύει σε μια γεωργία που να είναι ανταγωνιστική στις διεθνείς αγορές, με μεθόδους παραγωγής που είναι φιλικές προς το περιβάλλον και ικανές να δώσουν προϊόντα ποιότητας, με ποικιλία προϊόντων και ανάπτυξη της υπαίθρου, με απλοποίηση της γεωργικής πολιτικής και καταμερισμό των αρμοδιοτήτων στα κράτη μέλη και με μεγαλύτερη ασφάλεια των τροφίμων και υψηλότερη ποιότητα.

Στους παραπάνω στόχους ουσιαστικά, απουσιάζει ο στόχος της προστασίας του εισοδήματος των παραγωγών αλλά και ο στόχος της εξασφάλισης της απορρόφησης της αγροτικής παραγωγής. Και λέγεται αυτό παρά το γεγονός ότι σε μεγάλο βαθμό επιδοτείται ο παραγωγός με την ενιαία ενίσχυση η οποία όμως αγνοεί το είδος, το ύψος και την ποιότητα της παραγωγής.

Με τα παραπάνω δεδομένα η ελληνική γεωργία ουσιαστικά βασιζόταν πάντοτε σε μια προστατευτική πολιτική με διάφορους τρόπους, οι Έλληνες παραγωγοί δεν είναι έτοιμοι να αντιμετωπίσουν έναν παγκόσμιο ανταγωνισμό και η ελληνική παραγωγική σύνθεση δεν μπορεί να προβάλλει τα πλεονεκτήματά της μπορεί κανείς να εκφράσει σημαντικές ενστάσεις και παραλείψεις από μέρους της πολιτείας αλλά και από μέρους των παραγωγών.

Η ένταξη της χώρας μας στην Ευρωπαϊκή Ένωση έδωσε σε όλους την προσδοκία ότι η ελληνική γεωργία θα αλλάξει ριζικά θα βελτιωθούν τα εισοδήματα των

⁴ Σέμος Α. Η Ευρωπαϊκή Ένωση και Κοινή Αγροτική Πολιτική, Εκδόσεις ΖΗΤΗ Θεσσαλονίκη 2004, σελ.156

παραγωγών και ότι ορισμένα βασικά δυσμενή χαρακτηριστικά και μειονεκτήματα θα εξαλειφθούν. Όμως πέρα από μια πραγματική βελτίωση των εισοδημάτων των γεωργών τα διαρθρωτικά προβλήματα παρέμειναν σχεδόν άθικτα και με την πρώτη αλλαγή της προστατευτικής πολιτικής της Κ.Α.Π. ήλθαν στην επιφάνεια ίσως πιο έντονα γιατί οι συνθήκες στη διεθνή αγορά είναι σήμερα διαφορετικές.

Ειδικότερα μετά την αναθεώρηση της Κ.Α.Π. συσχετιζόμενη και με τις συμφωνίες του Π.Ο.Ε.⁵ δημιουργήθηκαν ανασταλτικές συνθήκες ανάπτυξης της γεωργίας μας. Ακόμη, χώρες με μικρότερα διαρθρωτικά προβλήματα και με καλύτερη οργάνωση της αγροτικής παραγωγής μέσα στην Ε.Ε. απειλούν περισσότερο την γεωργία των χωρών με χρόνια διαρθρωτικά προβλήματα αφού η γεωργία της Ε.Ε. δρα σαν σύνολο και υπακούει στις αρχές του ελεύθερου ανταγωνισμού. Προκειμένου ο ελληνικός τομέας να εξελιχθεί και να αναπτυχθεί οφείλει να προσαρμοστεί στα νέα δεδομένα. Στην κατεύθυνση αυτή, με τις νέες εξελίξεις στο Γύρο της Ντόχα, με την αναμενόμενη μεταρρύθμιση της Κ.Α.Π. με ορίζοντα το 2020, θεωρείται απαραίτητη η επίλυση των βασικών διαρθρωτικών προβλημάτων που αντιμετωπίζει, ο εκσυγχρονισμός των γεωργικών εκμεταλλεύσεων και των καλλιεργητικών πρακτικών και υποδομών, και η επιλογή ποικιλιών με ικανοποιητική απόδοση και υψηλή ποιότητα. Παράλληλα πρέπει να δοθεί βαρύτητα στη συμβολαιακή γεωργία, και στην εφαρμογή συστημάτων ολοκληρωμένης διαχείρισης, βιολογικής καλλιέργειας, παραγωγής προϊόντων ονομασίας προέλευσης και χρήσης σημάτων ποιότητας, ώστε να αυξηθεί η ανταγωνιστικότητά του σε περιβάλλον παγκοσμιοποίησης.

⁵ Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο, Παναγιώτης Γκλαβίνης, Εκδόσεις Σάκκουλα, σελ. 345

ΕΝΟΤΗΤΑ Ι :ΒΑΣΙΚΑ ΜΕΓΕΘΗ- ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ

1. Θέση και συμβολή του Αγροτικού Τομέα στην Ελληνική Οικονομία

1.1. Το Ακαθάριστο Γεωργικό Προϊόν

Το ακαθάριστο γεωργικό προϊόν (Α.Γ.Π.)⁶ μπορεί να θεωρηθεί ως ο πλέον αντιπροσωπευτικός δείκτης των εξελίξεων του αγροτικού τομέα, κατά τον ίδιο τρόπο που το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (Α.Ε.Π.) αποτελεί τον καλύτερο δείκτη εξέλιξης της οικονομίας συνολικά. Η εξέλιξη του Α.Γ.Π. της Ελλάδας κατά την τελευταία πεντηκονταετία παρουσιάζει δύο σαφείς τάσεις. Μια σαφή ανοδική τάση κατά την περίοδο 1960- 1995 και μια αντίθετη πορεία κατά την πρόσφατη περίοδο 1995- 2007⁷. Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία, κατά την πρώτη περίοδο το Α.Γ.Π. αυξήθηκε σε πραγματικούς όρους κατά 50% περίπου. Κατά την δεύτερη περίοδο, για την οποία έχουμε στοιχεία σε ευρώ, το Α.Γ.Π. μειώθηκε από 7.415 εκατ. ευρώ σε σταθερές τιμές με βάση το 2000, σε 4.2541 εκατ. ευρώ το 2007, δηλαδή μειώθηκε κατά 42% περίπου. Κατά το 2007 η αξία του Α.Γ.Π. σε τρέχουσες τιμές παραγωγού⁸ ήταν 6.062 εκατ. ευρώ. Κατά την περίοδο 2000-2007 η Ακαθάριστη Αξία Παραγωγής μειώθηκε κατά 8,4% σε τρέχουσες και κατά 15,1% σε σταθερές τιμές, έναντι αύξησης 63,3% του συνολικού Α.Ε.Π. της χώρας κατά την ίδια περίοδο.

Ανεξάρτητα από την εξέλιξη του απόλυτου ύψους του ακαθάριστου γεωργικού προϊόντος, η σημασία του στην οικονομία βαίνει φθίνουσα. Το Α.Γ.Π. ως ποσοστό του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος έχει μειωθεί σημαντικά κατά τα τελευταία χρόνια. Κατά το 1965 το Α.Γ.Π. αποτελούσε το 22% του Α.Ε.Π.. Έκτοτε μειώνεται

⁶ Αλεξιάδης Σ., Κοκκίδης Σ., Σπανέλλης Λ., «Τα Βασικά Χαρακτηριστικά του Ελληνικού Αγροτικού Τομέα», 2007, σελ.37

⁷ Το Ακαθάριστο Γεωργικό Προϊόν (ΑΓΠ) ως ποσοστό στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) έχει υποστεί ανάλογη μείωση.

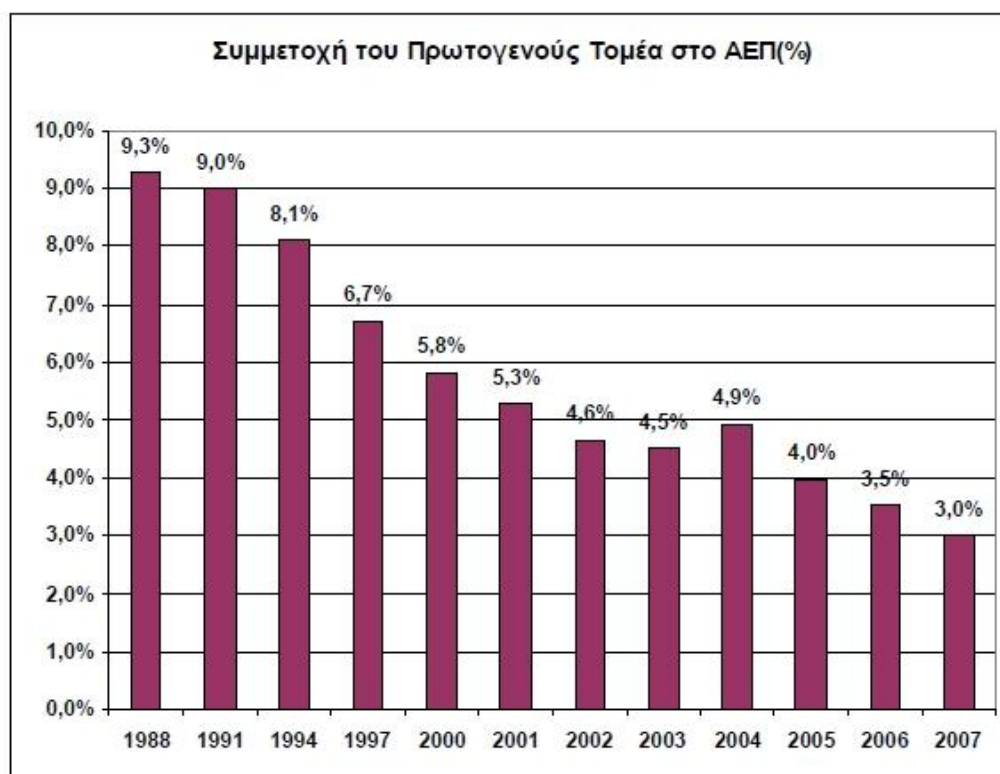
⁸ Δηλ. χωρίς επιδοτήσεις της παραγωγής

συνεχώς. Το Ποσοστό αυτό ήταν 14% το 1977, 12% το 1991, 5,4 το 2000 και 3% το 2007⁹.

Εξέλιξη της απασχόλησης την περίοδο 1998-2007(σε χιλιάδες)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Σε τρέχουσες τιμές								
Πρωτογενής Τομέας	7.934	7.481	7.902	8.260	7.812	7.698	7.061	7.267
ΑΕΠ	136.281	146.260	157.586	171.258	185.225	198.609	213.985	228.949
% Συμμετοχής	5,8%	5,1%	5,0%	4,8%	4,2%	3,9%	3,3%	3,2%
Σε σταθερές τιμές 2000								
Πρωτογενής Τομέας	7.934	7.497	7.061	7.488	8.824	7.620	7.269	6.738
ΑΕΠ	136.281	142.402	151.970	165.521	179.097	192.327	206.940	222.550
% Συμμετοχής	5,8%	5,3%	4,6%	4,5%	4,9%	4,0%	3,5%	3,0%

Πηγή: ΕΣΥΕ, Ετήσιες έρευνες εργατικού δυναμικού

Πηγές: ΕΣΥΕ, Απογραφές 1971-1991, έρευνες εργατικού δυναμικού 1994-2008.

1.2. Αγροτικό Εισόδημα

Ο όρος «αγροτικό εισόδημα» χρησιμοποιείται με δύο διαφορετικές έννοιες. Κατά τη μία έννοια, το αγροτικό εισόδημα είναι το εισόδημα που έχει πηγή προέλευσης τη

⁹ Η πτώση της αγροτικής παραγωγής ως ποσοστού του Α.Ε.Π. αντισταθμίζεται από τη μεγάλη αύξηση των υπηρεσιών.

γεωργική παραγωγή, δηλ. δημιουργείται στις γεωργικές επιχειρήσεις. Κατά μια άλλη έννοια, σημαίνει το εισόδημα της αγροτικής οικογένειας ανεξάρτητα από την πηγή προέλευσης, δηλ. ανεξάρτητα από το πώς η αγροτική οικογένεια αποκτά το εισόδημα. Η διαφορά μεταξύ των δύο είναι σημαντική. Παραδείγματος χάρη, κατά το 2005 το δηλωθέν οικογενειακό εισόδημα που προερχόταν από γεωργικές επιχειρήσεις ήταν 1516, 7 εκατ. ευρώ, ενώ το δηλωθέν οικογενειακό εισόδημα γεωργών, κτηνοτρόφων, αλιέων από όλες τις πηγές προέλευσης ήταν 3683,6 εκατ. ευρώ¹⁰. Κατά το ίδιο έτος, το δηλωθέν οικογενειακό εισόδημα των γεωργών, κτηνοτρόφων, αλιέων που προερχόταν από γεωργικές επιχειρήσεις ήταν μόνο 1127, 2 εκατ. ευρώ. Αυτό σημαίνει ότι ένα ποσό 389,5 εκατ. ευρώ προερχόταν από γεωργικές επιχειρήσεις αλλά δεν ήταν εισόδημα αγροτών. Πρόκειται για εισόδημα από τη γεωργία ατόμων που δεν ήταν αγρότες.

Οι παραπάνω εκτιμήσεις αναφέρονται στο δηλωθέν οικογενειακό εισόδημα¹¹. Υπάρχουν εισοδήματα τα οποία δε δηλώνονται καθώς και πραγματικό εισόδημα το οποίο δεν εμφανίζεται στην αγορά, όπως π.χ. η κατανάλωση αγροτικών προϊόντων από το ίδιο νοικοκυριό που τα παράγει. Υπάρχουν επίσης εισοδήματα που προέρχονται από επιδοτήσεις διαφόρων αγροτικών προϊόντων. Τα τελευταία χρόνια το πραγματικό κατά κεφαλήν εισόδημα των Ελλήνων αγροτών μειώνεται σταθερά, σε αντίθεση με τις περισσότερες Ευρωπαϊκές χώρες όπου παρατηρείται σημαντική αύξηση. Παρά τη σημαντική μείωση της απασχόλησης στη χώρα μας, παρατηρείται την τελευταία δετία μείωση του πραγματικού κατά κεφαλήν αγροτικού εισοδήματος κατά -16,9%, έναντι αύξησης 15,9% στην Ευρωπαϊκή Ένωση των 27. Η αρνητική αυτή εξέλιξη οφείλεται κυρίως στη μείωση της παραγωγής και στην επιδείνωση των όρων εμπορίου του αγροτικού έναντι των λοιπών τομέων της οικονομίας¹².

¹⁰ Κατά τη Eurostat, ως αγροτικό εισόδημα θεωρείται ότι περιλαμβάνει το γενικό εισόδημα που δημιουργείται από τις αγροτικές δραστηριότητες, καθώς και αυτό των μη διαχωρίσιμων γεωργικών εισοδημάτων από δευτερεύουσες δραστηριότητες κατά τη διάρκεια μιας δεδομένης οικονομικής περιόδου. Δεν πρέπει να συγχέεται με το συνολικό εισόδημα των αγροτικών νοικοκυριών, δεδομένου ότι δεν περιλαμβάνει τα έσοδα από άλλες πηγές όπως μη γεωργικές δραστηριότητες, μισθοί, κοινωνικές παροχές, εισοδήματα από ακίνητα, κλπ

¹¹ Αλεξιάδης Σ., Κοκκίδης Σ., Σπανέλλης Λ., «Τα Βασικά Χαρακτηριστικά του Ελληνικού Αγροτικού Τομέα», 2007, σελ. 58

¹² αύξηση τιμών εισροών, χαμηλές τιμές, διεύρυνση της ψαλίδας των τιμών παραγωγής-κατανάλωσης

Μεταβολή του Πραγματικού Αγροτικού Εισοδήματος ανά εργαζόμενο το 2007					
	% μεταβολής 2007/2007	Δείκτες 2007 (2000=100)		% μεταβολής 2007/2007	Δείκτες 2007 (2000=100)
Ε.Ε. 27	5,4	115,9	Σλοβενία	8,5	147,3
Λιθουανία	39,3	250,2	Γαλλία	7,5	105,6
Εσθονία	22,5	285,2	Ηνωμένο Βασίλειο	6	133,4
Τσεχία	20,9	186,2	Ολλανδία	4,9	99,3
Σουηδία	16,5	123,1	Δανία	4,9	107,5
Φινλανδία	14,4	114,7	Βέλγιο	1,7	89,5
Λουξεμβούργο	14,3	104,9	Ελλάδα	-0,3	83,1
Πολωνία	13,7	213,2	Κύπρος	-0,5	100,3
Γερμανία	12,5	132,9	Ουγγαρία	-1	144,8
Ισπανία	10,3	105,3	Μάλτα	-1,7	103,8
Λετονία	9,3	308,8	Ιταλία	-2	81,8
Ιρλανδία	9,2	89,9	Πορτογαλία	-5	110,9
Σλοβακία	9,2	161,5	Βουλγαρία	-8,5	95,4
Αυστρία	8,8	129,7	Ρουμανία	-16,7	123,5

Eurostat: Revenu agricole réel par actif. 11 mars 2008

1.3. Η Απασχόληση στον Γεωργικό Τομέα

Η απασχόληση του εργατικού δυναμικού στο γεωργικό τομέα είναι φθίνουσα¹³. Κατά το έτος 1961 η απασχόληση στη γεωργία ήταν περίπου 1,9 εκατ. άτομα, μειώθηκε σε 1,3 το 1971, και σε 1, 08 εκατ. το 1981. Σε πιο πρόσφατα έτη, η απασχόληση στο γεωργικό τομέα ήταν 720 χιλ. το 1998, 650 χιλ. το 2001 και 515 χιλ. άτομα το 2008. Με άλλα λόγια, η απασχόληση στο γεωργικό τομέα το 2008 ήταν περίπου το 25% της απασχόλησης του 1961. Οι αριθμοί αυτοί των απασχολούμενων στο γεωργικό τομέα δεν αντιστοιχούν σε φυσικά πρόσωπα, αλλά σε ετήσιες μονάδες εργασίας. Αυτό σημαίνει ότι, π.χ. το 2008 να εργάστηκαν 1,5 εκατ. άτομα, αλλά η συνολική απασχόληση τους αντιστοιχεί σε 515 χιλ. άτομα πλήρους απασχόλησης. Αξίζει να σημειωθεί ότι η απασχόληση στη γεωργία παρουσιάζει σημαντικές ιδιομορφίες, οι περισσότεροι από τους απασχολούμενους στη γεωργία είναι ιδιοκτήτες των εκμεταλλεύσεων στις οποίες εργάζονται. Πολλοί εργαζόμενοι απασχολούνται μόνο εποχιακά. Επίσης, πολλοί απασχολούμενοι στη γεωργία έχουν πολλαπλή απασχόληση, δηλαδή εργάζονται και σε άλλες επιχειρήσεις αγροτικές η

¹³ Ελένη Καδίτη, Ελισάβετ Νίτση, Ο Αγροτικός Τομέας στην Ελλάδα, Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών, Αθήνα 2010, σελ. 40

μη. Ακόμη η απασχόληση στη γεωργία δεν έχει το τυπικό ωράριο των άλλων δραστηριοτήτων. Παρά τις ιδιομορφίες αυτές, είναι φανερό ότι η απασχόληση στο γεωργικό τομέα έχει μειωθεί σε πολύ σημαντικό βαθμό. Είναι ενδιαφέρον να σημειωθεί ότι η σχέση ανδρών ότι η σχέση ανδρών- γυναικών που απασχολούνται στο γεωργικό τομέα έχει παραμείνει σταθερή κατά τα τελευταία δέκα χρόνια. Η αναλογία των ανδρών στη συνολική απασχόληση ήταν 58,3 κατά το 1998 , 58,7% κατά το 2001 και 59% κατά το 2008¹⁴. Πιθανότατα, αυτά είναι αποτελέσματα του οικογενειακού χαρακτήρα της αγροτικής εκμετάλλευσης και της συμμετοχής όλων των μελών στην παραγωγική δραστηριότητα.

Επίσης αξίζει να σημειωθεί ότι η διάρθρωση των ηλικιών των απασχολούμενων στη γεωργία παρουσιάζει διόγκωση στις μεγαλύτερες ηλικίες, το πρώτο τρίμηνο του 2008 το ποσοστό των απασχολούμενων άνω των 45 ετών να υπερβαίνει το 56% του συνόλου, ενώ οι απασχολούμενοι μέχρι 30 ετών αντιπροσωπεύουν μόλις το 10,7% του συνόλου. Λαμβάνοντας υπόψη την υψηλή ανεργία των νέων στις αγροτικές περιοχές και κυρίως την έντονη υποαπασχόληση ή πολυαπασχόληση που επικρατεί, η κατάσταση είναι απογοητευτική και η δημογραφική κατάρρευση του πρωτογενούς τομέα αποφεύγεται χάρις στην ύπαρξη του φθηνού αλλοδαπού εργατικού δυναμικού.

Ηλικιακή διάρθρωση των απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα(1ο 3μηνο 2008)

	Σύνολο	15-19 ετών	20-24 ετών	25-29 ετών	30-44 ετών	45-64 ετών	Ανω των 65
Σύνολο Οικονομίας	4.511,60	36,8	226,8	572,8	1.971,90	1.616,10	87,1
Διάρθρωση	100,0%	0,8%	5,0%	12,7%	43,7%	35,8%	1,9%
Πρωτογενής Τομέας	517,9	6,8	18,1	30,3	171,1	250,7	41
Διάρθρωση	100,0%	1,3%	3,5%	5,9%	33,0%	48,4%	7,9%

Πηγή: ΕΣΥΕ, Έρευνα εργατικού δυναμικού

1.4. Η Πολυαπασχόληση του Εργατικού Δυναμικού

Ένα χαρακτηριστικό της απασχόλησης στην Ελληνική γεωργία είναι οι ότι οι κατ' επάγγελμα αγρότες, δηλαδή οι αρχηγοί των αγροτικών εκμεταλλεύσεων, δεν

¹⁴ Προκειμένου να ληφθεί υπόψη η μερική απασχόληση και η εποχιακή εργασία, η αγροτική απασχόληση μετρείται σε Annual Work Units (AWUs) - Ετήσιες Μονάδες Εργασίας (ΕΜΕ). Μια ΕΜΕ ισοδυναμεί με εργασία πλήρους απασχόλησης ενός ατόμου για τη διάρκεια ενός έτους

ασχολούνται κατ' ανάγκη μόνο με την αγροτική παραγωγή. Συχνά απασχολούνται σε άλλες εργασίες εκτός του γεωργικού τομέα¹⁵. Το ίδιο ισχύει και για τα άλλα μέλη της αγροτικής οικογένειας. Το φαινόμενο αυτό είναι περισσότερο εκτεταμένο μεταξύ των αγροτών που έχουν σχετικά μικρές αγροτικές εκμεταλλεύσεις και η απασχόληση σ' αυτές δεν είναι αρκετή για την πλήρη απασχόληση των μελών της οικογένειας. Με την πολυαπασχόληση έχει υπολογισθεί ότι αυξάνεται το εισόδημα της αγροτικής οικογένειας και δημιουργούνται προϋποθέσεις για τη συγκράτηση του πληθυσμού στις αγροτικές περιοχές.

1.5. Η Γεωργική Έκταση

Η έκταση που χρησιμοποιείται στην αγροτική παραγωγή είναι διαχρονικά σταθερή. Το σύνολο των καλλιεργούμενων εκτάσεων ήταν 36,8 εκατ. στρέμματα το 1965, 35,5 εκατ. το 1975, 35,7 εκατ. το 1985, 35,2 εκατ. το 1991 και 35,8 εκατ. στρέμματα το 2008¹⁶. Οι ποσοστιαίες ετήσιες μεταβολές είναι μάλλον ασήμαντες. Βέβαια η χρησιμοποίηση της γεωργικής γης σε διάφορες καλλιέργειες μπορεί να διαφέρει σημαντικά από χρόνο σε χρόνο και από περιοχή σε περιοχή καθώς η ζήτηση για τα διάφορα αγροτικά προϊόντα μεταβάλλεται και μέσω των μεταβαλλόμενων τιμών δημιουργεί κίνητρα για αντίστοιχες αλλαγές στην παραγωγή. Το έδαφος δεν είναι ομοιογενής παραγωγικός συντελεστής. Υπάρχουν σημαντικές διαφορές που έχουν σχέση με τη γεωγραφία κάθε περιοχής και την ανάγκη και δυνατότητα άρδευσης.¹⁷ Το μεγαλύτερο ποσοστό των καλλιεργούμενων εκτάσεων δεν αρδεύεται. Διαχρονικά όμως, το ποσοστό των αρδευόμενων εκτάσεων αυξάνει. Κατά το 1962 το ποσοστό των αρδευόμενων εκτάσεων ήταν 14%, αυξήθηκε σε 27% κατά το 1981 και σε 34% κατά το 1989. Κατά το 2008 οι αρδευόμενες εκτάσεις ήταν 13,4 εκατ. στρέμματα που αποτελούν το 37% της καλλιεργούμενης έκτασης του ίδιου έτους¹⁸.

¹⁵ Οι αρχηγοί αγροτικών εκμεταλλεύσεων ασχολούνται κατά κύριο λόγο με οικοδομικές εργασίες, εστιατόρια, τουριστικές επιχειρήσεις

¹⁶ Αλεξιάδης Σ., Κοκκίδης Σ., Σπανέλλης Λ., «Τα Βασικά Χαρακτηριστικά του Ελληνικού Αγροτικού Τομέα», 2007, σελ. 69

¹⁷ Από το σύνολο της καλλιεργήσιμης γης της Ελλάδας, το μεγαλύτερο ποσοστό χαρακτηρίζεται ως πεδινό (55%), ένα ποσοστό 25% χαρακτηρίζεται ως ημιορεινό και το υπόλοιπο ως ορεινό.

¹⁸ <http://www.minagric.gr>

1.6. Η διάρθρωση της Παραγωγής

Η διάρθρωση της παραγωγής των γεωργικών και των κτηνοτροφικών προϊόντων κατά το 2007 παρουσιάζεται στον παρακάτω πίνακα. Ο πίνακας αυτός παρουσιάζει τον όγκο της παραγωγής μερικών προϊόντων σε χιλ. τόνους και δείχνει τη σχετική σημασία των διαφόρων προϊόντων σε όρους φυσικών ποσοτήτων. Βέβαια η σχετική σημασία κάθε προϊόντος εξαρτάται όχι μόνο από την ποσότητα της παραγωγής, αλλά και τις τιμές που διαμορφώνονται στην αγορά.

Παραγωγή Γεωργικών και Κτηνοτροφικών Προϊόντων 2007

Είδος καλλιέργειας Ποσότητα(χιλ.τόνοι)		Είδος Καλλιέργειας Ποσότητα(χιλ.τόνοι)	
1. Σιτάρι	1651	18. Μούστος	379
2. Κριθάρι	282	19. Σταφύλια επιτραπέζια	169
3. Αραβώσιτος	2396	20. Σταφίδα	53
4. Ρύζι	184	21. Πορτοκάλια	778
5. Φασόλια	21	22. Λεμόνια	92
6. Κουκιά	3	23. Μανταρίνια	112
7. Βαμβάκι	1053	24. Μήλα	260
8. Ζαχαρότευτλα	852	25. Ροδάκινα	784
9. Καπνός	31	26. Αχλάδια	75
10. Σανά και Χόρτα	2377	27. Βερύκοκα	50
11. Κτηνοτροφικοί Καρποί	25	28. Αμύγδαλα	46
12. Πεπόνια & Καρπούζια	789	29. Καρύδια	22
13. Πατάτες	930	30. Ελιές Βρώσιμες	282
14. Ντομάτες	1461	31. Λάδι	331
15. Κρεμμύδια	167	32. Γάλα	2020
16. Λάχανα % Κουνουπίδια	254	33. Κρέας	461
17. Μελιτζάνες	69	34. Μέλι	18
		35. Τυρί	164

Υ.Π.Α.Α.Τ

Αν λάβουμε υπόψη τη χρηματική αξία των διαφόρων προϊόντων, τότε το σημαντικότερο είναι το λάδι. Το οποίο αντιστοιχεί στο 14% της αξίας της ελληνικής αγροτικής παραγωγής και στο 25% της παραγωγής λαδιού της Ε.Ε. (για το 2006). Επίσης μεγάλης σημασίας είναι οι πατάτες με ποσοστό 3,2% της ελληνικής παραγωγής, τα φρέσκα λαχανικά με 17,5 %, τα φρούτα με 15,7%, τα σιτηρά με 6,6% και τα βιομηχανικά (βαμβάκι, καπνός και ζαχαρότευτλα) με 5,8. Τα ζώα συνολικά αντιστοιχούν στο 14,8% της αγροτικής παραγωγής και τα ζωικά προϊόντα σε 12,9%. Ένα ενδιαφέρον στοιχείο είναι η έκταση των βιολογικών(οργανικών) καλλιεργειών. Σύμφωνα με στοιχεία της ΕΕ, στην Ελλάδα το ποσοστό της καλλιεργούμενης γης που

χρησιμοποιείται σε βιολογικές καλλιέργειες ήταν το 2006, 7,5%. Το ποσοστό αυτό είναι το πέμπτο μεγαλύτερο μεταξύ των χωρών της ΕΕ.

1.7. Το Υλικό Κεφάλαιο

Ως υλικό κεφάλαιο ορίζεται το σύνολο των προϊόντων που χρησιμοποιούνται στην παραγωγική διαδικασία, με άλλα λόγια, το σύνολο των παρηγμένων μέσων παραγωγής. Σύμφωνα με αυτό τον ορισμό, το υλικό κεφάλαιο της γεωργίας περιλαμβάνει ένα μεγάλο αριθμό ανομοιογενών προϊόντων, όπως κτίσματα, φράκτες, πηγάδια, μηχανήματα, συστήματα άρδευσης και μεταφορικά μέσα, φυτικό και ζωικό κεφάλαιο. Η σημασία του κεφαλαίου βρίσκεται όχι μόνο στο ότι αποτελεί συντελεστή παραγωγής αναγκαίο στη σύγχρονη εποχή, αλλά και στο ότι μέσω επενδύσεων υλικού κεφαλαίου εισάγεται στην παραγωγική διαδικασία η τεχνολογική εξέλιξη που ενσωματώνεται σε υλικά αγαθά. Αξίζει να σημειωθεί ότι σημαντικό μέρος της τεχνολογικής προόδου ενσωματώνεται όχι σε πάγιο υλικό κεφάλαιο, αλλά σε ενδιάμεσα προϊόντα όπως είναι τα λιπάσματα, τα φυτοφάρμακα, οι σπόροι κ.α. και σε γνώσεις των παραγωγών που είναι χρήσιμες για την παραγωγή, δηλ. ανθρώπινο κεφάλαιο. Η εκτίμηση του μεγέθους του κεφαλαίου είναι εξαιρετικά δύσκολη για πρακτικούς και θεωρητικούς λόγους. Γι' αυτό και δεν υπάρχουν αξιόπιστες εκτιμήσεις του κεφαλαίου. Πάντως με ορισμένα στοιχεία μπορούμε να συμπεράνουμε ότι στην ελληνική αγροτική παραγωγή γίνεται επαρκής χρήση υλικού πάγιου κεφαλαίου και ενδιάμεσων προϊόντων (φυτοφαρμάκων, λιπασμάτων κ.α.). Παραδείγματος χάρη, κατά το 2000 υπήρχαν 800 χιλ. εκμεταλλεύσεις. Απ' αυτές 280 χιλ. χρησιμοποίησαν ιδιόκτητα μηχανήματα για την αγροτική παραγωγή, και 382 χιλ. ξένα. Αν λάβουμε υπόψη ότι υπήρχαν και 130 χιλ. κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις φαίνεται ότι το σύνολο των αγροτικών εκμεταλλεύσεων είχαν επαρκές πάγιο κεφάλαιο για την παραγωγική δραστηριότητα¹⁹.

¹⁹ <http://www.minagric.gr>

1.8. Το Ανθρώπινο Κεφάλαιο

Ως ανθρώπινο κεφάλαιο ορίζουμε το σύνολο των γνώσεων, ειδικεύσεων και ικανοτήτων που ένα άτομο κατέχει και χρησιμοποιεί στην παραγωγική του δραστηριότητα. Το κεφάλαιο αυτό μπορεί να αποκτηθεί με τη σχολική εκπαίδευση των διαφόρων βαθμίδων, με ειδική εκπαίδευση, με σεμινάρια, με μαθητεία στο επάγγελμα κ.λπ. Το ανθρώπινο κεφάλαιο, στο οποίο ενσωματώνονται οι νέες γνώσεις και οι νέες τεχνολογίες παραγωγής, θεωρείται ως ένας εξαιρετικά σημαντικός παράγοντας ανάπτυξης και προόδου. Ωστόσο επειδή για την εκτίμηση του ανθρώπινου κεφαλαίου που κατέχουν οι εργαζόμενοι στο γεωργικό τομέα της Ελλάδας δεν υπάρχουν στοιχεία, μπορούμε να αποκτήσουμε μια εντύπωση από το επίπεδο εκπαίδευσης των αγροτικών περιοχών. Το 42% των κατοίκων των αγροτικών περιοχών έχουν τελειώσει μόνο το Δημοτικό, το 53% έχει τελειώσει Δημοτικό ή Γυμνάσιο και μόλις το 4,8% έχει επίπεδο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (1,5% ΤΕΙ, 3,1 ΑΕΙ, 0,2 Μεταπτυχιακές σπουδές)²⁰. Η σχολική εκπαίδευση είναι μόνο μια ένδειξη του επιπέδου ανθρώπινου κεφαλαίου, καθώς αποκτάται και από την εμπειρία στη δουλειά, σεμινάρια, συμβουλές γεωπόνων.

1.9. Συμβολή στη Διατήρηση της Κοινωνικής και Οικονομικής Συνοχής

Η διατήρηση της κοινωνικής και οικονομικής συνοχής των περιφερειών της χώρας είναι άμεσα συνδεδεμένη με τη συγκράτηση του πληθυσμού στις αγροτικές περιοχές και ιδιαίτερα στις ορεινές και ημιορεινές που κάλυπταν το 2006 το 17,3% και το 27,3% αντίστοιχα, της συνολικής καλλιεργούμενης έκτασης της χώρας. Αξίζει να σημειωθεί επίσης ότι περισσότεροι από το 50% των απασχολούμενων στη γεωργία κατοικούν σε ορεινές, ημιορεινές και μειονεκτικές περιοχές. Μετά από μία έντονη μείωση του αγροτικού πληθυσμού και της απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα την περίοδο 1961 – 1981, παρατηρήθηκε από το 1981 μια βελτίωση του

²⁰ Αλεξιάδης Σ., Κοκκίδης Σ., Σπανέλλης Λ., «Τα Βασικά Χαρακτηριστικά του Ελληνικού Αγροτικού Τομέα», 2007, σελ. 102

ρυθμού της πληθυσμιακής αποδυνάμωσης των αγροτικών περιοχών που οφείλεται κυρίως στις εισροές πόρων από την Ε.Ε., που επέτρεψαν τη συνέχιση της αγροτικής δραστηριότητας στις ορεινές και ημιορεινές περιοχές της χώρας. Στις περισσότερες περιοχές της χώρας ο πληθυσμός των αγροτικών οικισμών συμμετέχει σημαντικά στον συνολικό πληθυσμό και αν λάβουμε υπόψη μας ότι μεγάλο τμήμα του ημιαστικού πληθυσμού απασχολείται στον αγροτικό τομέα η συμμετοχή είναι ακόμη υψηλότερη. Δυστυχώς από τα στοιχεία της τελευταίας απογραφής πληθυσμού δεν ήταν δυνατόν να απομονώσουμε τον ημιαστικό πληθυσμό. Η συμβολή του αγροτικού τομέα στην οικονομική δραστηριότητα των αστικών και ημιαστικών περιοχών της περιφέρειας είναι σημαντική διότι σημαντικό μέρος της μεταποίησης και του εμπορίου τους στηρίζεται σ' αυτόν. Οι νομοί και οι περιοχές της χώρας όπου ο γεωργικός τομέας συμβάλλει σημαντικά στην Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία²¹ είναι οι ακόλουθοι(ες).

Συμμετοχή του Αγροτικού πληθυσμού στον συνολικό πληθυσμό των περιοχών της χώρας

Περιοχή	Πραγμ. Πληθυσμός	Αστικός-ημιαστικός(%)	Αγροτικός (%)
Σύνολο χώρας	10.934.097	75,1	24,9
Αττική	3.894.573	99	1
Λοιπή Στερεά και Ευβοία	777.236	56,3	43,7
Πελοπόννησος	1.100.071	54,9	45,1
Ιόνια νησιά	209.608	36,5	63,5
Ηπειρος	336.392	47,3	52,7
Θεσσαλία	740.115	64,8	35,2
Μακεδονία	2.414.558	72,7	27,3
Θράκη	363.479	57,9	42,1
Νησιά Αιγαίου	503.697	55,8	44,2
Κρήτη	594.368	59,6	40,4

Πηγή: Απογραφή Πληθυσμού 2001.

1.10. Ιδιομορφία Αγροτικών Εκμεταλλεύσεων

«Αγροτική εκμετάλλευση» είναι ο όρος που χρησιμοποιείται για να περιγράψει το σύνολο των οικονομικών δραστηριοτήτων στον αγροτικό τομέα, που βρίσκεται υπό τον έλεγχο του ίδιου προσώπου(φυσικού η νομικού). Ουσιαστικά πρόκειται περί αγροτικής επιχείρησης η οποία παρουσιάζει ιδιομορφίες λειτουργίας και

²¹ Στην Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία δεν λαμβάνονται υπόψη οι επιδοτήσεις

διαχείρισης. Η αγροτική εκμετάλλευση αποτελεί στην Ελλάδα οικογενειακή υπόθεση τόσο από άποψης ιδιοκτησίας, όσο και από άποψης διαχείρισης, παροχής εργασίας, προώθησης προϊόντων κλπ. Στοιχείο κοινό στις Ευρωπαϊκές χώρες²². Η διάρθρωση των αγροτικών εκμεταλλεύσεων στην Ελλάδα το 2007 παρουσιάζει συνοπτικά την παρακάτω εικόνα²³:

- Συνολικός αριθμός αγροτικών εκμεταλλεύσεων: 860.200
- Οι παραπάνω αγροτικές εκμεταλλεύσεις καλύπτουν 4 εκατ. εκτάρια Χρησιμοποιούμενης Γεωργικής Γης.²⁴
- 83% από τις παραπάνω εκμεταλλεύσεις (711.100) είναι τουλάχιστον μιας Ευρωπαϊκής Μονάδας Οικονομικού Μεγέθους.²⁵
- Από αυτές 70,8% απασχολούν μια Ετήσια Μονάδα Εργασίας (ΕΜΕ) και 7,1% απασχολούν δυο ή περισσότερες ΕΜΕ. 2% παράγουν προϊόντα κυρίως για ιδία χρήση και 26% κυρίως για άμεση πώληση. 29% αυτών ασχολούνται με την καλλιέργεια ελιάς και 10% ειδικεύονται στον τομέα των σιτηρών, ελαιούχων σπόρων και πρωτεϊνούχων φυτών.
- Το 65% των αγροτικών εκτάσεων καλλιεργείται από τους ίδιους τους ιδιοκτήτες τους
- Οι παραπάνω εκμεταλλεύσεις προσφέρουν απασχόληση 548.000 ΕΜΕ. Η μέση καλλιεργήσιμη αγροτική έκταση ανέρχεται σε 7,3 εκτάρια ανά ΕΜΕ.
- 82% του εργατικού δυναμικού αποτελείται από οικογένειες
- 29% των ιδιοκτητών είναι γυναίκες
- 20% των ιδιοκτητών των εκμεταλλεύσεων ανέφεραν και άλλη προσοδοφόρα δραστηριότητα

²² www.istame.gr

²³ έρευνα - καταγραφή της Eurostat (Farm Structure Survey)

²⁴ Utilised Agricultural Area (UAA) - Χρησιμοποιούμενη Γεωργική Γη: καλύπτει τις γεωργικές εκτάσεις που χρησιμοποιούνται για καλλιέργεια και περιλαμβάνει μόνιμες και εποχιακές καλλιέργειες, καθώς και άλλες εκτάσεις όπως οι οικογενειακοί κήποι. Δεν περιλαμβάνει αχρησιμοποίητες εκτάσεις, όπως δάση ή περιοχές που καλύπτονται από αυλές, κτήρια, δρόμους, λίμνες, κλπ.

²⁵ European Size Unit (ESU) - Ευρωπαϊκή Μονάδα Οικονομικού Μεγέθους μιας αγροτικής εκμετάλλευσης, μεικτού κέρδους 1.200 ευρώ. Για κάθε δραστηριότητα της εκμετάλλευσης, το σταθερό μεικτό κέρδος προσδιορίζεται με βάση την περιοχή που χρησιμοποιείται για τη συγκεκριμένη δραστηριότητα σε συνδυασμό με έναν περιφερειακό συντελεστή. Το σύνολο των σταθερών μεικτών κερδών των επί μέρους δραστηριοτήτων αποτελεί το μεικτό κέρδος της εκμετάλλευσης, το οποίο στη συνέχεια διαιρούμενο δια 1.200€ εκφράζεται σε Ευρωπαϊκές Μονάδες Οικονομικού Μεγέθους (ESU)

- Ζωικό κεφάλαιο: 2,6 εκατ. Μονάδες Ζωικού Κεφαλαίου²⁶

Μια ακόμη ιδιαιτερότητα της ελληνικής γεωργίας που είναι σημαντικό να αναφερθεί είναι η αναλογία μεταξύ φυτικής και ζωικής παραγωγής: στην Ελλάδα είναι 70:30, ενώ η αντίστοιχη αναλογία στην ΕΕ είναι 50:50

1.11. Εμπόριο Αγροτικών Προϊόντων

Τα αγροτικά προϊόντα συμβάλλουν σημαντικά στη διαμόρφωση του ελληνικού εμπορικού ισοζυγίου, το οποίο όμως είναι ελλειμματικό. Οι εξαγωγές των αγροτικών προϊόντων αποτελούν το 27% περίπου των συνολικών εξαγωγών της χώρας. Κυριότερες κατηγορίες προϊόντων που εξάγονται είναι φρούτα, λαχανικά και ελαιόλαδο. Σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία έτους 2009, οι βασικότεροι εξαγωγικοί μας εταίροι είναι οι Ιταλία, Γερμανία, Τουρκία, Βουλγαρία, Ηνωμένο Βασίλειο και Κύπρος, όπου απορροφούν το 50% περίπου των εξαγόμενων αγροτικών προϊόντων²⁷. Αντίστοιχα, οι εισαγωγές αναλογούν στο 13% περίπου των συνολικών εισαγωγών μας και εμφανίζουν μικρές διακυμάνσεις την περίοδο 2000 – 2009. Κυριότεροι εισαγωγικοί εμπορικοί εταίροι είναι οι Γερμανία, Ολλανδία, Γαλλία, Ιταλία, Ηνωμένο Βασίλειο, Ισπανία και Βέλγιο, από τους οποίους εισάγουμε το 60% περίπου των εισαγόμενων αγροτικών προϊόντων. Οι βασικότερες εισαγωγές γίνονται σε κρέατα και γαλακτοκομικά προϊόντα. Σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, οι εξαγωγές αγροτικών προϊόντων κυμαίνονται σε 26%-32% παρουσιάζοντας μικρές διακυμάνσεις την περίοδο 2005 – 2009 συγκριτικά με το σύνολο των εξαγωγών. Οι εισαγωγές αντίστοιχα αναλογούν στο 16% περίπου των συνολικών εισαγωγών²⁸.

²⁶ Μονάδα Ζωικού Κεφαλαίου (livestock unit) είναι μια μονάδα αναφοράς που προσδιορίζεται βάσει κάποιων συντελεστών και διευκολύνει την καταγραφή του ζωικού κεφαλαίου. Αντιστοιχεί σε Η Η βόσκηση μιας ενήλικης αγελάδας που παράγει 3.000 κιλά γάλακτος ετησίως, χωρίς επιπλέον συμπυκνωμένα προϊόντα διατροφής

²⁷ <http://ec.europa.eu/agriculture>

²⁸ www.eurostat.eu

Εμπορικό Ισοζύγιο αγροτικών προϊόντων σε σύγκριση με το σύνολο των προϊόντων μεταξύ Ελλάδας και ΕΕ

								Σε εκατ.ευρώ
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Εισαγωγές								
Αγροτικά	5.218	5.298	5.625	5.748	5.889	6.743	7.039	6.396
Σύνολο προϊόντων	38.304	41.389	44.611	45.984	50.551	55.690	60.670	48.087
Εξαγωγές								
Αγροτικά	1.361	1.515	1.988	2.533	2.411	2.589	2.767	2.741
Σύνολο προϊόντων	4.283	4.603	7.521	8.189	8.928	11.114	11.102	9.011
Ισοζύγιο								
Αγροτικά	-1.815	-1.704	-2.172	-1.722	-1.910	-2.486	-2.513	-2.300
Σύνολο προϊόντων	- 21.120	-13.443	-19.225	-12.742	-18.498	-18.688	-22.229	-18.566

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., Δ/ση Αγροτικής Πολιτικής - Υπ. Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων

2. Διαρθρωτικά Προβλήματα του Ελληνικού Αγροτικού Τομέα

2.1. Σύγχυση της έννοιας «γεωργός» με την έννοια «επάγγελμα γεωργός»

Το πρώτο σημαντικό πρόβλημα είναι η μεγάλη σύγχυση που επικρατεί στον ορισμό της έννοιας "γεωργός" ή της έννοιας "επάγγελμα γεωργός"²⁹. Το πρόβλημα αυτό κατ' αρχήν φαίνεται απλό. Στην πραγματικότητα όμως είναι πηγή πολλών προβλημάτων και παρερμηνειών. Ο ορισμός του αγρότη θα πρέπει να βασίζεται σε αντικειμενικά κριτήρια τα οποία δε θα επιδέχονται αμφισβήτηση για να μπορεί να καθορισθεί ο ακριβής αριθμός των αγροτών. Για παράδειγμα, η κύρια πηγή εισοδήματος και το κύριο αντικείμενο απασχόλησης είναι από τα βασικά κριτήρια. Έτσι ένας, δημόσιος ή ιδιωτικός υπάλληλος που έχει εισόδημα από τη γεωργία κατά 60% και απασχολείται κατά 20% στη γεωργία δεν μπορεί να καταταγεί στους

²⁹ Σέμος, Α. (2002) Τα προβλήματα της ελληνικής γεωργίας και τα δίκαια των αγροτών

γεωργούς. Ενδεικτικά, ο πραγματικός γεωργός θα πρέπει να έχει εισόδημα από τη γεωργία τουλάχιστον κατά 51% και να απασχολείται κατά 51% στη γεωργία. Τέτοιες προϋποθέσεις πρέπει να ληφθούν σοβαρά από τους συντάκτες του μητρώου αγροτών. Αποτέλεσμα αυτής της σύγχυσης είναι η διαρροή εισοδημάτων ή κεφαλαίων σε πρόσωπα τα οποία ελάχιστη ή καμία σχέση δεν έχουν με τη γεωργική απασχόληση, εισοδήματα τα οποία στερούνται οι πραγματικοί αγρότες. Παράλληλα, με τον καθορισμό του αριθμού των αγροτών είναι ανάγκη να καθορισθούν και οι συντελεστές παραγωγής που χρησιμοποιούνται στη γεωργία και κυρίως ποια είναι η εκμεταλλεύσιμη γεωργική γη. Η γεωργική γη ως σημαντικός συντελεστής παραγωγής δεν έχει καθορισθεί επακριβώς. Το εθνικό κτηματολόγιο χρονίζει με ανυπολόγιστες συνέπειες. Ακόμη, ο θεσμός του αναδασμού έχει εγκαταλειφθεί ή γίνεται με πολύ αργούς ρυθμούς με συνέπεια η καθυστέρηση αυτή να εμποδίζει την εφαρμογή νέων τεχνολογιών, το κόστος παραγωγής να βρίσκεται σε υψηλά επίπεδα και φυσικά η ανάπτυξη του γεωργικού τομέα να καθυστερεί.

2.2. Γραφειοκρατία – Υποαξιοποίηση Επιστημονικού Προσωπικού

Το Υπουργείο Γεωργίας, εδώ και χρόνια δεν μπορεί να επιτελέσει τον ρόλο του ως επιτελικός φορέας χάραξης της νέας αγροτικής πολιτικής. Οι κεντρικές υπηρεσίες του υπουργείου γεωργίας αλλά και οι περιφερειακές υπηρεσίες του, που θεωρείται ότι υποστηρίζουν το γεωργικό τομέα, δεν επιτελούν την αποστολή τους ικανοποιητικά. Πολλά καταγράφονται καθημερινά για την ολιγωρία των υπηρεσιών, για την υποαξιοποίηση του επιστημονικού προσωπικού και για τις γραφειοκρατικές διαδικασίες στην εξυπηρέτηση του αγροτικού πληθυσμού. Όποιος και αν είναι ο βαθμός βασιμότητας αυτών των κατηγοριών ένα είναι βέβαιο: Η μη αξιοποίηση του επιστημονικού προσωπικού και μάλιστα του γεωτεχνικού προσωπικού του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων με συνέπεια ο μεμονωμένος γεωργός να στερείται των βασικών και απαραίτητων υπηρεσιών του σημαντικού συμβούλου του. Αυτό ήταν και εξακολουθεί να είναι πρόβλημα για την ανάπτυξη της γεωργίας μας και μάλιστα πολύ σημαντικό αν ληφθεί υπόψη ότι η πλειοψηφία των ανθρώπων που ασχολούνται με τη γεωργία έχουν ανάγκη επιστημονικής

ενημέρωσης και ενημέρωσης των συνθηκών των αγορών των αγροτικών προϊόντων αφού η πρόσβασή τους στις πηγές ενημέρωσης είναι αρκετά δύσκολη. Αποτέλεσμα της παραπάνω παράληψης της πολιτείας είναι η μη ορθολογική χρήση των μέσων παραγωγής και της νέας τεχνολογίας γεγονός που αποτελεί σημαντικό πρόβλημα της ανάπτυξης της γεωργίας, αλλά και η αδυναμία προσαρμογής των παραγωγών και γενικότερα της ελληνικής γεωργίας, στις νέες συνθήκες της διεθνούς αγοράς. Οι έλληνες παραγωγοί αδυνατούν να διαμορφώσουν ένα σχέδιο αλλαγών στην παραγωγική σύνθεση της εκμετάλλευσής τους εξ αιτίας της αγνοίας των συνθηκών της διεθνούς αγοράς (προσφορά –ζήτηση)³⁰.

2.3. Οργάνωση της Εμπορίας των Προϊόντων- Συνεταιρισμοί

Η οργάνωση της εμπορίας των αγροτικών προϊόντων είναι το τρίτο σημαντικό πρόβλημα. Σήμερα είναι σε όλους γνωστό ότι δεν αρκεί μόνο να παράγει κανείς, πρέπει να βρεθούν και τρόποι διάθεσης ή απορρόφησης των γεωργικών προϊόντων. Το πρόβλημα επιτείνεται με την ελεύθερη διακίνηση των προϊόντων, χωρίς περιορισμούς, στη διεθνή αγορά, μια αγορά με ισχυρό και έντονο ανταγωνισμό. Η αντιμετώπιση αυτού του ανταγωνισμού αντιμετωπίζεται σήμερα με τρία βασικά «όπλα» από την πλευρά της παραγωγής: «ποιοτικά προϊόντα», «ασφαλή προϊόντα», «φθηνά προϊόντα». Τα δύο πρώτα η ελληνική αγροτική παραγωγή μπορεί να τα πετύχει σχετικά εύκολα λόγω των ευνοϊκών εδαφοκλιματικών συνθηκών της χώρας μας. Για τις χαμηλές τιμές θα μπορούσε κανείς να πει λίγα λόγια παραπάνω. Χαμηλή τιμή προϊόντος σημαίνει χαμηλό κόστος παραγωγής. Το κόστος παραγωγής παίζει σημαντικό ρόλο στην τιμολόγηση των αγροτικών προϊόντων και στη διαμόρφωση του ύψους του εισοδήματος των αγροτών. Ο επηρεασμός του όμως έχει σχέση με τη χρήση των συντελεστών και μέσων παραγωγής, με την ύπαρξη βασικών υποδομών στη γεωργία, με την τροφοδότηση βιομηχανικών εισροών στη γεωργία και με την παραγωγικότητα της γεωργίας για τα οποία, εν πολλοίς, ευθύνεται η πολιτική του κράτους. Από την πλευρά της

³⁰ Σέμος, Α. (2002) Τα προβλήματα της ελληνικής γεωργίας και τα δίκαια των αγροτών

οργάνωσης των αγορών ο ανταγωνισμός αντιμετωπίζεται κυρίως από την πλευρά του κράτους και με την ενεργό συμμετοχή των αγροτών. Η κακή οργάνωση της εμπορίας των γεωργικών προϊόντων είναι χρόνιο πρόβλημα και έχει σημαντικές δυσμενείς επιπτώσεις στις τιμές και στα εισοδήματα των παραγωγών αλλά τις περισσότερες φορές στους καταναλωτές. Η απουσία θεσμικών κανόνων και ελέγχων στην διακίνηση αγροτικών προϊόντων, εγχωρίων και εισαγόμενων δημιουργούν σύγχυση στην ευαίσθητη αγορά τους.

Με τις σημερινές συγκυρίες, η οργάνωση της λειτουργίας των αγροτικών συνεταιρισμών σε νέες βάσεις θα έλυνε ίσως σε μεγάλο βαθμό το πρόβλημα της εμπορίας των αγροτικών προϊόντων. Οι συνεταιρισμοί σήμερα είναι σε τέτοια κατάσταση που δεν εμπνέει τη στοιχειώδη εμπιστοσύνη στους συνεταίρους αγρότες. Μικροί και μεγάλοι συνεταιρισμοί νοσούν οικονομικά εξαιτίας της κακής οργάνωσης, διαχείρισης και λειτουργίας όπως πολλοί διαπιστώνουν. Η συμβολή της ΠΑΣΕΓΕΣ³¹ στην οργάνωση και αναδιοργάνωση των Αγροτικών Συνεταιριστικών Οργανώσεων είναι ανύπαρκτος. Οι χαριστικές επεμβάσεις του κράτους επί σειρά ετών δεν βοήθησε στην οικονομική ανάπτυξή τους. Και αυτό γιατί οι νόμοι που ψηφίσθηκαν τα τελευταία χρόνια δεν βοήθησαν την καλύτερη οργάνωση και διαχείριση της αγροτικής παραγωγής. Επέτρεψαν ή επέβαλαν την είσοδο των κομματικών πρακτικών σε οργανώσεις που είναι καθαρά επαγγελματικές και όχι συνδικαλιστικές. Αποτέλεσμα η οργάνωση και η λειτουργία να βασίζεται σε κομματικά κριτήρια, που συνεπάγεται πελατειακή σχέση, μονόπλευρες αποφάσεις για τη λειτουργία και διαχείριση και κομματική αντιπαράθεση. Έτσι βλέπουμε συνεταιρισμούς ή ομοσπονδίες με διακίνηση και εμπορία μεγάλου όγκου προϊόντων και με αξιόλογη δραστηριότητα στη μεταποίηση να είναι υπερχρεωμένες με τεράστια ελλείμματα. Η σημασία της κακοδαιμονίας των συνεταιρισμών γίνεται ακόμη μεγαλύτερη για την ανάπτυξη της γεωργίας μας αν αναλογισθεί κανείς ότι σήμερα βρισκόμαστε σε μια μεγάλη πλήρως ανταγωνιστική αγορά και οι συνεταιρισμοί είναι ίσως η μόνη ελπίδα για την προώθηση των πωλήσεων των

³¹ Η Πανελλήνια Συνομοσπονδία Ενώσεων Αγροτικών Συνεταιρισμών (ΠΑΣΕΓΕΣ) ιδρύθηκε το 1935 και είναι Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου. Αποτελεί τον κορυφαίο ιδεολογικό και συντονιστικό φορέα των Αγροτικών Συνεταιριστικών Οργανώσεων της χώρας, που υποστηρίζει, προωθεί, προάγει τις δραστηριότητές τους και τις εκπροσωπεί σε διεθνές, ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο.

γεωργικών προϊόντων με παράλληλη διασφάλιση του εισοδήματος των μικρών παραγωγών.

2.4. Υψηλό Κόστος Παραγωγής

Διαμαρτύρονται οι γεωργοί και δικαίως για το υψηλό κόστος παραγωγής των προϊόντων τους. Το υψηλό κόστος όμως δημιουργείται πέρα από τη διαρθρωτική δομή της γεωργίας και από την μη ορθολογική χρήση των συντελεστών παραγωγής και των γεωργικών εφοδίων (λιπάσματα, φάρμακα κλπ.). Και σ' αυτή την περίπτωση είναι υποχρέωση του κράτους η σωστή και συνεχής ενημέρωση των αγροτών για τη χρήση των μέσων παραγωγής και της νέας τεχνολογίας ώστε να συμβάλουν ουσιαστικά στη μείωση του κόστους παραγωγής. Και εδώ επισημαίνεται η ολιγωρία της πολιτείας γιατί εγκαταλείπει τους γεωργούς στο έλεος των ιδιωτικών εταιριών οι οποίες έχουν κύριο σκοπό το κέρδος και όχι την ορθολογική χρήση των μέσων που διαθέτουν, χωρίς βέβαια να εκτοξεύεται καμιά κατηγορία εναντίον κανενός. Επιπλέον, η πολιτεία δεν διερεύνησε επαρκώς το υψηλό κόστος παραγωγής ώστε να διαπιστώσει πράγματι τον ισχυρισμό των αγροτών και φυσικά να δώσει οδηγίες για δυνατότητα μείωσης του κόστους παραγωγής σε κάθε προϊόν.

2.5. Επιδείνωση Διεθνούς Ανταγωνιστικότητας

Παρά τους άφθονους κοινοτικούς πόρους η διεθνής ανταγωνιστικότητα των ελληνικών αγροτικών προϊόντων επιδεινώνεται συνεχώς. Το ποσοστό κάλυψης των εισαγωγών μειώνεται για να κατέλθει το 2008 στο 57% ενώ ο δείκτης διεθνούς ανταγωνιστικότητας χειροτερεύει στο -0,276 το 5μηνο του 2008.

Εξωτερικό Εμπόριο ανά κατηγορίες Τ.Τ.Δ.Ε.1

	Εισαγωγές				Εξαγωγές			
	2005	2006	2007	2008(5μ)	2005	2006	2007	2008(5μ)
Αγροτικά Προϊόντα	4.811	5.306	5.936	2.529	3.034	3.331	3.369	1.436
Τρόφιμα και ζώα ζώντα	4.000	4.420	4.985	2.146,5	2.076	2.336	2.517	1.078,8
Ποτά και καπνός	682	719	738	284,0	559	509	501	213,3
Ελαια και λίπη ζωικής ή φυτικής προέλευσης	129	167	213	98,8	399	486	351	143,8
Σύνολο Εξωτερικού Εμπορίου	43.942	50.729	55.522	21.856,2	14.046	16.485	17.148	6.943,6
Ποσοστό συμμετοχής	10,9%	10,5%	10,7%	11,6%	21,6%	20,2%	19,6%	20,7%

Κάλυψη Εισαγωγών και Δείκτες Ανταγωνιστικότητας (Balassa)

	% Κάλυψης Εισαγωγών από Εξαγωγές				Δείκτες Balassa [(X-M)/(M+X)]			
	2005	2006	2007	2008	2005	2006	2007	2008
Αγροτικά Προϊόντα	63%	63%	57%	57%	-0,227	-0,229	-0,276	-0,276
Τρόφιμα και ζώα ζώντα	52%	53%	51%	50%	-0,317	-0,308	-0,329	-0,331
Ποτά και καπνός	82%	71%	68%	75%	-0,099	-0,171	-0,192	-0,142
Ελαια και λίπη ζωικής ή φυτικής προέλευσης	309%	291%	164%	146%	0,511	0,489	0,243	0,186

Πηγή: ΕΣΥΕ, ΠΣΕ

Οι δείκτες Balassa που εκφράζονται με τη σχέση $(X-M)/(X+M)$, όπου X =Εξαγωγές και M =Εισαγωγές, μπορούν να αποτυπώσουν την εξέλιξη της ανταγωνιστικότητας των σημαντικότερων αγροτικών προϊόντων της χώρας μας για μία μακροχρόνια περίοδο. Οι ακραίες τιμές τους είναι +1 για το πλέον ανταγωνιστικό προϊόν και -1 για το καθόλου ανταγωνιστικό. Από την εξέταση των δεικτών αυτών συμπεραίνουμε ότι μέχρι την ένταξη της χώρας μας στην Ε.Ε. ή Ελληνική γεωργία ήταν σχετικά ανταγωνιστική με πλεονασματικό εμπορικό ισοζύγιο και αυτάρκεια σε αρκετά βασικά προϊόντα. Στη συνέχεια από τα μέσα της δεκαετίας του 80 και παρά την εισροή κοινοτικών πόρων, η ανταγωνιστικότητα αρχίζει να μειώνεται κυρίως λόγω της εγκατάλειψης ή υποκατάστασης ορισμένων καλλιεργειών από άλλες υψηλότερα επιδοτούμενες. Μετά το 2000 η κατάσταση επιδεινώνεται και η χώρα μας αρχίζει να γίνεται έντονα ελλειμματική ακόμη και σε προϊόντα για τα οποία διαθέτει ισχυρά συγκριτικά πλεονεκτήματα όπως τα φρούτα και λαχανικά. Παράλληλα λόγω των δεσμεύσεων που ανέλαβε η χώρα μας απέναντι στην Ε.Ε.(ποσοστώσεις παραγωγής) το εμπορικό έλλειμα στα προϊόντα ζωικής προέλευσης παρέμεινε σε υψηλά επίπεδα.

2.6. Υψηλή Εξάρτηση από Επιδοτήσεις για μια Σειρά Αγροτικών Προϊόντων

Οι κοινοτικές δαπάνες υπέρ της ελληνικής γεωργίας κατά τα προηγούμενα χρόνια κυμάνθηκαν σε 20 με 25% περίπου της ακαθάριστης αξίας παραγωγής, με το μεγαλύτερο μέρος τους να αφορά επιδοτήσεις προϊόντων. Οι κοινοτικές ενισχύσεις όμως παρουσίαζαν μία εντονότατη ανισοκατανομή μεταξύ επιμέρους προϊόντων αφού το 50% περίπου της αξίας της γεωργικής μας παραγωγής απολάμβανε ελάχιστη έως καμία στήριξη (οπωροκηπευτικά, χοιρινό κρέας, αυγά-πουλερικά, μέλι, χορτονομές κ.τ.λ.) ενώ σε ορισμένα προϊόντα οι επιδοτήσεις ήταν πολύ μεγάλες. Έτσι στον καπνό, η πριμοδότηση μερικών ποικιλιών ήταν τριπλάσια της εμπορικής τους τιμής, στο βαμβάκι διπλάσια, σε ορισμένα προϊόντα ίση, ενώ σε άλλα όπως το αιγοπρόβειο κρέας και το ελαιόλαδο περί το 1/3. Η άνιση αυτή κατανομή των ενισχύσεων ανάμεσα στα προϊόντα είχε σαν αποτέλεσμα σημαντικές μεταβολές στον παραγωγικό χάρτη της ελληνικής γεωργίας με τεράστια επέκταση ορισμένων καλλιεργειών όπως το βαμβάκι, το σκληρό σιτάρι και την ελαιοκαλλιέργεια, σε βάρος άλλων καλλιεργειών όπως το μαλακό σιτάρι, τα όσπρια, τις χορτονομές, ορισμένα φρούτα και κηπευτικά. Η κατάσταση που διαμορφώθηκε ήταν τραγελαφική αφού η χώρα μας παρήγαγε και εξήγαγε στις διεθνείς αγορές προϊόντα για τα οποία δεν διέθετε συγκριτικά πλεονεκτήματα (βαμβάκι, καπνός, σκληρό σιτάρι, κ.τ.λ.), ενώ αναγκαζόταν να εισάγει βασικά προϊόντα για τα οποία δημιουργήθηκαν τεράστιες ελλείψεις (ζωοτροφές, μαλακό σιτάρι αρτοποιίας, κτηνοτροφικά προϊόντα, φρούτα και λαχανικά) ενώ θα μπορούσαν να παραχθούν με διεθνώς ανταγωνιστικούς όρους. Η κατανομή των επιδοτήσεων σε βάρος της ζωικής παραγωγής είχε επίσης σαν αποτέλεσμα την δημιουργία ανισορροπιών (σχέση φυτικής και ζωικής παραγωγής) με δυσμενείς επιπτώσεις στην προστιθέμενη αξία και στο αγροτικό εισόδημα. Ο μεγαλύτερος όγκος των κοινοτικών ενισχύσεων συγκεντρώνονταν στις πιο εύφορες περιοχές της χώρας, σε ορισμένα προϊόντα και στους μεγαλύτερους παραγωγούς, με αποτέλεσμα την περιορισμένη ανάπτυξη των μη προνομιούχων περιοχών και την έλλειψη προοπτικών για τους αγρότες που δεν διέθεταν μεγάλες και εύφορες εκτάσεις. Η ανατροπή της υπάρχουσας αυτής κατάστασης, που επιβάλλεται πλέον από τη νέα Κ.Α.Π., θα συναντήσει σοβαρά

εμπόδια, όχι μόνο λόγω των αντικειμενικών δυσκολιών αναδιάρθρωσης της παραγωγής αλλά και λόγω της συντηρητικής νοοτροπίας των αγροτών που παγιώθηκε τις τελευταίες δεκαετίες. Οι αναγκαίες μεταρρυθμίσεις και οι επώδυνες επιπτώσεις της νέας Ευρωπαϊκής αγροτικής πολιτικής ενδέχεται να προκαλέσουν σοβαρές αντιδράσεις και κοινωνική αναστάτωση που θα απαιτήσει την ανάληψη πολύ υψηλού πολιτικού κόστους για τους κυβερνώντες.

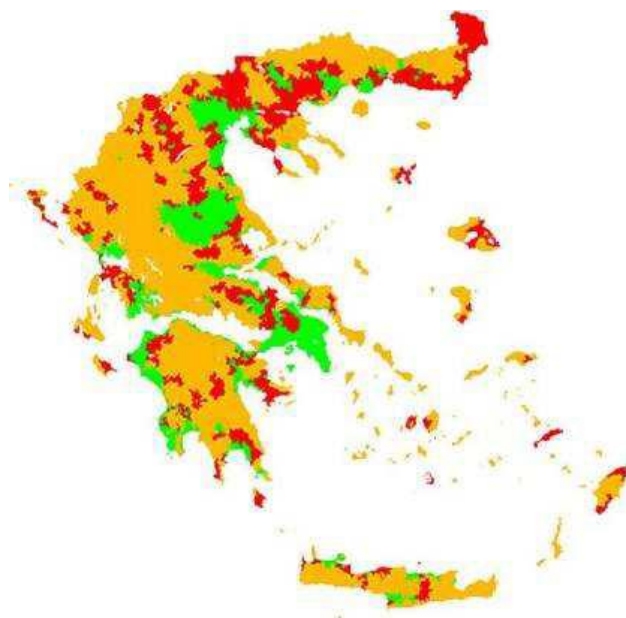
2.7. Δυσμενείς Γεωμορφολογικές Συνθήκες

Η χώρα μας καλύπτει μία συνολική έκταση 13.196.887 Ha από την οποία τα 1.271.090 Ha είναι παραθαλάσσιες υγρές ζώνες και ύδατα. Από τη συνολική έκταση των 11.925.797 Ha που υπολείπεται, ποσοστό 40,9% καλύπτεται από γεωργικές περιοχές (4.877.986 Ha), και 18,9% από δάση (2.255.901 Ha)³². Η χρησιμοποιούμενη γεωργική έκταση της χώρας το έτος 2006 ήταν 3.733.300 εκτάρια, που κάλυπτε το 28,3% της συνολικής έκτασης, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στην ΕΕ-25 ήταν 42%. Από την έκταση αυτή ποσοστό 55,7% είναι πεδινές εκτάσεις, 27% ημιορεινές, 17,3% ορεινές, ενώ το 82,7% της συνολικής γεωργικής έκτασης της χώρας βρίσκεται σε μη δυναμικές περιοχές (ορεινές, ημιορεινές, μειονεκτικές). Οι δυναμικές περιοχές βρίσκονται σε πεδινές ζώνες και περιλαμβάνουν περίπου 302.000 γεωργικές εκμεταλλεύσεις και δεν παρουσιάζουν στοιχεία προβληματικότητας, σύμφωνα με τα κριτήρια της ΕΕ, αλλά πλήττονται πολύ περισσότερο από τις μεταρρυθμίσεις της ΚΑΠ (μείωση της εξωτερικής προστασίας, αναδιάρθρωση καλλιεργειών). Οι εκμεταλλεύσεις των περιοχών αυτών είναι συνήθως εξειδικευμένες, διαθέτουν υψηλή παραγωγικότητα, ενώ το ποσοστό αρδευόμενων εδαφών φθάνει το 64,7% έναντι 38% του μέσου όρου της χώρας. Σε ορισμένες περιπτώσεις η εντατική καλλιέργεια έχει δημιουργήσει περιβαλλοντικά προβλήματα. Οι μη δυναμικές αγροτικές περιοχές βρίσκονται κυρίως σε ορεινές αλλά και σε ορισμένες πεδινές περιοχές που παρουσιάζουν προβληματικότητα. Υπάρχουν περίπου 201.000 εκμεταλλεύσεις στις ορεινές και 147.000 γεωργικές εκμεταλλεύσεις στις προβληματικές αγροτικές περιοχές. Τα ποσοστά άρδευσης είναι πολύ χαμηλότερα

³² www.statistics.gr

από το μέσο όρο της χώρας 22% για τις ορεινές αγροτικές περιοχές και 29,5% για τις προβληματικές αγροτικές περιοχές έναντι των 38% του μέσου όρου. Στις προβληματικές και μειονεκτικές αγροτικές περιοχές παράγεται ποικιλία προϊόντων χωρίς ιδιαίτερη εξειδίκευση, αλλά τόσο η γονιμότητα των εδαφών όσο και η απόσταση από αστικά κέντρα δημιουργούν σοβαρά προβλήματα στα αγροτικά εισοδήματα.

Τυπολογία των Αγροτικών περιοχών της χώρας

Πηγή: Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης

2.8. Χαμηλό Ποσοστό Αρδευόμενων Εκτάσεων και Ανομοιογενής Γεωγραφική Χωροταξική Διασπορά των Υδατικών Πόρων

Οι υδάτινοι πόροι στην Ελλάδα είναι σχετικά επαρκείς και με ιδιαίτερα υψηλά ποιοτικά χαρακτηριστικά, , αλλά παρατηρείται σημαντική γεωγραφική και εποχιακή ανισοκατανομή τους. Η Ανατολική και Νότια Ελλάδα και τα άνυδρα νησιά αντιμετωπίζουν σοβαρές ελλείψεις ενώ η Δυτική και Βόρεια χώρα πλεονασματικό υδατικό δυναμικό. Η χρήση των Υδατικών Πόρων κατανέμεται ως εξής: Γεωργία 87%, Ύδρευση 10%, Βιομηχανία - Ενέργεια και λοιπές χρήσεις 3%, ενώ η απόδοση της χρήσης τους, ιδιαίτερα για τη γεωργία είναι χαμηλή. Οι αρδευόμενες εκτάσεις ανέρχονται σε ποσοστό 38% της καλλιεργούμενης έκτασης με σημαντικές διαφοροποιήσεις ανάλογα με την περιοχή ή το είδος καλλιέργειας. Στις ορεινές

περιοχές μόλις το 21,9% των καλλιεργούμενων εκτάσεων είναι αρδεύσιμες έναντι 48,3% για τις πεδινές, στις κηπευτικές καλλιέργειες το 95,7% είναι αρδεύσιμες, έναντι 44,7% για τις αροτριάδες, 35,9% για τις δενδρώδεις και 34,1% για τις αμπελοκαλλιέργειες. Η άρδευση στο 92% των αρδευόμενων εκτάσεων της χώρας γίνεται με συστήματα & τεχνικές που δεν ασφαλίζουν την ορθολογική και αειφόρο διαχείριση των υδατικών πόρων, με τεράστιες απώλειες στη μεταφορά και στην άρδευση (εξάτμιση κτλ).

2.9. Το Μικρό Μέγεθος και ο Πολυτεμαχισμός των Εκμεταλλεύσεων

Ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα της Ελληνικής γεωργίας είναι ο υπερβολικά υψηλός αριθμός εκμεταλλεύσεων που έχει σαν συνέπεια το πολύ μικρό μέγεθος τους. Το μέσο μέγεθος της αγροτικής εκμετάλλευσης στη χώρα μας είναι μόλις 43,9 στρ. ενώ το 90,1% των εκμεταλλεύσεων έχουν μέγεθος μικρότερο των 100 στρεμμάτων που για τα ευρωπαϊκά δεδομένα αλλά και για τις σύγχρονες συνθήκες παραγωγής θεωρείται εξαιρετικά μικρό³³. Οι εκμεταλλεύσεις με μέγεθος μεγαλύτερο των 500 στρ. αποτελούν μόλις 0,5% του συνόλου. Το μικρό μέγεθος των εκμεταλλεύσεων έχει σαν συνέπεια την ανεπαρκή μηχανοποίηση, την χαμηλή παραγωγικότητα και το πολύ χαμηλό εισόδημα που δεν επαρκεί για την επιβίωση των αγροτικών οικογενειών. Η πολυαπασχόληση των αγροτών, η φυγή των νέων από τη γεωργία και η χαμηλή ποιότητα ζωής στις αγροτικές περιοχές οφείλονται σε μεγάλο βαθμό στο μικρό μέγεθος των εκμεταλλεύσεων. Ταυτόχρονα παρά τα προγράμματα αναδασμού που επιχειρήθηκαν στο παρελθόν το πρόβλημα του πολυτεμαχισμού των εκμεταλλεύσεων όχι μόνο παραμένει αλλά και οξύνεται λόγω των μεταβιβάσεων στους κληρονόμους ή της αγοράς γης από μη αγρότες. Κατά μέσον όρο κάθε αγροτική εκμετάλλευση στη χώρα μας αποτελείται από 6,3 αγροτεμάχια με μέσο μέγεθος 7 στρέμματα ενώ το πρόβλημα είναι οξύτερο στις λιγότερο προνομιούχες αγροτικές περιοχές της χώρας. Τα αγροτεμάχια βρίσκονται συχνά σε πολύ μεγάλη απόσταση μεταξύ τους ενώ τα παραγωγικά χαρακτηριστικά

³³ Οι πληροφορίες προέρχονται από στοιχεία της Αγροτικής Απογραφής

τους ποικίλουν σε υψηλό βαθμό ώστε υποχρεώνουν τους αγρότες σε αναγκαστική πολυκαλλιέργεια. Από την ανάλυση των στοιχείων της ετήσιας αγροτικής έρευνας για το 2005, προκύπτει ότι το 31,6 % των εκμεταλλεύσεων έχουν σαν κύριο προσανατολισμό(κύρια πηγή εσόδων) την ελαιοκομία, το 13,1% τις μεγάλες καλλιέργειες, το 11,9% τις πολυκαλλιέργειες, το 9,1% τα δημητριακά το 8,3% την συγκαλλιέργεια μόνιμων φυτών, το 7,1% τα οπωροφόρα δένδρα και τα εσπεριδοειδή, το 5,7% μικτές αγροτοκτηνοτροφικές και το 5,3% την αιγοπροβατοτροφία.

Κατανομή των εκμεταλλεύσεων και των εκτάσεων κατά κύριο προσανατολισμό καλλιεργειών(2005)					
	Εκμεταλλεύσεις		Χρήση εκτάσεων		Μέσο μέγεθος
	Αριθμός	%	Στρέμματα	%	σε στρ.
Σύνολο	833.590	100,0%	39.837.896	100,0%	47,8
Δημητριακά	76.035	9,1%	5.720.540	14,4%	75,2
Μεγάλες καλλιέργειες	108.790	13,1%	8.552.672	21,5%	78,6
Κηπευτικά και ανθοκομικά φυτά	15.743	1,9%	437.365	1,1%	27,8
Αμπελουργία	22.669	2,7%	589.749	1,5%	26,0
Οπωροφόρα δένδρα και εσπεριδοειδή	58.995	7,1%	1.216.976	3,1%	20,6
Ελαιοκομία	263.137	31,6%	5.490.496	13,8%	20,9
Συγκαλλιέργεια μόνιμων φυτών	68.803	8,3%	2.149.909	5,4%	31,2
Βοοειδή γαλακτοπαραγωγής	2.836	0,3%	255.081	0,6%	89,9
Βοοειδή (εκτροφή και κρεατοπαραγωγή)	2809	0,3%	255.544	0,6%	91,0
Βοοειδή(γάλα,εκτροφή και κρέας,συνδυασμένα)	629	0,1%	56.083	0,1%	89,2
Προβατοειδή,αιγοειδή	43.956	5,3%	6.395.342	16,1%	145,5
Καρποφόγα(χοίροι-πουλερικά)	2.760	0,3%	55.534	0,1%	20,1
Πολυκαλλιέργειες	99.080	11,9%	3.864.426	9,7%	39,0
Συνδυασμός εκτροφών	20.032	2,4%	1.538.080	3,9%	76,8
Μεικτές(καλλιέργεια-εκτροφή)	47.317	5,7%	3.260.100	8,2%	68,9

Πηγή: Απογραφή Γεωργίας

2.10. Το χαμηλό Μορφωτικό Επίπεδο – Ηλικιακή Διάρθρωση

Το μορφωτικό επίπεδο των απασχολούμενων στην Ελληνική γεωργία είναι εξαιρετικά χαμηλό με αρνητικές επιπτώσεις όχι μόνο στην παραγωγικότητα αλλά κυρίως στην εισαγωγή καινοτομιών και στην προσαρμοστικότητα του κλάδου στις διαρκώς μεταβαλλόμενες συνθήκες της διεθνούς αγοράς. Οι αιτίες θα πρέπει να αναζητηθούν κυρίως στην απουσία μεγάλων γεωργικών επιχειρήσεων, την έλλειψη ευκαιριών για τους νέους αλλά και στα δημογραφικά χαρακτηριστικά του τομέα (γήρανση). Το 2008 μόλις 0,9% των απασχολούμενων είναι απόφοιτοι ΑΕΙ και 2,8% ανώτερης εκπαίδευσης, ενώ οι απόφοιτοι δημοτικού και οι αγράμματοι αποτελούν

το 61,4% του συνόλου των απασχολούμενων. Παράλληλα ο αγροτικός πληθυσμός είναι σημαντικά γερασμένος καθώς 2008 το ποσοστό των απασχολούμενων άνω των 45 ετών να υπερβαίνει το 56% του συνόλου, ενώ οι απασχολούμενοι μέχρι 30 ετών αντιπροσωπεύουν μόλις το 10,7% του συνόλου. Η σύγκριση με το σύνολο της Ελληνικής οικονομίας, αλλά και με τον αγροτικό τομέα της Ε.Ε. είναι απογοητευτική. Μετά από πολλές δεκαετίες αδράνειας και αποπροσανατολισμού, ο αγροτικός πληθυσμός σήμερα δεν έχει αποκτήσει τις απαιτούμενες δεξιότητες, επαγγελματική κατάρτιση, επιχειρηματική συμπεριφορά και κοινωνική ευθύνη για να μπορέσει να δραστηριοποιηθεί στον τομέα με ανταγωνιστικές προοπτικές. Επιπλέον, το ισχύον σύστημα κινήτρων δεν ευνοεί την ανάπτυξη επιχειρηματικών δραστηριοτήτων.

2.11. Χαμηλός Βαθμός Αξιοποίησης της Εκμηχάνισης

Η εκμηχάνιση της Ελληνικής γεωργίας συγκρινόμενη με αυτήν των υπολοίπων χωρών της Ε.Ε. βρίσκεται σε σχετικά ικανοποιητικά επίπεδα, αλλά λόγω της μικρού μεγέθους και του πολυτεμαχισμού των εκμεταλλεύσεων, δεν υπάρχει ορθολογική αξιοποίηση του εξοπλισμού. Στις αροτραίες καλλιέργειες ο μηχανολογικός εξοπλισμός(ελκυστήρες, συλλεκτικές μηχανές κ.λ.) βρίσκεται σε υψηλά επίπεδα, αλλά στους υπόλοιπους τομείς η χώρα μας υστερεί σημαντικά. Σύμφωνα με τα στοιχεία του FAO ο αριθμός αγροτικών ελκυστήρων ανά 100 εκτάρια αροτραίων καλλιεργειών ήταν 9,8 στην Ελλάδα έναντι μέσου όρου της Ε.Ε.(25 χωρών) 8,4.

ΕΝΟΤΗΤΑ II: ΚΟΙΝΗ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ- ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ-ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

1. Κοινή Αγροτική Πολιτική (Κ.Α.Π.)

1.1. Στόχοι και Κατευθυντήριες Γραμμές της Κ.Α.Π.

Η Κοινή Αγροτική Πολιτική αποτελείται από ένα σύνολο κανόνων και μηχανισμών, που ρυθμίζουν την παραγωγή, το εμπόριο και την επεξεργασία των γεωργικών προϊόντων στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.) και η νομική της βάση για το σύνολο της Κοινότητας καθορίζεται στα άρθρα 38 έως 44 του τίτλου III της συνθήκης για τη Λειτουργία της ΕΕ (Σ.Λ.Ε.Ε.).

Αρχικά Η Συνθήκη της Ρώμης έθεσε τους γενικούς στόχους της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής, όμως οι αρχές της Κ.Α.Π. καθορίστηκαν κατά τη διάρκεια της διάσκεψης στη Στρέσα τον Ιούλιο του 1958. Το 1960 τα έξι τότε ιδρυτικά μέλη της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας ενέκριναν τους μηχανισμούς της ΚΑΠ και δύο χρόνια αργότερα, το 1962, η ΚΑΠ άρχισε να ισχύει.

Στόχοι της Κ.Α.Π.

Οι στόχοι της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής καθορίζονται στο άρθρο 39 της Συνθήκης για την Λειτουργία της ΕΕ (Σ.Λ.Ε.Ε.) :

- Η αύξηση της παραγωγικότητας της γεωργίας με την ανάπτυξη της τεχνικής προόδου, με την εξασφάλιση της ορθολογικής ανάπτυξης της γεωργικής παραγωγής και της άριστης χρησιμοποίησης των συντελεστών παραγωγής, ιδίως του εργατικού δυναμικού.
- Η εξασφάλιση με τον τρόπο αυτό ενός δίκαιου βιοτικού επιπέδου στο γεωργικό πληθυσμό, ιδίως με την αύξηση του γεωργικού εισοδήματος.
- Η σταθεροποίηση της αγοράς.
- Η εξασφάλιση του εφοδιασμού.
- Η διασφάλιση λογικών τιμών κατά την προσφορά αγαθών στους καταναλωτές.

Πρέπει να σημειωθεί ότι, οι στόχοι αυτοί αφορούν όχι μόνο τα συμφέροντα των παραγωγών (1^{ος} και 2^{ος} στόχος), αλλά και των καταναλωτών (4^{ος} και 5^{ος} στόχος), τα οποία πρέπει να υλοποιούνται ταυτόχρονα μέσα στα πλαίσια μιας σταθερής αγοράς.

Επί πλέον η Συνθήκη της Ρώμης τόσο στην αρχική της μορφή, όσο και σε μεταγενέστερη προβλέπει ότι κατά τη διαμόρφωση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής θα πρέπει να ληφθούν σοβαρά τα υπόψη:

- Ο ιδιαίτερος χαρακτήρας της γεωργικής δραστηριότητας, που απορρέει από την κοινωνική δομή της γεωργίας και τις διαρθρωτικές και φυσικές ανισότητες που υπάρχουν μεταξύ διαφόρων γεωργικών περιοχών.
- Η ανάγκη βαθμιαίας εφαρμογής των κατάλληλων προσαρμογών.
- Το γεγονός ότι στα κράτη- μέλη η γεωργία αποτελεί έναν τομέα συνδεδεμένο με το σύνολο της οικονομίας.
- Η σκοπιμότητα ενθάρρυνσης της αρμονικής ανάπτυξης του παγκόσμιου οργανισμού εμπορίου αγροτικών προϊόντων και τροφίμων.

Αρχές της Κ.Α.Π.

Οι αρχές που διέπουν την Κ.Α.Π. καθορίστηκαν, στη διάσκεψη της Στρέσα της Ιταλίας το 1958³⁴ και αποτελούν τις κατευθυντήριες γραμμές της κοινής γεωργικής αγοράς είναι: η ενιαία αγορά, η ενωσιακή προτίμηση και χρηματοδοτική αλληλεγγύη. Αναλυτικότερα έχουμε:

- ✓ *Η ενιαία αγορά:* θα πρέπει να υπάρχει ελεύθερη διακίνηση των γεωργικών προϊόντων μεταξύ των κρατών-μελών της Ένωσης, για την οποία απαιτείται κοινή διαχείριση τιμών και κανόνων ανταγωνισμού, καθορισμένες νομισματικές ισοτιμίες, εναρμονισμένες διοικητικές και

³⁴ Fenell, R., (επιμ.) Μαραβέγιας, Ν.,1999. *Κοινή Αγροτική Πολιτική. Συνέχεια και Αλλαγή*, Εκδόσεις Θεμέλιο, Γ.Π.Α., Αθήνα, σελ. 57

υγειονομικές διατάξεις και μια κοινή πολιτική για τις συναλλαγές με το εξωτερικό³⁵.

- ✓ *Η κοινοτική προτίμηση:* η ΚΑΠ πρέπει να προστατεύει την εσωτερική αγορά από τις μαζικές και σε χαμηλές τιμές εισαγωγές γεωργικών προϊόντων που προέρχονται από τρίτες χώρες και γενικώς από τις διακυμάνσεις των παγκόσμιων τιμών, δίνοντας προτεραιότητα στην δική της παραγωγή. Αυτή η αρχή απαιτεί λήψη μέτρων τόσο για τις εισαγωγές όσο και για τις εξαγωγές.
- ✓ *Η χρηματοδοτική αλληλεγγύη:* οι δαπάνες της εφαρμογής της ΚΑΠ, πρέπει να βαρύνουν όλες τις χώρες-μέλη. Έτσι, το 1962, ιδρύθηκε το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (ΕΓΤΠΕ) με σκοπό την κάλυψη των δαπανών της ΚΑΠ. Το Ταμείο χρηματοδοτεί τις απαραίτητες για την εφαρμογή της ΚΑΠ δαπάνες, για οποιοδήποτε προϊόν και χώρα, προορίζονται αυτές οι δαπάνες.
- ✓ *Η αρχή της συνυπευθυνότητας:* Η εξέλιξη της Κ.Α.Π. και ιδίως τα θετικά αποτελέσματα που αυτή επέφερε για τους γεωργούς της Ένωσης, οδήγησαν στην εισαγωγή της αρχής της συνυπευθυνότητας, σύμφωνα με την οποία, ο ενωσιακός γεωργός είναι συνυπεύθυνος για τη γεωργική παραγωγή, έτσι ώστε όταν εμφανίζονται πλεονάσματα στην παραγωγή γεωργικών προϊόντων, η εγγύηση απορρόφησης της παραγωγής να μην είναι απεριόριστη και να προβλέπεται η παρέμβαση μηχανισμών ελέγχου της παραγωγής και των γεωργικών δαπανών. Την αρχή αυτή επιβεβαίωσε τόσο ο ενωσιακός νομοθέτης με τον Κανονισμό 1782/2003³⁶.

³⁵ Μαραβέγιας Ν., 2003. Οι εξελίξεις στην Κ.Α.Π. και η Ελληνική Γεωργία. Εκτιμήσεις επιπτώσεων Υποθετικών Σεναρίων Αναθεώρησης της Κ.Α.Π. σε Βασικά Προϊόντα, Ε.Κ.Ε.Μ, εκδόσεις Αντωνίου – Σάκουλα, Αθήνα

³⁶ Δονάτος Παπαγιάννης, Ευρωπαϊκό Δίκαιο, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκουλα, Αθήνα 2011,σελ. 608

1.2. Η Εφαρμογή της Κ.Α.Π.: Μέθοδοι, Διαδικασίες, Χρηματοδότηση

Η πρώτη σύντομη φάση της δημιουργίας και ανάπτυξης της Κ.Α.Π. (1957 – 1962) αντιστοιχεί στη διαμόρφωση της πολιτικής και στην επίτευξη της βασικής συμφωνίας μεταξύ των κρατών – μελών για συμβιβασμό σχετικά με τον τρόπο εναρμόνισης των διαφόρων εθνικών πολιτικών στον αγροτικό τομέα. Η αποδοχή του συμβιβασμού αυτού, όπως επίσης και των προεκτάσεών του, αποτέλεσε προϋπόθεση για τις υπό ένταξη χώρες, οι οποίες αναγκάσθηκαν να δεχθούν, όταν αργότερα προσχώρησαν στην Ένωση, αυτό που στη βιβλιογραφία αναφέρεται ως «Κοινοτικό Κεκτημένο»³⁷. Η δεύτερη φάση της ανάπτυξης της Κ.Α.Π. (1963 – 1967) χαρακτηρίζεται από την εφαρμογή των βασικών αρχών, μετά τη λήξη της οποίας επιδιώχθηκε πλήρης ολοκλήρωση και ενοποίηση των αγορών με τη διόρθωση των αρχικών κανόνων (1968 – 1971), την εφαρμογή συμπληρωματικών μέτρων (1972-1976), την αμφισβήτηση των βασικών κανόνων (1977 – 1980) και τη σταδιακή και συνεχή αναμόρφωση που συνεχίζεται μέχρι και σήμερα³⁸.

Για τη χρηματοδότηση των αναγκαίων μέτρων και για την επίτευξη των στόχων της Κ.Α.Π. ιδρύθηκε το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (Ε.Γ.Τ.Π.Ε.), που είναι περισσότερο γνωστό ως FEOGA από τα αντίστοιχα γαλλικά αρχικά (Fonds Europeen d' Orientation et de Garantie Agricole). Ο όρος «Προσανατολισμός» αναφέρεται σε θέματα βελτίωσης της διάρθρωσης της γεωργίας, ενώ αυτός των «Εγγυήσεων» στα θέματα κοινής οργάνωσης των αγορών και στη διασφάλιση ικανοποιητικών τιμών για τα γεωργικά προϊόντα. Με τον Κανονισμό 1290/2005 καθορίστηκαν οι όροι και οι προϋποθέσεις για τη μετονομασία των προηγούμενων ταμείων σε Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο

³⁷ Λιανός, Θ.Π., Δαμιανός, Δ.Ι., Μέργος, Γ.Ι., Ντεμούσης, Μ.Φ., Κατρανίδης, Σ.Δ., 1998. Αγροτική Οικονομική. Θεωρία και Πολιτική, Εκδόσεις Ευγ. Μπένου, Αθήνα.

³⁸ **Νίκος Μούσης, Εγχειρίδιο Ευρωπαϊκής Πολιτικής**, Τέταρτη αναθεωρημένη έκδοση, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2006, σελ. 287

Εγγυήσεων (Ε.Γ.Τ.Ε.) και Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (Ε.Γ.Τ.Α.Α.), τα οποία χρηματοδοτούν τις δαπάνες για τον τομέα των αγορών και τα προγράμματα Αγροτικής Ανάπτυξης αντίστοιχα.

Η χρηματοδότηση της Κ.Α.Π. απορροφά περίπου το 42% του προϋπολογισμού της Ε.Ε. το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Εγγυήσεων (Ε.Γ.Τ.Ε.) απορροφά το 70% - 80% περίπου της Κ.Α.Π. και το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (Ε.Γ.Τ.Α.Α.) που απορροφά 20% - 25% της Κ.Α.Π.. Η στήριξη των αγροτικών τιμών γίνεται όλο και πιο δαπανηρή. Στα παλαιά μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης το μεγαλύτερο μέρος των ενισχύσεων 45,9% (Πορτογαλία) - 85,5% (Δανία) αφορά άμεσες ενισχύσεις (πρώτος πυλώνας), ενώ στα νέα μέλη οι αντίστοιχες ενισχύσεις ανέρχονται σε 25,3% (Ρουμανία) – 49,0% (Τσεχία) των συνολικών. Στα νέα μέλη το μεγαλύτερο μέρος απορροφούν τα μέτρα αναδιάρθρωσης του αγροτικού τομέα (δεύτερος πυλώνας) 38,2% (Κύπρος) – 66,7% (Βουλγαρία), ενώ στα παλιά μόνο 5,8% (Ολλανδία) – 33,4% (Φινλανδία), με εξαίρεση την Αυστρία (42,8%) και την Πορτογαλία (44,5%)³⁹. Αυτό οφείλεται στη δομή και στις προτεραιότητες της Κ.Α.Π.. Όπως έχει ήδη αναφερθεί, ο αρχικός σκοπός της Κ.Α.Π. ήταν η επίτευξη μιας ικανοποιητικής παραγωγής αγροτικών προϊόντων. Στη διάρκεια εφαρμογής της όμως αναθεωρείται τακτικά προσαρμοζόμενη στις απαιτήσεις των καταναλωτών και στις ανάγκες του αγροτικού κόσμου, αλλά και στις προκλήσεις του Παγκόσμιου Οργανισμού εμπορίου (Π.Ο.Ε.). Η τελευταία αναθεώρηση τον Ιούνιο του 2003⁴⁰ στρέφει την Ευρωπαϊκή γεωργία προς την αειφορία και την ποιοτική παραγωγή αγροτικών προϊόντων. Η οικονομική εξάρτηση της Ελληνικής γεωργίας από τις Ευρωπαϊκές επιδοτήσεις, ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια, είναι έντονη. Στην Ελλάδα εισρέουν κάθε χρόνο μέσω της ΚΑΠ 2,4 δισ. Ευρώ περίπου και διανέμονται σε 800.000 δικαιούχους αγρότες. Ο ανταποδοτικός όμως χαρακτήρας των επιδοτήσεων φαίνεται πλέον να είναι όλο και λιγότερο αποτελεσματικός. Πέραν αυτού, οι συνεχείς καταλογισμοί επιβαρύνουν όλο και περισσότερο τον κρατικό προϋπολογισμό και κατ' επέκταση τον Έλληνα φορολογούμενο. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή μεριμνά για τη χρηστή δημοσιονομική διαχείριση των κοινοτικών ταμείων. Η Κ.Α.Π. διέπεται από μια σειρά αυστηρών δημοσιονομικών διατάξεων.

³⁹ <http://www.eliamep.gr/>

⁴⁰ Αφορά την περίοδο καταβολής ενισχύσεων 2007 – 2013

Έχουν καθιερωθεί δημοσιονομικά όρια για τον έλεγχο των δαπανών για κάθε χρόνο ξεχωριστά αλλά και για περιόδους περισσότερων ετών. Τα κράτη μέλη οφείλουν να θέτουν στη διάθεση της Επιτροπής όλες τις πληροφορίες που είναι αναγκαίες για την ομαλή λειτουργία των ταμείων. Επιπλέον των ελέγχων που διενεργούν τα κράτη μέλη σύμφωνα με τις οικείες εθνικές διατάξεις, η Επιτροπή μπορεί να οργανώσει επιτόπιους ελέγχους. Στο πλαίσιο των Ε.Γ.Τ.Ε. και Ε.Γ.Τ.Α.Α., οι προοριζόμενες για ένα κράτος μέλος πληρωμές μπορούν να μειωθούν ή να ανασταλούν όταν διαπιστώνονται σοβαρές και επανειλημμένες ελλείψεις. Η μη συμμόρφωση προς τους όρους και τους κανονισμούς της Κ.Α.Π. οδηγεί σε περικοπές και μειώσεις των επιδοτήσεων. Με την απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής τον Νοέμβριο του 2010, επιβάλλονται σε κράτη – μέλη καταλογισμοί ύψους 578,5 εκατ. ευρώ. Στη χώρα μας καταλογίζεται το υψηλότερο έως σήμερα ποσό ύψους 347,7 εκατ. ευρώ, κυρίως (211 εκατ. ευρώ) για την έλλειψη ενός αξιόπιστου συστήματος αναγνώρισης αγροτεμαχίων⁴¹ και γεωγραφικού συστήματος πληροφοριών. Η διαφάνεια στην καταβολή των αγροτικών ενισχύσεων, όπως και η συμμόρφωση είναι θέματα που απασχολούν έντονα όχι μόνο την Ευρωπαϊκή Επιτροπή αλλά και τον ευρωπαίο πολίτη. Ο οργανισμός Farmsubsidy έχει προσδιορίσει ένα δείκτη διαφάνειας – έναν τρόπο σύγκρισης που αφορά στο βαθμό παροχής πληροφοριών σχετικά με το ποιος λαμβάνει τι από την ΚΑΠ. Κατά την κατάταξη των κρατών – μελών, βάσει του προαναφερόμενου δείκτη, μια χώρα εμφανίζει δείκτη διαφάνειας 35% όταν απλά ακολουθεί την κείμενη νομοθεσία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Επηρεάζοντας σημαντικά τις εξελίξεις και τις διαρθρώσεις στις αγροτικές περιοχές, η ευρωπαϊκή γεωργική πολιτική ασκείται σε τρία πεδία⁴², ως εξής:

- Η πρώτη ενότητα δράσεων περιλαμβάνει όλες εκείνες τις ρυθμίσεις που αφορούν άμεσα τα γεωργικά προϊόντα. Τέτοια μέτρα είναι οι εγγυημένες τιμές, οι ενισχύσεις στην παραγωγή, οι εξαγωγικές επιδοτήσεις, η αποθεματοποίηση κ.α. Το σύνολο των κοινοτικών ρυθμίσεων που αφορούν

⁴¹ Στην Ελλάδα είναι αρμοδιότητα του ΟΣΔΕ – Ολοκληρωμένο Σύστημα Διαχείρισης και Ελέγχου.

⁴² Λιανός, Θ.Π., Δαμιανός, Δ.Ι., Μέργος, Γ.Ι., Ντεμούσης, Μ.Φ., Κατρανίδης, Σ.Δ., 1998. Αγροτική Οικονομική. Θεωρία και Πολιτική, Εκδόσεις Ευγ. Μπένου, Αθήνα, Σελ. 67

ένα συγκεκριμένο προϊόν αποκαλείται Κοινή Οργάνωση Αγοράς (ΚΟΑ) για το προϊόν αυτό. Τα κύρια συστήματα των Κοινών Οργανώσεων Αγοράς είναι δύο ειδών : το κλασικό ή σύστημα εισφορών επιστροφών και το σύστημα ενισχύσεων στην παραγωγή ή σύστημα Deficiency Payments⁴³

- Στη δεύτερη ενότητα δράσεων περιλαμβάνονται τα μέτρα που αφορούν κυρίως τους παραγωγικούς συντελεστές. Η ενότητα αυτή αποδίδεται με τον όρο «διαρθρωτική πολιτική» και μέσω αυτής χορηγούνται ενισχύσεις για τον εκσυγχρονισμό των διαρθρώσεων των γεωργικών εκμεταλλεύσεων.
- Στην τρίτη ενότητα εντάσσονται όλα εκείνα τα μέτρα που δεν έχουν σχέση ούτε με το προϊόν αυτό καθαυτό, αλλά ούτε και με τους παραγωγικούς συντελεστές υπό την στενή τους έννοια. Πρόκειται για μέτρα που καλύπτουν την κτηνιατρική, τη φυτοπροστασία, τη σποροπαραγωγή, την έρευνα ή τη νομοθεσία των τροφίμων. Το χαρακτηριστικό της ενότητας αυτής είναι ότι η κοινοτική φύση των μέτρων διακρίνεται μάλλον από κάποια ατολμία με αποτέλεσμα οι τομείς αυτοί να διέπονται κυρίως από την εθνική νομοθεσία των κρατών μελών. Η κοινοτική προσπάθεια συνίσταται στην εναρμόνιση των εθνικών νομοθεσιών, έτσι ώστε να μην τίθενται εμπόδια κατά τις συναλλαγές στο εσωτερικό της Ευρωπαϊκής Ένωσης⁴⁴.

1.3. Κοινές Οργανώσεις Αγοράς για τα Σημαντικότερα Ελληνικά Προϊόντα

Με βάση το άρθρ. 40 παρ. 1 Συνθ ΛΕΕ, η κοινή οργάνωση αγορών λαμβάνει, ανάλογα με τα προϊόντα, μια από τις ακόλουθες μορφές⁴⁵:

- Κοινών κανόνων ανταγωνισμού,
- Υποχρεωτικού συντονισμού των διαφόρων εθνικών οργανώσεων αγοράς,
- Ευρωπαϊκής οργάνωσης της αγοράς

⁴³ Μπουρδάρας, Δ., 2005. Η Μεταρρύθμιση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής. Μια Νέα Σελίδα για την Ελληνική Γεωργία. Υπουργείο Γεωργίας, Αθήνα. Σελ. 81

⁴⁴ Μπουρδάρας, Δ., 2005. Η Μεταρρύθμιση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής. Μια Νέα Σελίδα για την Ελληνική Γεωργία. Υπουργείο Γεωργίας, Αθήνα, σελ. 68

⁴⁵ Δονάτος Παπαγιάννης, Ευρωπαϊκό Δίκαιο, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 2011, σελ. 609

Μια Κ.Ο.Α. μπορεί να περιλαμβάνει μέτρα οι ρυθμίσεις τιμών, οι ενισχύσεις τόσο για την παραγωγή όσο και για την εμπορία των διαφόρων προϊόντων, μέτρα για την αποθήκευση και τη λογιστική μεταφορά, κοινοί μηχανισμοί σταθεροποίησης των εισαγωγών ή των εξαγωγών.

Οι βασικές αρχές συνίσταντο στη διασφάλιση της ελεύθερης διακίνησης των αγροτικών προϊόντων, στη διαμόρφωση κοινής εμπορικής πολιτικής και τέλος, στον καθορισμό ενιαίου επιπέδου τιμών για τα γεωργικά προϊόντα.

Οι Κ.Ο.Α καλύπτουν τα ακόλουθα προϊόντα: δημητριακά⁴⁶, καπνό, βαμβάκι, ζάχαρη⁴⁷, ελαιόλαδο και επιτραπέζιες ελιές, οπωροκηπευτικά, κρασί⁴⁸, μπανάνες⁴⁹, χοίρειο- βόειο- πρόβειο και αίγαιο κρέας, γαλακτομικά προϊόντα⁵⁰, αβγά και πουλερικά, αποξηραμένες ζωοτροφές, και σπόρους για σπορά. Η λειτουργία τους, παρά την ύπαρξη πολλών κοινών μηχανισμών, διαφοροποιείται ανάλογα με το είδος παραγωγής . Επίσης πρέπει να σημειωθεί ότι καλύπτουν το 90% της συνολικής αγροτικής παραγωγής σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Ήδη υπάρχουν 21 κοινές οργανώσεις γεωργικών αγορών και μια για προϊόντα αλιείας.

Κάθε οργάνωση αγοράς έχει ξεχωριστά γνωρίσματα, από τα οποία όμως προκύπτουν κάποια κοινά χαρακτηριστικά που διακρίνουν το σύνολο των οργανώσεων. Τα κοινά χαρακτηριστικά αναφέρονται στις ρυθμίσεις των τιμών, στην απαγόρευση επιβολής δασμών και εισφορών ισοδύναμου αποτελέσματος, όπως επίσης και ποσοτικών περιορισμών στο εμπόριο των γεωργικών προϊόντων μεταξύ των κρατών μελών, στην προστασία αυτών των αγορών απέναντι σε τρίτες χώρες με την επιβολή δασμών και εισφορών για γεωργικά προϊόντα που προέρχονται από τις εν λόγω χώρες.

Για όλες τις οργανώσεις αγορών επινοήθηκαν διάφοροι μηχανισμοί προστασίας, με σημαντικότερους:

⁴⁶ Κανονισμός 2727/75 (ΕΕ 1975, L 281/1).

⁴⁷ Κανονισμός 1785/81 (ΕΕ 1981, L 177/4).

⁴⁸ Κανονισμός 822/87 (ΕΕ 1987, L 84/1 και ΕΕ 1994, C-194/1).

⁴⁹ Κανονισμός 404/93 (ΕΕ 1993, L 47/1).

⁵⁰ Κανονισμός 136/66 (ΕΕ 1966, σελ.3025)

- a. Ο μηχανισμός καθορισμού των τιμών στήριξης μερικών γεωργικών προϊόντων, που αποτελεί μια γενική συνάρτηση ενός πολύπλοκου συστήματος, που προσδιορίζεται από την τιμή βάσης, την τιμή στόχου, την τιμή παρέμβασης και την τιμή κατωφλίου.
- b. Ο μηχανισμός της εξωτερικής προστασίας, με την επιβολή εισφορών (δασμοί) σε γεωργικά προϊόντα που προέρχονται από τρίτες χώρες, όταν η τιμή τους είναι χαμηλότερη εκείνης ανταγωνιστικών ενωσιακών προϊόντων. Διαφορετική μορφή παρέμβασης αποτελούν οι λεγόμενες «επιστροφές», οι οποίες χορηγούνται στους παραγωγούς γεωργικών προϊόντων που εξάγουν τα προϊόντα τους σε τρίτες χώρες, και που στόχο έχουν κυρίως να ενθαρρύνουν την εξαγωγή εκείνων των προϊόντων, που πλεονάζουν στην Ένωση. Οι επιδοτήσεις αυτές παρέχονται γιατί συνήθως η διεθνής τιμή των επιδοτούμενων προϊόντων είναι κατά κανόνα χαμηλότερη εκείνης που ισχύει στην Ένωση.
- c. Ο μηχανισμός της υποχρεωτικής αγοράς των προϊόντων από τους παραγωγούς μέσω εθνικών οργανισμών παρέμβασης και αποθήκευσης αυτών των προϊόντων ή της καταστροφής των, όταν τα προϊόντα αυτά λόγω υπερπαραγωγής δε μπορούν να πωληθούν από τον παραγωγό σε ικανοποιητική τιμή.
- d. Ο μηχανισμός της συμπληρωματικής επιδότησης της παραγωγής όπως π.χ. για το λάδι, το σκληρό σιτάρι, τον καπνό, τα λαχανικά κ.λπ. ή της κατ' αποκοπή επιδότησης όπως π.χ. για την παραγωγή βάμβακος, σίκαλης κ.λπ.

Η τελευταία μεταρρύθμιση της Κ.Α.Π. θέσπισε κοινούς κανόνες για τα καθεστώτα άμεσης στήριξης στα πλαίσια της κοινής γεωργικής πολιτικής και για τα καθεστώτα στήριξης για παραγωγούς ορισμένων καλλιεργειών (σκληρό σίτο, πρωτεϊνούχες καλλιέργειες, ρύζι, καρπούς με κέλυφος, ενεργειακές καλλιέργειες, πατατών αμυλοποιίας, γάλα, σπόρους, αροτραίες καλλιέργειες, κρέας αιγοπροβάτων, βόειο κρέας και όσπρια)⁵¹. Η καταβολή της άμεσης ενίσχυσης στο ακέραιο συνδέεται

⁵¹ Κανονισμός 1782/2003, (αντικατασταθείς από τον κανονισμό 73/2009)

πλέον με την εφαρμογή κανόνων που αφορούν τη γεωργική γη, την παραγωγή και τη δραστηριότητα, οι οποίοι ενσωματώνουν στις κοινές οργανώσεις των αγορών βασικές προδιαγραφές για το περιβάλλον, την ασφάλεια των τροφίμων και την υγεία και τις καλές συνθήκες διαβίωσης των ζώων. Η μεταρρύθμιση περιλαμβάνει τη μείωση των άμεσων πληρωμών («διαφοροποίηση») προς τις μεγαλύτερες εκμεταλλεύσεις για τη χρηματοδότηση της νέας πολιτικής ανάπτυξης της υπαίθρου και εφαρμόζει μηχανισμό δημοσιονομικής πειθαρχίας προκειμένου να εξασφαλισθεί η αποφυγή υπέρβασης του καθορισμένου μέχρι το 2013 γεωργικού προϋπολογισμού. Η μεταρρύθμιση των καθεστώτων στήριξης αφορά επίσης και τους γεωργούς των δώδεκα νέων κρατών μελών⁵².

Επιδιώκοντας την απλούστευση του κανονιστικού περιβάλλοντος της Κ.Γ.Π., ο κανονισμός 1782/2003 θέσπισε ένα οριζόντιο νομικό πλαίσιο για όλα τα καθεστώτα άμεσης στήριξης στα πλαίσια της κοινής γεωργικής πολιτικής. Η προσέγγιση αυτή έπρεπε να ακολουθηθεί και στους βασικούς κανονισμούς των Κ.Ο.Α.. Προς τούτο, οι τομεακοί βασικοί κανονισμοί καταργήθηκαν και οι διατάξεις τους συγχωνεύθηκαν στον ενιαίο κανονισμό 1234/2007 («Ενιαίος κανονισμός Κ.Ο.Α.»). Αυτός ο κανονισμός θέσπισε κοινή οργάνωση των αγορών για τα προϊόντα των ακόλουθων τομέων: σιτηρά, ρύζι, ζάχαρη, αποξηραμένες χορτονομές, σπόροι προς σπορά, λυκίσκος, ελαιόλαδο και επιτραπέζιες ελιές, λίνο και κάνναβη, οπωροκηπευτικά, μεταποιημένα οπωροκηπευτικά, μπανάνες, οίνος, ζώντα φυτά και προϊόντα ανθοκομίας, ακατέργαστος καπνός, βόειο κρέας, γάλα και γαλακτοκομικά προϊόντα, χοίρειο κρέας, κρέας αιγοπροβάτων, αυγά, κρέας πουλερικών και λοιπά προϊόντα. Ο κανονισμός 1234/2007 θεσπίζει ιδίως κοινούς κανόνες για τις περιόδους εμπορίας, τη δημόσια παρέμβαση, την ιδιωτική αποθεματοποίηση, τις τιμές αναφοράς, τις τιμές παρέμβασης και τη διάθεση των προϊόντων που αγοράζονται από τη δημόσια παρέμβαση⁵³.

⁵² Κανονισμός 583/2004 και απόφαση 2004/281

⁵³ **Νίκος Μούσης, Εγχειρίδιο Ευρωπαϊκής Πολιτικής**, Τέταρτη αναθεωρημένη έκδοση, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2006

Η Κοινή Οργάνωση της Αγοράς Δημητριακών

Η στήριξη της καλλιέργειας των δημητριακών εφαρμόζεται με βάση την Κ.Α.Π. επωφελούμενη από το κοινοτικό καθεστώς ενισχύσεων ανά στρέμμα μέσω των Κ.Ο.Α. δημητριακών.

Συνοπτικά, τα βασικά στοιχεία της παλαιάς Κ.Α.Π., πριν από τη μεταρρύθμιση του 2003, και κατά βάση μετά τη μεταρρύθμιση του 1992, ήταν η στήριξη των τιμών και η εξωτερική προστασία. Οι αγροτικές ενισχύσεις διαμορφώνονταν χωριστά για κάθε προϊόν, με βάση συγκεκριμένη Κ.Ο.Α. ΚΑΙ δίνονταν στους δικαιούχους παραγωγούς ανάλογα με το ύψος ή και τον όγκο της παραγωγής που επιτύγχαναν ή τα στρέμματα που καλλιεργούσαν. Σχεδόν κάθε Κ.Ο.Α. είχε τη δική της εμπορική περίοδο με διαφορετική έναρξη και καταληκτική ημερομηνία καταβολής των ενισχύσεων για τις διάφορες καλλιέργειες. Ωστόσο, ένα νέο καθεστώς ενίσχυσης θεσπίστηκε, ώστε να επιτραπεί η μετάβαση από τις άμεσες ενισχύσεις στην παραγωγή, στις ενιαίες από την παραγωγή ενισχύσεις⁵⁴.

Η Κ.Ο.Α. στον τομέα των δημητριακών περιλαμβάνει πλέον καθεστώς τιμών παρεμβάσεων και συναλλαγών. Η πολιτική που εφαρμόζεται απαρτίζεται από:

- Το σύστημα παρέμβασης (δημόσια αποθεματοποίηση) με τον καθορισμό της τιμής παρέμβασης (101,31 €/τόνο), αν και δεν οδηγούνται ποσότητες δημητριακών στην ελληνική αποθεματοποίηση.
- Ενισχύσεις με τη μορφή «δικαιώματος» βάσει της τριετούς περιόδου αναφοράς 2000- 2002.
- Χορήγηση ποιοτικού παρακρατήματος ύψους 8,42 €/στρέμμα για το σκληρό σιτάρι και 4 €/στρέμμα ως ειδική πριμοδότηση ποιότητας για μέγιστη έκταση 6.170 χιλ. στρεμμάτων με την προϋπόθεση υποχρεωτικής χρήσης πιστοποιημένου σπόρου σποράς τουλάχιστον 8 κιλά/στρέμμα και χρήση επιλέξιμων ποικιλιών.

⁵⁴ Ελένη Καδίτη, Ελισάβετ Νίτση, Ο Αγροτικός Τομέας στην Ελλάδα, Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών, Αθήνα 2010, σελ. 58

- Χορήγηση ποιοτικού παρακρατήματος ύψους 2,69 €/στρέμμα για τον αραβόσιτο.

Η Κοινή Οργάνωση της Αγοράς Καπνού

Ο κοινοτικός Κανονισμός 1679/2005 εισάγει μια κοινή οργάνωση της αγοράς για τον ακατέργαστο καπνό, συμβάλλοντας στη σταθεροποίηση των αγορών και εξασφαλίζοντας ένα δίκαιο βιοτικό επίπεδο για τους αγρότες με τον καθορισμό συστήματος πριμοδότησης, μέτρων για το επίπεδο παραγωγής και ρυθμίσεις για το εμπόριο με τρίτες χώρες. Εντούτοις, από την 1^η Ιανουαρίου 2006, το σύστημα των πριμοδοτήσεων και τα μέτρα περιορισμού της παραγωγής με βάση τον Κανονισμό (Ε.Ο.Κ.) αριθ. 2075/92 δεν ισχύουν.

Η Κ.Ο.Α. για τον καπνό καλύπτει τον ακατέργαστο ή μη-μεταποιημένο καπνό και τα απορρίμματα καπνού που εμπίπτουν στον τίτλο CN 2401.

Το ποσό πριμοδοτήσεων καθορίζονταν ανά χιλιόγραμμο καπνού και για κάθε ομάδα ποικιλιών καπνού. Για να λάβει ο παραγωγός πριμοδότηση, ο καπνός πρέπει να ανταποκρίνεται σε ορισμένα ποιοτικά πρότυπα, να προέρχεται από έναν τόπο παραγωγής που αφορά τη σχετική ποικιλία(μπασμάς Ξάνθη) και να παραδίδεται σε μορφή φύλλων από των παραγωγό στις εγκαταστάσεις του πρώτου μεταποιητή στα πλαίσια ενός συμβολαίου. Η πριμοδότηση περιλάμβανε, επίσης, ένα σταθερό και ένα μεταβλητό συστατικό που δίνονταν σε κάθε παραγωγό ξεχωριστά ή σε ομάδες παραγωγών.

Η ελληνική πολιτική επέλεξε από την 1^η Ιανουαρίου 2006, και για τις συγκομιδές των ετών 2006 έως 2009, το 40% του εθνικού ανώτατου ορίου παραγωγής και αποσυνδέεται από τις άμεσες ενισχύσεις. Το υπόλοιπο 60% είναι διαθέσιμο για την καταβολή ενισχύσεων με βάση το ύψος παραγωγής. Από το 2010 ξεκίνησε η πλήρης αποσύνδεση των ενισχύσεων από την παραγωγή. Αποτέλεσμα αυτών των εξελίξεων είναι η δραματική συρρίκνωση της παραγωγής.

Η Κοινή Οργάνωση της Αγοράς για το Βαμβάκι

Η νέα Κ.Ο.Α. για το βαμβάκι βασίζεται στις ακόλουθες πολιτικές:

Σταδιακή μείωση και πρόσθετη ενίσχυση: Μέχρι το 2012 θα μειωθούν οι άμεσες ενισχύσεις που λαμβάνουν οι παραγωγοί βαμβακιού. Η μείωση αυτή θα είναι 4% το 2006 και 5% από το 2007 έως το 2012 κατ' έτος. Οι παραγωγοί που λαμβάνουν ποσό μικρότερο των 5.000 εξαιρούνται από το μέτρο αυτό.

Ένα μέρος των ενισχύσεων που εισέπρατταν μέχρι σήμερα οι βαμβακοπαραγωγοί μετατρέπεται σε ενιαία ενίσχυση. Επίσης, ειδική στρεμματική ενίσχυση χορηγείται για περιορισμένο αριθμό στρεμμάτων. Οι επιλέξιμες εκτάσεις για την Ελλάδα φτάνουν τα 3.700 χιλ. στρέμματα. Πιο αναλυτικά, στα πρώτα 3.000 χιλ. δίνεται ενίσχυση ύψους 59,4/ στρέμμα και στα επόμενα 700 χιλ. στρέμματα 34,28/ στρέμμα μειώνεται σε ποσοστό ίσο με το ποσοστό υπέρβασης.

- Δημοσιονομικό Πλαφόν: Το μέγιστο ποσό στήριξης του προϊόντος με τη μορφή των άμεσων ενισχύσεων φτάνει τα 570 εκατ. και το ποσό που μεταφέρεται για τα διαρθρωτικά προγράμματα τα 18 εκατ.
- Εκκοκκιστικό Δικαίωμα: Οι βαμβακοπαραγωγοί και οι εκκοκκιστές, μέσω των διεπαγγελματικών οργανώσεων και των ομάδων παραγωγών, συμφωνούν το ποσό που πληρώνει ο παραγωγός στο εκκοκκιστήριο.
- Επιστροφή Φ.Π.Α.: Στους βαμβακοπαραγωγούς επιστρέφεται για την εμπορική αξία του προϊόντος τους ο φόρος προστιθέμενης αξίας.

Η Κοινή Οργάνωση των Αγορών Ελαιόλαδου και Επιτραπέζιων Ελιών

Η Κ.Ο.Α. ελαιόλαδου και επιτραπέζιων ελιών αποτέλεσε αντικείμενο μεταρρύθμισης το 2004, ώστε να επιτραπεί η μετάβαση από τις άμεσες ενισχύσεις στην παραγωγή στο νέο καθεστώς της ενιαίας ενίσχυσης (Κανονισμός (Ε.Κ.) αριθ. 865/04)⁵⁵. Ποσοστό τουλάχιστον 60% του ποσού των ενισχύσεων που καταβλήθηκαν κατά την περίοδο 1999-2002 καταλογίζονται πλέον στο καθεστώς

⁵⁵ Κανονισμός (Ε.Κ.) αριθ. 865/04

της ενιαίας ενίσχυσης. Πριν το 2005, η ενίσχυση που καταβάλλονταν με βάση το επίπεδο παραγωγής ήταν 1.322,50 ανά τόνο.

Η Κ.Ο.Α. ελαιολάδου και επιτραπέζιων ελιών καλύπτει τα εξής προϊόντα: ελαιόλαδο, ελιές νωπές, διατηρημένες με απλή ψύξη, ξερές η παρασκευασμένες, υπολείμματα και πυρήνες ελιάς⁵⁶. Η περίοδος εμπορίας αρχίζει την 1^η Ιουλίου κάθε έτους και λήγει στις 30 Ιουνίου του επόμενου έτους. Τα κράτη- μέλη δεν επιτρέπεται να προσαυξήσουν τις τιμές των άλλων φυτικών ελαίων σε σχέση με την τιμή του ελαιόλαδου, ώστε να διευκολύνουν της διάθεση της παραγωγής ελαιόλαδου.

Τέλος, με βάση τον Κανονισμό (Ε.Κ.) αριθ. 2080/2005, καθορίστηκαν οι λεπτομερείς κανόνες των οργανώσεων παραγωγών δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στη βελτίωση της ποιότητας του ελαιολάδου και των επιτραπέζιων ελιών, στην βελτίωση των περιβαλλοντικών επιδράσεων της καλλιέργειας ελιών, την προστασία πιστοποίησης, ποιότητας και τη διάδοση πληροφοριών. Επιπλέον, ο Κανονισμός καθορίζει τις διαδικασίες για την έγκριση λειτουργίας των οργανώσεων, τα κριτήρια επιλογής των προγραμμάτων εργασίας, τις διαδικασίες πληρωμής, καθώς επίσης και την κατανομή της κοινοτικής χρηματοδότησης.

1.4. Συμπεράσματα από την Εφαρμογή των Κ.Ο.Α.

Οι Κοινές Οργάνωσεις των Αγορών στο γεωργικό τομέα της χώρας, είχαν καθοριστική συμβολή στη βελτίωση των γεωργικών εισοδημάτων, μέσω των υψηλότερων τιμών και των επιδοτήσεων που δόθηκαν στους Έλληνες παραγωγούς⁵⁷. Ταυτόχρονα, οι υψηλότερες τιμές επέδρασαν θετικά στην αύξηση της παραγωγής και της παραγωγικότητας, ενώ η εφαρμογή της Κ.Α.Π. είχε ως αποτέλεσμα τη σημαντική μεταφορά πόρων προς το γεωργικό τομέα. Γενικότερα, οι οικονομικές ενισχύσεις του αγροτικού Α.Ε.Π. αυξήθηκαν σημαντικά τα τελευταία χρόνια. Η αύξηση αυτή των τιμών και κυρίως η ενίσχυση κατά μονάδα προϊόντος, ανεξάρτητα της ποιότητάς του, συνέβαλε στην αύξηση της παραγωγής και οδήγησε

⁵⁶ Τεχνητό κάρβουνο από το κουκούτσι της ελιάς

⁵⁷ Μαραβέγιας Ν., 2003. Οι εξελίξεις στην Κ.Α.Π. και η Ελληνική Γεωργία. Εκτιμήσεις επιπτώσεων Υποθετικών Σεναρίων Αναθεώρησης της Κ.Α.Π. σε Βασικά Προϊόντα, Ε.Κ.Ε.Μ, εκδόσεις Αντωνίου – Σάκουλα, Αθήνα, σελ.87

σε εντατικοποίησή της μέσω της περαιτέρω εκμηχάνισης, της χρήσης χημικών εισροών με άμεση συνέπεια την επιβάρυνση του εδάφους με υπολείμματα φυτοπροστατευτικών ουσιών και της αύξησης των αρδευόμενων εκτάσεων⁵⁸. Η εντατικοποίηση της παραγωγής είχε δυσμενείς συνέπειες σε πολλές περιοχές, αφενός με την αποσύνδεση των πεδινών περιοχών από τις ορεινές, στις περιπτώσεις που οι οικονομίες τους στηρίζονται σε συμπληρωματικά παραγωγικά συστήματα⁵⁹. Αφετέρου, με τη μεταβολή αυτή στην ένταση της παραγωγής, επήλθε επέκταση της μονοκαλλιέργειας, με κυριότερους εκφραστές την καλλιέργεια σε βαμβάκι, καπνό και σκληρό σιτάρι. Αναφορικά με το βαμβάκι, η φύση και ο χαρακτήρας της παραγωγής του είναι τέτοιος που η συνεχής και μακρόχρονη καλλιέργεια είναι ιδιαίτερα επιβαρυντική όσον αφορά στα φυσικά διαθέσιμα των περιοχών στις οποίες εφαρμόζεται. Αυτό συμβαίνει, ένεκα του υδροβόρου χαρακτήρα της καλλιέργειας και της εξάντλησης της δυναμικής του εδαφικού υποστρώματος λόγω των απαιτήσεών της. Με βάση τα δεδομένα αυτά, οι συνεχείς επιδοτήσεις της Κ.Α.Π. κρίνονται ως μονοσήμαντες και μονοκατευθυντικές, καθώς προωθούσαν την καλλιέργεια ενός από τα πιο απαιτητικά αγροτικά προϊόντα στον ευρωπαϊκό νότο, το οποίο επί δεκαετίες άσκησε ιδιαίτερα υψηλές πιέσεις προς το περιβάλλον, χωρίς να υπάρχει κανένα σχέδιο ή/και πρόγραμμα προς την κατεύθυνση της ανάπτυξης των αγροτικών περιοχών, πόσο μάλλον στην υιοθέτηση πολιτικών συμβατών με την αξιοβίωτη ολοκληρωμένη ανάπτυξη. Οι αγρότες παρασύρθηκαν κατά συρροή στην καλλιέργεια του βαμβακιού ένεκα των υψηλών οικονομικών και μόνο αποδόσεων που αυτή τους απέφερε και, όταν οι δυσμενείς περιβαλλοντικές συνέπειες έκαναν την εμφάνισή τους, η Ευρωπαϊκή Ένωση, ενθυμούμενη τις αρχές και τους κανόνες της «αειφόρου» ανάπτυξης, απεργάζεται την αποδόμηση πλέον των επιδοτήσεων και την περαιτέρω κοινωνική, οικονομική και πολιτισμική αποψίλωση του αγροτικού χώρου. Η ελληνική κυβέρνηση, που φέρει και αυτή σημαντικό μερίδιο της ευθύνης πρέπει να αναλάβει δράση στο σημείο αυτό και να προτείνει εναλλακτικά σχήματα σταδιακής αναμόρφωσης του χώρου με εναλλαγή καλλιεργειών, αγροαναπαύσεις και εναλλακτικές καλλιέργειες

⁵⁸ Ευστράτογλου, Σ., 1998. Μελέτη - Έρευνα για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη του Αγροτικού Χώρου, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Περιβάλλον», Αθήνα, σελ. 98

⁵⁹ Για παράδειγμα η παραγωγή χονδροειδών ζωοτροφών στα πεδινά για την στήριξη της κτηνοτροφίας στα ορεινά.

που ταιριάζουν περισσότερο στις ελληνικές συνθήκες και την ελληνική πραγματικότητα. Τα ελληνικά καπνά αποτέλεσαν για χρόνια τη ναυαρχίδα της ελληνικής εξαγωγικής γεωργίας, χαρακτηριζόμενα από υψηλότερη ποιότητα και χαρακτηριστικά καύσης, ενώ ήταν τα μόνα εντός της Ε.Ε. που διακρίνονταν ως καπνά «Ανατολικού Τύπου»⁶⁰. Παράλληλα, η Ελλάδα για χρόνια βρισκόταν στην έβδομη θέση της παγκόσμιας κατάταξης παραγωγής και εξαγωγών καπνού. Με την κατάργηση της Κ.Ο.Α. καπνού το 2006, η ελληνική καπνοκαλλιέργεια δέχθηκε ισχυρότατο πλήγμα και σχεδόν εκμηδενίστηκε, καθώς ο όγκος παραγωγής αποδεκατίστηκε κατά 81%, ενώ παράλληλα μειώθηκαν και οι καλλιεργούμενες εκτάσεις κατά 61%. Οι 8 στις 10 ποικιλίες καπνών ξεριζώθηκαν από την ελληνική γη και παρέμειναν μόνο δύο, οι Μπασμάς και Κατερίνη, σε ιδιαίτερα μειωμένες εκτάσεις. Ταυτόχρονα, το «επίδομα» της Ενιαίας Ενίσχυσης έδωσε τη δυνατότητα στους καπνοπαραγωγούς να αποσυρθούν από το επάγγελμα, με αποτέλεσμα η Ελλάδα να καταρρεύσει όσον αφορά στην καλλιέργεια αυτή και να ζημιωθεί, έστω και από στενής οικονομικής σκοπιάς, χάνοντας εκτός από το 80% της παραγωγής της, επίσης και τις εξαγωγές, τη βιομηχανία εγχώριων καπνών και τους φόρους. Πρόκειται για ξεκάθαρη ευρεσιτεχνία, μέσω της οποίας η Κ.Α.Π., σε συνδυασμό με την ελληνική πολιτική στο χώρο της γεωργίας, μετατρέπει τη χώρα δια «κοινοτικής μαγείας» σε κύριο εισαγωγέα καπνού και τσιγάρων, την ίδια ώρα που στη γείτονα ανταγωνιστική Τουρκία το θέμα έχει λάβει εθνικές διαστάσεις με ειδική σήμανση στα τσιγάρα η οποία πιστοποιεί την ανώτερη προέλευση και την ποιότητα των χρησιμοποιούμενων ανατολικού τύπου καπνών. Η μείωση της καλλιέργειας και παραγωγής καπνού θα ήταν μια θεμιτή και προς όφελος της παγκόσμιας υγείας πολιτική, υπό την προϋπόθεση ότι τέτοιες πολιτικές θα λαμβάνονταν σε παγκόσμια κλίμακα. Δυστυχώς όμως και παρά την ένταση της παγκόσμιας αντικαπνιστικής εκστρατείας, στην πράξη αποδεικνύεται το εντελώς αντίθετο: το κάπνισμα αυξάνεται και επεκτείνεται σε όλες τις ηλικίες, με παράλληλη ολέθρια επέκταση της χρήσης ναρκωτικών ουσιών. Η εξάπλωση αυτή συντελείται υπό την κάλυψη πανίσχυρων συγκροτημάτων με πολύπλευρη πολιτική, κρατική και κεφαλαιακή

⁶⁰ Καλλιεργούνται σε εδάφη ξηρά και φτωχά είναι δε ποικιλίες καπνών με μικρά και κοντά φύλλα. Θεωρούνται αρκετά εύγευστα καπνά και πολύ καλής ποιότητας. Βρίσκονται σε καλλιέργειες στην Ελλάδα, Βουλγαρία, Σερβία, Τουρκία, Συρία και αλλού. Τα καλύτερης ποιότητας ανατολικά καπνά φύονται στις Μεσογειακές χώρες και ωριμάζουν κυρίως τις ξηρές περιόδους χωρίς πολλές βροχές.

στήριξη. Είναι πλέον ολοφάνερο ότι με την εξαφάνιση της ευρωπαϊκής καπνοκαλλιέργειας – αλλά και με την παράλληλη στήριξη των εξερχόμενων από το επάγγελμα δια της Ενιαίας Ενίσχυσης – ωφελήθηκαν όλες οι εξωευρωπαϊκές πολυεθνικές καπνού, οι ευρωπαϊκές καπνοβιομηχανίες που χρησιμοποιούν εισαγόμενα αμερικάνικα καπνά τύπου Βιρτζίνια και Μπέρλεϋ⁶¹, ενώ στην ουσία ζημιώθηκαν όλοι οι ευρωπαίοι καπνοκαλλιεργητές και οι τοπικές κοινωνίες και οικονομίες όλων των καπνοπαραγωγών χωρών. Στο πλαίσιο των κελυσμάτων του Π.Ο.Ε. είναι πιθανόν Η.Π.Α. και Ε.Ε. να έχουν έλθει σε κάποια επωφελή συμφωνία ούτως ώστε, με την τελευταία μεταρρύθμιση της Κ.Α.Π., εκτός της ελληνικής καπνοκαλλιέργειας, να απαλλαχθεί η κοινότητα από όλες τις μη ανταγωνιστικές καλλιέργειες, συμπεριλαμβάνοντας στην κατηγορία αυτή επίσης και τα τεύτλα, τη ζάχαρη, το βαμβάκι, ορισμένα δημητριακά, το ρύζι, τα αμπελοινικά και διάφορα άλλα προϊόντα. Ήδη στη χώρα μας το νέο δείγμα γραφής της Κ.Α.Π. έχει άμεσα αποτελέσματα, με εξαφάνιση εκτός του καπνού, επίσης και της παραγωγής τεύτλων και ζάχαρης, ενώ παράλληλα προετοιμάζεται η συρρίκνωση της ελληνικής παραγωγής βάμβακος, αμπελώνων, κρασιών, φρούτων-λαχανικών, ρυζιού, σιτηρών κ.α. Το πρόβλημα εντείνεται με τη διαφαινόμενη κατάργηση των κρατικών επιδοτήσεων μετά το 2013 διότι, ακόμη και σε περίπτωση που η χώρα μας ήταν σε θέση να επιδοτήσει και να στηρίξει από τον εθνικό προϋπολογισμό της τέτοιου είδους γεωργικές δραστηριότητες, ο Π.Ο.Ε. με σχετική απόφασή του έχει απαγορεύσει ρητά στα μέλη του οποιαδήποτε τέτοια κρατική επιχορήγηση⁶². Η Κ.Ο.Α. συνέβαλε στην επέκταση του εντατικού μοντέλου παραγωγής και ευνόησε τις εύφορες περιοχές, εντείνοντας τις ανισότητες μεταξύ περιοχών ευνοημένων από πλευράς φυσικών πόρων και περιοχών με φυσικές μειονεξίες, όπως οι ορεινές και οι προβληματικές περιοχές, των οποίων η πληθυσμιακή αποδυνάμωση καθώς και η γήρανση του πληθυσμού οδηγούν στην περαιτέρω περιθωριοποίησή τους. Οι

⁶¹ Ο τύπος Βιρτζίνια που κάθε φυτό έχει 25 περίπου φύλλα μεγάλου μεγέθους με χρώμα κιτρινωπό που οφείλεται κυρίως στη σύσταση του εδάφους των αγρών που καλλιεργείται. Τα καπνά τύπου Μπέρλεϋ (Burley) των οποίων τα φύλλα είναι μικρότερα από τα Βιρτζίνια και το χρώμα των φύλλων τους είναι πράσινο ανοιχτό ο βλαστός τους δε λευκοκίτρινος. Ο τύπος αυτός καλλιεργείται και στην Ελλάδα.

⁶² Μέρμηγκας Γ., Μουτσάτσος Δ., «ΠΟΕ Γύρος Doha, Διαπραγματεύσεις Γεωργίας, ο Πυλώνας της Εσωτερικής Στήριξης και η Σημασία του για την Ε.Ε.», Μάιος 2008, σελ. 78

εξελίξεις αυτές είχαν ως αποτέλεσμα να γίνει καταφανής η ανάγκη επέκτασης της πολιτικής διαρθρώσεων αλλά και παρέμβασης στην πολιτική εγγυήσεων με μέτρα δημοσιονομικής πειθαρχίας, ώστε να αντιμετωπισθούν τα πλεονάσματα.

1.5. Μεταρρύθμιση 2003 – Έλεγχος Υγείας 2007 (Health Check 2007)

Τον Ιούλιο του 2002 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αιφνιδίασε με την υποβολή ιδιαίτερα ριζοσπαστικών προτάσεων για μια νέα αναμόρφωση της Κ.Α.Π. που είναι γνωστή ως «ενδιάμεση αναθεώρηση». Οι προτάσεις αυτές είχαν στόχο τη βελτίωση της λειτουργίας της γεωργίας στην Ε.Ε. με κριτήρια τις επιπτώσεις της στο περιβάλλον, στην ευημερία των ζώων, στην ασφάλεια και την ποιότητα των τροφίμων. Η τελευταία μεταρρύθμιση της Κ.Α.Π. συντελέστηκε σε δυο διακριτές χρονικά φάσεις: η πρώτη και σημαντικότερη αποφασίστηκε τον Ιούνιο του 2003 επί ελληνικής προεδρίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ η δεύτερη τον Απρίλιο του 2004 επί ιρλανδικής προεδρίας, ολοκληρώθηκε δε το 2005. Οι λόγοι που οδήγησαν στην τελευταία μεταρρύθμιση σχετίζονται με την διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με το νέο γύρο διαπραγματεύσεων στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου, με τους περιορισμούς του κοινοτικού προϋπολογισμού, με τις αυξημένες απαιτήσεις των ευρωπαίων φορολογουμένων, με τις απαιτήσεις των καταναλωτών για ασφαλή τρόφιμα και με την όλο και μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση του κοινού σε θέματα προστασίας του περιβάλλοντος⁶³. Επίσης στην αναθεώρηση της ΚΑΠ οδήγησε και η ανάγκη απλοποίησης των διαδικασιών εφαρμογής της και η ανάγκη διόρθωσης υφιστάμενων δυσλειτουργιών της με στόχο την προώθηση και εφαρμογή ενός πολυλειτουργικού ευρωπαϊκού μοντέλου γεωργίας. Στα πλαίσια αυτά, η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει εξασφαλίσει τη χρηματοδότηση της πολιτικής της και των αγροτικών επιδοτήσεων μέχρι το έτος 2013. Ταυτόχρονα, συνεχίζεται η πολιτική των επιδοτήσεων για τα μεσογειακά προϊόντα (βαμβάκι, ελαιόλαδο, καπνός), καθώς και η ίση μεταχείριση με τα προϊόντα που παράγονται στα κράτη-μέλη του βορρά. Το Νοέμβριο του 2007 συντάχθηκε η έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με την αξιολόγηση της λειτουργίας της νέας μεταρρύθμισης, ενώ το Νοέμβριο του 2009, η

⁶³ Μπουρδάρης, Δ., 2004. Η Μεταρρύθμιση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής, Υπουργείο Γεωργίας, Αθήνα, σελ. 112

Επιτροπή υιοθέτησε αυτή την αξιολόγηση με την ονομασία «Έλεγχος Υγείας» («Check up») της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής της, η οποία δεν ασχολείται με θέματα δημοσιονομικού χαρακτήρα (προϋπολογισμοί Γεωργικών Ταμείων), αλλά αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο για τη μελλοντική χρηματοδότηση και τον προσανατολισμό της Κ.Α.Π. μετά το 2013. Ένα χρόνο αργότερα θεσπίστηκαν οι ακόλουθοι τέσσερις κανονισμοί, που περιλαμβάνουν τις νέες αποφάσεις:

- Καν.72/2009 που αφορά την τροποποίηση του καν.1234/07 (Ενιαία Κ.Ο.Α.)
- Καν.73/2009 που αφορά την αντικατάσταση του καν.1782/03 (Άμεσες Ενισχύσεις)
- Καν.74/2009 που αφορά την τροποποίηση του καν.1698/05 (Αγροτική Ανάπτυξη)
- Καν.61/2009 που αφορά την τροποποίηση των Κατευθυντηρίων Γραμμών για την Αγροτική Ανάπτυξη

Η νέα Κ.Α.Π. αποτελεί μια νέα φάση στα γεωργικά τεκταινόμενα στην Ε.Ε.. Όσον αφορά τη στήριξη του εισοδήματος των γεωργών, εισάγει την έννοια της Ενιαίας Αποδεδειγμένης Ενίσχυσης (E.A.E – S.P.S. single payment – S.F.P. single farm payment) στον 1^ο Πυλώνα της Κ.Α.Π. και ενισχύει το 2^ο Πυλώνα με μεταφορά πόρων από τον πρώτο (Δυναμική Διαφοροποίηση). Επίσης, βασικό στοιχείο της μεταρρύθμισης αποτέλεσε η σύνδεση της καταβολής ενισχύσεων με την υποχρέωση των παραγωγών να τηρούν τις Οδηγίες και τους Κανονισμούς για την προστασία του περιβάλλοντος, τη δημόσια υγεία και την υγεία των ζώων, καθώς και να ακολουθούν τις ορθές γεωργικές και περιβαλλοντικές πρακτικές με στόχο την προστασία του περιβάλλοντος (Πολλαπλή συμμόρφωση). Επιπλέον από το 2007 έχει δημιουργηθεί σύστημα παροχής συμβούλων στους παραγωγούς (Σύστημα παροχής γεωργικών συμβούλων)⁶⁴.

⁶⁴ Μπουρδάρας, Δ., 2004. Η Μεταρρύθμιση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής, Υπουργείο Γεωργίας, Αθήνα, σελ. 82

Τα βασικότερα σημεία της τρίτης μεταρρύθμισης είναι τα εξής:

α. Ενιαία Αποδεδειγμένη Ενίσχυση

Η σημαντικότερη μεταβολή που επέφερε η μεταρρύθμιση σε σχέση με το προηγούμενο σύστημα στήριξης της Κ.Α.Π. είναι η θέσπιση του μέτρου της Ενιαίας Αποδεδειγμένης Ενίσχυσης (Ε.Α.Ε.), η οποία αντικατέστησε τις μέχρι πρότινος χορηγούμενες ενισχύσεις. Η Ελλάδα επέλεξε να εφαρμόσει το λεγόμενο «ιστορικό μοντέλο» σύμφωνα με το οποίο το ύψος της Ε.Α.Ε. καθορίζεται με βάση τις μέσες αντίστοιχες ενισχύσεις που είχε εισπράξει κάθε δικαιούχος κατά τη διάρκεια μιας επανομαζόμενης «ιστορικής περιόδου αναφοράς» η οποία διαφέρει ανάλογα με την καλλιέργεια. Η βασική περίοδος αναφοράς κατά κανόνα είναι η τριετία 2000-2002 για τις αροτραίες καλ/ργίες, το ρύζι, τις αποξηραμένες ζωοτροφές, τα όσπρια, το βόειο και αιγοπρόβειο κρέας, τον καπνό και το βαμβάκι. Με βάση αυτό το μοντέλο η Ε.Α.Ε. μετατρέπεται σε σταθερή εισοδηματική βάση εφόσον εξ' ορισμού καταβάλλεται ετήσια, ανεξάρτητα από το είδος και την ποσότητα παραγωγής. Δικαιούχος πληρωμής⁶⁵ δεν είναι πλέον κατ' ανάγκη ο ιδιοκτήτης της καλλιεργούμενης γης, αλλά ο κατ' εξοχήν παραγωγός, ο οποίος είναι υποχρεωμένος να διατηρεί στη διάθεσή του τόσα στρέμματα όσα καλλιεργούσε κατά μέσο όρο την περίοδο αναφοράς και αποτελούν τον αριθμό των ατομικών δικαιωμάτων της νέας

⁶⁵ Πριν τον «Έλεγχο Υγείας», υπήρχαν διάφορα είδη δικαιωμάτων όπως:

- τα στρεμματικά δικαιώματα, τα οποία αντιστοιχούν σε 1 εκτάριο επιλέξιμης γεωργικής γης
 - τα δικαιώματα παύσης καλλιέργειας τα οποία προέκυψαν από τις εκτάσεις που είχαν ενταχθεί στο καθεστώς της υποχρεωτικής αγρανάπαυσης το 2000-2002 και τα οποία ενεργοποιούνται με εκτάσεις παύσης καλλιέργειας
 - τα δικαιώματα εθνικού αποθέματος, τα οποία είναι στρεμματικά (αντιστοιχούν δηλαδή σε γη) με την διαφορά ότι χορηγούνται από το κράτος και οι γεωργοί έχουν την υποχρέωση ετήσιας ενεργοποίησης και μη μεταβίβασης για 5 χρόνια
 - τα ειδικά δικαιώματα, τα οποία προέκυψαν από ενισχύσεις ζωικού κεφαλαίου δεν αντιστοιχούν σε γη και μπορούν να ενεργοποιηθούν με την διατήρηση του 50% του ζωικού κεφαλαίου που κατείχαν κατά την ιστορική περίοδο αναφοράς.
- Μετά την αναθεώρηση του 2007, πρόσβαση στο καθεστώς της ενιαίας ενίσχυσης έχουν οι γεωργοί:
- που κατέχουν δικαιώματα ενίσχυσης, τα οποία απέκτησαν σύμφωνα με τον καν.1782/03
 - που αποκτούν δικαιώματα ενίσχυσης με βάση τον καν. 73/2009
 - με μεταβίβαση,
 - από το εθνικό απόθεμα

ενίσχυσης. Η αξία τους υπολογίζεται από το πηλίκο της Ε.Α.Ε.⁶⁶ προς το μέσο όρο της έκτασης που καλλιεργήθηκε κατά την ιστορική περίοδο αναφοράς για την είσπραξη των συγκεκριμένων ενισχύσεων (έκταση αναφοράς). Ωστόσο, στη διάθεση των κρατών-μελών διατέθηκε επίσης και το μοντέλο της λεγόμενης «περιφερειακής εφαρμογής» της Ε.Α.Ε. Βάσει αυτού, υπολογίζεται ο λόγος του συνόλου των ενισχύσεων που καταβλήθηκαν κατά την ιστορική περίοδο σε κάθε περιφέρεια προς το σύνολο της επιφάνειας της χρησιμοποιούμενης γεωργικής γης της συγκεκριμένης περιφέρειας κατά την περίοδο αναφοράς. Σε αυτή την περίπτωση, όλοι οι παραγωγοί της περιφέρειας είναι δικαιούχοι της Ε.Α.Ε., ανεξάρτητα από το είδος παραγωγής κατά την περίοδο αυτή. Το μοντέλο αυτό χαρακτηρίζεται από ευκολότερη διοικητική εφαρμογή, εξομάλυνση των εισοδηματικών διαφορών μεταξύ των αγροτών, δυνατότητα εφαρμογής και μετά το 2013 και τέλος αποφυγή της μετατροπής των δικαιωμάτων σε «χρηματιστηριακό είδος»⁶⁷. Το μοντέλο αυτό επιλέχθηκε από τις χώρες εκείνες που έχουν σχετικά ομοιόμορφη παραγωγική βάση και ασφαλώς όχι από τις χώρες του ευρωπαϊκού νότου και ειδικά από την Ελλάδα, όπου μια τέτοια εφαρμογή θα οδηγούσε σε πληρωμές κατά πολύ ανομοιόμορφες ανάλογα με την καλλιέργεια (π.χ. βαμβάκι, καπνό, σιτηρά), με αποτέλεσμα την έντονη αναδιανομή των ενισχύσεων. Μετά τον «Έλεγχο Υγείας», τα κράτη μέλη έχουν τη δυνατότητα να επιλέξουν ένα από τα εξής μοντέλα ανάπτυξης: είτε το περιφερειακό μοντέλο στο οποίο τα κράτη μέλη προσδιορίζουν τις περιφέρειες με βάση κριτήρια όπως η θεσμική ή διοικητική τους δομή και το περιφερειακό γεωργικό δυναμικό, ενώ η επικράτεια της χώρας μπορεί να θεωρηθεί ως μία περιφέρεια, είτε το περιφερειακό μοντέλο με προσαρμογή της αξίας των δικαιωμάτων ενίσχυσης, όπου το κράτος μέλος μπορεί να αποφασίσει να προβεί σε προσέγγιση της αξίας των δικαιωμάτων ενίσχυσης και συγχρόνως να εφαρμόσει

⁶⁶ Στον δημοσιονομικό τομέα, τα εθνικά ανώτατα όρια του προϋπολογισμού για την Ενιαία Ενίσχυση μετά την ολοκλήρωση του «Ελέγχου Υγείας και την σταδιακή ενσωμάτωση των ειδικών ενισχύσεων στο Κ.Ε.Ε, καθώς και για και τις Άμεσες Ενισχύσεις, αφού αφαιρεθούν τα ποσά που θα παρακρατούνται υπέρ της υποχρεωτικής διαφοροποίησης και τα οποία θα μεταφερθούν στον Β' πυλώνα για προγράμματα αγροτικής ανάπτυξης, διαμορφώνονται ως ακολούθως:

2009201020112012Ενιαία Ενίσχυση*2.380.7132.211.6832.214.6832.232.533Άμεσες Ενισχύσεις*2.561.4002.365.1002.358.9002.343.800*(σε χιλ. €) – ΠΗΓΗ: Πέζαρος (2008)

⁶⁷ Πέζαρος, Π. (2008). Η τελευταία μεταρρύθμιση της Κ.Α.Π. και η εφαρμογή της στην Ελλάδα: Θεσμικές και πολιτικές διαστάσεις στο Κριμπάς, Κ., Λουλούδης, Λ. (επιμ.) Ελληνική Γεωργία και Αγροτική Πολιτική, έκδοση Ακαδημίας Αθηνών, σελ.89

περιφερειακό μοντέλο είτε τα υβριδικά τους μοντέλα. Τα μέχρι τώρα δεδομένα καταδεικνύουν ότι ο «Έλεγχος Υγείας της Κ.Α.Π.» ουσιαστικά αποσκοπεί στην υποχρεωτική περιφερειοποίηση σε επίπεδο Ε.Ε. μετά το 2013. Δεδομένου ότι στη χώρα μας η μέση αξία Δικαιωμάτων Ενιαίας Ενίσχυσης ανέρχεται σε 53€/στρέμμα, τη στιγμή που ο Ευρωπαϊκός μέσος όρος είναι περίπου 23€/στρέμμα, η επιλογή του περιφερειακού μοντέλου θα οδηγήσει σε μείωση της τάξης του 50% τουλάχιστον των άμεσων ενισχύσεων, οι οποίες για τους Έλληνες μικρομεσαίους παραγωγούς αντιστοιχούν στο 38% του εισοδήματός τους⁶⁸. Τέλος, η ενιαία ενίσχυση συμπληρώνεται από διάφορες ειδικές ενισχύσεις ανάλογα με το προϊόν που θα επιλέξει να παράγει ο κάθε παραγωγός, διατηρώντας μεγαλύτερη ελευθερία επιλογών παραγωγής ανάλογα με το τι ο ίδιος κρίνει πιο συμφέρον⁶⁹. Θετικό σημείο του νέου αυτού τρόπου πληρωμής σχετικά με το περιβάλλον εντοπίζεται στο ότι με την υποχρεωτική καλλιέργεια των εκτάσεων της Ε.Α.Ε. αποφεύγεται η εγκατάλειψη της γεωργικής γης η οποία οδηγεί σε υποβάθμιση του γεωργικού περιβάλλοντος⁷⁰.

β. Διαφοροποίηση

Με την εισαγωγή του συστήματος της δυναμικής διαφοροποίησης ισχυροποιείται η πολιτική αγροτικής ανάπτυξης. Ως διαφοροποίηση θεωρείται η διαδικασία ενίσχυσης του Β' Πυλώνα της Κ.Α.Π.⁷¹, η οποία άρχισε να εφαρμόζεται από το 2005 με μεταφορά πόρων από τον Α' Πυλώνα, δεδομένου ότι οι διαθέσιμοι πόροι του Κοινοτικού Γεωργικού Ταμείου είναι περιορισμένοι. Η παρακράτηση⁷² εφαρμόζεται στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις που εισπράττουν άμεσες ενισχύσεις πάνω από 5.000€ ετησίως και τα ισχύοντα ποσοστά ανήλθαν σε 3% για το 2005, 4% για το 2006 και 5% για το 2007 και 2008. Στις παρακρατήσεις ισχύει πλήρης απαλλαγή για τις ενισχύσεις των πρώτων 5.000€ ανά παραγωγό (ατέλεια). Το ισοζύγιο για τη χώρα μας είναι θετικό εφόσον, σύμφωνα με τα διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία, η συντριπτική πλειοψηφία (85%) των αγροτικών εκμεταλλεύσεων της εντάσσεται σε αυτή την κατηγορία, με αποτέλεσμα να απαλλάσσονται τελείως ή να επιβαρύνονται

⁶⁸ Μπελίτσου Α. (2009). Οι Νέες ρυθμίσεις στο πλαίσιο του Ελέγχου Υγείας της Κ.Α.Π. – Τομέας των άμεσων ενισχύσεων. *Agenda* (φύλλο 1890), 29 Ιουνίου, σελ 135

⁶⁹ Ενημερωτικός Οδηγός 2004

⁷⁰ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2005

⁷¹ χρηματοδότηση προγραμμάτων Αγροτικής Ανάπτυξης

⁷² Η κράτηση προϊόντος σε αποθήκες για να ρυθμιστεί η προσφορά και η ζήτησή του.

σε μικρό βαθμό⁷³. Ποσοστό 80% των παρακρατήσεων επιστρέφεται στο κράτος μέλος από όπου προέρχεται, ενώ το υπόλοιπο 20% αναδιανέμεται μεταξύ των κρατών μελών βάσει κριτηρίων συνοχής⁷⁴. Έτσι, στην Ελλάδα τελικά επιστρέφονται ποσά μεγαλύτερα από αυτά που παρακρατήθηκαν. Οι εξοικονομούμενοι πόροι διατίθενται για τη χρηματοδότηση πρόσθετων μέτρων αγροτικής ανάπτυξης, όπως:

- Νέα κίνητρα (σε μεμονωμένους παραγωγούς ή οργανώσεις παραγωγών) για τη βελτίωση της ποιότητας των παραγόμενων προϊόντων, πιστοποίηση της ποιότητάς τους κ.λπ.
- Παροχή στήριξης στους αγρότες για την τήρηση των προτύπων της πολλαπλής συμμόρφωσης και τη χρήση της υπηρεσίας παροχής συμβουλών.
- Νέα μέτρα για την καλή διαβίωση των ζώων, με ένταξή τους στο αγροπεριβαλλοντικό πακέτο ή/και πρόβλεψη νέων προμηθοτήσεων για δεσμεύσεις που υπερβαίνουν τις υφιστάμενες νομικές υποχρεώσεις.

Τα ποσοστά παρακράτησης, μετά τις νέες ρυθμίσεις του «Ελέγχου Υγείας», αυξάνονται σε 7% για το 2009, 8% για το 2010, 9% για το 2011 και 10% για το 2012. Επιπλέον επιβάλλεται παρακράτηση 4%, πέραν των προαναφερομένων, στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις που εισπράττουν πάνω από 300.000€ ετησίως. Τα ποσά που προκύπτουν από την παρακράτηση, πέραν του 5%, παραμένουν στα ίδια τα κράτη μέλη, όπου παρακρατούνται και χρησιμοποιούνται αποκλειστικά για την αντιμετώπιση των νέων προκλήσεων (κλιματική αλλαγή, ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, διαχείριση υδάτων, βιοποικιλότητα) και την αναδιάρθρωση του τομέα των γαλακτοκομικών.

γ . Εθνικό Απόθεμα Δικαιωμάτων

Το Εθνικό Απόθεμα Δικαιωμάτων (Ε.Α.Δ.), είναι δικαίωμα που παραχωρείται σε κάθε κράτος-μέλος, έτσι ώστε να είναι σε θέση να αντιμετωπίζει ειδικές συγκεκριμένες περιπτώσεις όπως για παράδειγμα τους νέοεισερχόμενους στο επάγγελμα αγρότες οι οποίοι ξεκίνησαν την επαγγελματική τους δραστηριότητα μετά το 2002 και, συνεπώς, δεν είναι σε θέση να θεμελιώσουν «ιστορική περίοδο».

⁷³ Πέζαρος, Π. (2008). Η τελευταία μεταρρύθμιση της Κ.Α.Π. και η εφαρμογή της στην Ελλάδα: Θεσμικές και πολιτικές διαστάσεις στο Κριμπάς, Κ., Λουλούδης, Λ. (επιμ.) Ελληνική Γεωργία και Αγροτική Πολιτική, έκδοση Ακαδημίας Αθηνών, σελ.57

⁷⁴ Δείκτες γεωργικής έκτασης, γεωργικής απασχόλησης και κατά κεφαλή Α.Ε.Π. σε αγοραστική δύναμη

Άλλες περιπτώσεις που αντιμετωπίζει το Ε.Α.Δ. είναι η κάλυψη περιπτώσεων ανωτέρας βίας όπως θάνατος, ασθένεια και φυσικές καταστροφές. Για τη σύσταση του Ε.Α.Δ. η Ε.Ε. άφησε στα κράτη-μέλη της ένα περιθώριο παρακράτησης έως και 3% του συνολικού αριθμού των δικαιωμάτων, αναλογικά για κάθε παραγωγό.⁷⁵ Στη χώρα μας αποφασίσθηκε η παρακράτηση του 2% της αξίας των δικαιωμάτων ανά παραγωγό, ενώ οι δικαιούχοι καθορίσθηκαν μέσω ειδικής Υπουργικής Απόφασης⁷⁶. Η αξία του κάθε δικαιώματος του Ε.Α.Δ. καθορίσθηκε στο ύψος των 750€ και διανεμήθηκε κυρίως σε νέους αγρότες. Επιπλέον δικαιώματα έλαβαν οι πολύτεκνοι και όσοι ενεργοποιήθηκαν σε ορεινές και ημιορεινές περιοχές, ενώ σε περίπτωση μη ενεργοποίησης επί τριετία, τότε τα δικαιώματα μεταβιβάζονται στο Εθνικό Απόθεμα. Τα κράτη μέλη μπορούν να χρησιμοποιήσουν το εθνικό τους απόθεμα για τις δράσεις που προβλέπονται στο άρθρο 68 του νέου κανονισμού από το 2009.

δ. Μερική Αποσύνδεση

Με τη μερική αποσύνδεση δόθηκε στα κράτη μέλη, η δυνατότητα να επιλέξουν από το αρχικό στάδιο εφαρμογής του συστήματος να διατηρήσουν ένα μέρος των προηγούμενων ενισχύσεων συνδεδεμένο με το συγκεκριμένο είδος παραγωγής⁷⁷. Στην Ελλάδα τελικά δεν έγινε παρά ελάχιστη χρήση αυτών των δυνατοτήτων, καθώς προκρίθηκε η εφαρμογή της πλήρους αποσύνδεσης στο σύνολο των προϊόντων, με εξαίρεση τους σπόρους σποράς (η ενίσχυση διατηρείται 100% συνδεδεμένη με την παραγωγή), τη βιομηχανική τομάτα (30% της συνιστώσας του εθνικού ανώτατου ορίου έως 31.12.2010) και τα μεταποιημένα προς χυμοποίηση εσπεριδοειδή (60% της συνιστώσας που αντιστοιχεί στο προϊόν έως 31.12.2012). Βασικό μειονέκτημα της πλήρους αποδέσμευσης αποτελεί ο κίνδυνος της δραστηκής μείωσης ή/και εγκατάλειψης της παραγωγής και των αγροτικών γαιών, όπως συνέβη με τον καπνό στη χώρα μας, όπου σημειώθηκε μείωση της τάξης του 80% (από 120.000 σε 25.000 τόνους)⁷⁸. Η μερική σύνδεση μπορεί να λειτουργήσει ως κίνητρο συνέχισης της παραγωγικής διαδικασίας και εξασφάλισης της προσφοράς παραδοσιακών πρώτων

⁷⁵ Άρθρο 42 του Καν. 1782/2003.

⁷⁶ ΦΕΚ 422/07.04.06

⁷⁷ Άρθρο του Καν. 1782/03

⁷⁸ Πέζαρος, Π. (2008). Η τελευταία μεταρρύθμιση της Κ.Α.Π. και η εφαρμογή της στην Ελλάδα: Θεσμικές και πολιτικές διαστάσεις στο Κριμπάς, Κ., Λουλούδης, Λ. (επιμ.) Ελληνική Γεωργία και Αγροτική Πολιτική, έκδοση Ακαδημίας Αθηνών, σελ. 89

υλών για το δευτερογενή τομέα. Ωστόσο, βασικό μειονέκτημα της μερικής σύνδεσης, θεωρείται η πολύ μεγαλύτερη διοικητική επιβάρυνση στην ορθή εφαρμογή του συστήματος, γεγονός που συνεπάγεται την ύπαρξη δύο παράλληλων πολιτικών με ισχυρότατο ελεγκτικό μηχανισμό.

ε. Πολλαπλή Συμμόρφωση

Με σκοπό την ενίσχυση της αειφορικότητας της γεωργίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η Ε.Ε. εισήγαγε την έννοια της Πολλαπλής Συμμόρφωσης. Σύμφωνα με αυτήν, για τη χορήγηση στο ακέραιο της Ε.Α.Ε. καθώς και των λοιπών άμεσων ενισχύσεων, ο αγρότης υποχρεούται να τηρεί συγκεκριμένα κανονιστικά πρότυπα σε ότι αφορά το περιβάλλον, την ασφάλεια τροφίμων, τη φυτοπροστασία, καθώς και την υγεία και καλή διαβίωση των ζώων. Εξάλλου, ο παραγωγός είναι υπεύθυνος να εξασφαλίζει την καλή διαχείριση και την εφαρμογή «καλών γεωργικών και περιβαλλοντικών πρακτικών» στο σύνολο της γεωργικής έκτασης από την οποία εξαρτώνται τα ατομικά δικαιώματα πληρωμής των ενισχύσεων. Αυτά τα κανονιστικά πρότυπα που περιλαμβάνονται σε 18 κοινοτικές Οδηγίες και Κανονισμούς⁷⁹, εισήχθησαν σταδιακά στο σύστημα από 1.1.2005 και ολοκληρώθηκαν το 2007, στοχεύουν στην προστασία των εδαφών και των υπόγειων υδάτων από την υπερβολική χρήση φυτοφαρμάκων και λιπασμάτων, στην προστασία των οικοσυστημάτων και των περιοχών Natura 2000, στην αποφυγή της νιτρορρύπανσης γεωργικής προέλευσης, στην ορθή εφαρμογή της ιλύος από εγκαταστάσεις καθαρισμού λυμάτων, στην πιστή τήρηση των κανόνων για την αναγνώριση, καταγραφή και σήμανση των ζώων και των προϊόντων τους, στην υποχρέωση άμεσης κοινοποίησης των ασθενειών των ζώων αν και όποτε εκδηλωθούν και στη διατήρηση καλών συνθηκών διαβίωσης των ζώων. Η καλή διαχείριση των γαιών εξαρτάται από τα ιδιαίτερα κλιματολογικά και εδαφολογικά χαρακτηριστικά της κάθε χώρας. Συνεπώς, κάθε κράτος-μέλος υποχρεώνεται να θεσπίσει ένα πλαίσιο κανόνων αναφοράς σε συγκεκριμένες ελάχιστες «καλές γεωργικές και περιβαλλοντικές συνθήκες» με σκοπό την προστασία του εδάφους και τη διατήρηση της δομής και της οργανικής του ουσίας. Στην Ελλάδα θεσπίστηκαν οι αντίστοιχοι κανονισμοί⁸⁰, καθώς και οι αρμόδιοι

⁷⁹ Παράρτημα III του βασικού Κανονισμού 1782/2003

⁸⁰ Κ.Υ.Α. 324032/24.12.2004 – Φ.Ε.Κ. Β1921/24.12.2004,

διοικητικοί και ελεγκτικοί μηχανισμοί, για την εξασφάλιση ελάχιστου επιπέδου συντήρησης και την αποφυγή της υποβάθμισης των οικοσυστημάτων⁸. Ελλιπής τήρηση από τον παραγωγό μιας ή περισσότερων υποχρεώσεων της πολλαπλής συμμόρφωσης συνεπάγεται περικοπές των ενισχύσεων. Το 25% των περικοπών παραμένει στο ίδιο το κράτος-μέλος και το υπόλοιπο επιστρέφει στον κοινοτικό προϋπολογισμό. Τα αποτελέσματα των ελέγχων συνδέονται με το ΟΣΔΕ και επιβάλλονται κυρώσεις ως ποσοστό μείωσης του συνόλου των ενισχύσεων, οι οποίες στη χώρα μας κυμαίνονται από 1% έως 3% κατά τομέα υποχρεώσεων. Εφόσον σημειώνονται παραβάσεις σε περισσότερους τομείς αυτές αθροίζονται και το ποσοστό είναι δυνατό να ανέλθει στο 5%. Σε περίπτωση επανάληψης της παράβασης τα ποσοστά τριπλασιάζονται, ενώ σε ακραίες περιπτώσεις η κύρωση είναι δυνατόν να φθάσει στο 100% της ενίσχυσης. Σύμφωνα με τις ρυθμίσεις του «Ελέγχου Υγείας», η Πολλαπλή Συμμόρφωση ενισχύεται με κανόνες για την Προστασία και διαχείριση των υδάτων, όπως τη δημιουργία ζωνών ανάσχεσης κατά μήκος υδατορρευμάτων και την τήρηση των διαδικασιών έγκρισης χρήσης των υδάτων για άρδευση. Οι νέες υποχρεώσεις εφαρμόζονται από το 2010 και μετά.

στ. Σύστημα Γεωργικών Συμβουλών

Από το 2007 έχει δημιουργηθεί ένα σύστημα παροχής γεωργικών συμβουλών (καν. 1782/2003), που στη χώρα μας λειτουργεί μέσω της Γενικής Διεύθυνσης Φυτικής Παραγωγής του Υ.Π.Α.Α.Τ., με σκοπό την υποβοήθηση των εκμεταλλεύσεων στην προσαρμογή στην πολλαπλή συμμόρφωση και ενδεχομένως και στην αντιμετώπιση ευρύτερων πτυχών όπως ανάπτυξη δραστηριοτήτων, επενδύσεων, καινοτομιών, λογιστικού εκσυγχρονισμού κ.λπ. Η συμμετοχή των αγροτών στο πρόγραμμα είναι προαιρετική, ενώ οι ίδιοι αναλαμβάνουν το κόστος παροχής συμβουλών από τους φορείς υλοποίησης, για το οποίο επιδοτούνται για μια πενταετία, μέχρι και το 80% του κόστους. Προτεραιότητα δόθηκε στους αγρότες που εισπράττουν από 15.000 € και πάνω σε άμεσες ενισχύσεις. Η θεσμική εισαγωγή του συστήματος στη χώρα μας διέπεται από την Κ.Υ.Α. 303894/11-08-06.⁸¹

⁸¹ Τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε με την 223490/24-11-06.

ζ. Ποιοτικό παρακράτημα

Τα κράτη μέλη έχουν τη δυνατότητα να παρακρατούν έως και 10% του συνολικού ποσού των ενισχύσεων ανά τομέα προϊόντος (αρθρ. 69 Καν. 1782/2003), προκειμένου το ποσό αυτό να διατίθεται ως χορήγηση πρόσθετης ενίσχυσης στον ίδιο τομέα προϊόντος για συγκεκριμένους τύπους γεωργίας που αποσκοπούν είτε στη βελτίωση της ποιότητας ή/και της εμπορίας των προϊόντων του τομέα είτε στην προστασία ή βελτίωση του περιβάλλοντος. Επομένως, το λεγόμενο και «ποιοτικό παρακράτημα» στην ουσία εξαιρείται από την αποδέσμευση και, εφόσον χορηγείται ως πρόσθετη ενίσχυση στην παραγωγή συγκεκριμένου προϊόντος, λειτουργεί πρακτικά σαν ένα ακόμη είδος «δεσμευμένης ενίσχυσης». Στην Ελλάδα έγινε ευρύτατη χρήση της δυνατότητας αυτής με στόχο την ενίσχυση υπέρ της ποιότητας με ποσοστά παρακρατήματος 10% από τη συνιστώσα των αροτραίων καλλιεργειών (47,3 εκ. €), 10% από τον τομέα βοείου κρέατος (8,8 εκ. €), 5% από τον τομέα αιγοπροβάτων (12,6 εκ. €), 4% από τον τομέα του ελαιολάδου (22,2 εκ. €), 2% από τον τομέα του καπνού (7,5 εκ.) και 10% από τον τομέα της ζάχαρης (2,9 εκ. €). Οι διατάξεις του «Ελέγχου Υγείας» προβλέπουν δυνατότητα παρακράτησης ποσοστού έως 3,5% του ανωτάτου εθνικού ορίου, διατηρώντας της προηγούμενες ενισχύσεις και επεκτείνεται επίσης σε ενισχύσεις στις περιοχές που θα πληγούν από την κατάργηση των ποσοστώσεων στον τομέα των γαλακτοκομικών προϊόντων και του ρυζιού. Τέλος προβλέπεται στήριξη – με τη δημιουργία ταμείου αλληλοβοήθειας - για την διαχείριση κινδύνων με τη μορφή ασφαλίσεων και καταβολές οικονομικών αποζημιώσεων για απώλειες παραγωγής που προκαλούνται από δυσμενή κλιματικά φαινόμενα και από ασθένειες φυτών και ζώων.

η. Ελάχιστα επίπεδα πληρωμής

Από το 2010 τα κράτη μέλη δεν έχουν πλέον την υποχρέωση να χορηγούν άμεσες ενισχύσεις στους γεωργούς που λαμβάνουν ένα ελάχιστο ποσό ετησίως ή διαθέτουν ένα ελάχιστο μέγεθος εκμετάλλευσης, έχοντας ως στόχο τον περιορισμό του κόστους διαχείρισης και τον έλεγχο των αιτήσεων ενίσχυσης. Για την Ελλάδα τα όρια αυτά ορίστηκαν σε 100 - 400€ ανά εκμετάλλευση ή σε επιλέξιμη έκταση εκμετάλλευσης 4-10 στρεμμάτων. Επίσης, τα κράτη μέλη μπορούν προαιρετικά να

θεσπίσουν «αντικειμενικά» και «αμερόληπτα» κριτήρια ώστε να μην χορηγούνται άμεσες ενισχύσεις σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα των οποίων οι γεωργικές δραστηριότητες αποτελούν ασήμαντο μέρος των συνολικών οικονομικών δραστηριοτήτων ή των οποίων ο κύριος επιχειρηματικός ή εταιρικός σκοπός δεν συνίσταται στην άσκηση γεωργικής δραστηριότητας⁸².

θ. Διαχείριση των δικαιωμάτων ενίσχυσης

Ενεργοποίηση Δικαιωμάτων: Οι γεωργοί έχουν την υποχρέωση να ενεργοποιούν τα δικαιώματα ενιαίας ενίσχυσης ώστε να εισπράττουν την αξία των δικαιωμάτων τους. Η ενεργοποίηση πραγματοποιείται με την υποβολή αίτησης μέχρι 15 Μαΐου κάθε έτους και με την κατοχή επιλέξιμης γης ίσου αριθμού εκταρίων με τον αριθμό των δικαιωμάτων που διαθέτει ο γεωργός. Αυτή η γεωργική γη μπορεί να είναι ιδιόκτητη ή ενοικιασμένη. Με τις νέες ρυθμίσεις στο πλαίσιο του «Ελέγχου Υγείας» της Κ.Α.Π., οι όροι επιλεξιμότητας θα πρέπει να πληρούνται καθ' όλη τη διάρκεια του ημερολογιακού έτους. **Μεταβίβαση Δικαιωμάτων:** Τα δικαιώματα ενιαίας ενίσχυσης μπορούν να μεταβιβαστούν οριστικά με ή χωρίς γη, να κληροδοτηθούν ή να ενοικιαστούν συνοδευόμενα από γη. Τα ειδικά δικαιώματα μπορούσαν να μεταβιβαστούν διατηρώντας το δικαίωμα ενεργοποίησης με το 50% του ζωικού κεφαλαίου, μόνο όταν μεταβιβάζεται το σύνολο των ειδικών δικαιωμάτων της εκμετάλλευσης. Τα νέα δεδομένα στο πλαίσιο του «Ελέγχου Υγείας» της Κ.Α.Π., επιβάλλουν την ισχύ της ρύθμισης μόνο κατά τα έτη 2009, 2010 και 2011 σε περίπτωση μεταβίβασης, ενώ μετά το 2011 ισχύει μόνο σε περίπτωση υφιστάμενης ή αναμενόμενης κληρονομιάς. **Αναθεώρηση Δικαιωμάτων:** Οι νέες ισχύουσες διατάξεις δίνουν τη δυνατότητα στα κράτη μέλη που επέλεξαν το ιστορικό μοντέλο για την εφαρμογή του καθεστώτος της ενιαίας ενίσχυσης, όπως η χώρα μας, να προβούν στην αναθεώρηση της αξίας των δικαιωμάτων ενίσχυσης που έχουν κατανεμηθεί στους γεωργούς. Στόχος της ρύθμισης είναι η άμβλυνση των ανισοτήτων μεταξύ των δικαιωμάτων διαφορετικής αξίας που έχει διαμορφωθεί

⁸² Μαραβέγιας Ν., 2003. Οι εξελίξεις στην Κ.Α.Π. και η Ελληνική Γεωργία. Εκτιμήσεις επιπτώσεων Υποθετικών Σεναρίων Αναθεώρησης της Κ.Α.Π. σε Βασικά Προϊόντα, Ε.Κ.Ε.Μ, εκδόσεις Αντωνίου – Σάκουλα, Αθήνα, σελ. 167

κατά το παρελθόν, επειδή προήλθαν από διαφορετικά καθεστώτα (αροτραίες καλλιέργειες, λάδι, καπνός, βαμβάκι κ.λπ.) Ειδικά δικαιώματα: είχαν κατανεμηθεί σε γεωργούς που λάμβαναν ενισχύσεις από ζώα χωρίς την υποχρέωση να διαθέτουν και να δηλώνουν γεωργική γη (βοσκότοπο). Επίσης ειδικά δικαιώματα δημιουργούνται όταν η συνολική αξία των ενισχύσεων, συμπεριλαμβανομένου του ζωικού κεφαλαίου, υπερβαίνει τις 5.000€. Πλέον, τα ειδικά δικαιώματα τα οποία κατανεμήθηκαν σύμφωνα με τις διατάξεις του καν.1782/03 εξακολουθούν να ισχύουν.

1.6. Συνέπειες στον Ελληνικό Αγροτικό Τομέα

Στην Ελλάδα, οι πόροι από την τελευταία μεταρύθμιση της Κ.Α.Π. διατέθηκαν με αφθονία, κάτι που είχε ως αποτέλεσμα να διαιωνιστούν οι διαρθρωτικές αδυναμίες του γεωργικού τομέα και να μη υπάρχει οργανωμένο καθεστώς προστασίας καταναλωτών και περιβάλλοντος. Επιπλέον, οι επιδοτήσεις απώλεσαν σταδιακά τον οικονομικό και αναδιανεμητικό τους ρόλο και δεν συνέβαλαν στο βαθμό που αναμένονταν στην περιφερειακή ανάπτυξη της χώρας. Τα τελευταία χρόνια ο όγκος της γεωργικής παραγωγής και το κατά κεφαλή γεωργικό εισόδημα μειώνεται, η διεθνής ανταγωνιστικότητα καταρρέει, η ψαλίδα των τιμών παραγωγού-καταναλωτή διευρύνεται, η υποβάθμιση του περιβάλλοντος επιδεινώνεται, τα διαρθρωτικά προβλήματα οξύνονται και οι συλλογικοί αγροτικοί φορείς αποσύρονται από την παραγωγική ή εμπορική δραστηριότητα. Με τη νέα Κ.Α.Π. επιχειρούνται σοβαρές τομές, με κύριους στόχους την αύξηση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας του αγροτικού τομέα, την προστασία του περιβάλλοντος και της υγείας των καταναλωτών και τη διαφοροποίηση και ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών. Η εφαρμογή της νέας Κ.Α.Π. αναμένεται να έχει καταλυτική επίδραση στην ανάπτυξη του αγροτικού τομέα στη χώρα μας με θετικές και αρνητικές συνέπειες⁸³.

⁸³ Μαραβέγιας Ν., 2003. Οι εξελίξεις στην Κ.Α.Π. και η Ελληνική Γεωργία. Εκτιμήσεις επιπτώσεων Υποθετικών Σεναρίων Αναθεώρησης της Κ.Α.Π. σε Βασικά Προϊόντα, Ε.Κ.Ε.Μ, εκδόσεις Αντωνίου – Σάκουλα, Αθήνα, σελ. 167

Θετικές συνέπειες

Οι αναμενόμενες θετικές συνέπειες είναι η δημιουργία βιώσιμων εκμεταλλεύσεων, η στήριξη μόνο των κατά κύριο επάγγελμα αγροτών, η ενθάρρυνση των νέων αγροτών, η αλλαγή νοοτροπίας και η υιοθέτηση ορθολογικών επιχειρηματικών πρακτικών, ο προσανατολισμός προς τις απαιτήσεις της αγοράς και ενδεχομένως η δικαιότερη κατανομή των ενισχύσεων μεταξύ βορείων και νοτίων ευρωπαϊκών χωρών. Όπως έχει προαναφερθεί τα σημαντικότερα προβλήματα της Ελληνικής γεωργίας εντοπίζονται στο μικρό μέγεθος των εκμεταλλεύσεων, στον πολυτεμαχισμό, και στα δημογραφικά χαρακτηριστικά (γήρανση, χαμηλό μορφωτικό επίπεδο των αγροτών) που δεν επιτρέπουν την δημιουργία μιας βιώσιμης και ανταγωνιστικής δραστηριότητας. Με τη νέα ΚΑΠ δημιουργούνται προϋποθέσεις μεγέθυνσης των εκμεταλλεύσεων λόγω του εξαναγκασμού σε αποχώρηση των μικρών παραγωγών⁸⁴, της δυνατότητας μεταβίβασης ή ενοικίασης των τίτλων, της ενίσχυσης ομάδων παραγωγών, κ.τ.λ.. Η ενίσχυση των κατά κύριο επάγγελμα αγροτών, καθώς και των νέων αγροτών, θα βελτιώσει την ελκυστικότητα του αγροτικού επαγγέλματος και θα συμβάλει θετικά στα δημογραφικά χαρακτηριστικά του αγροτικού τομέα. Η Ενιαία Ενίσχυση θα συμβάλει στη μείωση της ανασφάλειας των αγροτών (μεταβολή διεθνών τιμών, πιέσεις του ΠΟΕ για μείωση των επιδοτήσεων, εγγυημένο εισόδημα κ.τ.λ.), και βραχυπρόθεσμα τουλάχιστον, θα αποσβέσει εν μέρει τις αρνητικές επιπτώσεις που θα υπάρξουν λόγω της αναδιάρθρωσης των καλλιεργειών. Η αποδέσμευση των ενισχύσεων από την ποσότητα και το είδος της παραγωγής, θα επιτρέψει την στροφή των αγροτών προς αποδοτικές και διεθνώς ανταγωνιστικές καλλιέργειες και θα δημιουργήσει συνθήκες επιχειρηματικής δραστηριοποίησης μέσω συλλογικών ή και εταιρικών σχημάτων. Η ανακατανομή των διατιθέμενων κοινοτικών πόρων υπέρ της αγροτικής ανάπτυξης θα ευνοήσει τη δημιουργία υποδομών πραγματικά χρήσιμων για τον αγροτικό τομέα, θα συμβάλει στην βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και θα επιτρέψει την ανάπτυξη παράπλευρων δραστηριοτήτων του 2ου Πυλώνα (Αγροτουρισμός, μεταποίηση προϊόντων κ.τ.λ.). Οι επιπτώσεις στο περιβάλλον και

⁸⁴ Μείωση εισοδήματος, αδυναμία ανταπόκρισης στην πολλαπλή συμμόρφωση, κ.τλ.

στην ποιότητα ζωής θα είναι θετικές διότι το ζητούμενο δεν θα είναι πλέον η ποσότητα που είχε σαν συνέπεια την αλόγιστη χρήση λιπασμάτων, φυτοφαρμάκων και νερού, αλλά η ποιότητα και η ανταγωνιστικότητα των προϊόντων. Σε μία χώρα όπως η Ελλάδα με φτωχούς εδαφικούς και υδάτινους πόρους, εξαιρετική βιοποικιλότητα, ευνοϊκές και ποικίλες κλιματολογικές συνθήκες, σχετικά καλή κατάσταση του περιβάλλοντος και θετικές συνθήκες αγοράς για υψηλής ποιότητας προϊόντα, δημιουργούνται ιδιαίτερα θετικές προϋποθέσεις για την ανάπτυξη βιολογικών καλλιεργειών και προϊόντων ονομασίας προέλευσης. Το νέο θεσμικό περιβάλλον δημιουργεί επίσης συνθήκες που ενδεχομένως να επιτρέψουν τη διατήρηση ή και την αύξηση των κατά κεφαλήν κοινοτικών εισροών προς την Ελληνική γεωργία. Μέχρι σήμερα η πολιτική επιδοτήσεων της παραγωγής ΚΑΠ ευνοούσε κυρίως της Βόρειες Ευρωπαϊκές χώρες που είχαν υψηλή παραγωγικότητα σε ποσότητα, με αποτέλεσμα η Ελλάδα με 10,5% του συνολικού αγροτικού πληθυσμού της Ε.Ε. να εισπράττει μόλις το 6,7% των επιδοτήσεων όταν τα αντίστοιχα ποσοστά ήταν 15% και 22,5% για τη Γαλλία, 7,1% και 10,8% για την Αγγλία, 3% και 5% για την Ιρλανδία και 1,7% και 3% για τη Δανία. Τα επόμενα χρόνια οι αγρότες των Βορείων χωρών θα συνεχίσουν να έχουν διασφαλισμένη μία υψηλή και σταθερή εισοδηματική βάση αλλά μεσοπρόθεσμα(μετά το 2012) δίνεται η ευκαιρία στη χώρα μας να αυξήσει τις κατά κεφαλήν εισροές, υπό την προϋπόθεση βέβαια ότι ο κρατικός μηχανισμός και οι αγρότες θα μπορέσουν να εκμεταλλευθούν τις δυνατότητες που θα δημιουργηθούν.

Αρνητικές συνέπειες

Οι αρνητικές επιπτώσεις από την εφαρμογή της νέας Κ.Α.Π. εντοπίζονται κυρίως στη μείωση της παραγωγής βασικών κλάδων της γεωργίας μας, στην εγκατάλειψη των μη βιώσιμων εκμεταλλεύσεων και στην πιθανή κατάρρευση του οικονομικού και κοινωνικού ιστού ορισμένων περιοχών με όλα τα συνακόλουθα προβλήματα (αστυφιλία, αύξηση ανεργίας στη χώρα, ερήμωση υπαίθρου).

Μείωση παραγωγής και εγκατάλειψη των μη βιώσιμων εκμεταλλεύσεων: Η δραστική μείωση των αγροτικών κονδυλίων του κοινοτικού προϋπολογισμού, από 45% το 2006 στο 35% το 2013 και η ανακατανομή τους υπέρ της αγροτικής

ανάπτυξης, θα έχει επιπτώσεις στο μέγεθος της παραγωγής αλλά και στο εισόδημα, ιδίως των μη προνομιούχων περιοχών. Λόγω της αποδέσμευσης των επιδοτήσεων από την παραγωγή, η καλλιέργεια μεγάλων εκτάσεων στις άγονες ορεινές ή και προβληματικές περιοχές θα εγκαταλειφθεί ως οικονομικά ασύμφορη, ενώ οι δυνατότητες υποκατάστασης με νέες καλλιέργειες θα είναι αντικειμενικά περιορισμένες (λόγω των γεωμορφολογικών και δημογραφικών χαρακτηριστικών). Σε περίπτωση μάλιστα που υιοθετηθούν οι νέες προτάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, το ¼ περίπου των Ελλήνων αγροτών θα τεθούν εκτός συστήματος κοινοτικών επιδοτήσεων (ενιαία ενίσχυση) αφού σύμφωνα με τα στοιχεία του ΟΠΕΚΕΠΕ (Οργανισμός Ελέγχου και Πληρωμής Επιδοτήσεων) για τις πληρωμές ενιαίας ενίσχυσης(2007), 209.903 Έλληνες αγρότες εισέπρατταν ενιαία ενίσχυση κάτω από 250 ευρώ ενώ αγροτική εκμετάλλευση (επιλέξιμη προς επιδότηση έκταση) κάτω των 10 στρεμμάτων είχαν 277.489 αγρότες. Ο αριθμός των εκμεταλλεύσεων που θα εγκαταλειφθούν δεν εξαρτάται μόνο από τη βιωσιμότητα τους, αλλά και από άλλους παράγοντες, όπως την ύπαρξη διαδοχής, τη δυνατότητα απασχόλησης σε άλλους τομείς της οικονομίας, την εμβέλεια των προγραμμάτων πρόωρης συνταξιοδότησης, την ικανότητα μεταστροφής προς τη βιολογική γεωργία κ.τ.λ.. Το βέβαιο όμως είναι ότι μεσοπρόθεσμα ένας πολύ μεγάλος αριθμός αγροτών θα εγκαταλείψουν την αγροτική δραστηριότητα είτε λόγω έλλειψης βιωσιμότητας είτε λόγω συνταξιοδότησης. Σε πρόσφατη έρευνα που εκπονήθηκε για λογαριασμό του Υπουργείου Ανάπτυξης, εκτιμάται ότι το 37% των εκμεταλλεύσεων δεν μπορούν να καταστούν βιώσιμες, το 24,4% είναι εν δυνάμει βιώσιμες (υπό προϋποθέσεις όπως η αύξηση μεγέθους, η επιτυχής αναδιάρθρωση της παραγωγής, η αξιοποίηση των ενισχύσεων για νέους αγρότες κ.τ.λ.) ενώ μόλις το 39% είναι βιώσιμες, τεχνικο-οικονομικά αποτελεσματικές και εξελίξιμες.

Η συρρίκνωση ορισμένων καλλιεργειών, σε συνδυασμό με τις δυσκολίες αναδιάρθρωσης και την έλλειψη ευκαιριών απασχόλησης στις τοπικές οικονομίες, δημιουργεί κινδύνους κατάρρευσης σε περιοχές που μέχρι πρόσφατα ήταν προσανατολισμένες σε υψηλό βαθμό σε προϊόντα των οποίων η παραγωγή εγκαταλείπεται. Αυτό είναι ιδιαίτερα έντονο σε ορισμένες περιοχές καπνοκαλλιέργειας στις οποίες η μείωση της παραγωγής καπνού προκαλεί ήδη

τριγμούς στις κοινωνικές και οικονομικές δομές με μείωση του εισοδήματος και της απασχόλησης. Από έρευνα των επιπτώσεων που θα έχει η εγκατάλειψη της καπνοκαλλιέργειας⁸⁵ προέκυψε ότι στην Μακεδονία και Θράκη για κάθε 100 θέσεις εργασίας που χάνονται άμεσα εξαιτίας του περιορισμού της παραγωγής καπνού η τοπική οικονομία θα χάσει συνολικά 506 θέσεις εργασίας, άμεσα και έμμεσα. Στην ίδια μελέτη επισημαίνεται επίσης ότι μόνο το 40 % της έκτασης που καλλιεργείται με καπνό είναι κατάλληλη για σιτηρά ή άλλη καλλιέργεια και συνεπώς το υπόλοιπο 60 % πρέπει να εγκαταλειφθεί. Στην περίπτωση αυτή μόνο στη Μακεδονία και Θράκη θα χαθούν 120.000 θέσεις εργασίας. Αρνητικές επιπτώσεις από τη εγκατάλειψη των καλλιεργειών θα υπάρξουν και στις περισσότερες αγροτικές περιοχές που χαρακτηρίζονται από χαμηλά εισοδήματα, χαμηλό μορφωτικό επίπεδο του πληθυσμού και έλλειψη βασικών, κοινωνικών, πολιτιστικών και λοιπών υποδομών. Με δεδομένη τη βαρύτητα των αγροτικών και των ορεινών περιοχών στην Ελλάδα θα απαιτηθεί τεράστια προσπάθεια δημιουργίας νέων βιώσιμων προτύπων ανάπτυξης που θα αποτρέψουν την ερήμωση της επαρχίας και την εμφάνιση ενός νέου ισχυρού ρεύματος αστυφιλίας.

1.7. Οι Συνέπειες στις Ελληνικές Καλλιέργειες

Ελαιόλαδο: Προβλέπεται πλήρης αποδέσμευση με δημιουργία παρακρατήματος υπέρ Οργανώσεων Ελαιουργικών Φορέων 2% και υπέρ δακοκτονίας 3%, ποιοτικό παρακράτημα⁸⁶ οι πόροι του οποίου θα διατεθούν για τη βελτίωση του συστήματος εμπορίας των ελαιοκομικών προϊόντων με ανάδειξη της παραγωγής προϊόντων εξαιρετικής ποιότητας και της διάθεσης από τις Οργανώσεις Παραγωγών στην εγχώρια, κοινοτική και διεθνή αγορά. Προβλέπονται επίσης και ορισμένες πρόσθετες ενισχύσεις(με προϋποθέσεις την πολλαπλή συμμόρφωση, διαφοροποίηση και τη δημοσιονομική πειθαρχία) κυρίως σαν εθνικές ενισχύσεις με σκοπό τη βελτίωση της ποιότητας των προϊόντων και ενισχύσεων για νέες φυτείες. Τα κράτη μέλη θα μπορούν να διαθέτουν ποσοστό έως και 10% του εθνικού τους

⁸⁵ Μάττας Κ. κ.α.. Εκτίμηση οικονομικών και κοινωνικών επιπτώσεων από την κατάργηση της καπνοκαλλιέργειας στην Ελλάδα. Ερευνητική εργασία Οκτ.2003, σελ 67

⁸⁶ άρθρο 69 Καν. 1782/03

κονδυλίου << ελαιόλαδο >> στα μέτρα βελτίωσης της ποιότητας. Οι επαγγελματικές οργανώσεις ή οργανώσεις φορέων μπορούν να καταρτίζουν προγράμματα εργασίας με σκοπό τη βελτίωση της αγοράς ελαιόλαδου και ελιών, από άποψη ποιότητας, περιβαλλοντικού αντίκτυπου, πληροφόρησης ή διοικητικής διαχείρισης. Η σχετική χρηματοδότηση κυμαίνεται μεταξύ 50 % και 100% του επιλέξιμου κόστους. Τα κράτη μέλη μπορούν να χορηγούν χρηματοδότηση σε ποσοστό έως και 50% του κόστους που δεν καλύπτεται από την κοινοτική χρηματοδότηση. Οι συνέπειες στον κλάδο προβλέπονται αρνητικές λόγω εγκατάλειψης οριακών καλλιεργειών και της δημιουργίας σοβαρών προβλημάτων βιωσιμότητας στα μικρά ελαιουργεία αρκετών περιοχών.

Αροτριάιες καλλιέργειες: Προβλέπεται πλήρης αποδέσμευση (100%), με ποιοτικό παρακράτημα⁸⁷ σε ποσοστό 10% προκειμένου να διανεμηθεί στους παραγωγούς που καλλιεργούν σιτηρά πλην ελαιούχων σπόρων για βελτίωση ποιότητας σκληρού σιταριού, για αποτροπή της εγκατάλειψης των καλλιεργειών κτηνοτροφικών φυτών⁸⁸, η φτωχών εδαφών, την αύξηση της παραγωγής ζωοτροφών και την προώθηση ενεργειακών φυτών για παραγωγή βιοκαυσίμων. Για τα σιτηρά η τιμή παρέμβασης στο στάδιο του χονδρικού εμπορίου, ανέρχεται σε 101,31 ευρώ ανά τόνο και θα αποτελεί το αντικείμενο προσαυξήσεων ανάλογα με το μήνα. Οι οργανισμοί παρέμβασης που έχουν υποδειχθεί από τα κράτη μέλη θα αγοράζουν το μαλακό ή σκληρό σιτάρι, το κριθάρι, το καλαμπόκι και το σόργο στην τιμή αυτή, η οποία ενδεχομένως παρουσιάζει διακυμάνσεις σε ορισμένες περιστάσεις. Οι αγορές αυτές μπορούν να πραγματοποιηθούν μόνο κατά τη διάρκεια ορισμένων περιόδων, καθορισμένων για κάθε κράτος μέλος. Από την περίοδο 2009/2010, το καλαμπόκι δεν αποτελεί πλέον αντικείμενο της παρέμβασης αυτής και για τις περιόδους εμπορίας 2007/2008 και 2008/2009 οι οργανισμοί παρέμβασης μπορούν να αγοράζουν περιορισμένες ποσότητες (1.500.000 τόνους για την περίοδο 2007/2008 και 700.000 τόνους για την περίοδο 2008/2009). Προβλέπονται επίσης ειδικά μέτρα παρέμβασης όταν το απαιτούν οι συνθήκες της αγοράς καθώς και επιστροφή κατά την παραγωγή, η οποία καθορίζεται σε τακτά χρονικά διαστήματα,

⁸⁷ άρθρο 69 Καν. 1782/03

⁸⁸ Καλαμπόκι, σιτάρι, σόγια, σανά

για ορισμένα προϊόντα. Οι όποιες αρνητικές επιπτώσεις της νέας ΚΑΠ στον τομέα των σιτηρών αποσβένονται από τη συνεχιζόμενη άνοδο των διεθνών τιμών των τροφίμων και των ενεργειακών φυτών .

Βοοειδή: Προβλέπεται πλήρης αποδέσμευση, παρακράτηση 10%⁸⁹. Το ποσό αυτό θα παρακρατηθεί για να χορηγηθεί για συγκεκριμένους τύπους βοοτροφικών εκμεταλλεύσεων όπως π.χ. μονάδες αγελαίας μορφής των ορεινών περιοχών ή ελεύθερης βοσκής οι οποίες έχουν ιδιαίτερη σημασία για τη διατήρηση του οικοσυστήματος και του κοινωνικού ιστού της χώρας. Επίσης για να χορηγηθεί για τη βελτίωση της ποιότητας των παραγόμενων σφάγιων μοσχαριών ορεινών ή μειονεκτικών περιοχών με την ενίσχυση της παραγωγής μοσχαριών των περιοχών αυτών κατηγορίας R και άνω, βάσει της κοινοτικής κλίμακας ταξινόμησης SEUROP. Γενικά η εν λόγω παρακράτηση θα χρησιμοποιηθεί προκειμένου να αποφευχθεί η πιθανή εξαφάνιση ορισμένων τύπων βοοτροφικών εκμεταλλεύσεων από ορισμένες περιοχές με τις συνεπαγόμενες αρνητικές συνέπειες στο περιβάλλον, στην ύπαιθρο και στον οικονομικό και κοινωνικό ιστό της χώρας. Επίσης θα βοηθήσει στη βελτίωση της ποιότητας, ιδίως των παραγόμενων στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές μοσχαριών, όπου αυτά είναι στο μεγαλύτερο μέρος πολύ χαμηλής ποιότητας και με πολύ μικρό βάρος σφάγιου. Οι συνέπειες των αλλαγών ενδέχεται να είναι θετικές για τον τομέα συνολικά λόγω ανάπτυξης μεγάλων μονάδων εκτροφής, αλλά πολλές μικρές εκμεταλλεύσεις δεν θα μπορούν να ανταπεξέλθουν στις νέες συνθήκες. Τα συγκριτικά μειονεκτήματα της χώρας μας (χαμηλή παραγωγικότητα, ανεπάρκεια βοσκοτόπων, μικρή παραγωγή ζωοτροφών) πιθανόν να αντισταθμιστούν από την βελτίωση της ποιότητας.

Αιγοπρόβατα: Προβλέπεται πλήρης αποδέσμευση, με ποιοτικό παρακράτημα⁹⁰ σε ποσοστό 5%. Οι πόροι αυτοί θα διατεθούν στους μετακινούμενους από τις λοιπές περιοχές προς ορεινές και μειονεκτικές περιοχές ενώ θα συμπεριλαμβάνονται και οι εκτατικές εκτροφές των μικρών νησιών του Αιγαίου και Ιονίου Πελάγους, κυρίως όπου παράγονται προϊόντα Π.Ο.Π.-Π.Γ.Ε. Αυτό θα συμβάλλει στη διατήρηση της

⁸⁹ άρθρο 69 Καν. 1782/03

⁹⁰ άρθρο 69 Καν. 1782/03

παραγωγής στις περιοχές αυτές, στην εκμετάλλευση των φυσικών πόρων τους, καθώς και στην, κατά το δυνατόν, διατήρηση του οικονομικού και κοινωνικού ιστού. Η πρόσθετη αυτή ενίσχυση θα δοθεί σε παραγωγούς που εφαρμόζουν σταυλισμένη και εντατικής μορφής αιγοπροβατοτροφία με βελτιωμένες φυλές ζώων, με σκοπό την αύξηση παραγωγής κρέατος και γάλακτος. Οι συνέπειες αναμένονται συνολικά θετικές λόγω βελτίωσης της ποιότητας και μεταστροφής στη βιολογική κτηνοτροφία, αλλά ενδεχομένως να υπάρξει μείωση του συνολικού ζωικού κεφαλαίου λόγω εξαφάνισης πολλών εκμεταλλεύσεων που δεν θα μπορέσουν να εκσυγχρονισθούν.

Καπνός: Προβλέπεται πλήρης αποδέσμευση, με ποιοτικό παρακράτημα⁹¹ το οποίο θα διατεθεί στην εφαρμογή προγραμμάτων βελτίωσης της ποιότητας ποικιλιών <<Μπασμά>> και <<Κατερίνης>> καθώς και για την ενίσχυση της εμπορίας και τη διασφάλιση νέων αγορών. Οι πόροι αυτοί θα δοθούν στις Ομάδες Παραγωγών που θα εφαρμόζουν προγράμματα ποιότητας καθώς και σε ομάδες που θα συνεργάζονται με επιχειρήσεις μεταποίησης για καλύτερη εμπορία του προϊόντος (συμμετοχή σε εκθέσεις κλπ.). Οι επιπτώσεις της νέας ΚΑΠ στον τομέα προβλέπονται δραματικές διότι θα υπάρξει πλήρης εγκατάλειψη της καπνοκαλλιέργειας που γίνεται πλέον τελείως ασύμφορη στη χώρα μας. (με εξαίρεση ίσως ορισμένων ποικιλιών υψηλής ποιότητας που θα καλλιεργούνται με συνθήκες βιολογικής γεωργίας).

Σπόροι σποράς: Διατηρείται η ολική σύνδεση με τη παραγωγή (αποδέσμευση 0%) δεδομένης της σημασίας του τομέα για την ελληνική γεωργία, προκειμένου να ενισχυθεί η ελληνική σποροπαραγωγή και να μειωθούν οι εισαγωγές σπόρων.

Ζάχαρη- Ζαχαρότευτλα: Προβλέπεται εφαρμογή της ενιαίας πολιτικής από την 1η Οκτωβρίου του 2008. Η νέα ΚΑΠ προβλέπει παρεμβάσεις όπως καθορισμό τιμών αναφοράς, ποσοστώσεις παραγωγής και ορισμένα μέτρα στήριξης των προϊόντων

⁹¹ άρθρο 69 Καν. 1782/03

στις διεθνείς αγορές. Οι τιμές αναφοράς για τη λευκή ζάχαρη είναι 631,9 ευρώ/τόνο για την περίοδο 2007/2008, 541,5 ευρώ για την περίοδο 2008/2009 και 404,4 ευρώ για την περίοδο 2009/2010. Για την ακατέργαστη ζάχαρη οι τιμές αναφοράς είναι 496,8 ευρώ για την περίοδο 2007/2008, 448,8 ευρώ για την περίοδο 2008/2009 και 335,2 ευρώ για την περίοδο 2009/2010. Για τα ζαχαρότευτλα η ελάχιστη τιμή (υπό καθεστώς ποσοστώσεων) είναι 29,78 ευρώ/τόνο για το 2007/2008, 27,83 για 2008/2009 και 26,29 για 2009/2010. Η μείωση των τιμών και κυρίως η εγκατάλειψη από την χώρα μας μεγάλου μέρους των δικαιωμάτων παραγωγής ζάχαρης που κατείχε, θα οδηγήσει σε συρρίκνωση της καλλιέργειας ζαχαρότευτλων, εκτός αν η αξιοποίηση τους για παραγωγή βιοκαυσίμων καταστεί συμφέρουσα οικονομικά.

Ενεργειακές καλλιέργειες: Προβλέπεται ενίσχυση 45 ευρώ ανά εκτάριο για τους παραγωγούς ενεργειακών καλλιεργειών (για την παραγωγή βιοκαυσίμων ή ηλεκτρικής ή θερμικής ενέργειας) των οποίων η παραγωγή καλύπτεται από σύμβαση με εργοστάσιο μεταποίησης εντός των ορίων μιας μέγιστης εγγυημένης έκτασης 1,5 εκατ. εκταρίων για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Σε περίπτωση υπέρβασης, η ενίσχυση μειώνεται αναλογικά. Η υιοθέτηση της πρότασης της Ε.Ε. «Έλεγχος υγείας (check up) του 2008» για κατάργηση της στρεμματικής επιδότησης θα έχει αρνητικές συνέπειες στην ανάπτυξη των ενεργειακών καλλιεργειών στις οποίες στηρίζει ελπίδες η χώρα μας για υποκατάσταση προϊόντων που προβλέπεται να εγκαταλειφθούν (καπνός, βαμβάκι, ζαχαρότευτλα).

Αμπελοκαλλιέργειες: Διατηρείται η αρχή της απαγόρευσης της φύτευσης αμπέλων με ποικιλίες που έχουν ταξινομηθεί ως οινοποιήσιμες έως τις 31 Ιουλίου 2010, εκτός εάν πρόκειται για δικαίωμα νέας φύτευσης, δικαίωμα αναφύτευσης ή δικαίωμα φύτευσης που λαμβάνεται από απόθεμα. Οι απαγορεύσεις καταργούνται την 1η Ιανουαρίου 2014, ώστε να δοθεί η δυνατότητα στους ανταγωνιστικούς οινοπαραγωγούς να επεκτείνουν τη παραγωγή τους (εξαρτάται από την ικανότητα των παραγωγών να πωλούν τα προϊόντα τους). Τα δικαιώματα νέας φύτευσης, καθώς και τα δικαιώματα αναφύτευσης, εφαρμόζονται μόνο στα κράτη μέλη όπου η παραγωγή οίνου δεν υπερβαίνει τα 25.000 εκατόλιτρα ανά περίοδο. Προβλέπεται επίσης πριμοδότηση εγκατάλειψης, το ποσό της οποίας καθορίζεται από τα κράτη

μέλη. Σύμφωνα με τις νέες προτάσεις της ΚΟΑ οίνου(εγκρίθηκε τον Ιούλιο του 2007 και τέθηκε σε ισχύ τον Αύγουστο του 2008) προβλέπεται να εκριζωθούν σε εθελούσια βάση, 175.000 εκτάρια αμπελώνων. Θετικό στοιχείο της νέας Κ.Ο.Α. Οίνου θεωρείται όμως η αύξηση των κοινοτικών πόρων προς τη χώρα μας που θα φτάσουν την περίοδο 2009 - 2014 τα 190 εκατ. ευρώ έναντι 120 εκατ. ευρώ της περιόδου 2001 - 2006. Οι συνέπειες της ΚΑΠ αναμένονται αρνητικές σε επίπεδο καλλιεργουμένων εκτάσεων αλλά θετικές για την ποιοτική αναβάθμιση της παραγωγής.

Βαμβάκι: Αποσύνδεση του 65% από το 2006, ενώ το υπόλοιπο 35% είναι στρεμματική ενίσχυση, με ανώτατο όριο για την Ελλάδα τα 3.700.000 στρέμματα. Η αποσυνδεδεμένη ενίσχυση είναι 96,6 ευρώ/στρέμμα, ενώ η συνδεδεμένη ενίσχυση 59,4 ευρώ/στρέμμα για τα 3.000.000 στρέμματα και 34,285 ευρώ/στρέμμα για τα επόμενα 700.000 στρέμματα. Η εφαρμογή της νέας ΚΑΠ θα καταστήσει την καλλιέργεια βαμβακιού ασύμφορη για μεγάλο αριθμό εκμεταλλεύσεων, ενώ όσες συνεχίσουν την παραγωγή θα πρέπει να επιτύχουν ανταγωνιστικό κόστος και υψηλή ποιότητα προϊόντος.

Οπωροκηπευτικά: Εφαρμόζεται το καθεστώς ενιαίας ενίσχυσης με προοδευτική εισαγωγή. Σε πρώτη φάση μεταβατικά, στα προϊόντα που πριν από τη μεταρρύθμιση απολάμβαναν δικαίωμα ενίσχυσης στη μεταποίηση, τα κράτη μέλη έχουν τη δυνατότητα να διατηρούν μέρος των ποσών και να χορηγούν συμπληρωματική ενίσχυση στους γεωργούς. (νωπά σύκα, νωπά εσπεριδοειδή, επιτραπέζια σταφύλια, αχλάδια, ροδάκινα και νεκταρίνια, ορισμένοι τύποι δαμάσκηνων ("d'Ente"). Επιπλέον, κατά το μεταβατικό αυτό χρονικό διάστημα, τα κράτη μέλη μπορούν να παρέχουν στρεμματικές ενισχύσεις και να καθορίζουν χωρίς διακρίσεις το ποσό της ενίσχυσης ανά εκτάριο για κάθε οπωροκηπευτικό. Με τις νέες ρυθμίσεις⁹², δίδεται ιδιαίτερη βαρύτητα στην ενίσχυση του ρόλου των Οργανώσεων Παραγωγών, ώστε να βελτιωθεί η ανταγωνιστικότητα, να αυξηθεί η κατανάλωση και να προστατεύεται το περιβάλλον. Για το σκοπό αυτό προβλέπονται

⁹² Κανονισμός 1182/2007- 26/9/2007

μέσα, όπως οι κοινοτικές χρηματοπιστωτικές συνδρομές και η ενθάρρυνση των οργανώσεων παραγωγών που θα μπορούν να εκτελούν επιχειρησιακά προγράμματα, μεταβλητής διάρκειας, μεταξύ 3 και 5 ετών με στόχους τον εξορθολογισμό της παραγωγής, τη ρύθμιση των τιμών, τη βελτίωση της ποιότητας των προϊόντων και την πρόληψη και τη διαχείριση κρίσεων. Οι συνέπειες της νέας ΚΑΠ προβλέπονται αρνητικές για τον τομέα λόγω κυρίως της χαμηλής παραγωγικότητας του. Μακροπρόθεσμα όμως υπάρχουν θετικές προοπτικές λόγω της επιχειρηματικής δραστηριοποίησης των ομάδων παραγωγών και της δημιουργίας νέων φυτειών για παραγωγή προϊόντων υψηλής ποιότητας (βιολογικά κ.τ.λ.) και αυξημένης ζήτησης στις διεθνείς αγορές.

2. Κοινή Διαρθρωτική Πολιτική και Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο Ανάπτυξης

Ως Διαρθρωτική Πολιτική (Structural Policy) αναφέρεται το σύνολο των θεσμικών εκείνων ρυθμίσεων που επηρεάζουν τη χρήση των «συντελεστών παραγωγής», προσανατολίζοντας την εκάστοτε δραστηριότητα, την αγροτική στην προκειμένη περίπτωση, σε κάποιον προκαθορισμένο στόχο «οικονομικής ευημερίας». Αντίθετα με την Κ.Α.Π., πρόκειται για μια πολιτική η οποία δεν αναφέρεται στο αγροτικό προϊόν αυτό καθ' αυτό, αλλά περισσότερο στη δομή αυτής της ίδιας της παραγωγικής του διαδικασίας, έχοντας κατά κύριο λόγο μεσομακροπρόθεσμη εφαρμογή και χαρακτήρα, εφόσον αφορά δομικές παρεμβάσεις, τα αποτελέσματα των οποίων απαιτούν σημαντική χρονική προσμονή⁹³.

Ως Κοινή Διαρθρωτική Πολιτική νοείται η πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με την (ανα)διάρθρωση και επιτυχή εξάλειψη των δομικών αδυναμιών της γεωργίας των κρατών – μελών, όπως προκύπτει από το άρθρο 39 της Συνθήκης της Ρώμης, στο οποίο αναφέρεται η ορθολογική ανάπτυξη της γεωργικής παραγωγής με ταυτόχρονη άριστη χρήση των «συντελεστών παραγωγής». Στο άρθρο αυτό επίσης

⁹³ Παπαγεωργίου, Κ., Σπαθής, Π., 2000. *Αγροτική Πολιτική*, εκδόσεις Στοχαστής, Γ.Π.Α., Αθήνα, σελ. 121

αναφέρεται ότι κατά τη διάρκεια της εφαρμογής της Κ.Α.Π., λαμβάνονται ταυτόχρονα υπόψη οι διαρθρωτικές και φυσικές ανισότητες των ποικίλων γεωργικών περιοχών και η ανάγκη βαθμιαίας εφαρμογής κατάλληλων προσαρμογών, ενώ στο άρθρο 42 προβλέπεται χορήγηση ενισχύσεων για την προστασία των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, οι οποίες παρουσιάζουν μειονεξίες ένεκα διαρθρωτικών ή φυσικών συνθηκών.

2.1. Διαρθρωτικά Μέτρα Αγροτικής Ανάπτυξης 2007-2013

Η αγροτική ανάπτυξη αποτελεί τομέα πολιτικής με ζωτική σημασία για την Ευρωπαϊκή Ένωση, εφόσον ο μισός και πλέον πληθυσμός των 27 κρατών μελών της ζει σε αγροτικές περιοχές, οι οποίες καλύπτουν 90% του εδάφους της. Η γεωργία και η δασοκομία εξακολουθούν να έχουν τεράστια σημασία για τη χρήση της γης και τη διαχείριση των φυσικών πόρων στις αγροτικές περιοχές της ΕΕ και θεωρούνται το υπόβαθρο της οικονομικής διαφοροποίησης στις αγροτικές κοινότητες. Η ενίσχυση της πολιτικής αγροτικής ανάπτυξης της ΕΕ αποτελεί πλέον γενική προτεραιότητα της ΕΕ, όπως έγινε σαφές με τα συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Γκέτεμποργκ του Ιουνίου 2001 : «κατά τα τελευταία έτη η ευρωπαϊκή γεωργική πολιτική έδωσε λιγότερη έμφαση στους μηχανισμούς της αγοράς και, μέσω στοχοθετημένων μέτρων στήριξης, προσανατολίστηκε περισσότερο στην ικανοποίηση των αυξανόμενων απαιτήσεων του ευρέως κοινού σχετικά με την ασφάλεια των τροφίμων, την ποιότητα των τροφίμων, τη διαφοροποίηση των προϊόντων, την καλή μεταχείριση των ζώων, την ποιότητα του περιβάλλοντος και τη διατήρηση της φύσης και της υπαίθρου». Μετά τη ριζική μεταρρύθμιση του πρώτου πυλώνα⁹⁴ της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (Κ.Α.Π.) το 2003 και το 2004⁹⁵, το Συμβούλιο των Υπουργών Γεωργίας ενέκρινε τον Σεπτέμβριο

⁹⁴ Ο οποίος καλύπτει τα συστήματα στήριξης της ΚΓΠ που συνδέονται με την αγορά και τις άμεσες ενισχύσεις για τους γεωργούς.

⁹⁵ COM(2004) 490 τελικό: Πρόταση κανονισμού του Συμβουλίου για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ). 14.07.2004.

2005 την πρόταση της Επιτροπής για τη ριζική μεταρρύθμιση της πολιτικής αγροτικής ανάπτυξης κατά την περίοδο 2007 έως 2013.

Για την περίοδο 2007-2013 έχουν καθοριστεί τρεις βασικοί στόχοι όσον αφορά την πολιτική αγροτικής ανάπτυξης, οι οποίοι αντικατοπτρίζουν τα συμπεράσματα της διάσκεψης του Σάλτσμπουργκ για την αγροτική ανάπτυξη (Νοέμβριος 2003) και τις στρατηγικές κατευθύνσεις των Ευρωπαϊκών Συμβουλίων της Λισσαβόνας και του Γκέτεμποργκ, που έδωσαν έμφαση στην οικονομική, περιβαλλοντική και κοινωνική διάσταση της αειφορίας :

- Αύξηση της ανταγωνιστικότητας του τομέα·
- Βελτίωση του περιβάλλοντος και της υπαίθρου μέσω της στήριξης των ενεργειών διαχείρισης της γης
- Βελτίωση της ποιότητας ζωής στις αγροτικές περιοχές και ενθάρρυνση της διαφοροποίησης των οικονομικών δραστηριοτήτων.

Επιπλέον, με τη μεταρρύθμιση ενσωματώνεται η κοινοτική πρωτοβουλία Leader στα καθιερωμένα προγράμματα αγροτικής ανάπτυξης και επιτυγχάνεται σημαντική πρόοδος, όσον αφορά την απλοποίηση, με την υπαγωγή της αγροτικής ανάπτυξης σε ένα ενιαίο πλαίσιο χρηματοδότησης και προγραμματισμού.

Τα κυριότερα από τα θέματα που χρήζουν εξέτασης στο πλαίσιο της πολιτικής για την αγροτική ανάπτυξη συνοψίζονται στα συμπεράσματα της Δεύτερης Ευρωπαϊκής Διάσκεψης για την Αγροτική Ανάπτυξη, η οποία διεξήχθη στο Σάλτσμπουργκ τον Νοέμβριο 2003, με θέμα *“Βάζοντας τα θεμέλια για το μέλλον του κόσμου της υπαίθρου : οι προοπτικές της αγροτικής ανάπτυξης στη διευρυμένη Ευρώπη”*. Στα θέματα αυτά συγκαταλέγονται :

Η γεωργία και δασοκομία: Οι τομείς αυτοί εξακολουθούν να διαδραματίζουν ουσιαστικό ρόλο στη διαμόρφωση του αγροτικού τοπίου και στη διατήρηση βιώσιμων αγροτικών κοινοτήτων. Εξακολουθούν να υπάρχουν σοβαρά επιχειρήματα για τη δημόσια στήριξη της πολιτικής αγροτικής ανάπτυξης της ΕΕ, προκειμένου να διευκολυνθεί η εν εξελίξει αναδιάρθρωση του γεωργικού τομέα, η βιώσιμη ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών και η ισορροπία μεταξύ της υπαίθρου και των αστικών περιοχών·

Ο ευρύτερος αγροτικός κόσμος: Η ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών δεν μπορεί να βασίζεται πλέον μόνο στη γεωργία. Η διαφοροποίηση τόσο εντός όσο και εκτός του γεωργικού τομέα είναι απαραίτητη για την εξασφάλιση της βιωσιμότητας των αγροτικών κοινοτήτων.

Η ποιότητα και η ασφάλεια των τροφίμων: Οι ευρωπαίοι πολίτες αποδίδουν όλο και μεγαλύτερη σημασία στην ασφάλεια και την ποιότητα των τροφίμων που καταναλώνουν, στην καλή μεταχείριση των εκτρεφόμενων ζώων και στη διατήρηση και βελτίωση του αγροτικού περιβάλλοντος.

Η πρόσβαση στις δημόσιες υπηρεσίες: Σε πολλές αγροτικές περιοχές, η μη ικανοποιητική πρόσβαση στις δημόσιες υπηρεσίες, η έλλειψη εναλλακτικής απασχόλησης και η ηλικιακή δομή του πληθυσμού μειώνουν αισθητά το αναπτυξιακό δυναμικό, ιδίως όσον αφορά τις ευκαιρίες για τις γυναίκες και τους νέους.

Η κάλυψη του συνόλου της επικράτειας της ΕΕ: Η πολιτική για την αγροτική ανάπτυξη πρέπει να εφαρμοστεί σε όλες τις αγροτικές περιοχές της διευρυμένης Ευρωπαϊκής Ένωσης ώστε να μπορέσουν οι αγρότες και άλλοι ενδιαφερόμενοι φορείς να ανταποκριθούν στις προκλήσεις της εν εξελίξει αναδιάρθρωσης του γεωργικού τομέα, να λάβουν υπόψη τους τα αποτελέσματα της μεταρρύθμισης της Κ.Α.Π. και να προσαρμοστούν στο μεταβαλλόμενο καθεστώς των γεωργικών συναλλαγών.

Η συνοχή: Η πολιτική αγροτικής ανάπτυξης της ΕΕ έχει ήδη συμβάλει αισθητά στην οικονομική και κοινωνική συνοχή και η τάση αυτή αναμένεται ότι θα ενισχυθεί στη διευρυμένη ΕΕ.

Η συμμετοχή των ενδιαφερομένων μερών: Μεγάλο φάσμα ενδιαφερόμενων που καταβάλλουν προσπάθειες για την εξασφάλιση της βιώσιμης οικονομικής, περιβαλλοντικής και κοινωνικής ανάπτυξης των αγροτικών περιοχών της Ευρώπης θα πρέπει να συμμετάσχουν στην εκπόνηση μέτρων αγροτικής ανάπτυξης. Η μελλοντική πολιτική θα πρέπει να περιλαμβάνει την παροχή στήριξης από την ΕΕ για τις αγροτικές περιοχές μέσω τοπικών εταιρικών σχέσεων «εκ των κάτω προς τα

άνω», αξιοποιώντας την εμπειρία του προγράμματος Leader.

Οι εταιρικές σχέσεις: Η πολιτική για την αγροτική ανάπτυξη πρέπει να εφαρμόζεται στο πλαίσιο εταιρικής σχέσης μεταξύ δημόσιων και ιδιωτικών οργανισμών και της κοινωνίας των πολιτών.⁹⁶

Η απλοποίηση: Η ουσιαστική απλοποίηση της κοινοτικής πολιτικής για την αγροτική ανάπτυξη είναι τόσο αναγκαία όσο και επείγουσα. Η υλοποίησή της πρέπει να βασίζεται σε ένα σύστημα προγραμματισμού, χρηματοδότησης και ελέγχου που θα ανταποκρίνεται στις ανάγκες της αγροτικής ανάπτυξης.

2.2. Χρηματοδοτική Στήριξη της Αγροτικής Ανάπτυξης από την Ε.Ε. (2007-2013)

Το νέο ταμείο αγροτικής ανάπτυξης θα λειτουργεί με κανόνες προσαρμοσμένους στον πολυετή προγραμματισμό.

α) Νέο χρηματοδοτικό μέσο

Ο κανονισμός για την χρηματοδότηση της Κοινής Γεωργικής Πολιτικής (Κ.Α.Π.) προβλέπει τη δημιουργία δύο νέων ταμείων το 2007 καθένα από τα οποία θα χρηματοδοτεί έναν από τους πυλώνες της Κ.Α.Π. :

- το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Εγγυήσεων (Ε.Γ.Τ.Ε.) για τον 1^ο πυλώνα
- το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (Ε.Γ.Τ.Α.Α.) για τον 2^ο πυλώνα.

Οι κανόνες χρηματοδότησης του Ε.Γ.Τ.Α.Α. θα είναι ως ένα βαθμό διαφορετικοί από εκείνους του Ε.Γ.Τ.Ε. Παρόλο που το Ε.Γ.Τ.Ε. χρηματοδοτεί το μέρος της Κ.Γ.Π. που του αναλογεί βάσει μηνιαίων δηλώσεων, η χρηματοδότηση από το Ε.Γ.Τ.Α.Α. βασίζεται σε “διαχωριζόμενες πιστώσεις”¹⁶ και περιλαμβάνει προχρηματοδότηση, ενδιάμεσες πληρωμές και τελικές πληρωμές.

β) Νέες διαθέσιμες πιστώσεις

⁹⁶ Σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ενέκρινε, κατά τη σύνοδό του Δεκεμβρίου 2005, τις νέες δημοσιονομικές προοπτικές για την περίοδο 2007-2013. Στο πλαίσιο αυτό, διατέθηκαν για την αγροτική ανάπτυξη 69,75 δισ. ευρώ. Η Επιτροπή εξέδωσε τον Σεπτέμβριο 2006 απόφαση με την οποία καθορίζεται ο συνολικός προϋπολογισμός για την περίοδο 2007-2013, ο οποίος ανέρχεται συνολικά σε 77,66 δισ. Ευρώ, δεδομένου ότι περιλαμβάνει υποχρεωτική διαφοροποίηση για τις ενισχύσεις στο πλαίσιο του 1ου πυλώνα (4 % το 2007 και 5 % στη συνέχεια) και για τις μεταβιβάσεις βαμβακιού και καπνού. Η απόφαση προβλέπει την ετήσια κατανομή των πιστώσεων ανά κράτος μέλος. Προκειμένου να ληφθεί υπόψη η προσχώρηση της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας, η απόφαση αυτή θα τροποποιηθεί, ώστε να συμπεριλάβει τις πιστώσεις που αναλογούν στις εν λόγω χώρες.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποφάσισε επίσης ότι τα κράτη μέλη έχουν την ευχέρεια, εφόσον το επιθυμούν, να μεταφέρουν ποσά από τις δαπάνες που συνδέονται με τις άμεσες ενισχύσεις (20 % κατ' ανώτατο όριο), προκειμένου να τα διαθέσουν για την αγροτική ανάπτυξη⁹⁷.

γ) Δημοσιονομικός έλεγχος

Τα κράτη μέλη οφείλουν να διασφαλίσουν ότι τα σχετικά συστήματα διαχείρισης και ελέγχου θα πληρούν τα διάφορα επιμέρους κριτήρια, όπως π.χ. τα ακόλουθα :

- Σαφής καθορισμός των καθηκόντων των οργανισμών που συμμετέχουν στη διαχείριση και στον έλεγχο και σαφής κατανομή των καθηκόντων στο πλαίσιο κάθε οργανισμού.
- Επαρκής διαχωρισμός των καθηκόντων μεταξύ των οργανισμών που συμμετέχουν στη διαχείριση και τον έλεγχο και στο πλαίσιο κάθε οργανισμού επαρκείς πόροι για κάθε οργανισμό, οι οποίοι θα του επιτρέπουν να επιτελεί τα καθήκοντα που του έχουν ανατεθεί.
- Αποτελεσματικό σύστημα εσωτερικού ελέγχου αποτελεσματικό σύστημα

⁹⁷ Πέζαρος, Π. (2008). Η τελευταία μεταρρύθμιση της Κ.Α.Π. και η εφαρμογή της στην Ελλάδα: Θεσμικές και πολιτικές διαστάσεις στο Κριμπάς, Κ., Λουλούδης, Λ. (επιμ.) Ελληνική Γεωργία και Αγροτική Πολιτική, έκδοση Ακαδημίας Αθηνών.

υποβολής εκθέσεων και παρακολούθησης

- Ρυθμίσεις για τον έλεγχο της λειτουργίας του συστήματος και διαδικασίες για τη διασφάλιση της διαδρομής ελέγχου αξιόπιστα συστήματα λογιστικής, παρακολούθησης και χρηματοοικονομικού ελέγχου.

δ) Συγχρηματοδότηση

Τα ποσοστά συγχρηματοδότησης της ΕΕ καθορίζονται σε επίπεδο άξονα, με ελάχιστο όριο το 20 % και ανώτατο όριο το 50 % (75 % στις “περιφέρειες σύγκλισης”¹⁸). Για τον άξονα 2 και τον άξονα LEADER, το ανώτατο ποσοστό θα είναι 55 % (80 % στις περιφέρειες σύγκλισης), γεγονός που καταδεικνύει την προτεραιότητα που αποδίδει η ΕΕ στους άξονες αυτούς. Για τις ιδιαίτερα απομακρυσμένες περιφέρειες και τις Νήσους του Αιγαίου, το ανώτατο ποσοστό συγχρηματοδότησης είναι δυνατόν να αυξηθεί στο 85 %.

2.3. Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης (Π.Α.Α.) της Ελλάδας 2007 – 2013 Αλέξανδρος Μπαλτατζής

Οι προτεραιότητες για την Ελλάδα στον τομέα της αγροτικής ανάπτυξης για την περίοδο 2007-2013 καθορίζονται από το Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο Αγροτικής Ανάπτυξης(Ε.Σ.Σ.Α.Α.) 2007-2013⁹⁸. Το Ε.Σ.Σ.Α.Α. καθορίζει ειδικότερα τις βασικές προτεραιότητες της χώρας για την ανάπτυξη, την απασχόληση και την αειφορία στο γεωργικό τομέα μέσω της στήριξης που παρέχεται από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (Ε.Γ.Τ.Α.Α.). Η νομική βάση της σχετικής πολιτικής της Κ.Α.Π., όπως αυτή εκφράζεται από τους βασικούς κανονισμούς και οι τροποποιήσεις αυτών που αναφέρονται στην αγροτική ανάπτυξη είναι η ακόλουθη:

- Κανονισμός (ΕΚ) 363/09 για την τροποποίηση του Καν. 1974/06
- Κανονισμός (ΕΚ) 74/2009 για την τροποποίηση του Καν. 1698/05

⁹⁸ Μαραβέγιας Ναπολέων (επιμέλεια) Αποστολόπουλος Κ., Ματτας Κ., Μπαλτάς Ν., Μωησίδης Α., Παπαγεωργίου Κ., Ψαλτόπουλος Δ., «Στρατηγική για την Αγροτική Ανάπτυξη της Ελλάδας», Εκδόσεις Παπαπζήση, 2004, σελ. 167

- Κανονισμός (ΕΚ) 1175/2008 για την τροποποίηση και διόρθωση του 1974/2006
- Κανονισμός (ΕΚ) 1975/2006 για την εφαρμογή διαδικασιών ελέγχου και πολλαπλή συμμόρφωση
- Κανονισμός (ΕΚ) 1320/2006 για τη θέσπιση μεταβατικών κανόνων για την αγροτική ανάπτυξη
- Κανονισμός (ΕΚ) 1974/2006 για τη θέσπιση λεπτομερών κανόνων εφαρμογής του Καν. 1698/05
- Κανονισμός (ΕΚ) 1698/2005 για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το Ε.Γ.Τ.Α.Α.

Στο άρθρο 11 του βασικού Κανονισμού (ΕΚ) 1698/2005 για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το Ε.Γ.Τ.Α.Α., ορίζεται ότι η εθνική στρατηγική αγροτικής ανάπτυξης, θα εφαρμοστεί μέσω του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης (Π.Α.Α.) 2007-2013 «Αλέξανδρος Μπαλτατζής» (Π.Α.Α. 2007-13)⁹⁹, με το οποίο ταυτίζεται. Ο Κανονισμός καθιερώνει μια νέα, απλούστερη και στρατηγικού χαρακτήρα προσέγγιση της πολιτικής αγροτικής ανάπτυξης στην Ε.Ε. που αποσκοπεί στην επίτευξη τεσσάρων βασικών στόχων. Κάθε στόχος αποτελεί ένα θεματικό άξονα πάνω στον οποίο αναπτύσσεται το πρόγραμμα αγροτικής ανάπτυξης. Οι άξονες είναι:

- Διατήρηση και βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της γεωργίας, της δασοκομίας και του αγροδιατροφικού τομέα. Με βάση τον άξονα αυτό επιδιώκεται η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των προϊόντων της πρωτογενούς και μεταποιημένης γεωργικής παραγωγής, η βελτίωση του εισοδήματος των ενεργών γεωργών, η εξασφάλιση ασφαλών και ποιοτικών προϊόντων με σεβασμό στο περιβάλλον και η βελτίωση των υποδομών που σχετίζονται με την ανάπτυξη της γεωργίας με έμφαση στη διατήρηση των υδάτων. Προτεραιότητα θα δοθεί σε επενδύσεις αναδιάρθρωσης των καλλιεργειών και σε επενδύσεις με στόχο την εξοικονόμηση ύδατος και την υποκατάσταση των ορυκτών καυσίμων από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Στη μεταποίηση θα προωθηθεί η επιχειρηματικότητα, η παραγωγή

⁹⁹ <http://www.agrotikianaptixi.gr>

καινοτόμων προϊόντων με τη χρήση νέων διαδικασιών / τεχνολογιών και η διασφάλιση της ποιότητας των τροφίμων. Επίσης η αναθεώρηση δίνει μεγάλη σημασία στη στήριξη της συμμετοχής σε προγράμματα ποιότητας τροφίμων και στη στήριξη των δράσεων πληροφόρησης και προώθησης ποιοτικών προϊόντων με παράλληλη απλούστευση των διοικητικών διαδικασιών. Ο άξονας αυτός θα χρηματοδοτηθεί μέσω εξοικονόμησης οικονομικών πόρων από την επαγγελματική κατάρτιση των αγροτών, η οποία θα αντλήσει απαραίτητα ποσά από την «πρώρη συνταξιοδότηση αγροτών, την παροχή γεωργικών συμβουλών, καθώς και από μέτρα για υποδομές όπως τα μεγάλα εγγειοβελτιωτικά μέτρα και η αγροτική / δασική οδοποιία, τα οποία θα υλοποιηθούν από άλλα ταμεία».

- Προστασία του περιβάλλοντος και αειφόρος διαχείριση των φυσικών πόρων. Ο άξονας αυτός αποσκοπεί στη χρήση μεθόδων φιλικών προς το περιβάλλον που διασφαλίζουν την ποιότητα, την ασφάλεια των τροφίμων και τη δημόσια υγεία, δημιουργώντας παράλληλα ένα πρόσθετο εισόδημα στους παραγωγούς. Στο πλαίσιο αυτό προωθούνται δράσεις σχετικές με τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και της ορθολογικής χρήσης της γεωργικής γης και των δασών, την προστασία της ποιότητας των υδάτων και την ενίσχυση των παραγωγών των ορεινών και μειονεκτικών περιοχών για τη διατήρηση της γεωργικής δραστηριότητας. Σύμφωνα με την προτεινόμενη αναθεώρηση, για τον άξονα αυτό θα εξοικονομηθούν πόροι από τη στήριξη για μη παραγωγικές επενδύσεις και από ορισμένα δασικά μέτρα. Παράλληλα θα συνεχιστούν οι δράσεις που συμβάλλουν στη διατήρηση του τοπίου και στη μείωση των κινδύνων εγκατάλειψης και απερήμωσης περιοχών λιγότερο ευνοημένων, στην καταπολέμηση της αλλαγής του κλίματος, καθώς και στην παγίωση της συμβολής της βιολογικής γεωργίας και κτηνοτροφίας στη συνολική αξία της γεωργικής παραγωγής.
- Βελτίωση της ποιότητας ζωής στις αγροτικές περιοχές και ενθάρρυνση της διαφοροποίησης της αγροτικής οικονομίας. Ο άξονας αυτός έχει ως

απώτερο στόχο την ανασυγκρότηση της υπαίθρου με την εφαρμογή πολιτικών για την ολοκληρωμένη και βιώσιμη ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών της χώρας. Μέσω αυτών επιδιώκεται η οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική αναβάθμιση της υπαίθρου, κατά τρόπο με τον οποίο να εξασφαλίζεται η οικονομική αυτοδυναμία της, η προστασία του περιβάλλοντος και η διάσωση και διαφύλαξη στοιχείων της πολιτιστικής κληρονομιάς. Άμεσες προτεραιότητες αποτελούν η διαφοροποίηση της αγροτικής οικονομίας και η βελτίωση της ποιότητας ζωής στις αγροτικές περιοχές μέσω της δημιουργίας ευκαιριών απασχόλησης και προϋποθέσεων οικονομικής ανάπτυξης. Παράλληλα, προτεραιότητα αποτελεί η ανάδειξη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών των διαφόρων περιοχών της υπαίθρου που θα συμβάλλουν στη βελτίωση της ελκυστικότητας ως περιοχές κατοίκησης και επενδύσεων με παρεμβάσεις ολοκληρωμένου χαρακτήρα. Στο πλαίσιο της αναθεώρησης, θα ενισχυθούν κυρίως μέτρα που αφορούν στη δημιουργία πολλαπλών δραστηριοτήτων μέσω των οποίων θα επιτευχθεί η απόκτηση εναλλακτικών εισοδημάτων από τον αγρότη, στη στήριξη μικρών επιχειρήσεων και στην κάλυψη του ολοκληρωμένου χαρακτήρα των παρεμβάσεων¹⁰⁰. Οι απαραίτητοι οικονομικοί πόροι θα ανακατευθυνθούν κυρίως από έργα αγροτικής οδοποιίας και από άλλα έργα υποδομών. Επίσης προβλέπεται να δοθεί προτεραιότητα στη δημιουργία προϋποθέσεων ευρυζωνικού διαδικτύου στις αγροτικές περιοχές, προϋπόθεση αναγκαία για την αναβάθμιση και βελτίωση των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, στη διατήρηση ή/και τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και στη βελτίωση της ποιότητας ζωής.

- Δημιουργία τοπικών ικανοτήτων για την απασχόληση και τη διαφοροποίηση στις αγροτικές περιοχές μέσω της προσέγγισης Leader . Επιδιώκεται η εφαρμογή στρατηγικών τοπικής ανάπτυξης με ολοκληρωμένο πολυτομεακό χαρακτήρα σε σαφώς προσδιορισμένες αγροτικές περιοχές μέσω δράσεων

¹⁰⁰ Λιανός, Θ.Π., Δαμιανός, Δ.Ι., Μέργος, Γ.Ι., Ντεμούσης, Μ.Φ., Κατρανίδης, Σ.Δ., 1998. Αγροτική Οικονομική. Θεωρία και Πολιτική, Εκδόσεις Ευγ. Μπένου, Αθήνα, σελ. 187

που αφορούν στην αύξηση της προστιθέμενης αξίας γεωργικών και δασικών προϊόντων και δράσεων βελτίωσης της ποιότητας ζωής και διαφοροποίησης με συνεκτική και ολοκληρωμένη προσέγγιση. Πρόκειται για άξονα οριζόντιας δράσης που βασίζεται στην εμπειρία που αποκτήθηκε από τις Κοινοτικές Πρωτοβουλίες Leader των προηγούμενων προγραμματικών περιόδων.

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΑΠΑΝΗΣ ΓΙΑ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ (2007-2013)

Μέτρα	Δημόσια Δαπάνη	%συμμετοχής
Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του γεωργικού & δασοκομικού τομέα	2.425.000.000	42,6%
<i>Μέτρα που αποσκοπούν στην προαγωγή της γνώσης και στη βελτίωση του ανθρώπινου δυναμικού</i>	<i>820.000.000</i>	<i>14,4%</i>
<i>Μέτρα που αποσκοπούν στην αναδιάρθρωση και ανάπτυξη του φυσικού δυναμικού και στην προσαγωγή της καινοτομίας</i>	<i>1.525.000.000</i>	<i>26,8%</i>
<i>Μέτρα που στοχεύουν στη βελτίωση της ποιότητας της γεωργικής παραγωγής και των προϊόντων</i>	<i>80.000.000</i>	<i>1,4%</i>
Βελτίωση του περιβάλλοντος και της υπαίθρου	1.790.000.000	31,5%
<i>Μέτρα που αποσκοπούν στην αειφορική χρήση της γεωργικής γης</i>	<i>1.570.000.000</i>	<i>27,6%</i>
<i>Μέτρα που στοχεύουν στην αειφορική χρήση δασικής γης</i>	<i>220.000.000</i>	<i>3,9%</i>
Η ποιότητα ζωής σε αγροτικές περιοχές και διαφοροποίηση της αγροτικής οικονομίας.	380.000.000	6,7%
<i>Μέτρα για τη διαφοροποίηση της αγροτικής οικονομίας</i>	<i>170.000.000</i>	<i>3,0%</i>
<i>Μέτρα για την βελτίωση της ποιότητας ζωής στις αγροτικές περιοχές</i>	<i>170.000.000</i>	<i>3,0%</i>
<i>Απόκτηση δεξιοτήτων, εμπύχωση και εφαρμογή</i>	<i>40.000.000</i>	<i>0,7%</i>
LEADER (προσέγγιση Leader)	295.000.000	5,2%
Τεχνική Βοήθεια	188.000.000	3,3%
Πρόωρη συνταξιοδότηση γεωργών και γεωργικών εργατών (ΕΘΝΙΚΗ)	800.000.000	14,1%
Γενικό Σύνολο	5.690.000.000	100,0%

Πηγή: Υπουργείο Γεωργίας

Στην Ελλάδα το θεσμικό πλαίσιο του προγράμματος αγροτικής ανάπτυξης υποστηρίζεται από το Νόμο 3614/2007 «Διαχείριση, έλεγχος, και εφαρμογή αναπτυξιακών παρεμβάσεων για την Προγραμματική Περίοδο 2007- 2013» και από το Νόμο 3840/2010 για την «Αποκέντρωση, απλοποίηση και ενίσχυση της αποτελεσματικότητας των διαδικασιών του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (Ε.Σ.Π.Α.) 2007-13 και άλλες διατάξεις». Τα μέτρα και οι στόχοι οφείλουν να είναι συμβατά, να αλληλεπιδρούν θετικά και να βρίσκονται σε συνοχή τόσο με τις εθνικές όσο και τις κοινοτικές πολιτικές για την αγροτική ανάπτυξη, καθώς και με τις στρατηγικές κατευθυντήριες γραμμές αγροτικής ανάπτυξης στις οποίες καθορίζονται οι ευρωπαϊκές προτεραιότητες για την αγροτική ανάπτυξη. Σύμφωνα με τις στρατηγικές κατευθυντήριες γραμμές για την αγροτική ανάπτυξη οι προτεραιότητες που θέτονται είναι:

- Η δημιουργία ενός ισχυρού και δυναμικού ευρωπαϊκού τομέα γεωργικών προϊόντων και ειδών διατροφής, δίνοντας έμφαση στη μεταφορά γνώσης, στον εκσυγχρονισμό, την καινοτομία, την ποιότητα της τροφικής αλυσίδας και τις επενδύσεις στο φυσικό και ανθρώπινο κεφάλαιο.
- Η επίτευξη των στόχων που αφορούν τη βιοποικιλότητα, τη διατήρηση και την ανάπτυξη των γεωργικών και δασοπονικών συστημάτων υψηλής φυσικής αξίας, τα παραδοσιακά γεωργικά τοπία, τους υδατικούς πόρους και την κλιματική αλλαγή
- Η δημιουργία ευκαιριών απασχόλησης και προϋποθέσεων οικονομικής μεγέθυνσης
- Η βελτίωση της διακυβέρνησης και της κινητοποίησης του ενδογενούς αναπτυξιακού δυναμικού των αγροτικών περιοχών

Τα κράτη- μέλη οφείλουν να αναπτύσσουν τις εθνικές τους στρατηγικές αγροτικής ανάπτυξης με βάση τις παραπάνω προτεραιότητες και αφού αναλύσουν την εθνική κατάσταση να επιλέγουν τα κατάλληλα, για το πεδίο εφαρμογής, ενδεδειγμένα μέτρα για την υλοποίηση κάθε επιμέρους στρατηγικής.

Στο πλαίσιο αυτό είναι σημαντικό να αναφερθεί το Ε.Σ.Π.Α. στο σκέλος της χωρικής προτεραιότητας για την ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών. Το Ε.Σ.Π.Α. εκπορεύεται από την πολιτική Συνοχής και τη Στρατηγική της Λισαβόνας και στοχεύει: « στη διεύρυνση των αναπτυξιακών δυνατοτήτων της χώρας, στην επιτάχυνση του ρυθμού οικονομικής μεγέθυνσης και στην αύξηση της παραγωγικότητας σε επίπεδα υψηλότερα του μέσου κοινοτικού όρου, για την επίτευξη της πραγματικής σύγκλισης και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής όλων των πολιτών χωρίς αποκλεισμούς»

2.4. Περιφερειακή Διάσταση του Εθνικού Στρατηγικού σχεδίου 2007-1013

Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας – Θράκης

Κύρια στρατηγική κατεύθυνση για την περιφέρεια αυτή αποτελεί η αναδιάρθρωση των κύριων καλλιεργειών (καπνός, βαμβάκι, σιτηρά, ζαχαρότευτλα), ώστε να αντισταθμιστούν οι μέσο μακροπρόθεσμες επιπτώσεις από την εφαρμογή της νέας Κ.Α.Π. και να ενισχυθεί ο αγροτικός τομέας. Οι αναδιαρθρώσεις αφορούν την αντικατάσταση μέρους των υφιστάμενων καλλιεργειών με νέες, όπως αυτές των αρωματικών, των κτηνοτροφικών και των ενεργειακών φυτών. Στον τομέα της ζωικής παραγωγής, οι παρεμβάσεις που προτείνονται αφορούν τόσο στον εκσυγχρονισμό και στη δημιουργία νέων κτηνοτροφικών μονάδων, με έμφαση στη προβατοτροφία και στην εισαγωγή καινοτομιών και την εφαρμογή προγραμμάτων ολοκληρωμένης διαχείρισης, όσο και στον εκσυγχρονισμό και ίδρυση μονάδων μεταποίησης - τυποποίησης - συσκευασίας μονάδων γεωργικών προϊόντων. Παράλληλα θα ενισχυθούν έργα υποδομής, που θα αφορούν στην κατασκευή εγγειοβελτιωτικών έργων, αρδευτικών δικτύων με σκοπό την μείωση των γεωτρήσεων και την αντιμετώπιση της υφαλμύρωσης των υπογείων υδάτων¹⁰¹. Στην Περιφέρεια παρατηρείται σημαντική μείωση των καλλιεργούμενων εκτάσεων αλλά και του όγκου παραγωγής για τον καπνό ιδιαίτερα στους νομούς Ξάνθης και Ροδόπης στους οποίους συγκεντρώνεται άνω του 50% των εκτάσεων αλλά και των καπνοκαλλιεργητών της χώρας. Για την μείωση των επιπτώσεων θα διατεθούν αυξημένοι πόροι μέσω των αξόνων 3 και 4 του Προγράμματος. Σε ότι αφορά τον τομέα της ζάχαρης σημειώνεται ότι στην Περιφέρεια (εξαιρείται ο νομός Έβρου) εφαρμόζεται και το πρόγραμμα για το ζαχαρικό τομέα που θα λειτουργήσει συμπληρωματικό με το ΠΑΑ.

Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας

Οι προτεραιότητες αφορούν τη σταδιακή αντικατάσταση των χειμερινών σιτηρών και της καπνοκαλλιέργειας, με εξαίρεση την καλλιέργεια της ποικιλίας μπασμάς, με

¹⁰¹ <http://www.pamth.gov.gr/>

την καλλιέργεια ενεργειακών φυτών, την ανάδειξη της λαχανοκομίας σε κύριο κλάδο φυτικής παραγωγής με την παράλληλη δημιουργία κέντρων παραγωγής εμπορίας και μεταποίησης, την ενθάρρυνση της αμπελουργίας, η προώθηση πιστοποιημένων προϊόντων ποιότητας (Π.Ο.Π. και Π.Γ.Ε.), ενώ παράλληλα θα ενισχυθούν έργα υποδομής (κατασκευή αρδευτικών δικτύων και εγγειοβελτιωτικών έργων). Βαμβακοκαλλιέργεια υπάρχει στο σύνολο των νομών της Περιφέρειας, αλλά δεν παρατηρείται σημαντική μείωση των καλλιεργούμενων εκτάσεων. Αντίθετα, σημαντικές επιπτώσεις παρατηρούνται στις καπνοπαραγωγικές περιοχές όπως είναι οι νομοί Πέλλας, Θεσσαλονίκης, Πιερίας, Σερρών η μείωση τόσο σε αριθμό παραγωγών όσο και καλλιεργούμενων εκτάσεων κυμαίνεται από 100% (πλήρης εγκατάλειψη Πέλλα Θεσσαλονίκη) μέχρι και το 50%. Στις συγκεκριμένες περιοχές θα διατεθούν αυξημένοι πόροι μέσω των αξόνων 3 και 4, αλλά και μέσω του μέτρου των επενδύσεων για τις γεωργικές εκμεταλλεύσεις με στόχο αφενός την διαφοροποίηση της τοπικής οικονομίας και αφετέρου την αναδιάρθρωση της φυτικής παραγωγής¹⁰².

Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας

Βασικές προτεραιότητες αποτελούν η προώθηση παραγωγής πιστοποιημένων προϊόντων ζωικής και φυτικής προέλευσης με έμφαση στην προώθηση του κλάδου της αιγοπροβατοτροφίας, κυρίως βιολογικής, και την παραγωγή κτηνοτροφικών φυτών. Προβλέπεται η σταδιακή αντικατάσταση των ξηρικών καλλιεργειών και της καπνοκαλλιέργειας, καθώς και η ενίσχυση παραγωγής των τοπικών γεωργικών προϊόντων που παράγονται στην περιφέρεια (μήλα, ροδάκινα, όσπρια, πατάτες, αρωματικά φυτά κ.λπ.) με παράλληλη βελτίωση του τομέα της μεταποίησης και εμπορίας. Ταυτόχρονα θα ενισχυθεί η κατασκευή εγγειοβελτιωτικών έργων, με στόχο την ορθολογικότερη διαχείριση των πλούσιων υδατικών πόρων της Περιφέρειας και την μείωση του κόστους παραγωγής¹⁰³. Η καλλιέργεια που πλήττεται από την αναθεώρηση της Κ.Α.Π. είναι ο Καπνός με σημαντική μείωση

¹⁰² www.nath.gr

¹⁰³ <http://www.agrotikianaptixi.gr/index.php>

αριθμού παραγωγών και καλλιεργούμενων εκτάσεων ιδιαίτερα στο νομό Κοζάνης. Η διαφοροποίηση της οικονομίας αλλά και η αναδιάρθρωση των καλλιεργειών αποτελούν βασικές προτεραιότητες για την Περιφέρεια.

Περιφέρεια Ηπείρου

Οι παρεμβάσεις στην Περιφέρεια Ηπείρου περιλαμβάνουν την ενίσχυση και την προώθηση των κλάδων της αιγοπροβατοτροφίας και της αγελαδοτροφίας μέσω δράσεων, που θα αποσκοπούν στον εκσυγχρονισμό της πρωτογενούς παραγωγής, στην εγκατάσταση νέων σε ηλικία κτηνοτρόφων, σε επενδύσεις μεταποίησης και εμπορίας των παραγομένων προϊόντων καθώς και σε υποδομές (εγγειοβελτιωτικά έργα) για την προστασία του περιβάλλοντος και την ορθολογική χρήση των υδατικών πόρων¹⁰⁴. Αναφορικά με την ελαιοκομία, τους αμπελώνες και τις θερμοκηπιακές καλλιέργειες προτείνονται παρεμβάσεις κυρίως στην τυποποίηση και εμπορία του παραγόμενου προϊόντος. Ανάγκη αντικατάστασης / ανασύστασης της καλλιέργειας, υπάρχει στα εσπεριδοειδή στην Πεδιάδα της Άρτας και στις αροτραίες καλλιέργειες. Ειδικότερα, προτείνεται η αντικατάσταση καλλιέργειας πορτοκαλιών υφιστάμενων ποικιλιών με τις νέες καταλληλότερες ποικιλίες και η αντικατάσταση καλλιέργειας αραβόσιτου με μηδική. Θα προωθηθεί επίσης ο δασοκομικός τομέας με δράσεις που θα σχετίζονται με τη δημιουργία κατάλληλων μονάδων επεξεργασίας, αποθήκευσης και συντήρησης του παραγόμενου προϊόντος, ενώ παράλληλα θα ενθαρρυνθούν δράσεις για την αξιοποίηση του πολιτιστικού και πολιτισμικού πλούτου της περιοχής.

Περιφέρεια Θεσσαλίας

Οι προτεινόμενες παρεμβάσεις για την Περιφέρεια Θεσσαλίας για την ανάπτυξη του γεωργικού τομέα αφορούν στην αναδιάρθρωση βασικών κλάδων φυτικής παραγωγής, με έμφαση σε βαμβάκι, καπνό, δημητριακά και βιομηχανική ντομάτα, με νέες καλλιέργειες και κτηνοτροφικά φυτά¹⁰⁵. Ιδιαίτερη έμφαση θα δοθεί στην

¹⁰⁴ www.epirus.gov.gr/portal/index.php

¹⁰⁵ www.pthes.gov.gr

προώθηση δράσεων για την ανάπτυξη της κτηνοτροφίας (αιγοπροβατοτροφία), την εισαγωγή καινοτομιών καθώς και την εφαρμογή προγραμμάτων ολοκληρωμένης διαχείρισης. Παράλληλα θα προωθηθούν δράσεις για την μεταποίηση και τυποποίηση γεωργικών προϊόντων. Ειδικότερα, οι προτεινόμενες αναδιαρθρώσεις στην πλειονότητά τους απαιτούν ένα ολοκληρωμένο πλέγμα ενεργειών, όπως επενδύσεις, κατάπερίπτωση, σε ειδικό εξοπλισμό για την εφαρμογή των συστημάτων ολοκληρωμένης διαχείρισης, πιστοποίηση προϊόντων, κατάρτιση και ενημέρωση και κατασκευή εγγειοβελτιωτικών έργων, αρδευτικών δικτύων με σκοπό την μείωση των γεωτρήσεων και την αντιμετώπιση της υφαλμύρωσης. Στην Περιφέρεια συμπληρωματικά με το Πρόγραμμα θα λειτουργήσει και το πρόγραμμα του ζαχαρικού τομέα που απευθύνεται στους τευτοπαραγωγούς που εγκατέλειψαν την καλλιέργεια. Η αναθεώρηση της ΚΑΠ δεν έχει επηρεάσει σημαντικά την βαμβακοκαλλιέργεια στην περιοχή αφού οι καλλιεργούμενες εκτάσεις παραμένουν σχεδόν σταθερές. Αντίθετα σημαντικές επιπτώσεις παρατηρούνται στην καπνοκαλλιέργεια όπου παρατηρείται ιδιαίτερα στο νομό Λάρισας σημαντική μείωση τόσο του αριθμού των παραγωγών όσο και των καλλιεργούμενων εκτάσεων. Τα σχεδιαζόμενα εγγειοβελτιωτικά έργα που θα υλοποιηθούν την τέταρτη προγραμματική περίοδο αναμένεται ότι θα έχουν θετικές επιπτώσεις τόσο οικονομικές (μείωση του κόστους παραγωγής) όσο και περιβαλλοντικές.

Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας

Οι στόχοι για την ανάπτυξη του γεωργικού τομέα αφορούν στην αναδιάρθρωση μέρους της φυτικής παραγωγής (με έμφαση σε καπνό, βιομηχανική ντομάτα, ελιά, αμπέλι κ.ά.), με σιτηρά και αρωματικά φυτά αλλά και την ανάπτυξη της κτηνοτροφίας¹⁰⁶. Το σύνολο των παρεμβάσεων αφορά σε προώθηση του μεταποιητικού τομέα και του τουρισμού, σε τεχνικές υποδομές, καθώς και στη ανάδειξη του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος. Οι προτεινόμενες αναδιαρθρώσεις απαιτούν ένα ολοκληρωμένο πλέγμα ενεργειών, όπως επενδύσεις,

¹⁰⁶ www.pdestereas.gr

σε ειδικό εξοπλισμό για την εφαρμογή των συστημάτων ολοκληρωμένης διαχείρισης, πιστοποίηση προϊόντων, κατάρτιση και ενημέρωση, τεχνική υποστήριξη των αγροτών κ.λπ. Στο νομό Φθιώτιδας υλοποιείται και το πρόγραμμα του ζαχαρικού τομέα που επίσης αναμένεται να αμβλύνει τις επιπτώσεις για τους τευτλοπαραγωγούς του νομού.

Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου

Οι παρεμβάσεις στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου αφορούν στη βοοτροφία, αιγοπροβατοτροφία, μελισσοκομία, κηπευτικά, ελαιοκαλλιέργεια και αμπελοκαλλιέργεια. Οι βασικοί στόχοι αναδιάρθρωσης σχετίζονται όσον αφορά την κτηνοτροφία με τον εκσυγχρονισμό των κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων, την βελτίωση συνθηκών διαβίωσης του ζωικού κεφαλαίου, την προώθηση της βιολογικής κτηνοτροφίας, ενώ όσον αφορά τη φυτική παραγωγή θα προωθηθεί η μετατροπή συμβατικών καλλιεργειών κηπευτικών σε βιολογικές, η βελτίωση της αμπελοκαλλιέργειας και ελαιοκαλλιέργειας καθώς και η αναδιάρθρωση ποικιλιών εσπεριδοειδών¹⁰⁷. Παράλληλα θα επιχειρηθούν δράσεις για ενίσχυση της μεταποίησης και τυποποίησης των προϊόντων, ανάπτυξης του αγροτουρισμού, προώθησης των τοπικών προϊόντων, καθώς και κατασκευής εγγειοβελτιωτικών έργων, λαμβάνοντας υπόψη τις αυξημένες ανάγκες της περιφέρειας για την κάλυψη της ζήτησης γεωργικών ποιοτικών προϊόντων κατά την τουριστική περίοδο.

Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου

Βασικοί κλάδοι παραγωγής του πρωτογενή τομέα της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου αποτελούν η ελαιοκαλλιέργεια, η αμπελοκαλλιέργεια, η αιγοπροβατοτροφία, η βοοτροφία και η χοιροτροφία¹⁰⁸. Οι αναγκαίες παρεμβάσεις / αναδιαρθρώσεις στην περιφέρεια αφορούν στον εκσυγχρονισμό των εκμεταλλεύσεων, με έμφαση στον εκσυγχρονισμό των μονάδων τυποποίησης ελαιολάδου, στη βελτίωση παραγωγής

¹⁰⁷ www.notioaigaio.gr

¹⁰⁸ www.pvaigaiou.gov.gr

και εμπορίας του κλάδου της αμπελοκομίας, με ιδιαίτερη έμφαση στην προώθηση του μεγάλου εύρους ποιοτικών προϊόντων ΠΟΠ και ΠΓΕ. Περαιτέρω προώθηση των δράσεων εκσυγχρονισμού των κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων. Παράλληλα θα ενισχυθούν δράσεις ανάπτυξης του αγροτουρισμού, καθώς και κατασκευής εγγειοβελτιωτικών έργων μικρής κλίμακας.

Περιφέρεια Κρήτης

Οι θερμοκηπιακές καλλιέργειες, η ελαιοκομία, αμπελουργία και η αιγοπροβατοτροφία αποτελούν τους βασικούς κλάδους παραγωγής του πρωτογενή τομέα της Περιφέρειας Κρήτης. Οι αναγκαίες παρεμβάσεις/αναδιαρθρώσεις στην περιφέρεια αφορούν στον εκσυγχρονισμό των εκμεταλλεύσεων, με έμφαση στον εκσυγχρονισμό των μονάδων τυποποίησης ελαιολάδου, στη βελτίωση παραγωγής και εμπορίας θερμοκηπιακών καλλιεργειών κηπευτικών και ανθέων¹⁰⁹. Περαιτέρω ενίσχυση της αιγοπροβατοτροφίας με τον εκσυγχρονισμό των κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων και προώθηση της καινοτομίας για την παραγωγή προϊόντων ποιότητας. Παράλληλα θα ενισχυθούν δράσεις μεταποίησης των ανωτέρων παραγωγικών κλάδων, δράσεις ανάπτυξης του αγροτουρισμού καθώς και δράσεις προώθησης των τοπικών προϊόντων.

Περιφέρεια Αττικής

Οι προτεινόμενες παρεμβάσεις για την Περιφέρεια Αττικής περιλαμβάνουν δράσεις για την προώθηση των νωπών κηπευτικών και της ανθοκομίας στην ύπαιθρο με την κατασκευή / εκσυγχρονισμό κτιριακών και θερμοκηπιακών εγκαταστάσεων με παράλληλη κατασκευή τεχνικών έργων μικρής κλίμακας για την εξοικονόμηση υδατικών πόρων¹¹⁰.

¹⁰⁹ www.crete-region.gr

¹¹⁰ www.patt.gov.gr/main

Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας

Οι προτεινόμενες παρεμβάσεις για την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας σχετικά με την ανάπτυξη του γεωργικού τομέα αφορούν στην αποκατάσταση των πυρόπληκτων περιοχών (Ηλεία Αχαΐα αναδιάρθρωση βασικών κλάδων φυτικής παραγωγής, με έμφαση στον καπνό (Αιτωλοακαρνανία). Οι προτεινόμενες παρεμβάσεις είναι η οικονομική ανάπτυξη των περιοχών της Περιφέρειας, η συγκράτηση του γεωργικού πληθυσμού στην ύπαιθρο και η δημιουργία βιώσιμων γεωργικών εκμεταλλεύσεων, με παραγωγή προϊόντων που εστιάζονται στις απαιτήσεις της αγοράς. Ειδικότερα αφορούν στην ανάπτυξη βιολογικής γεωργίας και κτηνοτροφίας, στην προώθηση ενεργειακών φυτών, στην υιοθέτηση πρακτικών ολοκληρωμένης διαχείρισης, στον εκσυγχρονισμό κτηνοτροφικών μονάδων, στην καλλιέργεια κτηνοτροφικών φυτών, στην ορθολογική διαχείριση βοσκοτόπων, στην προστασία αυτόχθονων φυλών καθώς και στην εφαρμογή ολοκληρωμένου συστήματος διαχείρισης δασών. Παράλληλα θα ενισχυθούν δράσεις ανάπτυξης του αγροτουρισμού, καθώς και κατασκευής εγγειοβελτιωτικών έργων.

Περιφέρεια Ιονίων Νήσων

Οι παρεμβάσεις για την περιφέρεια Ιονίων Νήσων αφορούν στην βελτίωση των βασικών καλλιεργειών της (ελαιοκαλλιέργεια - αμπελοκαλλιέργεια), στην ενίσχυση – προώθηση Τοπικών Ποικιλιών, οι οποίες σε αρκετές περιπτώσεις απειλούνται με εξαφάνιση ή έχουν υποστεί γενετικές αλλοιώσεις, στην καλλιέργεια κτηνοτροφικών φυτών, ως αποτέλεσμα των σχετικών ελλείψεων, η οποία σε συνδυασμό με την ορθολογική διαχείριση των βοσκοτόπων, την προστασία Αυτόχθονων Φυλών και τον εκσυγχρονισμό των κτηνοτροφικών μονάδων, θα συμβάλλει στην περαιτέρω ανάπτυξη του κτηνοτροφικού τομέα¹¹¹. Ιδιαίτερη σημασία αποδίδεται στην ενίσχυση κλάδων που δεν σχετίζονται άμεσα με την αξιοποίηση της γεωργικής γης (κτηνοτροφία, μελισσοκομία). Παράλληλα θα ενισχυθεί η περαιτέρω ανάπτυξη των

¹¹¹ ionion.pde.sch.gr

βιοκαλλιεργειών (γεωργία - κτηνοτροφία) καθώς και η ενίσχυση της δυναμικής του αγροτουρισμού και του τουριστικού τομέα.

Περιφέρεια Πελοποννήσου

Η αποκατάσταση των πυρόπληκτων περιοχών και η ανασυγκρότηση τους και η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των βασικών κλάδοι παραγωγής του πρωτογενή τομέα της Περιφέρειας που είναι η ελαιοκαλλιέργεια, η καλλιέργεια εσπεριδοειδών και η κτηνοτροφία (αιγοπροβατοτροφία) αποτελούν τις προτεραιότητες της τέταρτης προγραμματικής περιόδου¹¹². Οι αναγκαίες παρεμβάσεις / αναδιαρθρώσεις στην περιφέρεια αφορούν στον εκσυγχρονισμό των εκμεταλλεύσεων, με έμφαση στον εκσυγχρονισμό των μονάδων τυποποίησης ελαιολάδου, στη βελτίωση παραγωγής και εμπορίας του κλάδου των εσπεριδοειδών, με ιδιαίτερη έμφαση στην προώθηση του μεγάλου εύρους ποιοτικών προϊόντων ΠΟΠ και ΠΓΕ και η περαιτέρω προώθηση της δράσεων εκσυγχρονισμού των κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων. Παράλληλα θα ενισχυθούν δράσεις ανάπτυξης του αγροτουρισμού. Παράλληλα θα συνεχισθεί η ενίσχυση δράσεων ανάπτυξης του αγροτουρισμού που συμβάλλει σημαντικά στην δημιουργία συμπληρωματικών εισοδημάτων στην Περιφέρεια που αξιοποιεί τόσο την πλούσια πολιτιστική της παράδοση, το αναλλοίωτο φυσικό περιβάλλον αλλά και την εγγύτητα της με την Αττική.

3. Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (Π.Ο.Ε.)- Γύρος Ντόχα

3.1. Το θεσμικό οικοδόμημα του Π.Ο.Ε. - Ιδρυτική Συνθήκη του Π.Ο.Ε.

Το διεθνές εμπόριο αγροτικών προϊόντων ήταν επί δεκαετίες καθαρά εθνική υπόθεση, στη δε Ευρωπαϊκή Κοινότητα ευρωπαϊκή υπόθεση. Μέχρι το 1994 δεν υπήρχε καμιά συμφωνία σε πολυμερές επίπεδο για το διεθνές εμπόριο αγροτικών προϊόντων.

¹¹² ppel.gov.gr

Η G.A.T.T. (Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου), που ιδρύθηκε το 1947 και αποτέλεσε τη βάση για την απελευθέρωση στο πλαίσιο των λεγόμενων «γύρων διαπραγματεύσεων» δεν ασχολήθηκε με τα γεωργικά προϊόντα. Μετά από πίεση μιας ομάδας σημαντικών αναπτυγμένων και αναπτυσσόμενων χωρών (Cairns Group) τέθηκε το ζήτημα της πολυμερούς ρύθμισης του διεθνούς εμπορίου αγροτικών προϊόντων στις διαπραγματεύσεις του Γύρου της Ουρουγουάης(1986-1994). Μετά από μακροχρόνιες διαπραγματεύσεις τα συμβαλλόμενα μέρη της G.A.T.T. , τα οποία μετά την μετεξέλιξη σε Π.Ο.Ε. (1/1/1995) λέγονται μέλη του Π.Ο.Ε., κατέληξαν για πρώτη φορά σε συμφωνία για το διεθνές εμπόριο γεωργικών προϊόντων¹¹³.

Σε αντίθεση με την G.A.T.T., που ήταν μια ουσιαστική συμφωνία ρύθμισης των εμπορικών σχέσεων των συμβαλλόμενων μερών, την οποία τα τελευταία εξόπλισαν στην πορεία και με ορισμένα θεσμικά στοιχεία, ο Π.Ο.Ε. ιδρύθηκε από την αρχή σαν ένας γνήσιος διεθνής οργανισμός. Το θεσμικό του οικοδόμημα αποτελείται από την ιδρυτική του συνθήκη και δύο άλλες «θεσμικές» συμφωνίες, που διέπουν τους βασικούς μηχανισμούς θεσμικής παρέμβασης του, στις εμπορικές σχέσεις των κρατών- μελών του: τον μηχανισμό ελέγχου εμπορικών πολιτικών και τον μηχανισμό επίλυσης των διαφορών.

Ιδρυτική Συνθήκη του Π.Ο.Ε.

Ο Π.Ο.Ε. είναι μια ένωση κρατών, η άλλων διεθνών οργανισμών που συνιστούν τελωνειακή ένωση, ο οποίος ιδρύθηκε σαν αυτόνομος διακυβερνητικός οργανισμός, με ξεχωριστή νομική προσωπικότητα, όργανα και καταστατικές αρμοδιότητες¹¹⁴.

3.2. Π.Ο.Ε. και Αγροτικά Προϊόντα

Πέραν των γενικών διατάξεων της Γενικής Συμφωνίας, όπως αυτή τροποποιήθηκε και ισχύει μετά την G.A.T.T. του 1994 και των άλλων εμπορικών συμφωνιών γενικής εφαρμογής στον τομέα των εμπορευμάτων, στο Μαρακές¹¹⁵ συμφωνήθηκαν ειδικοί

¹¹³ Η μεσογειακή γεωργία στη δίνη της παγκοσμιοποίησης, επιμέλεια: Ναπολέων Μαραβέγιας, εκδόσεις Παπαζήση, σελ. 30

¹¹⁴ Παναγιώτης Γκλαβίνης Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο, , Εκδόσεις Σάκκουλα, σελ. 205

¹¹⁵ Στο πλαίσιο της Γενικής Συμφωνίας Δασμών και Εμπορίου (GATT), η οποία υπογράφηκε στη Γενεύη το 1947, και της συμφωνίας για την ίδρυση του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ), η

κανόνες και για την κυκλοφορία τριών ειδικότερων κατηγοριών προϊόντων, ανάμεσα τους και τα αγροτικά προϊόντα¹¹⁶. Η Συμφωνία για τη Γεωργία (Agreement Agriculture) εφαρμόζεται στα αγροτικά προϊόντα και ο στόχος της είναι διπλός: αποσκοπεί, από τη μια μεριά, στο να δημιουργήσει καλύτερες συνθήκες πρόσβασης των αγροτικών προϊόντων στις προστατευμένες αγορές των κρατών-μελών του Π.Ο.Ε. (άνοιγμα των αγορών, market access) και, από την άλλη, να διασφαλίσει ίδιες συνθήκες ανταγωνισμού των παραγωγών αγροτικών προϊόντων στη διεθνή αγορά¹¹⁷. Τον διπλό αυτό στόχο επιδιώκει, αφενός με την μετατροπή των υφιστάμενων δασμολογικών φραγμών στα αγροτικά προϊόντα σε δασμούς (άρθρο 4,2) και, αφετέρου, με την προοδευτική μείωση των επιδοτήσεων των αγροτικών προϊόντων (άρθρα 6 και 9).

3.3. Γύρος Ντόχα- Διαπραγματεύσεις

Μία από τις σημαντικότερες αιτίες που οδήγησαν στη ανάγκη ριζικής μεταρρύθμισης της ΚΑΠ τον Ιούνιο του 2003 στην συγκεκριμένη κατεύθυνση της αποδέσμευσης των ενισχύσεων, ήταν και οι προοπτικές των πολυμερών διαπραγματεύσεων που είχαν αρχίσει (από το 2001) να διεξάγονται στο πλαίσιο του νέου Γύρου Doha του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (Π.Ο.Ε.)¹¹⁸. Μεταξύ άλλων, αντικείμενο των διαπραγματεύσεων αυτών ήταν μία νέα Γεωργική Συμφωνία που θα διαδεχόταν την προηγούμενη του Γύρου Ουρουγουάης, στην κατεύθυνση της περαιτέρω φιλελευθεροποίησης του διεθνούς εμπορίου των γεωργικών προϊόντων.

οποία υπογράφηκε στο Μαρακές το 1994 (ΕΕ L 336 της 23.12.1994), οι δράσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των κρατών μελών της βασίζονται στα ακόλουθα άρθρα της συνθήκης ΕΚ:— 133 (κοινή εμπορική πολιτική)— 300 (διαπραγμάτευση και σύναψη διεθνών συμφωνιών)— 310 (συμφωνίες που συνιστούν σύνδεση η οποία συνεπάγεται αμοιβαία δικαιώματα και υποχρεώσεις, κοινές δράσεις και ειδικές διαδικασίες).

¹¹⁶ Οι τρεις ειδικές κατηγορίες αφορούν: τα αγροτικά προϊόντα, τα κλωστοϋφαντουργικά και τα προϊόντα ένδυσης και τα πολιτικά αεροσκάφη

¹¹⁷ Anania G., Bohman M., Carter C., McCalla A., Agricultural policy reform and the WTO, σελ 88

¹¹⁸ Μέρμηγκας Γ., Μουτσάτσος Δ., «ΠΟΕ Γύρος Doha, Διαπραγματεύσεις Γεωργίας, ο Πυλώνας της Εσωτερικής Στήριξης και η Σημασία του για την Ε.Ε.», Μάιος 2008 σελ. 135

Πράγματι, η Γεωργική Συμφωνία που είχε επιτευχθεί το 1994 στο πλαίσιο του προηγούμενου Γύρου Ουρουγουάης, με 6ετη ορίζοντα ισχύος την περίοδο 1995-2000, προέβλεπε την συνέχιση των διεθνών διαπραγματεύσεων με κύριο στόχο τις περαιτέρω δεσμεύσεις για σημαντική μείωση στα επίπεδα στήριξης και προστασίας του γεωργικού τομέα. Υπενθυμίζεται ότι με τη Συμφωνία του Γύρου Ουρουγουάης, οι γεωργικές πολιτικές και οι επιδοτήσεις τέθηκαν υπό διεθνείς κανόνες και πειθαρχίες του ΠΟΕ και είχαν αναληφθεί συγκεκριμένες δεσμεύσεις μείωσης σε τρία επίπεδα¹¹⁹:

Πρόσβαση στην αγορά (Δασμοποίηση των μη δασμολογικών μέτρων και μείωση δασμών κατά 36%).

Εσωτερική Στήριξη (Μείωση των επιδοτήσεων που συνιστούν το «Συνολικό Μέτρο Στήριξης» κατά 20%).

Ανταγωνισμός εξαγωγών (Μείωση των επιδοτούμενων εξαγωγών κατά 21% σε όγκο και κατά 36% σε αξία επιδοτήσεων ανά κατηγορία προϊόντων)¹²⁰.

Μάλιστα, για τον καλύτερο και δικαιότερο έλεγχο των μέτρων στήριξης που επηρεάζουν άμεσα ή έμμεσα τις ροές του διεθνούς εμπορίου, οι κάθε είδους επιδοτήσεις υπέρ των γεωργικών προϊόντων και του γεωργικού τομέα συνολικά, κατατάχθηκαν σε τρεις κατηγορίες¹²¹:

- i. Σε αυτές που θεωρούνται κατεξοχήν στρεβλωτικές για την παραγωγή και το εμπόριο και πρέπει να ελαχιστοποιηθούν μέχρι την σταδιακή εξάλειψή τους (π.χ. επιδοτήσεις τιμών, παρέμβασης, παραγωγής και λοιπά παρόμοια μέτρα που περιλαμβάνονται στο λεγόμενο «*κεχριμπαρένιο κουτί*»),
- ii. Σε αυτές που επιτρέπονται υπό ορισμένους όμως όρους και μέχρις ορισμένου ορίου (όπως οι κατά προϊόν άμεσες ενισχύσεις και οι ελλειμματικές πληρωμές, που περιλαμβάνονται στο «*γαλάζιο κουτί*»),

¹¹⁹ Η μεσογειακή γεωργία στη δίνη της παγκοσμιοποίησης, επιμέλεια: Ναπολέων Μαραβέγιας, εκδόσεις Παπαζήση, σελ. 31

¹²⁰ www.wto.org

¹²¹ Μέρμηγκας Γ., Μουτσάτσος Δ., «ΠΟΕ Γύρος Doha, Διαπραγματεύσεις Γεωργίας, ο Πυλώνας της Εσωτερικής Στήριξης και η Σημασία του για την Ε.Ε.», Μάιος 2008, σελ.138

iii. Σε αυτές που θεωρούνται ουδέτερες ή/και επηρεάζουν ελάχιστα το διεθνές εμπόριο (όπως οι αποδεσμευμένες ενισχύσεις, τα μέτρα αγροτικής ανάπτυξης, οι ενισχύσεις προστασίας του περιβάλλοντος και άλλα παρόμοια μέτρα που περιλαμβάνονται στο «πράσινο κουτί»).

Με την έναρξη του Γύρου Doha, οι γεωργικές διαπραγματεύσεις αποτέλεσαν, για μία ακόμη φορά, τον σημαντικότερο διαπραγματευτικό φάκελο του Γύρου, με διακηρυγμένους στόχους:

- Ουσιαστικές και σημαντικές βελτιώσεις στο επίπεδο πρόσβασης στις αγορές,
- Μείωση μέχρις εξαλείψεως όλων των μορφών εξαγωγικών επιδοτήσεων,
- Σημαντικές μειώσεις στα μέτρα εγχώριας στήριξης που στρεβλώνουν το διεθνές εμπόριο («κεχριμπαρένιου» και «γαλάζιου» κουτιού).

Οι μέχρι τώρα διαπραγματεύσεις υπήρξαν εξαιρετικά δύσκολες, εξαιτίας κυρίως του γεγονότος ότι, για μία ακόμη φορά, η Κ.Α.Π. βρέθηκε στο στόχαστρο τόσο των αναπτυγμένων χωρών (ΗΠΑ, Αυστραλία, Ν. Ζηλανδία, Καναδάς), όσο και αναπτυσσόμενων χωρών με δυναμικό και άκρως ανταγωνιστικό γεωργικό τομέα (Βραζιλία, Αργεντινή, Χιλή, Κίνα, Ινδία, κλπ), καθώς ακόμη και λιγότερο αναπτυγμένων χωρών της Αφρικής. Η κύρια «κατηγορία» που αντιμετώπισε η Ένωση ήταν ότι, τόσο τα συγκεκριμένα μέτρα στήριξης και προστασίας που προβλέπει η ΚΑΠ όσο και η συνολική δημοσιονομική κάλυψη που παρέχει μέσω αυτής στους κοινοτικούς αγρότες, δημιουργούν άνισους όρους ανταγωνισμού στις διεθνείς αγορές, ενώ οδηγούν στη δημιουργία τεχνητών πλεονασμάτων τα οποία, αφενός αμφισβητούν μερίδια αγοράς (που άλλοτε ανήκαν σε άλλες πιο ανταγωνιστικές χώρες παραγωγής γεωργικών προϊόντων) κι αφετέρου συμπιέζουν τις διεθνείς τιμές προς τα κάτω, συμβάλλοντας έτσι στη διαιώνιση της παγκόσμιας φτώχειας.

Μετά από αλλεπάλληλες αποτυχίες στις προσπάθειες που καταβλήθηκαν για να βρεθεί μια κοινή συνισταμένη στις αντιτιθέμενες θέσεις των βασικών διαπραγματευτών, το αρχικό χρονοδιάγραμμα που προέβλεπε, η τελική συμφωνία να έχει επιτευχθεί μέχρι το τέλος του 2004, δεν στάθηκε δυνατό να τηρηθεί. Οι

συνεχείς μεταθέσεις του χρονοδιαγράμματος οφείλονταν κυρίως στην αδυναμία να συμφωνηθούν οι λεγόμενες «διαπραγματευτικές λεπτομέρειες» (modalities), για τον προσδιορισμό, δηλαδή, των ευρύτερων παραμέτρων, εντός των οποίων θα πρέπει να μειωθούν η εγχώρια στήριξη και οι εξαγωγικές επιδοτήσεις και να αυξηθεί η πρόσβαση στην αγορά.

Ωστόσο, μια καταρχήν «συμφωνία- πλαίσιο» του ΠΟΕ επιτεύχθηκε τον Ιούλιο 2004, έστω και χωρίς λεπτομέρειες, στο πλαίσιο της οποίας, η Ευρωπαϊκή Ένωση κατέθεσε την τελευταία προσφορά της τον Οκτώβριο του 2005. Πολλά κράτη μέλη, μεταξύ των οποίων και η χώρα μας, επεσήμαναν ότι, με την προσφορά αυτή, εξαντλούνται τα περιθώρια της Ένωσης για παραχωρήσεις προς τους εμπορικούς εταίρους, ενώ άσκησαν κριτική στην Επιτροπή, θεωρώντας ότι η προσφορά κινείται πλέον (αν δεν το ξεπερνά) στο μεταίχμιο της διαπραγματευτικής εντολής που είχε από το Συμβούλιο. Σε κάθε περίπτωση, τα κυριότερα στοιχεία της τελευταίας αυτής κοινοτικής προσφοράς συνίστανται στα εξής:

- Πρόσβαση στην Αγορά:

Η Ε.Ε. είναι διατεθειμένη να δεχτεί κλιμακωτές μειώσεις των δασμών, αναλόγως του ύψους τους και μάλιστα, από 35% (για δασμούς που σήμερα κυμαίνονται από 0-30%), 45% (για δασμούς που κυμαίνονται από 30-60%), 50% (για δασμούς από 60-90%) και μέχρι 60% (για δασμούς πάνω από 90%. Δέχεται επίσης ως κατώφλι δασμών το 100%. Η Ε.Ε. διεκδικεί να καθορίσει ως «ευαίσθητα» έναν αριθμό προϊόντων που θα φτάνει ως το 8% του συνολικού αριθμού των δασμολογικών γραμμών και επιδιώκει για αυτά, τη διατήρηση της «Ειδικής Ρήτρας Ασφάλειας». Για την Ε.Ε., το μείζον θέμα των γεωγραφικών ενδείξεων, ως μέσου προστασίας της εγχώριας παραγωγής, θα πρέπει να αποτελέσει μέρος των δεσμεύσεων πρόσβασης για όλα τα συμβαλλόμενα μέρη.

- Εσωτερική Στήριξη:

Για τα διάφορα μέτρα εσωτερικής στήριξης που εντάσσονται στα τρία διαφορετικά «κουτιά» κατάταξης του ΠΟΕ, η Ε.Ε. μπορεί να δεχτεί και προτείνει¹²²:

¹²² circa.europa.eu

Πορτοκαλί κουτί: κλιμακωτές μειώσεις μέχρι 70% για τις χώρες με το υψηλότερο επίπεδο στήριξης (δηλαδή, Ε.Ε. και Ιαπωνία), μέχρι 60% για χώρες με υψηλό επίπεδο στήριξης (δηλαδή, ΗΠΑ) και μέχρι 50% για όλες τις υπόλοιπες χώρες.

Γαλάζιο κουτί: κατώφλι συνολικής στήριξης, ως το 5% της εγχώριας παραγωγής.

Πράσινο κουτί: Η Ε.Ε. επιθυμεί την επανεξέταση των μέτρων που εντάσσονται σ' αυτή την κατηγορία και το ξεκαθάρισμα των κριτηρίων ένταξής τους.

- Ανταγωνισμός Εξαγωγών:

Η Ε.Ε. δεσμεύεται να εξαλείψει τις παρεχόμενες μέσω της ΚΑΠ εξαγωγικές ενισχύσεις εντός τακτού χρονικού διαστήματος (μέχρι το 2013), αλλά υπό τις προϋποθέσεις της «συμφωνίας-πλαίσιου», δηλαδή, ότι και άλλα μέτρα ισοδύναμου αποτελέσματος θα υποβληθούν σε ανάλογες δεσμεύσεις. Έκτοτε, όμως, και παρά τις εντατικές προσπάθειες που καταβλήθηκαν το επόμενο διάστημα για προσέγγιση των θέσεων, τον Ιούλιο του 2006 διαπιστώθηκε ότι οι διαφορές στις θέσεις των βασικών διαπραγματευτών ήσαν και παρέμεναν μεγάλες, χωρίς προοπτική αλλαγής ή οπισθοχωρήσεων. Στο μεταξύ, εξακολουθεί να αναζητείται «ευελιξία» για συμβιβασμό των αντιτιθέμενων προσφορών από τους κύριους διαπραγματευτές και ασκούνται πιέσεις προς: Ε.Ε.: Για μείωση εισαγωγικών δασμών. Ζητείται υψηλότερη προσφορά στο επίπεδο πρόσβασης στην αγορά, στη βάση της «ελβετικής φόρμουλας». Όμως, είναι σαφές ότι αυτή είναι απαίτηση των μεγαλο-εξαγωγέων (ΗΠΑ, Βραζιλία, Αυστραλία, κλπ) και όχι των λιγότερο αναπτυσσόμενων χωρών που ούτως ή άλλως έχουν ελεύθερη πρόσβαση στην κοινοτική αγορά.

ΗΠΑ: Για μείωση εσωτερικών επιδοτήσεων. Απαιτούνται υψηλότερες μειώσεις στην εσωτερική στήριξη (για τα μέτρα στο πορτοκαλί και στο γαλάζιο κουτί).

Ομάδα των «20» (κυρίως Βραζιλία, Ινδία): Άνοιγμα των αγορών τους σε μη γεωργικά προϊόντα (NAMA)¹²³ με υποβολή γενναιότερης προσφοράς.

Είναι προφανές ότι, σε επίπεδο Π.Ο.Ε., το σκηνικό, βάσει του οποίου προσδιορίζονται εφεξής οι διεθνείς κανόνες που διέπουν τις γεωργικές πολιτικές, έχει αλλάξει σημαντικά σε σχέση με αυτό που υπήρχε μέχρι και τον προηγούμενο

¹²³ NAMA αναφέρονται όλα τα προϊόντα που δεν καλύπτονται από τη συμφωνία για τη γεωργία. Με άλλα λόγια, στην πράξη, περιλαμβάνει την κατασκευή των προϊόντων, καυσίμων και μεταλλευτικών προϊόντων, ψαριών και αλιευτικών προϊόντων, καθώς και δασοκομικά προϊόντα. Μερικές φορές αναφέρονται ως βιομηχανικά προϊόντα, ή μεταποιημένα αγαθά.

Γύρο Ουρουγουάης. Μέχρι τότε, αρκούσε μιά καταρχήν συμφωνία στο τελικό στάδιο των διαπραγματεύσεων μεταξύ των δύο εμπορικών υπερδυνάμεων, ΗΠΑ και ΕΕ, προκειμένου να δοθεί το έναυσμα για μια συνολική συμφωνία όλων των συμβαλλόμενων μερών. Αυτή ήταν η περίπτωση, για παράδειγμα, του Γύρου Ουρουγουάης, όπου η λεγόμενη «συμφωνία Blaire House»¹²⁴ μεταξύ των δύο μερών που επιτεύχθηκε με αμοιβαίες υποχωρήσεις το 1992, επέτρεψε να βρεθεί φόρμουλα για την τελική Γεωργική Συμφωνία στο Marrakech το 1993. Στην παρούσα φάση, όμως, η τυχόν διμερής «συνεννόηση» μεταξύ ΗΠΑ-ΕΕ, όχι μόνο δεν αρκεί αλλά δημιουργεί και πολλαπλές αντιδράσεις μεταξύ των υπόλοιπων συμβαλλομένων. Αφενός ο κύκλος των συμμετεχόντων στις διαπραγματεύσεις έχει σημαντικά διευρυνθεί με νέα, και μάλιστα δυναμικά, εμπορικά μέλη (με προεξάρχουσα την ένταξη της Κίνας)¹²⁵ κι αφετέρου, η ομαδοποίηση των κρατών με βάση τις κοινές τους επιδιώξεις έχει επίσης διαφοροποιηθεί, (G-4, G-10, G-20 κλπ). Έχει γίνει δε σαφές ότι, στον παρόντα Γύρο Doha, επονομαζόμενο και ως «Γύρος της Χιλιετίας για την Ανάπτυξη»¹²⁶, οι αναπτυσσόμενες χώρες παίζουν πλέον ουσιώδη ρόλο. Για τούτο και θεωρείται ότι, αν δεν συμφωνήσουν τουλάχιστον οι τέσσερις δυνάμεις (ΕΕ, ΗΠΑ, Ινδία Βραζιλία) στο πλαίσιο του G-4, δεν θα μπορέσει να υπάρξει τελική συμφωνία.

3.4. Ελλάδα και Γύρος της Ντόχα

Κρίσιμο θέμα, και ουσιαστικά πρώτη προτεραιότητα, για την Ελλάδα, αλλά και τις περισσότερες χώρες- μέλη της ΕΕ είναι η διαφύλαξη της αναθεωρημένης ΚΑΠ και της δυνατότητας χορήγησης των ενισχύσεων που προβλέπει. Η αναθεώρηση της ΚΑΠ, ιδιαίτερα αυτής που συμπληρώθηκε με την πρόσφατη απόφαση στο πλαίσιο

¹²⁴ Η συμφωνία Blair House επιτεύχθηκε το νοέμβριο του 1992 μεταξύ ΗΠΑ και ΕΕ για μείωση των εξαγωγικών και εισαγωγικών επιδοτήσεων και ήταν μέρος της πολυμερούς συμφωνίας του ΠΟΕ από το γύρο της Ουρουγουάης.

¹²⁵ Στις 11 Δεκεμβρίου 2001, η Κίνα έγινε μέλος του ΠΟΕ μετά από 15 έτη εκτενών διαπραγματεύσεων

¹²⁶ Η Υπουργική Συνάντηση των χωρών- μελών ΠΟΕ που διεξάχθηκε στο Σηάτλ, ΗΠΑ κατά το διάστημα 30/11- 3/12 1999 , αποτέλεσε την έναρξη του Νέου Γύρου Πολυμερών Εμπορικών Διαπραγματεύσεων του ΠΟΕ και επονομάστηκε γύρος της Χιλιετίας (Millennium Round) ή Γύρος 2000

του health check, έχει μειώσει σε σημαντικό βαθμό τις ανάγκες για ενισχύσεις που εντάσσονται στο κεχριμπαρένιο και στο μπλε κουτί. Οι δεσμεύσεις που μέχρι στιγμής διαμορφώνονται στο Γύρο της Ντόχα είναι μέσα στα περιθώρια που έχει χαράξει η ΕΕ και δεν φαίνεται να προκαλούν σημαντικά προβλήματα. Η αποδέσμευση του μεγαλύτερου μέρους των ενισχύσεων από την άλλη, υπαγορεύει ως βασική επιδίωξη τη διατήρηση του λεγόμενου πράσινου κουτιού χωρίς περιορισμούς και την αυστηροποίηση των κριτηρίων του. Συγκεκριμένα, οι συζητήσεις για το θέμα αυτό αφορούν στην παράγραφο 6 του πράσινου κουτιού, στην οποία ταξινομούνται οι αποδεσμευμένες ενισχύσεις της ΚΑΠ και ειδικότερα στην εισαγωγή της έννοιας της σταθερής και αμετάβλητης περιόδου βάσης. Η ρύθμιση αυτή προκαλεί μια σειρά από προβλήματα στο σύστημα της ΕΕ τα οποία αφορούν στη δυνατότητα μεταβίβασης των δικαιωμάτων, στον τρόπο ταξινόμησης τους, στη μετατροπή από το ιστορικό στο περιφερειακό μοντέλο, καθώς και στον τρόπο μετατροπής των Διαρθρωτικών Προγραμμάτων Προσαρμογής (Structural Adjustment Programmes) σε υγειονομικά και φυτοϋγειονομικά μέτρα (W.T.O. Agreements on Sanitary and Phyto-sanitary Measures)¹²⁷. Αντίστοιχες συζητήσεις γίνονται και για τις παραγράφους 11 και 13 που αφορούν την ενίσχυση των επενδύσεων και τις ενισχύσεις στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές. Η Επιτροπή, αφού αποδέχτηκε την εισαγωγή της έννοιας της σταθερής και αμετάβλητης περιόδου βάσης προσπάθησε να πετύχει συμφωνία για τη μέγιστη νομική εξασφάλιση των αποδεσμευμένων ενισχύσεων στα κράτη-μέλη¹²⁸.

Άλλο σημαντικό θέμα είναι αυτό του βαμβακιού. Το πρόβλημα είναι ότι το θέμα αυτό έχει αναχθεί σε σημαία της αναπτυξιακής διάστασης του Γύρου της Ντόχα, με τις πιέσεις να στρέφονται ουσιαστικά κατά των ΗΠΑ και τις ΕΕ(Ελλάδας)¹²⁹. Στόχος της χώρας στο θέμα αυτό εξακολουθεί να είναι η διατήρηση της αναθεωρημένης ΚΟΑ που θα κρατήσει τις δεσμευμένες πληρωμές στα σημερινά επίπεδα. Η

¹²⁷ Ορισμένες διατάξεις της συμφωνίας για την εφαρμογή μέτρων υγειονομικής και φυτοϋγειονομικής προστασίας (ΥΦΠ) και της συμφωνίας για τις εμπορικές πτυχές των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας (TRIPS) επίσης αφορούν την παραγωγή και την εμπορία γεωργικών προϊόντων.

¹²⁸ Κατερίνα Μπατζελή, Η Νέα Διακυβέρνηση και Ανάπτυξη της Ε.Ε., εκδόσεις Παπαζήση, σελ. 192

¹²⁹ Η μεσογειακή γεωργία στη δίνη της παγκοσμιοποίησης, επιμέλεια: Ναπολέων Μαραβέγιας, εκδόσεις Παπαζήση, σελ. 32

επιτροπή αποδεχόμενη τις ελληνικές θέσεις και ούσα υποχρεωμένη από το πρωτόκολλο 4 της συνθήκης ένταξης της Ελλάδας στην ΕΕ, τονίζει από την πλευρά της και προς κάθε κατεύθυνση ότι η πρόσφατη αναθεώρηση του καθεστώτος βάμβακος αποτελεί για την ΕΕ κόκκινη γραμμή και ότι δε μπορεί να αποδεχτεί λύση που δεν αφήνει περιθώρια 272 εκατ. € στο «μπλε κουτί», όπως προβλέπεται στην Κ.Ο.Α. του προϊόντος. Παρ' όλα αυτά και παρά την επιβράδυνση στις διαπραγματεύσεις, οι πιέσεις από πλευράς αναπτυσσόμενων χωρών για το θέμα αυτό δεν έχουν σταματήσει. Βασικό επιχείρημα που χρησιμοποιούν έναντι της Επιτροπής είναι ότι η αν η ΕΕ προχωρήσει σε πλήρη αποδέσμευση και μετατρέψει τις ενισχύσεις για το βαμβάκι σε ενισχύσεις «πράσινου κουτιού», θα υποχρεωθούν και οι ΗΠΑ να κινηθούν στο θέμα αυτό.

Ταυτόχρονα σημαντικό για τη χώρα ζήτημα είναι αυτό της διατήρησης της προστασίας των οπωροκηπευτικών μέσω του συστήματος τιμών εισόδου. Το θέμα αυτό εντάσσεται στο πλαίσιο των συζητήσεων για την απλοποίηση των δασμών, ζήτημα που αποτέλεσε από την πρώτη στιγμή της διαπραγμάτευσης αίτημα των εξαγωγικών χωρών. Οι πιέσεις για την κατάργηση του συστήματος τιμών εισόδου των οπωροκηπευτικών συνεχίζονται, ιδιαίτερα από χώρες της Λατινικής Αμερικής που έχουν εξαγωγικό ενδιαφέρον για τα προϊόντα αυτά.

Το θέμα της απλοποίησης των δασμών είναι ένα από αυτά που παραμένουν ακόμα ανοιχτά στη διαπραγμάτευση, αλλά φαίνεται ότι το τελικό αποτέλεσμα θα επιτρέψει στην ΕΕ να διατηρήσει ένα ποσοστό των δασμών της σε μορφή που δε θα είναι κατ' αξία, και η Επιτροπή έχει δεσμευτεί ότι το ποσό αυτό θα καλύπτει και τις τιμές εισόδου. Αυτή τη στιγμή δύο είναι τα μέλη του ΠΟΕ που αντιδρούν έντονα σε μια τέτοια λύση, η Αργεντινή και η Ινδία. Σημειώνεται ότι, κατά καιρούς, οι χώρες αυτές έχουν αμφισβητήσει τη συμβατότητα του συστήματος αυτού με το άρθρο 4 της γεωργικής συμφωνίας του Γύρου της Ουρουγουάης. Έτσι, ακόμα και αν τελικά η όποια συμφωνία επιτευχθεί είναι μέσα στο πλαίσιο που προαναφέρθηκε, αυτό δεν εξασφαλίζει τη διατήρηση του συστήματος στο μέλλον εάν υπάρξει προσφυγή στον ΠΟΕ. Για το λόγο αυτό η Ελλάδα, από την αρχή του γύρου ζητούσε και τη νομική εξασφάλιση εκτός από τη διατήρηση του συστήματος των τιμών εισόδου, κάτι που κατά την Επιτροπή, ήταν πολύ δύσκολο να επιτευχθεί.

Ένα άλλο θέμα ελληνικού ενδιαφέροντος έχει να κάνει με τα λεγόμενα τροπικά προϊόντα. Για τα προϊόντα αυτά θα πρέπει, σύμφωνα με την διαπραγματευτική εντολή να υπάρξει η μέγιστη δυνατή απελευθέρωση και ουσιαστικά έχουν συμφωνηθεί μειώσεις δασμών που θα είναι τουλάχιστον 85%. Το κρίσιμο λοιπόν ζήτημα είναι ποια θα είναι τα προϊόντα που θα περιληφθούν στη λίστα των τροπικών προϊόντων. Η Επιτροπή σε διμερή διαπραγμάτευση με την ομάδα των χωρών της Λατινικής Αμερικής, έχει καταλήξει σε μία λίστα στην οποία περιλαμβάνονται και μια σειρά από μεσογειακά προϊόντα. Η διαπραγμάτευση αυτή έγινε στη βάση μιας μαξιμαλιστικής πρότασης που είχαν υποβάλλει οι χώρες αυτές, σύμφωνα με την οποία το ¼ των δασμολογικών κλάσεων της ΕΕ θα έπρεπε να θεωρηθεί ως τροπικά προϊόντα. Το βασικό κριτήριο της Επιτροπής στην διαπραγμάτευση αυτή ήταν το ύψος του δασμού και η εμπορική σημασία για την κάθε εμπορική κλάση. Έτσι, σύμφωνα με την Επιτροπή, οι δασμολογικές κλάσεις που περιλαμβάνονται στη λίστα που συμφώνησε με τις χώρες της Λατινικής Αμερικής δεν έχουν πρόβλημα(από τεχνικής απόψεως) να είναι στη λίστα των τροπικών προϊόντων αφού είτε έχουν πολύ χαμηλό δασμό είτε πολύ μικρή εμπορική σημασία. Με βάση το κριτήριο αυτό τελικά περιλαμβάνονται στη λίστα προϊόντων της οι ελιές για ελαιοποίηση, τα καρπούζια, κάποιες δασμολογικές κλάσεις σε φρούτα και στον καπνό, τα οποία εγείρουν προβλήματα αποδοχής «πολιτικής» φύσεως για τη χώρα μας. Η αντίδραση της Επιτροπής στην Ελληνική αυτή θέση ήταν ότι η διαπραγμάτευση ουσιαστικά έχει κλείσει για τα προϊόντα αυτά, και ότι αν υπάρξει συμφωνία η λίστα αυτή δεν μπορεί να έχει παρά οριακές τροποποιήσεις που μάλλον θα σχετίζονται με απαιτήσεις των χωρών ΑΚΕ παρά με τα προβλήματα που έθεσαν τα κράτη-μέλη της ΕΕ. Σημειώνεται ότι το θέμα αυτό σχετίζεται άμεσα με το θέμα της μπανάνας. Το θέμα αυτό και συγκεκριμένα ο δασμός που εφαρμόζεται για το προϊόν αυτό, αποτελεί την παλαιότερη διαμάχη στο πλαίσιο του οργάνου επίλυσης διαφορών του ΠΟΕ, και η ΕΕ έχει χάσει σειρά υποθέσεων από χώρες της Λατινικής Αμερικής. Αυτή τη στιγμή γίνεται προσπάθεια κλεισίματος του θέματος με την επίτευξη μια οριστικής συμφωνίας μεταξύ ΕΕ και χωρών Λατινικής Αμερικής για το ύψος του δασμού. Αν συμβεί κάτι τέτοιο, τότε στο πλαίσιο της συμφωνίας τους θα υπάρξει ειδική ρήτρα σύμφωνα με την οποία θα

οριστικοποιείται και η λίστα των τροπικών προϊόντων στο πλαίσιο του Γύρου της Ντόχα.

Ένα θέμα επιθετικού ενδιαφέροντος της χώρας είναι αυτό των γεωγραφικών ενδείξεων. Αποτελεί ουσιαστικά το μόνο θέμα επιθετικού ενδιαφέροντος που έχει να επιδείξει η χώρα σε ότι αφορά τη γεωργική διαπραγμάτευση. Το θέμα αυτό έχει, πλέον, αποσυνδεθεί από τη γεωργική διαπραγμάτευση. Το θέμα της επέκτασης του άρθρου 23 της TRIPS¹³⁰ έχει συνδεθεί με το θέμα της βιοποικιλότητας, και οι συζητήσεις διεξάγονται υπό τον γενικό διευθυντή του ΠΟΕ κ. Lamy. Αντίθετα το θέμα του μητρώου οίνων και οινοπνευματωδών εξετάζεται στο πλαίσιο της Διαπραγματευτικής Ομάδας του Συμβουλίου TRIPS. Αυτή τη στιγμή υπάρχει πολύ μεγάλος αριθμός μελών(110 από τα 153 μέλη του ΠΟΕ, ανάμεσα τους και η ΕΕ) που επιθυμούν πρόοδο στα τρία θέματα της συμφωνίας TRIPS(επέκταση άρθρου 23, μητρώο οίνων και οινοπνευματωδών και βιοποικιλότητα). Από την άλλη πλευρά, υπάρχει μια ομάδα χωρών, με τις ΗΠΑ επικεφαλής, που δεν επιθυμούν πρόοδο σε κανένα από αυτά τα τρία θέματα και η αρνητική στάση των οποίων καθιστά την επιτυχή κατάληξη του θέματος εξαιρετικά δύσκολη.

¹³⁰ Συμφωνία για τις εμπορικές πτυχές των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας (TRIPS)

ΕΝΟΤΗΤΑ ΙΙΙ: ΟΙ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

1. Κοινή Αγροτική Πολιτική της Ε.Ε. μετά το 2013

Από το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον της η ΚΑΠ μπορεί να περιγραφεί αφενός ως μια βασική, οικονομική, κοινωνική και εμπορική πολιτική και αφετέρου ως μια αναπτυξιακή και διαρθρωτική πολιτική. Αυτό απορρέει από το γεγονός ότι:

- Ακολουθεί τις εξελίξεις της παγκοσμιοποίησης, της διεθνούς αναδιανεμητικής πολιτικής, της κίνησης επενδυτικών κεφαλαίων.
- Προσαρμόζεται και συνδέεται με δυναμικές πολιτικές(ενέργεια, κλιματικές αλλαγές, περιβάλλον, εξωτερικό εμπόριο).
- Κρίνεται για την αποτελεσματικότητά της και τη συμβολή της κατά κύριο λόγο στην πολιτική συνοχής, περιφερειακής ανάπτυξης, εδαφικής σύγκλισης, απασχόλησης, κοινωνικής και εισοδηματικής σύγκλισης.

- Συμπεριλαμβάνεται στο πλαίσιο εκείνων των πολιτικών που επηρεάζουν την οικονομική σταθερότητα, τη σύγκλιση τιμών παραγωγού καταναλωτή, την πολιτική τροφίμων και την εποπτεία και τον έλεγχο της αγοράς.
- Κατακρίνεται για τη μεγάλη(σταδιακά φθίνουσα) συμμετοχή στον κοινοτικό προϋπολογισμό, ενώ αποτελεί κομβικό σημείο στην πορεία των δημοσιονομικών προοπτικών της Ε.Ε.
- Βρίσκεται στο επίκεντρο των συζητήσεων κατά τις διαπραγματεύσεις της Ε.Ε. σε διεθνές επίπεδο, κατά τη σύναψη πολυμερών συμφωνιών, ενισχύοντας την παρουσία της και την πολιτική της επιρροή στις αναπτυσσόμενες χώρες και με το αμοιβαίο άνοιγμα των αγορών.
- Συμμετέχει ουσιαστικά στην προώθηση και ανάδειξη του νέου διατροφικού μοντέλου, ποιοτικού, οικολογικού, περιφερειακού.
- Προωθείται ως οικονομική και κοινωνική πολιτική που μπορεί να προσελκύσει νέους και να απορροφά κραδασμούς από την αυξανόμενη ανεργία και την κοινωνική αποδόμηση της υπαίθρου.
- Καλείται να προσδιορίσει εκ νέου με νέους μηχανισμούς, δομές, συμμαχίες το ρόλο της στην εξέλιξη των εφοδιαστικών αλυσίδων, οι οποίες έχουν πλέον παγκοσμιοποιημένη δράση και δικτύωση.
- Συμμετέχει πλέον στο νέο σκληρό διεθνή ανταγωνισμό και στη διαμόρφωση των τιμών διαμέσου χρηματιστηριακών συναλλαγών.
- Επιδιώκει να επεκτείνει τη συμμετοχή της σε άλλους τομείς, όπως εκείνους των υπηρεσιών, για να αποκτή συνεχώς μεγαλύτερη βαρύτητα στο ΑΕΠ.

Ο διάλογος για το μέλλον της Κ.Α.Π. μετά το 2013 στο πλαίσιο των νέων δημοσιονομικών πολιτικών, αλλά και του νέου τρόπου οικονομικής διακυβέρνησης έχει αρχίσει. Σημαντικές προκλήσεις για τη νέα αγροτική πολιτική είναι η σύγκλιση, η ανταγωνιστικότητα, οι κλιματικές αλλαγές και η διατροφική ασφάλεια.

1.1. Ανακατανομή και Αναδιανομή των Κοινοτικών Πόρων, Εδαφική Εισοδηματική Σύγκλιση, Ανταγωνιστικότητα

Αναδιανομή- Ανακατανομή Κοινοτικών Επιδοτήσεων

Η αναδιανομή των κοινοτικών αγροτικών επιδοτήσεων διεκδικείται ως πολιτική εξισορρόπησης των περιφερειακών και εισοδηματικών αποκλίσεων, ανισότητες για

τις οποίες άλλωστε «κατηγορείται η Κ.Α.Π». Η σημερινή εξέλιξη της Κ.Α.Π. και η πολιτικά και κοινωνικά ενιαία πληρωμή δημιουργούν συνεχείς πιέσεις για τροποποίηση του συστήματος απόδοσης των ενισχύσεων στους παραγωγούς. Είναι απαραίτητο να διαμορφωθεί σταδιακά ένα πακέτο παραμέτρων, οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών, οι οποίες να αιτιολογούν την πληρωμή των άμεσων ενισχύσεων στους εν ενεργεία παραγωγούς και μετά το 2013¹³¹. Στη χάραξη αυτής της μορφής αναδιανομής του εισοδήματος είναι σκόπιμο να ληφθούν υπόψη και η εδαφική προσέγγιση, η διαφοροποιημένη αγροτική παραγωγή μεταξύ των ανταγωνιστικών αγροτικών εκμεταλλεύσεων και των πολυλειτουργικών, η δυνατότητα σύγκλισης των περιφερειακών εισοδημάτων, η επαγγελματική ή μερική απασχόληση των γεωργών κ.α.

Ταυτόχρονα πολλά κράτη- μέλη που επιθυμούν να ενισχύσουν τα μέτρα αγροτικής ανάπτυξης, θέλουν να προωθήσουν την ανακατανομή των κοινοτικών αγροτικών επιδοτήσεων, καθώς το μεγαλύτερο μέρος των αγροτικών και κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων και επιχειρήσεων τους είναι ιδιαίτερα ανταγωνιστικό, αυτοδύναμο και αυτοτροφοδοτούμενο. Η πολιτική αυτή εκφράζεται με την μεταφορά κοινοτικών πόρων του πυλώνα 1 – των άμεσων ενισχύσεων – στον πυλώνα 2 της αγροτικής ανάπτυξης.

Δέσμη Πολιτικών

Η αναδιανομή των κοινοτικών πόρων ανά περιοχή/ζώνη, ανά αγροτικό τύπο αλλά και ανά τύπο εκμετάλλευσης θα πρέπει να συνδυαστεί με μια δέσμη οριζόντιων και ενιαίων πολιτικών, που θα ενισχύουν και θα διασφαλίζουν με έμμεσο τρόπο την παραγωγή, την εμπορία και διακίνηση των αγροτικών προϊόντων¹³². Οι οριζόντιες, κοινές πολιτικές που θα μπορούσαν να εξεταστούν ως μια δέσμη ευρωπαϊκών μέτρων είναι:

- Η μείωση του κόστους εισροών, ώστε να ενισχυθεί η ανταγωνιστικότητα και κατ' επέκταση το αγροτικό εισόδημα.

¹³¹ Paolo De Castro, European Agriculture and new global challenges, Donzelli Editore, 2010, σελ. 112

¹³² Κατερίνα Μπατζελή, Η Νέα Διακυβέρνηση και Ανάπτυξη της Ε.Ε., εκδόσεις Παπαζήση, σελ. 211

- Η έρευνα και η τεχνολογία, ώστε να προωθηθούν άμεσα καινοτόμα προϊόντα και παραγωγικές μέθοδοι, που θα ενισχύουν τη διαφοροποίηση των προϊόντων και την ανταγωνιστικότητα. Οι νέες μορφές χρήσης των αγροτικών προϊόντων στην ενέργεια συμβάλλουν, πέραν της συμφιλίωσης της γεωργικής παραγωγής με το περιβάλλον και στη μείωση του κόστους εισροών της γεωργίας με παράλληλη αύξηση του εισοδήματος.
- Η ασφάλιση της παραγωγής και του εισοδήματος, ώστε να εξαλειφθούν οι εισοδηματικές διακυμάνσεις που προκύπτουν από εμπορικές και κλιματικές αλλαγές και δεν επιτρέπουν την ομαλή συνέχιση της παραγωγής
- Η διαμόρφωση συστήματος εξασφάλισης υγιούς ανταγωνισμού σε κοινοτικό και διεθνές επίπεδο στην αγορά των γεωργικών προϊόντων, ώστε να είναι δυνατή η συνεχής προσαρμογή των παραγωγών, στις νέες πραγματικές ανάγκες της ζήτησης.
- Η βελτίωση και απλοποίηση των χρηματοδοτικών μέτρων, ώστε να είναι πιο αποτελεσματική η αγροτική δραστηριότητα.
- Ο εκσυγχρονισμός της δημόσιας διοίκησης και η πραγματική ανασυγκρότηση κρατικών ή περιφερειακών μονάδων με επιτελικό χαρακτήρα.

Είναι βασικό κατά την ανάλυση και το σχεδιασμό των αλλαγών και μεταρρυθμίσεων να τονιστεί ο διττός χαρακτήρας του ευρωπαϊκού γεωργικού μοντέλου που κυριαρχεί σήμερα στην Ευρώπη:

- Ο τύπος της αμιγούς ανταγωνιστικής γεωργίας.
- Ο τύπος της πολυλειτουργικής γεωργίας.

Είναι δύο «τύποι» γεωργίας οι οποίοι έχουν εντελώς διαφορετικά οικονομικά, λειτουργικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά. Στόχος θα πρέπει να είναι η βελτίωση της απασχόλησης και στους δύο γενικούς τύπους γεωργικών εκμεταλλεύσεων. Οι δύο αυτές κατηγορίες γεωργικών εκμεταλλεύσεων θα πρέπει να πλαισιωθούν με ένα πακέτο πολιτικών που θα ενισχύουν την ανταγωνιστικότητα, θα βελτιώνουν τα

μέτρα αγροτικής ανάπτυξης και θα αναδιανέμουν τους κοινοτικούς πόρους προς όφελος της συνοχής.

Ειδικότερα είναι σκόπιμο να προωθηθούν τα εξής:

- 1. Διαφοροποίηση των αναπτυξιακών πολιτικών, μέτρων και ενισχύσεων για την ανάπτυξη της υπαίθρου βάσει του διαφορετικού χαρακτήρα των αγροτικών περιοχών/ζωνών, όπως εκείνων που βρίσκονται σε «καθυστέρηση» και εκείνων που βρίσκονται σε «ανάπτυξη, συνυπολογίζοντας το κόστος παραγωγής».*

Η διαφοροποίηση αυτή είναι γενικής κατεύθυνσης και κυρίως χωροταξικού χαρακτήρα, ενώ στοχεύει στη μείωση και την εξάλειψη των διαφορών οικονομικής στήριξης μεταξύ των αγροτικών περιοχών. Για την υλοποίηση αυτής της πολιτικής θα πρέπει να προωθηθεί η σταδιακή εξέλιξη και αναδιανομή της ενιαίας ενίσχυσης, όπου όλοι οι παραγωγοί θα πρέπει να αμείβονται με την ίδια μονάδα μέτρησης για την άσκηση της γεωργικής δραστηριότητας βάσει και φιλικών περιβαλλοντικών γεωργικών πρακτικών. Η εξάλειψη των κοινοτικών διαφορών στις ενισχύσεις αποτελεί τη βάση για την προώθηση μιας ουσιαστικής σύγκλισης μεταξύ των δύο τύπων ζωνών/περιοχών, αλλά και για την μετέπειτα εφαρμογή διαφοροποιημένων παρεμβάσεων με στόχο την ενίσχυση της σύγκλισης.

- 2. Διαφοροποίηση των ενισχύσεων ανάλογα με τον τύπο της γεωργικής εκμετάλλευσης, όπως της «πολυλειτουργικής γεωργίας» και της «ανταγωνιστικής γεωργίας», που και οι δύο συμβάλλουν στην απασχόληση, ο καθένας με διαφορετικό τρόπο και βαρύτητα, στην κάθε περιφέρεια.*

Ο διαχωρισμός αυτός της νέας τυπολογίας δεν σκοπεύει να ξεχωρίσει με ανταγωνιστικό τρόπο τα δύο αυτά μοντέλα μεταξύ τους, αλλά αντίθετα, να ενισχύσει την αγροτική διάσταση, την αγροτική απασχόληση και την προστιθέμενη αξία της γεωργίας, στο οικονομικό επίπεδο και την αναπτυξιακή εξέλιξη της κάθε περιοχής. Σε συνδυασμό με τη νέα τυπολογία των αγροτικών ζωνών θα μπορέσει να

διαμορφωθεί ένα νέο πλαίσιο διαφοροποιημένων ενισχύσεων της Κ.Α.Π. που θα απορρέουν τόσο από τον πυλώνα Ι όσο και από τον πυλώνα ΙΙ. Στην περίπτωση αυτή η ύπαρξη ολοκληρωμένου Μητρώου Αγροτών και Αγροτικών Εκμεταλλεύσεων είναι απολύτως απαραίτητη, το οποίο μάλιστα σε συνδυασμό με το Εθνικό Ολοκληρωμένο Σύστημα Πληρωμών που θα μπορούσε να αποτελέσει τη βάση της ανακατανομής των δημόσιων δαπανών. Επίσης, προς αυτή την κατεύθυνση πρέπει να είναι και η ολοκληρωμένη πολιτική διαχείρισης της αγροτικής γης, της διαμόρφωσης ζωνών παραγωγής, η ποιοτική παρακολούθηση των γεωργικών εδαφών, η καθετοποιημένη αγροτική δραστηριότητα

- 3. Διαφοροποίηση των ενισχύσεων κατά τη γεωργική εκμετάλλευση, που θα μπορούσε να βασιστεί κατά κύριο λόγο στο βαθμό απασχόλησης στις δύο βασικές κατηγορίες. Όπως γεωργοί πλήρους και μερικής απασχόλησης σε πολυλειτουργικές εκμεταλλεύσεις και γεωργοί πλήρους και μερικής απασχόλησης σε ανταγωνιστικές εκμεταλλεύσεις.*

Ο διαχωρισμός αυτός σε συνδυασμό με την εύρεση ενός δείκτη βαρύτητας της απασχόλησης θα ενισχύσει και τους δύο κύριους τύπους εκμεταλλεύσεων αλλά ανακατανέμοντας με διαφορετικό τρόπο τους κοινοτικούς πόρους.

1.2. Κλιματικές Αλλαγές και Βιοποικιλότητα

Για την εξασφάλιση παροχής περιβαλλοντικών δημόσιων αγαθών είναι απαραίτητη η βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων (όπως το νερό, η βιοποικιλότητα και το έδαφος) και η πράσινη ανάπτυξη μέσω της καινοτομίας. Επιπλέον, απαιτούνται περαιτέρω προσπάθειες για την επίτευξη του φιλόδοξου σχεδίου της Ε.Ε. που αφορά στην ενέργεια και την κλιματική αλλαγή, καθώς και στην ενίσχυση της εδαφικής συνοχής στις αγροτικές περιοχές. Κάθε ενίσχυση η οποία δεν συνδέεται με την παροχή δημόσιων αγαθών πρέπει σταδιακά να εξαλειφθεί, ενώ η μείωση της φτώχειας στις αγροτικές περιοχές πρέπει να συντελεστεί μέσω της κοινωνικής πολιτικής. Δημόσια αγαθά, όπως η βιοποικιλότητα, είναι εκ φύσεως “διεθνή” και

απαιτούν ανάληψη δράσης σε υπερεθνικό επίπεδο. Άλλα ωστόσο δημόσια αγαθά, όπως η διατήρηση του φυσικού τοπίου, έχουν περισσότερο τοπικό χαρακτήρα, και θα πρέπει να αντιμετωπιστούν από εθνικές ή τοπικές αρχές. Ως αποτέλεσμα, η Ε.Ε. θα πρέπει να επιδοτεί περιβαλλοντικά δημόσια αγαθά που παρέχονται σε διεθνές επίπεδο. Για να καταστεί επίσης δυνατή η διαρθρωτική ποικιλομορφία στα συστήματα καλλιέργειας, η βελτίωση των συνθηκών παραγωγής για τις μικρές αγροτικές εκμεταλλεύσεις και η ανάπτυξη τοπικών αγορών, απαιτείται να υποστηριχθούν οι μικροί αγρότες υπό τη προϋπόθεση ότι είναι “ενεργοί”¹³³. Πέρα από ένα ελάχιστο επίπεδο άμεσων ενισχύσεων, πρέπει ίσως να εφαρμοστούν μέτρα αγροτικής ανάπτυξης που εστιάζουν περισσότερο στην επέκταση των υπηρεσιών συμβούλου και τη μεταφορά τεχνογνωσίας, καθώς και σχέδια για την ανάπτυξη μικρών αλυσίδων αγοράς και τοπικών αγορών.

1.3. Διατροφική Ασφάλεια και Διατροφική Αλυσίδα

Λόγω της αυξημένης μεταβλητότητας των τιμών των τροφίμων και των αγροτικών πρώτων υλών, η βιώσιμη παραγωγή τροφίμων είναι αναγκαία για την αντιμετώπιση των αυξανόμενων ανησυχιών σχετικά με την επισιτιστική ασφάλεια τόσο στο πλαίσιο της ΕΕ όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο. Είναι απαραίτητο, συνεπώς, ο αγροτικός τομέας της ΕΕ να διατηρήσει την παραγωγική του ικανότητα, και η Κ.Α.Π. να στοχεύσει στη διατροφική ασφάλεια, χρησιμοποιώντας μια σειρά μέσων πολιτικής για την επίτευξη αυτού του στόχου. Ακόμη και αν η πιθανότητα έλλειψης τροφίμων στην ΕΕ είναι ελάχιστη, η Ευρώπη πρέπει να είναι έτοιμη έναντι μελλοντικών απειλών, έτσι ώστε οι στοχευμένες πληρωμές να είναι πιο αποτελεσματικές από τις χωρίς όρους (blanket) επιδοτήσεις που χρησιμοποιούνται για τη διατήρηση του υφιστάμενου επιπέδου της αγροτικής παραγωγής ή της απασχόλησης. Πρέπει να τονιστεί ότι η ΕΕΕ μπορεί να αυξάνει τα εισοδήματα των αγροτών αλλά όχι και το αγροτικό παραγωγικό δυναμικό της Ένωσης. Επιπλέον, οι δασμοί και οι συνδεδεμένες με την παραγωγή επιδοτήσεις ενισχύουν επιμέρους κλάδους που δεν συμβάλλουν στη διατροφική ασφάλεια, όπως το κρέας. Τέλος, η

¹³³ Jose Bove (A7-0225/2010), Δίκαια εισοδήματα για τους γεωργούς: Βελτίωση της λειτουργίας της αλυσίδας εφοδιασμού τροφίμων στην Ευρώπη.

αντοχή των συστημάτων αγροτικής εκμετάλλευσης στην κλιματική αλλαγή, τη λειψυδρία, τα παράσιτα και τις ασθένειες μπορεί να ενισχυθεί, για παράδειγμα, με τη διαφύλαξη της γενετικής ποικιλίας φυτών και ζώων που χρησιμοποιούνται στη γεωργία. Όσον αφορά τη λειτουργία της αλυσίδας τροφίμων, είναι απαραίτητο να αναπτυχθούν μέσα πολιτικής για τη βελτίωση της αποτελεσματικότητάς της. Θα πρέπει λοιπόν να θεσπιστεί διαφάνεια κατά μήκος της διατροφικής αλυσίδας, δίνοντας ιδιαίτερη βαρύτητα στους παραγωγούς αγροτικών προϊόντων. Για την εξασφάλιση της δίκαιης και ισότιμης λειτουργίας της αλυσίδας τροφίμων, η Ε.Ε. πρέπει να παρέμβει σε οποιαδήποτε ένδειξη κατάχρησης ισχύος στην αγορά. Επιπλέον, προβάλλεται συχνά ο ισχυρισμός ότι η δημόσια παρέμβαση είναι αναγκαία λόγω των αυστηρών προτύπων για τα τρόφιμα της Ε.Ε., τα οποία σχετίζονται με την υγεία τόσο των ανθρώπων όσο και των ζώων και φυτών. Τα εισαγόμενα προϊόντα διατροφής πρέπει ωστόσο να πληρούν επίσης τα πρότυπα της Ε.Ε., και οι αγρότες εκτός της Ένωσης που θέλουν να παράγουν για τους λιανοπωλητές της Ε.Ε. πρέπει να συμμορφώνονται με τα ίδια ακριβώς ιδιωτικά πρότυπα όπως οι αγρότες της Ε.Ε. Αποζημιώσεις για την ασφάλεια των τροφίμων, των ζώων και της προστασίας του περιβάλλοντος πρέπει συνεπώς να καταβάλλονται επιλεκτικά, ενώ μέτρα παροχής συμβουλών, κατάρτισης και ανάπτυξης ικανοτήτων είναι πιθανώς προτιμότερα¹³⁴.

1.4. Βασικά Σημεία των Προτάσεων της Επιτροπής για την Κ.Α.Π. με Ορίζοντα το 2020.

Η Κ.Α.Π. με ορίζοντα το 2020 είναι σε διαβούλευση και πρόσφατα η Επιτροπή παρουσίασε τις προτάσεις της για τη νέα μεταρρύθμιση. Το πακέτο των προτάσεων της Επιτροπής επικεντρώνεται σε τέσσερα βασικά σημεία, α) τις άμεσες ενισχύσεις, την αγροτική ανάπτυξη, την ενιαία Κ.Ο.Α., τη χρηματοδότηση τη διαχείριση και την παρακολούθηση της Κ.Α.Π.

¹³⁴ Jose Bove (A7-0225/2010), Δίκαια εισοδήματα για τους γεωργούς: Βελτίωση της λειτουργίας της αλυσίδας εφοδιασμού τροφίμων στην Ευρώπη.

Η Επιτροπή προτείνει μια πιο ισορροπημένη κατανομή των άμεσων ενισχύσεων ανάμεσα στα κ-μ. Οι άμεσες ενισχύσεις θα αποτελούνται από μια βασική ενίσχυση που θα δίνεται στους αγρότες με τη μορφή δικαιωμάτων και θα καταβάλλεται με βάση το περιφερειακό μοντέλο. Καινοτομία της μελλοντικής Κ.Α.Π. θα είναι η Πράσινη Ενίσχυση «Πρασίνισμα της Κ.Α.Π.», σύμφωνα με την οποία θα καταβάλλεται μια υποχρεωτική πρόσθετη ενίσχυση στους γεωργούς που εφαρμόζουν γεωργικές πρακτικές φιλικές για το περιβάλλον, οι οποίες υπερβαίνουν τις υποχρεώσεις της πολλαπλής συμμόρφωσης. Ενισχύσεις υποχρεωτικής φύσεως προβλέπονται για νέους αγρότες και μικρούς παραγωγούς και προαιρετικές για γεωργούς σε μειονεκτικές περιοχές, και σε συγκεκριμένα είδη παραγωγής. Η στόχευση για τις άμεσες ενισχύσεις είναι να χορηγούνται στους «Ενεργούς Αγρότες», δηλ. δε θα δίνονται ενισχύσεις σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα που οι εισπράξεις τους από τη γεωργική δραστηριότητα είναι μικρότερες του 5% των συνολικών εσόδων.

Ο Κανονισμός για την Αγροτική Ανάπτυξη προβλέπει ανακατανομή των πόρων ανάμεσα στα κ-μ, που θα βασίζεται σε αντικειμενικά κριτήρια με στόχο να ευνοηθούν οι λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές. Οι σημερινοί Άξονες καταργούνται και τα προγράμματα Αγροτικής Ανάπτυξης θα βασίζονται στους ευρύτερους πολιτικούς στόχους της Κ.Α.Π. με ορίζοντα το 2020. Οι στόχοι που τίθενται είναι η βιώσιμη παραγωγή τροφίμων, η βιώσιμη διαχείριση φυσικών πόρων και η ισόρροπη εδαφική ανάπτυξη. Ταυτόχρονα προσδιορίζονται και οι ενωσιακές προτεραιότητες που αφορούν την ανταγωνιστικότητα, την οργάνωση της αγροδιατροφικής αλυσίδας, τη βελτίωση των οικοσυστημάτων και την αξιοποίηση του δυναμικού απασχόλησης. Τα κ-μ θα καταρτίζουν θεματικά τοπικά υποπρογράμματα για ειδικές ανάγκες και αναδιάρθρωση κλάδων φυτικής και ζωικής παραγωγής, ενώ θα δοθεί έμφαση στο Leader και στη συνέργεια ομάδων παραγωγών. Συνάμα δημιουργείται η «Ευρωπαϊκή Σύμπραξη Καινοτομίας» για την υποστήριξη της καινοτομίας στη γεωργική παραγωγικότητα και την αειφορία, έτσι ώστε να διευκολύνεται η δικτύωση των ομάδων διαχείρισης για τη κατάρτιση «πακέτων εργασίας» στο αγροτικό κλάδο.

Η διατροφική κρίση του 2008-2009 κατέδειξε την ανάγκη να υπάρχει ένα αποτελεσματικό δίκτυο ασφαλείας για τα γεωργικά προϊόντα και να βελτιωθεί η λειτουργία της διατροφικής αλυσίδας. Στα πλαίσια αυτά η πρόταση της Επιτροπής για τη νέα Κ.Ο.Α. στοχεύει στον εξορθολογισμό ορισμένων μέτρων και στη διευκόλυνση της συνεργασίας μέσω ομάδων παραγωγών και διεπαγγελματικών οργανώσεων. Ορισμένες τομεακές ενισχύσεις καταργούνται όπως και το σύστημα ποσόστωσης σε γάλα και ζάχαρη. Εισάγεται ένα ενιαίο μέτρο για τις ασθένειες των ζώων και της απώλειας εμπιστοσύνης των καταναλωτών και μια ρήτρα για περιπτώσεις διατάραξης της αγοράς που επεκτείνεται για να καλύψει όλους τους τομείς που υπάγονται στην Κ.Ο.Α.. Η Κ.Α.Π. ενισχύεται με δύο εργαλεία εκτός του Πολυετούς Δημοσιονομικού Πλαισίου με σκοπό τη σταθεροποίηση της αγοράς και την αντιμετώπιση κρίσεων. Αυτά είναι η Δημιουργία ενός Αποθεματικού Έκτακτης Ανάγκης για απρόβλεπτες καταστάσεις και η επέκταση του Ευρωπαϊκού Ταμείου Παγκοσμιοποίησης με στόχο τη βοήθεια στους αγρότες ώστε να προσαρμόζονται σε συνθήκες ελεύθερης αγοράς. Τα μέτρα αγοράς θα περιλαμβάνουν όλα τα προϊόντα και θα εφαρμόζονται με εύκολες διαδικασίες για τους αγρότες, θα στοχεύουν στην ενίσχυση τη διαπραγματευτική τους δύναμη και της ταχύτερης δικτύωσής τους και θα τους παρέχονται κίνητρα για τη συντόμευση της αλυσίδας εφοδιασμού.

Ο οριζόντιος Κανονισμός για τη χρηματοδότηση Διαχείριση και Παρακολούθηση της Κ.Α.Π. καλύπτει τα σημεία σχετικά με τη χρηματοδότηση των δαπανών της, τα συστήματα διαχείρισης και ελέγχου των κ-μ, το σύστημα γεωργικών συμβούλων και το καθεστώς πολλαπλής συμμόρφωσης. Το Ε.Γ.Τ.Ε. θα χρηματοδοτεί τις δαπάνες σχετικά με τα μέτρα ρύθμισης αγορών, τις άμεσες ενισχύσεις, τις δράσεις προώθησης γεωργικών προϊόντων και διάφορες άλλες δράσεις γενικού συμφέροντος, ενώ το Ε.Γ.Τ.Α.Α. συνεχίζει να χρηματοδοτεί τα Προγράμματα Αγροτικής Ανάπτυξης.

2. Προοπτικές Αγροτικής Ανάπτυξης στην Ελλάδα

2.1. Η Μετάβαση από την Ποσότητα στην Ποιότητα

Η αναμορφωμένη Κ.Α.Π. έχει ανοίξει το δρόμο για μια διαφορετική προσέγγιση στον αγροτικό τομέα. Έχει θέσει νέους κανόνες στη γεωργία και στην κτηνοτροφία σε διεθνές επίπεδο. Η αποσύνδεση των επιδοτήσεων από την παραγωγή επιβάλλει την αλλαγή νοοτροπίας και οδηγεί στο δύσκολο αλλά αναγκαίο δρόμο της ποιότητας. Η ποιότητα δεν αποτελεί πλέον συγκριτικό πλεονέκτημα, αλλά απαραίτητη προϋπόθεση για τη διείσδυση των αγροτικών προϊόντων στην αγορά και για την επιβίωση του τομέα. Στη γεωργική πολιτική της ΕΕ έχουν επέλθει σημαντικές αλλαγές μετά την τελευταία αναθεώρηση της Κ.Α.Π. και τις αναθεωρήσεις των Κ.Ο.Α. των προϊόντων, κάτι που καθιστά τους Ευρωπαίους αγρότες υποχρεωμένους να ανταποκριθούν στα μηνύματα της αγοράς και να παράγουν προϊόντα που επιθυμούν οι «απαιτητικοί» καταναλωτές. Η Ελλάδα καλείται να ανταπεξέλθει στα νέα δεδομένα, να στραφεί σε παραγωγές προϊόντων που είναι ποιοτικά και ελκυστικά, να είναι ασφαλή και να ανταποκρίνονται στις νέες διατροφικές ανάγκες. Στα πλαίσια αυτά θα πρέπει να τεθούν νέες βάσεις και να βγουν από το περιθώριο οι τοπικές και παραδοσιακές καλλιέργειες, κυρίως μη επιδοτούμενες, οι οποίες στην πλειονότητα τους δεν ήταν ιδιαίτερα γνωστές στο ευρύ κοινό, μολονότι ανταποκρίνονται πλήρως στις σύγχρονες διατροφικές ανάγκες και συγκεντρώνουν όλες τις προϋποθέσεις για να αναδειχθούν δυναμικά στην εγχώρια και τη διεθνή αγορά.

Η ελληνική γεωργία έχει τη δυνατότητα να αναδείξει ένα νέο ποιοτικότερο μοντέλο και να διαφοροποιήσει τα τοπικά παραδοσιακά, δυναμικά, μη επιδοτούμενα στην πλειονότητα τους, αγροτικά προϊόντα από τα βασικά αγροτικά προϊόντα (βαμβάκι, καπνός, λάδι, κ.λπ.) της χώρας μας. Το είδος αυτό γεωργίας αποτελεί ένα σημαντικό τομέα που έχει ήδη προσελκύσει το ενδιαφέρον καταναλωτών και αγροτών, κυρίως νέων αγροτών, κάτι που είναι πολύ σημαντικό. Αποτελεί μια αναπτυξιακή και αναδιαρθρωτική ελπίδα, μια αναπτυξιακή αναδιαρθρωτική προοπτική. Μια γεωργία καινοτόμο στη σύλληψη της και μοναδική στην εφαρμογή της. Το είδος αυτό γεωργίας ίσως αποτελεί τη σημαντικότερη ευκαιρία στον τομέα της αναδιάρθρωσης των καλλιεργειών στη χώρα μας.

Αναφέρεται σε δραστηριότητες του πρωτογενούς τομέα, τα προϊόντα της οποίας διαφοροποιούνται ως προς τα οργανοληπτικά και αγρονομικά χαρακτηριστικά τους, τη διατροφική τους αξία ή τις μεθόδους που ακολουθούνται στην παραγωγή τους. Πρόκειται για προϊόντα σημαντικού οικονομικού, διατροφικού και τοπικού ενδιαφέροντος, ευχερούς, απορρόφησης και τοποθέτησης τους στην αγορά. Προϊόντα τα οποία συγκεντρώνουν όλα εκείνα τα στοιχεία και τα χαρακτηριστικά που τα καθιστούν μοναδικά, με υψηλή οικονομική απόδοση και προστιθέμενη αξία.

Τα προϊόντα αυτά συσχετίζονται σε σημαντικό βαθμό με την ποικιλομορφία του ελληνικού περιβάλλοντος, την ποικιλία των μικροκλιματικών συνθηκών που δημιουργούνται από το ανάγλυφο του εδάφους και την πολυτυπία των παραγωγικών συστημάτων. Αποτελούν μια ευκαιρία βελτίωσης του γεωργικού εισοδήματος, ενίσχυσης των τοπικών οικονομιών, συγκράτησης του πληθυσμού στην ύπαιθρο, ιδιαίτερα σε μειονεκτικές περιοχές της χώρας μας.

Προσιδιάζουν δε στα ενδιαφέροντα και τις δεξιότητες των νέων αγροτών και μπορούν να υποστηριχτούν τόσο σε επίπεδο τεχνικής καλλιέργειας, όσο και σε επίπεδο τυποποίησης, μεταποίησης και εμπορίας από το σύγχρονο πλαίσιο παραγωγικής δραστηριότητας¹³⁵. Τα προϊόντα αυτά διακρίνονται σε δύο κατηγορίες.

- Σε αυτά που είναι αποτέλεσμα **«δυναμικών καλλιεργειών»**, όπως τα κεράσια, οι φράουλες, το ροδάκινο, το ακτινίδιο, το αβοκάντο, το σπαράγγι, τα κάστανα, τα φιστίκια, τα αμύγδαλα, τα ρόδια, τα όσπρια, τα κάστανα, οι πρώιμες πατάτες, τα αρωματικά και αρτυματικά φυτά, τα πρώιμα κηπευτικά κ.α.
- Σε **«τοπικά παραδοσιακά προϊόντα»** με ιδιόμορφα χαρακτηριστικά, όπως ο κρόκος Κοζάνης, η μαστίχα Χίου, η φάβα και το τοματάκι της Σαντορίνης, το σταμναγκάθι Κρήτης, τα φασόλια Πρεσπών, τα δαμάσκηνα Σκοπέλου, οι φακές Εγκλούβης, το νεροκρέμμυδο Ζακύνθου, το λαθούρι της Καρύας και πολλά άλλα προϊόντα.

¹³⁵ Αλέξανδρος Κοντός Η «Άλλη Γεωργία και το Περιβάλλον», εκδόσεις Λιβάνη, 2011, σελ 12

Αυτές οι μορφές γεωργίας καλύπτουν 2.300.000 στρέμματα και αντιπροσωπεύουν περίπου το 7% της συνολικής καλλιεργούμενης έκτασης στη χώρα μας. Αυτός ο θησαυρός της ελληνικής γης έχει υψηλή διατροφική αξία και συνδέεται άμεσα με τη μεσογειακή διατροφή. Αποτελεί τη βάση της ελληνικής γαστρονομικής παράδοσης και συνδέεται με την τουριστική ανάπτυξη, και ιδιαίτερα με τον αγροτουρισμό και την αγροβιοτεχνία, σημαντικούς παράγοντες κοινωνικής συνοχής του αγροτικού χώρου.

- Την ανάπτυξη του τομέα ως μιας αξιόπιστης εναλλακτικής πρότασης στο πλαίσιο της νέας ΚΑΠ, με τη διεκδίκηση μεριδίου αγοράς στον ελληνικό και διεθνή χώρο.
- Την ενίσχυση της τοπικής οικονομίας και τη γενικότερη ανάπτυξη της αγροτικής παραγωγής και της υπαίθρου
- Την ανάδειξη της ιδιαίτερης αξίας και την προβολή των ποιοτικών χαρακτηριστικών των προϊόντων.
- Τη συγκράτηση του αγροτικού πληθυσμού στην ύπαιθρο, ιδιαίτερα σε μειονεκτικές ορεινές ή απομακρυσμένες περιοχές
- Τη διεύρυνση της απασχόλησης στον αγροτικό τομέα για τους νέους αγρότες
- Τη διασφάλιση της προστασίας του καταναλωτή με την προσφορά προϊόντων εγγυημένων για την ασφάλεια και την ποιότητά τους σε όλα τα στάδια παραγωγής, επεξεργασίας, τυποποίησης και διακίνησης.
- Τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και την προστασία του περιβάλλοντος.

Είναι καλλιέργειες απόλυτα φιλικές προς το περιβάλλον, αφού παράγουν προϊόντα υψηλής ποιότητας και άριστων οργανοληπτικών χαρακτηριστικών, με απόλυτο σεβασμό στον καταναλωτή, τον παραγωγό και το οικοσύστημα μέσα στο οποίο συντελείται η παραγωγή τους. Δίνεται λοιπόν ιδιαίτερη σημασία στο φιλοπεριβαλλοντικό χαρακτήρα τους, ο οποίος σε γενικές γραμμές έχει τα εξής χαρακτηριστικά:

- Αρκετά προϊόντα παράγονται χωρίς να απαιτείται χρήση λιπασμάτων κατά την ολοκλήρωση του βιολογικού τους κύκλου. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι τα όσπρια, τα οποία ολοκληρώνουν το βιολογικό τους κύκλο χωρίς να υπάρχει η ανάγκη προσθήκης αζώτου, αφού πρόκειται για αζωτολόγα φυτά, συμβάλλοντας έτσι στην οικονομία του αζώτου στη φύση.
- Πολλές καλλιέργειες, όπως τα σύκα, ο κρόκος, η μαστίχα κ.α., είναι «ξηρικές» καλλιέργειες, οι οποίες ολοκληρώνουν το βιολογικό τους κύκλο χωρίς να υπάρχει η ανάγκη άρδευσης. Το γεγονός αυτό, αποτελεί περιβαλλοντικό πλεονέκτημα, συμβάλλοντας στη σωστή αξιοποίηση των υδάτινων πόρων

Βιολογική Γεωργία

Πολλά προϊόντα όπως ο κρόκος Κοζάνης, η μαστίχα Χίου, αβοκάντο, ακτινίδια κ.α.) παράγονται με βιολογικές μεθόδους παραγωγής. Βιολογική γεωργία είναι η παραγωγή αγροτικών προϊόντων χωρίς τη χρήση τεχνητών χημικών ουσιών. Το σύστημα αυτό σέβεται τη φύση και προσπαθεί να συνεργαστεί μαζί της, με τη χρήση ήπιων τεχνικών κατεργασίας της γης. Αξιοποιεί κάθε σύγχρονη γνώση, στο βαθμό που λειτουργεί σε αρμονία με τις φυσικές διαδικασίες, για να παράγει προϊόντα με εξαιρετικές οργανοληπτικές ιδιότητες και πάνω απ' όλα «καθαρά». Με τις βιολογικές μεθόδους η γεωργική παραγωγή διαφοροποιείται απ' όσα είχαν συνηθίσει οι παραγωγοί μέχρι σήμερα. Το κέρδος δεν αναμένεται από τη μεγιστοποίηση της παραγωγής. Η βιολογική γεωργία στοχεύει στην παραγωγή ποιοτικών και υγιεινών πιστοποιημένων προϊόντων, φροντίζοντας ταυτόχρονα το περιβάλλον και τον άνθρωπο παράλληλα, ο σύγχρονος, οικολογικά ευαισθητοποιημένος πολίτης- καταναλωτής έχει διαμορφώσει συνθήκες στη ζήτηση των γεωργικών προϊόντων οι οποίες ευνοούν την αγορά των υψηλής τιμής βιολογικών προϊόντων. Στο πλαίσιο αυτό, οι αρχές που καθορίζουν τις πρακτικές της βιολογικής γεωργίας την καθιστούν ιδανική για τις απαιτήσεις της σημερινής κοινωνίας.

Ολοκληρωμένη Διαχείριση της Παραγωγής

Σε ορισμένες καλλιέργειες επεκτείνεται με εξαιρετικά γρήγορους ρυθμούς η εφαρμογή της ολοκληρωμένης διαχείρισης της παραγωγής (ακτινίδια Πιερίας, ροδάκινα Ημαθίας, φράουλες Ηλίδας, φασόλια Πρεσπών, ρόδια Κιλκίς και σπαράγγια Θράκης). Η ολοκληρωμένη διαχείριση στη φυτική παραγωγή συνιστά τη φιλοπεριβαλλοντική προσέγγιση για τις περιπτώσεις κατά τις οποίες τα εμπόδια για την εφαρμογή της βιολογικής γεωργίας δεν είναι εύκολο να υπερπηδηθούν. Ως ολοκληρωμένη διαχείριση της φυτικής παραγωγής η ολοκληρωμένη γεωργία (integrated farming) θα μπορούσε να οριστεί ως ένας τρόπος γεωργικής παραγωγής που δίνει ιδιαίτερη έμφαση στο σεβασμό του περιβάλλοντος¹³⁶. Πρόκειται για μια συνδυασμένη εφαρμογή βιολογικών αλλά και μηχανικών μεθόδων, για μια μεθοδική προσέγγιση της πρωτογενούς γεωργικής παραγωγής, η οποία σκοπό έχει την οικονομικά αποδοτική παραγωγή προϊόντων σταθερής ποιότητας, ασφαλών για τον καταναλωτή, με παράλληλη μέριμνα για την προστασία και τη βελτίωση του περιβάλλοντος κατά την παραγωγική διαδικασία των εν λόγω προϊόντων στον αγρό. Πρόκειται για μια συνδυασμένη εφαρμογή εναλλακτικών, κατά προτίμηση μεθόδων παραγωγής, και μόνο όταν κριθεί αναγκαίο, και χημικών μεθόδων. Ο συνδυασμός αυτός αποβλέπει στην ορθολογική χρήση από τους παραγωγούς φυτοφαρμάκων και λιπασμάτων, καθώς και στη μέριμνα για ορθολογική χρήση της κατανάλωσης νερού και ενέργειας. Παράλληλα το σύστημα της ολοκληρωμένης διαχείρισης απαιτεί και την απαραίτητη τεκμηρίωση, όπου κάθε ενέργεια θα πρέπει να καταγράφεται και να τηρούνται τα σχετικά αρχεία. Θα μπορούσε να παρομοιαστεί το σύστημα της ολοκληρωμένης διαχείρισης με ένα οικοδόμημα που έχει ως βάσεις τον προγραμματισμό, την εφαρμογή του προγράμματος βελτίωσης και τον έλεγχο της εφαρμογής του με τα σχέδια διαχείρισης. Από τη μέχρι σήμερα αποκτηθείσα εμπειρία προκύπτει ότι, παρά τις όποιες δυσκολίες, ο παραγωγός γεωργικών προϊόντων στην Ελλάδα επιδεικνύει προσαρμοστικότητα στις προκλήσεις των καιρών για τη μετάβαση από την ποσοτική στην ποιοτική, μέσω της εφαρμογής του συστήματος της

¹³⁶ Ελένη Καδίτη, Ελισάβετ Νίτση, Ο Αγροτικός Τομέας στην Ελλάδα, Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών, Αθήνα 2010

ολοκληρωμένης διαχείρισης, που επίσης τυγχάνει της αποδοχής του συνόλου των γεωτεχνικών και της αγοράς.

Π.Ο.Π. και Π.Γ.Ε.

Πολλά ελληνικά προϊόντα έχουν εγκριθεί από την Ε.Ε. ως προϊόντα Προστατευόμενης Ονομασίας Προέλευσης(Π.Ο.Π.) και Προστατευόμενης Γεωγραφικής Ένδειξης (Π.Γ.Ε.), όπως τα φασόλια Πρεσπών, ακτινίδια Πιερίας, πατάτα Νευροκοπίου). Το σύστημα κατοχύρωσης- ελέγχου- πιστοποίησης προϊόντων Π.Ο.Π. και Π.Γ.Ε. καθορίζεται από συγκεκριμένο κοινοτικό κανονισμό¹³⁷ και εθνική νομοθεσία¹³⁸. Οι κύριοι άξονες αυτής της νομοθεσίας είναι η ενίσχυση της διαφοροποίησης της γεωγραφικής παραγωγής, κυρίως σε μειονεκτικές και απομακρυσμένες περιοχές, με παράλληλο προσανατολισμό στα Π.Ο.Π. και στην προστασία του περιβάλλοντος. Για την επίτευξη του στόχου της ποιότητας και της προστασίας του περιβάλλοντος έχουν καθοριστεί συγκεκριμένες απαιτήσεις κατά τη διαδικασία κατοχύρωσης του κάθε προϊόντος. Ειδικότερα:

- Καθορίζεται ότι τα εν λόγω προϊόντα θα πρέπει να παράγονται από ποικιλίες φυτών/ φυλές ζώων που παραδοσιακά καλλιεργούνται/ εκτρέφονται εντός της ζώνης παραγωγής και οι οποίες έχουν προσαρμοστεί/ εγκλιματιστεί στις τοπικές κλιματολογικές και περιβαντολλοντογικές συνθήκες. Με αυτό τον τρόπο προφυλάσσεται η βιοποικιλότητα και προστατεύονται είδη που έχουν από τις εντατικές μεθόδους παραγωγής. Επίσης χρησιμοποιούνται φυτά/ ζώα ανθεκτικότερα στις ασθένειες, με αποτέλεσμα να γίνεται χρήση λιγότερων φυτοφαρμάκων/ ζωοφαρμάκων και με μικρότερες απαιτήσεις, μειώνοντας έτσι τον όγκο των εισροών - λιπάσματα/ ζωοτροφές.
- Καθορίζονται βιολογικές/ φιλικές προς το περιβάλλον μέθοδοι καταπολέμησης των εχθρών.
- Καθορίζονται συγκεκριμένες μέθοδοι καλλιέργειας/ εκτροφής που απαιτούνται για κάθε φυτό/ ζώο προκειμένου να μη γίνονται άσκοπες επεμβάσεις και να υπάρχει ελεγχόμενη χρήση εισροών

¹³⁷ Καν ΕΚ 510/06

¹³⁸ ΚΥΑ 261611/07

- Προωθούνται παραδοσιακοί τρόποι παραγωγής με τη μικρότερη δυνατή χρήση μεθόδων που επιβαρύνουν το περιβάλλον και τη μικρότερη δυνατή παραγωγή αποβλήτων.
- Ενισχύονται οι τοπικές οικονομίες, δίνοντας κίνητρα για την παραμονή των κατοίκων στις απομακρυσμένες και μειονεκτικές περιοχές, περιορίζοντας την υποβάθμισή τους και συμβάλλοντας στην προστασία του περιβάλλοντος
- Καθορίζονται συγκεκριμένα οργανοληπτικά χαρακτηριστικά, τα οποία παραμένουν σταθερά για όσα προϊόντα παράγονται εντός της συγκεκριμένης ζώνης, ενισχύοντας την εμπιστοσύνη των καταναλωτών.
- Καθορίζονται κανόνες προκειμένου να επιλέγονται μόνο τα προϊόντα που ικανοποιούν τα υψηλότερα κριτήρια ποιοτικής κατάταξης.
- Επιλέγονται και διατίθενται στην αγορά προϊόντα που είναι απαλλαγμένα από τοξικά υπολείμματα
- Αποκλείονται προϊόντα που είναι ποιοτικά υποβαθμισμένα
- Καθορίζονται συγκεκριμένα ποσοστά θρεπτικών συστατικών προκειμένου να εξασφαλίζεται σταθερή ποιότητα
- Καθορίζονται συγκεκριμένοι κανόνες τυποποίησης/ συσκευασίας/ επισήμανσης και διακίνησης/ εμπορίας προκειμένου να διαδίδονται σαφείς και συγκεκριμένες πληροφορίες για το προϊόν, με σκοπό να εξασφαλίζεται η επιλογή του καταναλωτή και να ενισχύεται η εμπιστοσύνη του στην ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών.
- Διαμόρφωση συνθηκών Food Sovereignty – έλεγχος επί της διατροφής¹³⁹.

Προστασία Οικοσυστημάτων

Καταγράφονται περιπτώσεις κατά τις οποίες η ανάπτυξη αυτού του είδους γεωργίας διασφαλίζει την προστασία ευαίσθητων οικοσυστημάτων που βρίσκονται κοντά στις περιοχές αυτές¹⁴⁰. Χαρακτηριστικές περιπτώσεις είναι η ανάπτυξη της

¹³⁹ Η μεσογειακή γεωργία στη δίνη της παγκοσμιοποίησης, επιμέλεια: Ναπολέων Μαραβέγιας, εκδόσεις Παπαζήση, ομιλία της Κ. Παχάκη, σελ. 80

¹⁴⁰ Δημαδάμα Ζέφη, Οικονομία, Ανάπτυξη, Περιβάλλον: Θεωρητικές προσεγγίσεις και Πολιτικές Αειφόρου Ανάπτυξης, εκδ. Παπαζήση, 2008, σελ. 87

καλλιέργειας των φασολιών στην περιοχή των Πρεσπών, σε σχέση με την προστασία του οικοσυστήματος των Πρεσπών, όπως και η ανάπτυξη της αμπελοκαλλιέργειας στο Αμύνταιο, σε σχέση με την προστασία των λιμνών Βεγορίτιδας και Πετρών.

Ταυτόχρονα συμβάλλουν αποτελεσματικά στην παραμονή στις περιοχές αυτές αγροτών και στην αποτροπή της απερήμωσης κυρίως ορεινών και νησιωτικών περιοχών. Αποτέλεσμα αυτού αποτελεί το γεγονός της προστασίας των εδαφών, της χλωρίδας και της πανίδας και η δημιουργία προοπτικής ανάπτυξης του τόπου, καθώς και επαγγελματικής διεξόδου για την παραμονή των νέων στις περιοχές αυτές.

Αποτροπή Ερημοποίησης

Σε αρκετές περιπτώσεις το είδος αυτό γεωργίας(μαστιχόδεντρα, σπαράγγι) συμβάλει στην ουσιαστική αποτροπή της διάβρωσης των εδαφών και της ερημοποίησης.

Γεωργία Ακριβείας

Ξεκίνησε με επιτυχία σε καλλιέργειες της «άλλης γεωργίας» η πιλοτική εφαρμογή της γεωργίας ακριβείας, που συνίσταται στη διαχείριση της χωρικής και χρονικής παραλλακτικότητας των αγρών(μελέτη των αναγκαίων εισροών για κάθε τμήμα του αγρού μέσω προγραμμάτων ηλεκτρονικής μορφής) προκειμένου να βελτιωθεί η αποδοτικότητα των αγροκτημάτων και να επιτευχθεί μείωση των αρνητικών επιπτώσεων στο περιβάλλον από τη μη ορθολογική χρήση των εισροών.

2.2. Προώθηση Προγράμματος Πιστοποίησης και Ελέγχου Παραγωγής, Διακίνησης Ποιοτικών Προϊόντων και Διαχείριση Αγροτικής Γης

Η Ε.Ε. προχωρά με γρήγορους ρυθμούς στην πιστοποίηση της ποιότητας των τροφίμων, έτσι ώστε να υπάρχει κατοχύρωσή τους στο διεθνές εμπόριο. Το θέμα αυτό είναι ουσιαστικό και για τη μελλοντική αναθεώρηση της ΚΑΠ 2014 και περιλαμβάνεται στο «ποιοτικό πακέτο» πακέτο της νέας Κ.Α.Π..

Ειδικότερα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στις 10 Δεκεμβρίου 2010 ενέκρινε «Δέσμη Μέτρων για την ποιότητα», έτσι ώστε να κατοχυρωθεί η εγγύηση της ποιότητας για τους καταναλωτές και της σωστής τιμής για τους γεωργούς.

Οι γεωργοί, οι οποίοι πιέζονται από την οικονομική ύφεση, τη συγκέντρωση της διαπραγματευτικής ισχύος στον κλάδο λιανικής και τον παγκόσμιο ανταγωνισμό, έχουν ανάγκη από εργαλεία τα οποία να τους επιτρέπουν να ενημερώνουν καλύτερα τους καταναλωτές για τα προϊόντα που παράγουν. Η δέσμη μέτρων για την ποιότητα είναι ένα πρώτο βήμα στην πορεία της οικοδόμησης του γεωργικού τομέα πιο ισχυρού και πιο δυναμικού, που θα το ακολουθήσουν και άλλες πρωτοβουλίες¹⁴¹.

Η δέσμη μέτρων για την ποιότητα περιλαμβάνει:

- Πρόταση για νέο κανονισμό ο οποίος αφορά τα συστήματα ποιότητας των γεωργικών προϊόντων και αποβλέπει στο να αποκτήσουν συνοχή και σαφήνεια τα συστήματα της Ε.Ε. ενίσχυση του εμβληματικού συστήματος των προστατευόμενων ονομασιών προέλευσης και γεωγραφικών ενδείξεων (Π.Ο.Π. ΚΑΙ Π.Γ.Ε.) αναθεώρηση του συστήματος των εγγυημένων ειδικών παραδοσιακών προϊόντων (Ε.Π.Π.Ε.) και θέσπιση νέου πλαισίου για την ανάπτυξη «προαιρετικών ενδείξεων ποιότητας», ώστε να παρέχονται στους καταναλωτές πληροφορίες τις οποίες ζητούν ολοένα και περισσότερο, όπως «ελεύθερης βοσκής» και «πρώτης ψυχρής έκθλιψης».
- Πρόταση για εξορθολογισμό της, θέσπισης προτύπων εμπορίας από την Επιτροπή, που περιλαμβάνει την αρμοδιότητα επέκτασης της επισήμανσης σχετικά με τον τόπο παραγωγικής αναλόγως των ιδιοτεροτήτων του κάθε γεωργικού κλάδου.
- Νέες κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με τις βέλτιστες πρακτικές που εφαρμόζονται στα προαιρετικά συστήματα πιστοποίησης, καθώς και την επισήμανση των προϊόντων στα οποία χρησιμοποιούνται ως συστατικά προϊόντα με γεωγραφικές ενδείξεις.

¹⁴¹ Κατερίνα Μπατζελή, Η Νέα Διακυβέρνηση και Ανάπτυξη της Ε.Ε., εκδόσεις Παπαζήση, σελ. 247

Στα πλαίσια αυτά, τα κράτη- μέλη της Ε.Ε. και ειδικότερα χώρες όπως η Ελλάδα, οι οποίες επαναπροσδιορίζουν το αναπτυξιακό γεωργικό μοντέλο τους προς την κατεύθυνση ενός ποιοτικού διατροφικού μοντέλου, είναι σκόπιμο να υλοποιήσουν άμεσα ορισμένες δομικές αλλαγές στο σύστημα λειτουργίας της εθνικής τους αγροτικής πολιτικής, αλλά και να περάσουν μέτρα καθετοποίησης, όχι μόνο της παραγωγής, αλλά και της αγοράς και της εξαγωγικής εξέλιξης του τομέα αυτού. Στην Ελλάδα δίνεται μια ευκαιρία ανάδειξης των πλεονεκτημάτων της σε περιφερειακό επίπεδο και ενίσχυσης των δομών μεταξύ παραγωγής, μεταποίησης, εμπορίας και ελέγχου. Στο πλαίσιο αυτό η προώθηση δύο βασικών προγραμμάτων μπορεί να αποτελέσει και τη ραχοκοκαλιά του διατροφικού ποιοτικού μοντέλου¹⁴².

Εθνικό Σύστημα Ιχνηλασιμότητας Τροφίμων (Ε.Σ.Ι.Τ.)

Ιχνηλατώντας την πλήρη πορεία του προϊόντος «από το χωράφι στο ράφι», το Ε.Σ.Ι.Τ. στοχεύει άμεσα να αποτελέσει το κυρίαρχο εργαλείο διασφάλισης της ποιότητας των προϊόντων, της ανάδειξης ανταγωνιστικών προϊόντων, της προστασίας των εγχώριων προϊόντων έναντι των «ελληνοποιημένων»¹⁴³ και της καταπολέμησης διατροφικών κερδοσκοπικών φαινομένων. Η ένταξη κάποιου διατροφικού προϊόντος του ΕΣΙΤ θα του διασφαλίζει προστιθέμενη αξία ποιότητας και εμπορικό πλεονέκτημα. Η επιτυχής εφαρμογή του Ε.Σ.Ι.Τ. είναι σε θέση πολύ γρήγορα να αποτελέσει το κλειδί μιας Εθνικής Διατροφικής Διπλωματίας με σημαντικά οφέλη στην εθνική οικονομία¹⁴⁴.

Εταιρεία Υποστήριξης Ελληνικών Παραδοσιακών Προϊόντων Α.Ε. (Ε.Υ.Ε.Π.Π.)

Η κατοχύρωση και η συνεχής παρακολούθηση της παραγωγικής διαδικασίας των αναγνωρισμένων παραδοσιακών ποιοτικών προϊόντων αποτελούν την εγγύηση για τη διασφάλιση του διατροφικού, περιφερειακού μοντέλου. Για την υλοποίηση αυτού του σκοπού, που αποκτά πλέον ιδιαίτερη σημασία και μετά την αποκέντρωση της διοίκησης και ανάπτυξης διά μέσου του «Καλλικράτη», είναι σκόπιμο να προωθηθεί ένα ομοιογενές πρόγραμμα κατοχύρωσης της. Το

¹⁴² Κατερίνα Μπατζελή, Η Νέα Διακυβέρνηση και Ανάπτυξη της Ε.Ε., εκδόσεις Παπαζήση

¹⁴³ Πλήθος αλλοδαπών προϊόντων φυτικής και ζωϊκής προέλευσης βαπτίζονται ελληνικά, για διεκδίκηση καλύτερης τιμής,

¹⁴⁴ <http://www.minagric.gr/>

πρόγραμμα αυτό, αλλά και οι πολιτικές πρέπει να κατοχυρωθούν επιπρόσθετα στα «ποιοτικά μέτρα» της νέας ΚΑΠ 2014.

Στρατηγική Ανάπτυξης και Προώθησης των Ελληνικών Παραδοσιακών Προϊόντων

Τα ελληνικά παραδοσιακά προϊόντα, που κατά μία πρώτη εκτίμηση ξεπερνούν τα 3.000 στον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα, είναι δυνατόν να αποκτήσουν σημαντικότερα και διεθνούς αξίας ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα βασιζόμενα κυρίως στη διαφοροποίηση του προϊόντος και χρησιμοποιώντας μονοπωλιακά χαρακτηριστικά που μόνο ο τόπος, ο πολιτισμός και η παράδοση της τοπικής κοινωνίας μπορούν να προσφέρουν¹⁴⁵.

Η δημιουργία «εκτός σειράς» προϊόντων¹⁴⁶ με τη σφραγίδα της εμπειρίας και γνώσης που συνδέεται με την εγγύηση της παράδοσης της ελληνικής τοπικής κοινωνίας και με την αυξημένη ποιότητα, που σήμερα αποτελεί αποκλειστική και πιστοποιήσιμη πλέον συνθήκη πώλησης, είναι ήδη τεκμηριωμένο διεθνώς ότι αποτελεί σημαντικότατο κίνητρο για τον κοινωνικά ενεργό και ενημερωμένο καταναλωτή, για τον οποίο τέτοιου είδους προϊόντα με εμφανή πολιτισμικά ή τοπικά χαρακτηριστικά παραγωγής ενεργοποιούν και άλλα κριτήρια επιλογής πέραν αυτών της κάλυψης της συγκεκριμένης ανάγκης σε μια συγκεκριμένη τιμή. Τέτοια κριτήρια είναι δυνατόν να αφορούν τη γνώση, την περιέργεια, την ευαισθησία, τη «νοηματική διασύνδεση» με γεγονότα κ.λπ.

Η έννοια της παράδοσης και της τοπικής αντιπροσώπευσης που αντικατοπτρίζει το παραγόμενο προϊόν έχει ήδη αποδειχθεί από την πορεία συγκεκριμένων ελληνικών αλλά και διεθνών παραδοσιακών προϊόντων ότι μπορεί επιτυχώς να προσφέρει τα απαραίτητα κίνητρα στους καταναλωτές για επιλογή του ειδικού ή εξειδικευμένου έναντι του κοινού ή συνηθισμένου, λόγω της διαφοροποιημένης προσωπικής αντίληψης της αξίας του φτηνού προϊόντος που γίνεται αισθητική και κατανοητή στον καταναλωτή μέσω διαφορετικών χαρακτηριστικών, όπως π.χ. η εμφάνιση (π.χ.

¹⁴⁵ <http://www.minagric.gr/>

¹⁴⁶ Προϊόντα με ιδιαίτερα ποιοτικά, γεωγραφικά, χαρακτηριστικά

ξυλόγλυπτα), η γεύση (π.χ. κρασιά, τυριά), ή ποιοτικών χαρακτηριστικών από την τοποθέτηση ή χρησιμοποίηση του προϊόντος (π.χ. χαλιά, φλοκάτες) κ.λπ.

Ο πνευματικός συνδυασμός της υλικής ή πνευματικής ποιότητας και αξίας ενός παραδοσιακού προϊόντος, λόγω ακριβώς της μοναδικότητας του τρόπου σχεδιασμού, κατασκευής ή παραγωγής του, συνδέεται συνήθως με πολιτισμικές ιδιαιτερότητες και τοπική ιστορία που οριοθετούν το «χαρακτήρα» του προϊόντος βάσει του οποίου δημιουργείται και είναι δυνατόν να υποστηριχθεί αποτελεσματικά η μελλοντική προβολή και η προώθηση του για «επικοινωνία» με τη δυνητική παγκόσμια «πελατεία» του.

Πιστοποίηση «ταυτότητας»

Η τόσο πολύτιμη πλέον και επιθυμητή στο διεθνή ανταγωνισμό διαφοροποίηση τους ενός προϊόντος από το άλλο βασίζεται στη δημιουργία «ταυτότητας» του προϊόντος εύληπτα αναγνωρίσιμης από τον καταναλωτή. Η ταυτότητα του προϊόντος είναι δυνατόν να δημιουργηθεί και να υποστηριχθεί από την Τοπική Αυτοδιοίκηση εφόσον διαθέτει συγκεκριμένα και απολύτως διαφοροποιήσιμα χαρακτηριστικά που αναφέρονται, π.χ., στην παράδοση ή στον τοπικό πολιτισμό, και ειδικότερα μέσω της πιστοποίησης της μεθόδου κατασκευής ή παραγωγής του προϊόντος και ελέγχου της ποιότητας με στόχο την παροχή της απαιτούμενης «εγγύησης» στον κοινωνικά ώριμο και πολιτισμικά ευαίσθητο καταναλωτή, που ερευνά πλέον παγκοσμίως για ένα «εκτός σειράς» προϊόν με υλικά ή άυλα ενεργά διαφοροποιήσιμα χαρακτηριστικά και είναι συνήθως διατεθειμένος να πληρώσει σημαντικά μεγαλύτερο κόστος για την αγορά ενός τέτοιου προϊόντος. Η Πιστοποίηση Παραδοσιακής Γνησιότητας του προϊόντος με ένα ανάλογο για το σκοπό αυτόν πρωτόκολλο ως εγγύηση γνησιότητας της παράδοσης(ως προς την κατασκευή του και την περιοχή καταγωγής του) θα απονέμεται από τον καθ' ύλην αρμόδιο για τον κάθε τομέα του φορέα πιστοποίησης, π.χ. έναν για τον πρωτογενή τομέα, Ε.Λ.Ο.Τ.¹⁴⁷ για το δευτερογενή τομέα, για λογαριασμό των αιτούντων δήμων όλης της χώρας και θα φέρει και την ονομασία τους, ενώ μέσω αυτών των δήμων

¹⁴⁷ Σύμφωνα με τον ιδρυτικό του νόμο (Ν.372/1976), ο Ελληνικός Οργανισμός Τυποποίησης είναι ο μοναδικός οργανισμός, σε εθνικό επίπεδο, έγκρισης, έκδοσης και διάθεσης των Ελληνικών Προτύπων. Αντίστοιχοι Οργανισμοί υπάρχουν σε όλα σχεδόν τα κράτη του κόσμου.

θα πωλείται στον ενδιαφερόμενο επιχειρηματία που θα παράγει οπωσδήποτε το συγκεκριμένο προϊόν κάτω απ' την εποπτεία του δήμου. Στη συνέχεια το σήμα αυτό θα «ενσωματώνεται» στη συσκευασία ή και στο σώμα κάθε παραγόμενου προϊόντος. Αυτή η διαδικασία είναι δυνατόν να αποτελέσει ένα πολυτιμότερο για τη διάθεση και εμπορία του συγκεκριμένου προϊόντος πλεονέκτημα διαφοροποίησής του από όλα τα υπόλοιπα, παγκοσμίως, ενώ ταυτόχρονα μπορεί να αποφέρει και σημαντικά έσοδα από τη διαδικασία αξιοποίησής του για την Τοπική Αυτοδιοίκηση, με συνέπεια πολλαπλασιαστικά οφέλη για την αντίστοιχη κοινωνία.

Ειδικότερα η πιστοποίηση του τύπου και του τρόπου κατασκευής σε συνδυασμό με την ποιότητα, σύμφωνα με προεγκεκριμένες προδιαγραφές και υλικά που θα περιλαμβάνονται στον ηλεκτρονικό φάκελο που θα δημιουργήσει και θα διατηρεί η Ε.Υ.Ε.Π.Π. για κάθε χαρακτηρισμένο και εγκεκριμένο σύμφωνα με συγκεκριμένη διαδικασία ελληνικό παραδοσιακό προϊόν, θα αυξήσει σημαντικά τη διαφοροποίηση των χαρακτηριστικών του και θα δημιουργήσει την απαραίτητη θετική αντίληψη του καταναλωτή που απαιτείται πριν καταλήξει στην επιλογή της αγοράς του.¹⁴⁸ Μια τέτοια διαδικασία επιπλέον θα ενισχύσει και θα υποστηρίξει όλη την παραγωγική αλυσίδα, καθώς θα δημιουργήσει νέες προϋποθέσεις προώθησης, εμπορίας και διάθεσης των ελληνικών παραδοσιακών προϊόντων διεθνώς. Τέλος πολλαπλασιαστικά οφέλη μπορεί να προκύψουν για τις επιχειρήσεις και από τη δημιουργία νέων προϋποθέσεων (ίσως με τοπικό προσανατολισμό), καθετοποίησης των δραστηριοτήτων τους, καθώς θα αναπτυχθούν νέες συνθήκες αξιοποίησης συγκεκριμένων χαρακτηριστικών των προϊόντων, με στόχο την ισχυροποίηση των νέων ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων των προϊόντων τους.

Η πρακτική αυτή ακολουθείται διεθνώς(π.χ. Ισπανία, Γαλλία) και αποφέρει μεγάλα έσοδα¹⁴⁹. Σύμφωνα και με την είδη υπάρχουσα πρακτική στις χώρες αυτές, για την Περιφερειακή και Τοπική Αυτοδιοίκηση, από την εφαρμογή της νέας διαδικασίας συνεισφέρουν στο στόχο της διοικητικής και οικονομικής ανεξαρτησίας των διαφόρων περιοχών της χώρας και είναι δυνατόν να επιφέρουν βελτιώσεις στον τρόπο ανάπτυξης και λειτουργίας των τοπικών κοινωνιών και ειδικότερα των

¹⁴⁸ Κατερίνα Μπατζελή, Η Νέα Διακυβέρνηση και Ανάπτυξη της Ε.Ε., εκδόσεις Παπαζήση

¹⁴⁹ <http://www.copa-cogeca.be>

μικρότερων και περισσότερο απομονωμένων κοινωνιών της κάθε περιφέρειας. Μια προσυμφωνημένη και συγκεκριμένη αμοιβή που θα καταβάλλεται από τον επιχειρηματία στον εκάστοτε δήμο, για μία γνωστή και ουσιαστική διαδικασία πιστοποίησης της αυθεντικότητας των ελληνικών παραδοσιακών προϊόντων από την Ε.Υ.Ε.Π.Π. για λογαριασμό της Τοπικής Αυτοδιοίκησης που στη συνέχεια θα αποζημιώνει με ένα κοινώς αποδεκτό τίμημα της Ε.Υ.Ε.Π.Π., είναι δυνατόν με τη στήριξη των εθνικών ή περιφερειακών και Τοπικών Αρχών να έχει τα παρακάτω ενδεικτικά αποτελέσματα:

- Την αποτελεσματική στήριξη των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων όλων των περιφερειών της χώρας και ιδίως σε ορεινές μειονεκτικές περιοχές
- Τη διατήρηση και περαιτέρω ανάπτυξη της πολιτισμικής κληρονομιάς και τοπικής παράδοσης που θα δημιουργηθεί παγκοσμίως.
- Τη δημιουργία νέων συνθηκών επιχειρηματικής συνεργασίας Τοπικής Αυτοδιοίκησης και επιχειρήσεων της περιοχής.
- Την υποστήριξη της παραγωγικής αλυσίδας των τοπικών προϊόντων με ιδιαίτερη βαρύτητα στα τρόφιμα.
- Τη δημιουργία νέων συνθηκών για μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό καθετοποίησης των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων
- Την υποστήριξη της προβολής και προώθησης της εικόνας της περιοχής και των επιχειρήσεων σε εθνικό και διεθνές επίπεδο
- Τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας
- Την ενδυνάμωση και υποστήριξη της θέσης της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στο ευρύτερο επιχειρηματικό περιβάλλον της χώρας
- Την περαιτέρω αξιοποίηση των υλικών και ανθρώπινων πόρων της περιοχής και την ορθολογική χρήση των κινήτρων για ορθολογική χρήση των κινήτρων για πραγματοποίηση νέων επενδύσεων
- Τη δημιουργία νέων συνθηκών αποτελεσματικής, αξιοκρατικής και δίκαιης φορολόγησης των τοπικών επιχειρήσεων, σύμφωνα με πραγματικές πλέον συνθήκες παραγωγής και πώλησης
- Την περαιτέρω υποστήριξη της Πολιτικής Ανεξαρτησίας και Αποκέντρωσης που θα βασίζεται στην οικονομική ευρωστία και στην κοινωνική στήριξη

- Τη σταδιακή διεθνοποίηση και παγκόσμια αναγνωρισιμότητα των ελληνικών προϊόντων

Διαχείριση Αγροτικής Γης

Η Ελλάδα στο στάδιο της προετοιμασίας της για τη νέα ΚΑΠ, όπου η γη θα παίζει σημαντικό ρόλο στην κατανομή των κοινοτικών πόρων μεταξύ των κρατών-μελών, είναι σκόπιμο να «ξεκαθαρίσει», αλλά και να διανείμει την αχρησιμοποίητη αγροτική γη και να επαναπροσδιορίσει την πολιτική των αναδασμών. Πολιτικές που μέχρι σήμερα εμποδίζουν την οποιαδήποτε παραγωγική δραστηριότητα δίχως να αντιμετωπίζονται τα διαρθρωτικής φύσης χαρακτηριστικά της ελληνικής γεωργίας.

Κατά μέσο όρο την προηγούμενη εικοσαετία ολοκληρώθηκαν 70.000 στρέμματα ανά έτος, ενώ υπολείπονται 8.000.000 στρέμματα προς αναδασμό, και υπολογίζεται ότι θα απαιτηθούν, αν συνεχίσουμε με τους σημερινούς ρυθμούς 110 χρόνια για την ολοκλήρωσή τους. Για το λόγο αυτό κρίνεται απαραίτητη η επιτάχυνση του προγράμματος των αναδασμών, θέτοντας ως άμεσο στόχο μέσα στην τετραετία 2012-2015 την πραγματοποίηση αναδασμών 1.000.000 στρεμμάτων¹⁵⁰.

Το πρόβλημα αυτό της εγγείου ιδιοκτησίας μπορεί να λυθεί μόνο με τον αναδασμό, ο οποίος μέσω της ορθολογικής διάταξης συγκεντρώνει τη διάσπαρτη ιδιοκτησία σε ένα αγροτεμάχιο κανονικού σχήματος, το οποίο με την παράλληλη κατασκευή έργων υποδομής παραδίδεται στον ιδιοκτήτη προς καλλιέργεια.

Ο αναδασμός πρέπει να αποσκοπεί αποκλειστικά στην επωφελέστερη εκμετάλλευση με τη διαμόρφωση, αναδιάταξη και συγκέντρωση των εκτάσεων γης, που ανήκουν κατά πλήρη κυριότητα σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα καταχωρημένα στο Μητρώο Αγροτών και Αγροτικών Εκμεταλλεύσεων και είναι δεκτικές γεωργικής ή κτηνοτροφικής εκμετάλλευσης, σε λιγότερα κατά το πλήθος τους αλλά σε μεγαλύτερα κατά την επιφάνεια τους αγροτεμάχια ή, τουλάχιστον, σε αγροτεμάχια

¹⁵⁰ www.minagric.gr

των οποίων το σχήμα, η θέση και η διάταξη των ορίων τους επιτρέπουν τη βέλτιστη παραγωγική αξιοποίηση και εκμετάλλευση τους από τα παραπάνω πρόσωπα.

Τα οφέλη από τη διενέργεια αναδιασμού αγροτικών γαιών θα πρέπει να είναι¹⁵¹:

- Αύξηση του μέσου όρου του μεγέθους των αγροτεμαχίων λόγω συνένωσης τους και προσαρμογή των αγροτικών κτημάτων στις περιοχές όπου κατασκευάζονται μεγάλα εγγειοβελτιωτικά και άλλα έργα.
- Πρόσβαση σε όλα τα αγροκτήματα για την ασφαλέστερη και ταχύτερη μεταφορά των αγροτικών προϊόντων με ταυτόχρονη βελτίωση των συνθηκών γεωργικής εκμετάλλευσης, με συνέπεια την αύξηση του αγροτικού εισοδήματος λόγω της μείωσης του κόστους παραγωγής(εάν συνοδεύεται από αρδευτικά έργα μπορεί η μείωση να αγγίξει το 50%).

Με τον αναδιασμό πρέπει να παραχωρούνται κτήματα ίσης τουλάχιστον οικονομικής αξίας και όχι αναγκαστικά εμβαδού με τα προϋφιστάμενα.

Αναδιανομή της αγροτικής γης

Για την προστασία της απειλούμενης από διάφορα κακώς εννοούμενα ατομικά συμφέροντα δημόσιας περιουσίας και την αξιοποίησή της κατά τον πλέον αποτελεσματικό για την πατρίδα και την κοινωνία τρόπο, με τον προοδευτικό σχεδιασμό και την εφαρμογή μιας σύγχρονης αγροτικής πολιτικής που θα απευθύνεται κυρίως στους νέους αγρότες, θα εφαρμόζει σύγχρονες μεθόδους βιολογικών καλλιεργειών, κτηνοτροφίας και θα χρησιμοποιεί τις ενεργειακές ανάγκες των καλλιεργειών τεχνολογίες φιλικές προς το περιβάλλον, απαιτείται η κατεπείγουσα αναδιοργάνωση και ανακατεύθυνση του νομικού πλαισίου από το οποίο σήμερα διέπεται η δημόσια γη¹⁵².

¹⁵¹ Δημαδάμα Ζέφη, Οικονομία, Ανάπτυξη, Περιβάλλον: Θεωρητικές προσεγγίσεις και Πολιτικές Αειφόρου Ανάπτυξης,σελ. 67

¹⁵² Κατερίνα Μπατζελή, Η Νέα Διακυβέρνηση και Ανάπτυξη της Ε.Ε., εκδόσεις Παπαζήση, σελ. 198

Απαιτείται αναθεώρηση της Εποικιστικής Νομοθεσίας, έτσι ώστε οι παραγωγοί να κατοχυρώσουν τις αγροτικές εκτάσεις για να έχουν τη δυνατότητα της μακροχρόνιας παραγωγής. Η διαδικασία αυτή πλέον είναι εφικτή, διότι υπάρχει καταγραφή της δημόσιας αγροτικής γης. Με την αναδιανομή της θα πρέπει να εξαλειφθούν ζητήματα ιδιοκτησιακά, εμπόδια τα οποία δημιουργούνται από τον υψηλό βαθμό ενοικιαζόμενων εκτάσεων, νέο φορολογικό σύστημα των εκμεταλλεύσεων οι οποίες δεν ανήκουν σε κατά κύριο επάγγελμα αγρότες, αλλά και μεταβιβάσεις γης ανάλογα με τη χρήση της μετά την ολοκλήρωση του χωροταξικού, εθνικού και περιφερειακού σχεδιασμού.

3. (SWOT Analysis) του Αγροτικού Τομέα

ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ (OPPORTUNITIES)	ΑΠΕΙΛΕΣ (THREATS)
Δημιουργία ευνοϊκών προϋποθέσεων για εκσυγχρονισμό, μείωση κόστους παραγωγής ανάπτυξη και επίλυση διαρθρωτικών προβλημάτων και ευνοϊκού επιχειρηματικού περιβάλλοντος μετά την αναθεώρηση της Κ.Α.Π.	Αύξηση της έντασης του ανταγωνισμού με περαιτέρω απελευθέρωση των αγορών του Π.Ο.Ε. και της κατάργησης δασμολογικών μέτρων
Έμφαση στη δια βίου μάθηση και στη δυνατότητα ανάπτυξης μηχανισμών και θεσμών υποστήριξης και ανάπτυξης της καινοτομίας	Περιορισμός των πόρων της Ε.Ε. για τη στήριξη και την ανάπτυξη του αγροτικού τομέα. Μείωση των εισροών προς τη χώρα μας λόγω και της σταδιακής μετατόπισης πόρων υπέρ των νέων χωρών μελών.
Αξιοποίηση των εδαφοκλιματολογικών συνθηκών και της αυξανόμενης ζήτησης για παραγωγή βιολογικών ποιοτικών προϊόντων φυτικής και ζωικής παραγωγής και προαγωγή της συμβολαιακής γεωργίας.	Δυσκολία προσαρμογής στα δεδομένα συμμόρφωσης από τη νέα Κ.Α.Π.
Συνεχής αύξηση της παγκόσμιας ζήτησης τροφίμων και βιοκαυσίμων. Υψηλές τιμές αγροτικών προϊόντων.	Σοβαρά προβλήματα λόγω αναδιάρθρωσης της αγροτικής παραγωγής. Εγκατάλειψη παραγωγής σημαντικών κλάδων.
Έμφαση της αγροτικής πολιτικής της Ε.Ε. στην αειφόρο ανάπτυξη, και ευαισθητοποίηση των πολιτών για την προστασία του περιβάλλοντος και την ασφάλεια τροφίμων.	Εξαφάνιση των μικρών εκμεταλλεύσεων και δημιουργία σοβαρών οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων. Μείωση της συνολικής αγροτικής παραγωγής, αύξηση ανεργίας.

Αξιοποίηση της βιοποικιλότητας, του φυσικού κάλλους, της πολυμορφίας και της πλούσιας πολιτιστικής παράδοσης των μη προνομιούχων περιοχών για ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού.	Δυσκολίες μεγέθυνσης και εκσυγχρονισμού πολλών βιώσιμων εκμεταλλεύσεων παρά την αποχώρηση των οριακών αγροτών από την παραγωγή. Αδυναμία επίτευξης οικονομιών κλίμακας και ικανοποιητικού εισοδήματος.
Δημιουργία αναπτυξιακών και λοιπών υποδομών που θα συμβάλουν στη βελτίωση της ποιότητας ζωής του αγροτικού πληθυσμού και ανάπτυξη δραστηριοτήτων του Πυλώνα 2.	Κίνδυνοι οικονομικής κοινωνικής κατάρρευσης ορισμένων περιοχών λόγω της αναδιάρθρωσης της παραγωγής και της αποχώρησης των μικρομεσαίων αγροτών. Δυσκολίες εφαρμογής των συμπληρωματικών πολιτικών στήριξης των περιοχών αυτών.
ΙΣΧΥΡΑ ΣΗΜΕΙΑ (STRENGTHS)	ΑΔΥΝΑΤΑ ΣΗΜΕΙΑ (WEAKNESSES)
Προϊόντα υψηλής ποιοτικής αξίας που συνδέονται με τη βιολογική γεωργία και συνθέτουν τη μεσογειακή διατροφή	Γεωφυσικοί περιορισμοί εξαιτίας της ποικιλομορφίας του εδάφους με αποτέλεσμα τη διάσπαση της γεωργικής παραγωγής και της αγοράς
Ποικιλία φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος και άριστες περιβαλλοντικές συνθήκες που ευνοούν την ανάπτυξη συμπληρωματικών δραστηριοτήτων.	Σοβαρά διαρθρωτικά προβλήματα (μικρό μέγεθος και πολυτεμαχισμός των εκμεταλλεύσεων, γήρανση, χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, έλλειψη επιχειρηματικότητας και καινοτομικού πνεύματος).
Διαφαινόμενη τάση βελτίωσης της ηλικιακής σύνθεσης μέσω της αύξησης των νεαρών ατόμων και της πρόωρης συνταξιοδότησης	Ανεπάρκειες των δομών, μεταποίησης, προώθησης και διανομής των αγροτικών προϊόντων. Έλλειψη συνεργατικής συνείδησης και προβληματική κατάσταση των συλλογικών φορέων.
Ισχυρός τομέας μεταποίησης τροφίμων με ικανοποιητικές εξαγωγικές επιδόσεις.	Προβληματικές και εύθραυστες οικονομικές και κοινωνικές δομές στις περισσότερες αγροτικές περιοχές της χώρας. Έλλειψη υποδομών και χαμηλή ποιότητα ζωής.
Σημαντική θέση του αγροδιατροφικού τομέα στην ελληνική οικονομία.	Ελλείψεις στους ελεγκτικούς μηχανισμούς του κράτους και της αυτοδιοίκησης σε θέματα ποιότητας προϊόντων, προστασίας περιβάλλοντος, καταναλωτή

Επίλογος

Η Ευρώπη διέρχεται μια δρομολογημένη περίοδο προβληματισμού ως προς τις πολιτικές της προτεραιότητες, που θα χρηματοδοτούνται από τον κοινοτικό προϋπολογισμό. Ταυτόχρονα διέρχεται μια περίοδο επαναπροσδιορισμού του περιεχομένου των πολιτικών της ώστε να ανταποκρίνονται στις εσωτερικές αλλά και στις παγκόσμιες εξελίξεις και προκλήσεις: η ενεργειακή και η διατροφική κρίση, η κρίση του χρηματοπιστωτικού συστήματος, οι περιβαλλοντικοί κίνδυνοι, η συνεχιζόμενη φιλελευθεροποίηση του διεθνούς εμπορίου, οι φιλόδοξοι στόχοι για μια «Ευρώπη της Αριστείας» στην τροχιά της Λισαβόνας, του Γκέτεμποργκ και στη στρατηγική 2020, που θα της διασφαλίσει οικονομική ανάπτυξη, βιώσιμες πολιτικές και κατοχύρωση στο διεθνή χώρο ως δύναμης ανάπτυξης και αλληλεγγύης, αποτελούν το βασικό κορμό αυτών των προκλήσεων.

Στο σύνολο των εξελίξεων αυτών, η γεωργία βρίσκεται στο επίκεντρο. Ως πρώτη αλλά και βασική ολοκληρωμένη πολιτική, με χαρακτηριστικό και μοναδικό πολυλειτουργικό ρόλο, που απορροφά σημαντικό μέρος του κοινοτικού προϋπολογισμού, ως πολιτική που επηρεάζει το σύνολο των πολιτών και της κοινωνίας, που αλληλοσχετίζεται με τις περιβαλλοντικές εξελίξεις και συμμετέχει στη συνολική ανάπτυξη των περιφερειών και της υπαίθρου και που προσφέρει ποικίλα αγαθά και υπηρεσίες, είναι λογικό να προσελκύει την προσοχή και την κριτική στην Ευρώπη αλλά και σε ολόκληρο τον κόσμο.

Ως αποτέλεσμα αυτής της κριτικής προέκυψε διαχρονικά μια συνεχής προσαρμογή της, ένας συνεχιζόμενος μετασχηματισμός και μεταρρύθμιση της Κ.Α.Π., με αποκορύφωση εκείνη 2003/2004 -του Διαγνωστικού Ελέγχου. Η μεταρρύθμιση αυτή, με ορίζοντα το τέλος του 2013, εισήγαγε έννοιες όπως αυτή της ενιαίας αποδεσμευμένης ενίσχυσης και της πολλαπλής συμμόρφωσης και άλλαξε την

παραδοσιακή φιλοσοφία της Κ.Α.Π. ώστε να την κάνει αποδεκτή από τη σύγχρονη κοινή γνώμη, αλλά κυρίως για να εξασφαλίσει τη βιωσιμότητά της στο πλαίσιο του διευρυμένου ευρωπαϊκού χώρου και του εντεινόμενου διεθνούς ανταγωνισμού, απόρροια της επίσης της συνεχιζόμενης απελευθέρωσης του διεθνούς εμπορίου.

Η σύγχρονη ενεργειακή, επισιτιστική, χρηματοπιστωτική και περιβαλλοντική κρίση θέτει τη σημερινή Κ.Α.Π., στο κέντρο αμφιλεγόμενων συζητήσεων. Παρά τη σχετικά πρόσφατη μεταρρύθμισή της, η άνοδος των τιμών του πετρελαίου, των πρώτων υλών και των τροφίμων, αλλά και οι προκλήσεις όπως εκείνες των κλιματικών αλλαγών και γενικότερα των περιβαλλοντικών κινδύνων κάνουν επιτακτική την ανάγκη επαναπροσδιορισμού των στόχων της Κ.Α.Π..

Ταυτόχρονα καθιστούν αναγκαία την αναζήτηση ενός σύγχρονου μοντέλου γεωργίας, ενταγμένης σε μια βιώσιμη και αειφόρο πολιτική ευρύτερης αγροτικής και περιφερειακής ανάπτυξης. Προκύπτει η αναγκαιότητα να καθορισθούν οι στόχοι και ο βασικός χαρακτήρας αυτού του νέου γεωργικού μοντέλου, ο τρόπος ένταξης του στις εσωτερικές και παγκόσμιες οικονομικές, κοινωνικές και άλλες έντονες ανακατατάξεις, αλλά και τα μέσα, χρηματοδοτικά και άλλα για την υλοποίηση αυτού του μοντέλου.

Ο ελληνικός αγροτικός τομέας οφείλει να προσαρμοστεί στις νέες απαιτήσεις της ΚΑΠ και των διεθνών εξελίξεων. Όπως σε πολλούς κλάδους, το κύριο πρόβλημα του αγροτικού τομέα δεν είναι κυρίως οικονομικό αλλά έλλειμμα αξιοπιστίας. Ο έλληνας αγρότης επαναπαύθηκε στην ευκολία των επιδοτήσεων και των δανεικών χρημάτων, τα οποία δεν επενδύθηκαν παραγωγικά σε επενδύσεις αλλά σπαταλήθηκαν. Δημιουργήθηκε στην Ελλάδα ένα αγροτικό μοντέλο, που δε βασιζόταν στις ανάγκες της αγοράς, αλλά στο ποιο προϊόν επιδοτείται. Το σύστημα αυτό αντικατέστησε συνθήκες υγιούς επιχειρηματικότητας με κρατικοδίαιτη επιχειρηματικότητα.

Οι αγρότες διέθεταν τα προϊόντα τους ως επί το πλείστον σε συνεταιριστικά εργοστάσια, τα οποία μολύνθηκαν από κομματικά στελέχη. Τα περισσότερα σήμερα εξαιτίας της αποσύνδεσης των ενισχύσεων από την παραγωγή, την κακοδιαχείριση και τη σπατάλη έκλεισαν. Οι συνεταιρισμοί και οι συνεταιριστικές ενώσεις έγιναν σε

ένα βαθμό «μαγαζιά» κομματικών παραγόντων, εξυπηρετώντας πελατειακές σχέσεις.

Ο αγρότης που κατά κύριο λόγο είναι σήμερα μεγάλης ηλικίας και χαμηλής μόρφωσης, γίνεται έρμαιο των μεσαζόντων, των υψηλών τιμών σε πρώτες ύλες και της αδυναμίας του να προσαρμοστεί στις νέες τάσεις. Σε αυτό συμβάλλει και η πολιτεία, η οποία με τη μη παροχή επιστημονικών συμβούλων, με απίστευτες γραφειοκρατικές διαδικασίες, πολυνομίες και συναρμοδιότητες υπηρεσιών φέρνει σε ακόμη δυσκολότερη θέση τον αγρότη.

Δυστυχώς στη χώρα μας όποτε μιλούσαμε για την αγροτική παραγωγή, αναφερόμασταν σε τρία ή τέσσερα βασικά αγροτικά προϊόντα (καπνός, βαμβάκι, τεύτλα, δημητριακά). Αυτό δημιούργησε ένα σαθρό μοντέλο ανάπτυξης, μια Ελλάδα που αντί να παράγει και εξάγει, για πάρα πολλά χρόνια απλώς έκανε εισαγωγές, καταναλώνοντας ξένα προϊόντα.

Η εικόνα της ελληνικής γεωργίας όμως δεν είναι μόνο αυτή. Υπάρχει και η «άλλη γεωργία», η παραδοσιακή, η δυναμική, η άγνωστη, η καινοτόμος. Μια γεωργία που παίζει καθοριστικό ρόλο στη διατήρηση του κοινωνικού και παραγωγικού ιστού στην ύπαιθρο, ιδιαίτερα σε ορεινές, νησιωτικές και παραμεθόριες περιοχές.

Οι πατατοπαραγωγοί στο Νευροκόπι, οι μαστικοπαραγωγοί της Χίου, οι αμπελουργοί του Αμύνταιου, οι παραγωγοί κερασιών από την Πιερία, οι παραγωγοί σπαραγγιών από τη Ξάνθη, την Καβάλα και την Πέλλα και πολλοί άλλοι αγροτικοί συνεταιρισμοί στην Ελλάδα έχουν κατακτήσει με τα προϊόντα τους αγορές σε όλο τον κόσμο. Καθοριστική συμβολή στο επίτευγμα τους είναι η καινοτομία, όχι μόνο τεχνολογική αλλά και οργανωτική.

Παράλληλα με αυτούς υπάρχουν και αγρότες οι οποίοι παρόλο που ασχολήθηκαν με τη συμβατική επιδοτούμενη γεωργία, έκαναν βήματα προόδου, κάνοντας επενδύσεις, αναβαθμίζοντας τον μηχανολογικό εξοπλισμό και αναμορφώνοντας τις περιοχές αγροτικής δραστηριότητάς τους.

Στόχος όμως είναι η συνολική αναδιάρθρωση του κλάδου, που θα τον καταστήσει ανταγωνιστικό, βιώσιμο για τους ανθρώπους της περιφέρειας και που θα επιτύχει

ανάπτυξη. Η αγροτική ανάπτυξη, είτε με τη στενή έννοια της αγροτικής ανάπτυξης – γεωργικής παραγωγής (agricultural development) είτε με την ευρύτερη έννοια της ανάπτυξης της υπαίθρου (rural development) συμπεριλαμβανομένων και των παράπλευρων δραστηριοτήτων (όπως ο αγροτουρισμός), παραμένει σημαντική όχι μόνο για την οικονομία αλλά και την κοινωνία και τον πολιτισμό.

Ο αγρότης του σήμερα απαιτείται να είναι αγρότης κατ' επιλογή και όχι ο αγρότης των παλαιότερων γενιών που βρέθηκε σε μια γεωγραφική θέση σε αγροτική περιοχή και άσκησε το επάγγελμα που του δίδαξαν οι προηγούμενοι. Ο αγρότης του σήμερα είναι ο επαγγελματίας αγρότης που χρησιμοποιεί σύγχρονες μεθόδους και τεχνολογίες για την παραγωγή ποιοτικών αγροτικών προϊόντων, για την ανάπτυξη της υπαίθρου και την παράλληλη διασφάλιση των φυσικών πόρων.

Το περιβάλλον και οι φυσικοί πόροι αποτελούν συγκριτικά πλεονεκτήματα της ελληνικής υπαίθρου. Απαιτείται όμως η σωστή διαχείριση του φυσικού περιβάλλοντος η οποία προϋποθέτει εκπαιδευμένους και ενημερωμένους αγρότες, καθώς και σύγχρονους ελεγκτικούς μηχανισμούς. Υπό την επίδραση της οικονομικής παγκοσμιοποίησης και της αλματώδους ανάπτυξης της τεχνολογίας, διαμορφώνεται ένα νέο διεθνές πλαίσιο για τη γεωργία το οποίο χαρακτηρίζεται από την απελευθέρωση των διεθνών αγορών, τη σταδιακή μείωση της αγροτικής απασχόλησής, τον σαφή προσδιορισμό και την αναβάθμιση του αγροτικού επαγγέλματος. Η εφαρμογή μιας αγροτικής πολιτικής σε συνεργασία με τους ενδιαφερόμενους φορείς είναι πάντα ιδιαίτερα δύσκολη και συνήθως παρουσιάζει αποκλίσεις. Η ευρύτερη συμμετοχή του αγροτικού πληθυσμού σε μια στρατηγική ανάπτυξης, η επιτάχυνση των ρυθμών, η αλλαγή συμπεριφοράς και θεσμών αποτελούν βασική προϋπόθεση και αναπόσπαστο τμήμα της επιτυχίας.

Η «πράσινη επανάσταση» της δεκαετίας του '50 και '60, η κοινωνική και εισοδηματική πολιτική του '80 και '90 με υψηλές τιμές και επιδοτήσεις και το τέλος της προστασίας από την προηγούμενη δεκαετία με τη σταδιακή αποσύνδεση των επιδοτήσεων από την παραγωγή είναι κατά βάση οι πολιτικές που ακολουθήθηκαν στον αγροτικό τομέα. Οι προτάσεις της μελλοντικής αγροτικής πολιτικής σε εθνικό

και ευρωπαϊκό επίπεδο είναι πολλές, ένα όμως είναι σίγουρο, θα πετύχουν αν πρωταγωνιστής των εξελίξεων γίνει ο αγρότης.

Συντομογραφίες

Α.Γ.Π. Ακαθάριστο Γεωργικό Προϊόν

Α.Ε.Π. Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν

Ε.Α.Δ. Εθνικό Απόθεμα Δικαιωμάτων

Ε.Α.Ε. Ενιαία Αποδεδειγμένη Ενίσχυση

Ε.Γ.Τ.Α.Α. Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης

Ε.Γ.Τ.Ε. Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Εγγυήσεων

Ε.Γ.Τ.Π.Ε. Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων

Ε.Ε. Ευρωπαϊκή Ένωση

Ε.Κ. Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων

Ε.Μ.Ε. Ετήσια Μονάδα Εργασίας

Ε.Ο.Κ. Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα

Ε.Σ.Π.Α. Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς

Ε.Σ.Σ.Α.Α. Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο Αγροτικής Ανάπτυξης

Ε.Σ.Υ.Ε. Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος

Η.Π.Α. Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής

Κ.Α.Π. Κοινή Αγροτική Πολιτική

Κ.Γ.Π. Κοινή Γεωργική Πολιτική

Κ.Ο.Α. Κοινή Οργάνωση Αγοράς

Κ.Υ.Α. Κοινή Υπουργική Απόφαση

Ο.Σ.Δ.Ε. Ολοκληρωμένο Σύστημα Διαχείρισης και Ελέγχου

Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε. Οργανισμός Πληρωμών και Ελέγχου Κοινοτικών Ενισχύσεων Προσανατολισμού και Εγγυήσεων

Π.Α.Μ. Πρόγραμμα Αλέξανδρος Μπαλτατζής

Π.Γ.Ε. Προϊόντα Γεωγραφικής Ένδειξης

Π.Ο.Ε. Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου

Π.Ο.Π. Προϊόντα Ονομασίας Προέλευσης

Π.Σ.Ε. Πανελλήνιος Σύνδεσμος Εξαγωγέων

ΠΑ.Σ.Ε.ΓΕ.Σ. Πανελλήνια Συνομοσπονδία Ενώσεων Αγροτικών Συνεταιρισμών

Σ.Λ.Ε.Ε. Συνθήκη για την Λειτουργία της ΕΕ

Υ.Π.Α.Α.Τ. Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης Τροφίμων

Φ.Ε.Κ. Φύλλα Εφημερίδας Κυβερνήσεως

Φ.Π.Α. Φόρος Προστιθέμενης Αξίας

C.A.P. Common Agricultural Policy

E.U. European Union

F.E.O.G.A. Fonds Europeen d' Orientation et de Garantie Agricole

G.A.T.T. General Agreement on Tariffs and Trade

N.A.M.A. Non-Agricultural Market Access

S.A.P. Structural Adjustment Programmes

S.F.P. Single Farm Payment

S.P. Single Payment

TRIPS Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights

W.T.O. World Trade Organization

Βιβλιογραφία- Λοιπές Πηγές

Fenell, R., (επιμ.) **Μαραβέγιας Ν.**, 1999. *Κοινή Αγροτική Πολιτική. Συνέχεια και Αλλαγή*, Εκδόσεις Θεμέλιο, Γ.Π.Α., Αθήνα

G., Bohman M., Carter C., McCalla A., Agricultural policy reform and the WTO

Jean- Francois Gleizes, Tomorrow's World Needs the Farmers, Editions de l'Aube & Passion Cereales, 2010

Michael Cardwell, Margaret Grossman, Christofer Rodgers, Agriculture and International Trade, Law Policy and the WTO, 2003

Paolo De Castro, European Agriculture and new global challenges, Donzelli Editore, 2010

Αλεξιάδης Σ., Κοκκίδης Σ., Σπανέλλης Λ., «Τα Βασικά Χαρακτηριστικά του Ελληνικού Αγροτικού Τομέα», 2007

Δημαδάμα Ζέφη, Οικονομία, Ανάπτυξη, Περιβάλλον: Θεωρητικές προσεγγίσεις και Πολιτικές Αειφόρου Ανάπτυξης, εκδ. Παπαζήση, 2008

Δονάτος Παπαγιάννης, Ευρωπαϊκό Δίκαιο, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 2011

Ελένη Καδίτη, Ελισάβετ Νίτση, Ο Αγροτικός Τομέας στην Ελλάδα, Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών, Αθήνα 2010

Ευστράτογλου Σ., 1998. Μελέτη - Ερευνα για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη του Αγροτικού Χώρου, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Περιβάλλον», Αθήνα

Κατερίνα Μπατζελή, Η Νέα Διακυβέρνηση και Ανάπτυξη της Ε.Ε., εκδόσεις Παπαζήση

Λιανός, Θ.Π., Δαμιανός, Δ.Ι., Μέργος, Γ.Ι., Ντεμούσης, Μ.Φ., Κατρανίδης, Σ.Δ., 1998. Αγροτική Οικονομική. Θεωρία και Πολιτική, Εκδόσεις Ευγ. Μπένου, Αθήνα

Μαραβέγιας Ν., 2003. Οι εξελίξεις στην Κ.Α.Π. και η Ελληνική Γεωργία. Εκτιμήσεις επιπτώσεων Υποθετικών Σεναρίων Αναθεώρησης της Κ.Α.Π. σε Βασικά Προϊόντα, Ε.Κ.Ε.Μ, εκδόσεις Αντωνίου – Σάκουλα, Αθήνα

Μαραβέγιας Ναπολέων (επιμέλεια) Αποστολόπουλος Κ., Ματτας Κ., Μπαλτάς Ν, Μωυσίδης Α., Παπαγεωργίου Κ., Ψαλτόπουλος Δ., «Στρατηγική για την Αγροτική Ανάπτυξη της Ελλάδας», Εκδόσεις Παπαζήση, 2004

Ναπολέων Μαραβέγιας, Η μεσογειακή γεωργία στη δίνη της παγκοσμιοποίησης, εκδόσεις Παπαζήση

Μάττας Κ. κ.α.. Εκτίμηση οικονομικών και κοινωνικών επιπτώσεων από την κατάργηση της καπνοκαλλιέργειας στην Ελλάδα. Ερευνητική εργασία Οκτ.2003

Μέρμηγκας Γ., Μουτσάτσος Δ., «ΠΟΕ Γύρος Doha, Διαπραγματεύσεις Γεωργίας, ο Πυλώνας της Εσωτερικής Στήριξης και η Σημασία του για την Ε.Ε.», Μάιος 2008

Μπελίτσου Α. (2009). Οι Νέες ρυθμίσεις στο πλαίσιο του Ελέγχου Υγείας της Κ.Α.Π. – Τομέας των άμεσων ενισχύσεων. Agrenda (φύλλο 1890)

Μπουρδάρας, Δ., 2004. Η Μεταρρύθμιση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής, Υπουργείο Γεωργίας, Αθήνα

Μπουρδάρας, Δ., 2005. Η Μεταρρύθμιση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής. Μια Νέα Σελίδα για την Ελληνική Γεωργία. Υπουργείο Γεωργίας, Αθήνα

Νίκος Μούσης, Εγχειρίδιο Ευρωπαϊκής Πολιτικής, Τέταρτη αναθεωρημένη έκδοση, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2006

Παναγιώτης Γκλαβίνης ,Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο, , Εκδόσεις Σάκκουλα

Πέζαρος, Π. (2008). Η τελευταία μεταρρύθμιση της Κ.Α.Π. και η εφαρμογή της στην Ελλάδα: Θεσμικές και πολιτικές διαστάσεις στο Κριμπάς, Κ., **Λουλούδης, Λ.** (επιμ.) Ελληνική Γεωργία και Αγροτική Πολιτική, έκδοση Ακαδημίας Αθηνών.

Σέμος Α. Η Ευρωπαϊκή Ένωση και Κοινή Αγροτική Πολιτική, Εκδόσεις ΖΗΤΗ Θεσσαλονίκη 2004

Σέμος, Α. Τα προβλήματα της ελληνικής γεωργίας και τα δίκαια των αγροτών,
Εκδόσεις ΖΗΤΗ Θεσσαλονίκη

Διαδικτυακοί Ιστότοποι

<http://ec.europa.eu/agriculture/cap-post-2013/debate/index.htm>

http://europa.eu.int/comm/agriculture/mtr/index_el.htm

<http://www.agrotikianaptixi.gr/index.php>

<http://www.minagric.gr>

<http://www.minagric.gr/greek/1.4.1.4.html>

<http://www.minagric.gr/greek/3.3.1.html>

<http://www.opekepe.gr>

<http://www.paseges.gr>

<http://www.statistics.gr>

<http://www.agrotypos.gr>

<http://www.europarl.europa.eu/el>

<http://www.sdanellis.gr/el>

<http://www.pamth.gov.gr/>

<http://www.nath.gr>

<http://www.epirus.gov.gr/portal/index.php>

<http://www.crete-region.gr>

<http://www.pthes.gov.gr>

www.ppel.gov.gr

www.pdestereas.gr

www.notioaigaio.gr

www.pvaigaiou.gov.gr

www.crete-region.gr

www.patt.gov.gr/

www.main.ionion.pde.sch.gr

Εκθέσεις Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου

Jose Bove (A7-0225/2010), Δίκαια εισοδήματα για τους γεωργούς: Βελτίωση της λειτουργίας της αλυσίδας εφοδιασμού τροφίμων στην Ευρώπη.

Herbert Dorfmann (A7- 0056/2010), Η γεωργία σε περιοχές με φυσικά μειονεκτήματα.

Lutz Goepel, Προετοιμασία για τον απολογισμό της Κ.Α.Π. Διαγνωστικού Ελέγχου.

Κατερίνα Μπατζελή (A6-0094/2009), Έκθεση για τις τιμές των τροφίμων στην Ευρώπη

Παπαστάμκος Γεώργιος, Έκθεση σχετικά με τη γεωργία της Ε.Ε. και το διεθνές εμπόριο.

George Lyon (A7-0204/2010), Το μέλλον της Κ.Α.Π. μετά το 2013.

Albert Deb, Έκθεση σχετικά με την Κ.Γ.Π. με χρονικό ορίζοντα το 2020: η αντιμετώπιση των μελλοντικών προκλήσεων όσον αφορά τη διατροφή, τους φυσικούς πόρους και το έδαφος.

Έγγραφα Ευρωπαϊκής Επιτροπής

COM (2010/642/3) Συμπεράσματα της πέμπτης έκθεσης για την Οικονομική, Κοινωνική, και Εδαφική συνοχή: το μέλλον της πολιτικής συνοχής.

COM (2010 733/10.12.10) Κανονισμός για τα συστήματα ποιότητας των γεωργικών προϊόντων

COM (2010) 2020 τελικό, ΕΥΡΩΠΗ 2020: Στρατηγική για έξυπνη, διατηρήσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη

2010, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ΓΔ Γεωργίας και Ανάπτυξης της Υπαίθρου, Ανακοίνωση για το Μέλλον της ΚΑΠ. Η ΚΑΠ προς το 2020: αντιμετωπίζοντας τις προκλήσεις στον τομέα των τροφίμων, στους φυσικούς πόρους και στις περιφέρειες.

COM (2010) 672 final, The CAP towards 2020: Meeting the food, natural resources and territorial challenges of the future.

***«Η λύση στη γεωργία θα βρεθεί
σε περιβάλλον ευρύτερο από τα εθνικά σύνορα»***

Sicco Mansholt
(Επίτροπος Γεωργίας 1958 -1972)